

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

MİLLİ SELAMET PARTİSİ
VE
14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Kenan EREN

VAN –2016

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

**MİLLİ SELAMET PARTİSİ
VE
14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİ**

HAZIRLAYAN
Kenan EREN

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

VAN – 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR	VI
TABLolar	VIII
1. GİRİŞ: MİLLİ GÖRÜŞ DÜŞÜNCESİ VE SİYASALLAŞMASI	1
1.1. MİLLİ GÖRÜŞ	1
1.2. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ DOĞUŞUNUN SEBEPLERİ	4
1.3. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NİN SİYASİ FİKİR OLARAK ORTAYA ÇIKMASI	6
1.4. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NİN SİYASALLAŞMASI	7
1.5. BAĞIMSIZLAR HAREKETİ.....	9
1.6. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN KURULUŞU 26 OCAK 1970	13
1.7. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN YAPISI VE SÖYLEMLERİ.....	17
1.8. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN KAPATILMA GEREKÇELERİ	19
1.9. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN KAPATILMASI 20 MAYIS 1971	22
2. 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİNE HAZIRLANAN SİYASİ PARTİLER	24
2.1. 12 MART 1971 ASKERİ MUHTIRASI.....	24
2.2. 12 MART MUHTIRASINDAN SONRA KURULAN PARTİLER ÜSTÜ HÜKÜMETLER	29
2.3. 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERE KATILAN PARTİLERİN SEÇİM ÇALIŞMALARI	31
2.3.1. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Çalışması	32
2.3.2. Adalet Partisi'nin Seçim Çalışması	35
2.3.3. Millet Partisi'nin Seçim Çalışması	39
2.3.4. Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin Seçim Çalışması	41
2.3.5. Demokratik Parti'nin Seçim Çalışması.....	44
2.3.6. Milliyetçi Hareket Partisi'nin Seçim Çalışması.....	45
2.3.7. Türkiye Birlik Partisi'nin Seçim Çalışması	48
3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİ	52
3.1. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN KURULMA SAFHASI	52

3.2. MİLLİ SELAMET PARTİSİ AMBLEMİ'NİN TESPİTİ.....	54
3.3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN KURULUŞU 11 EKİM 1972	55
3.4. KASET DAVASI VE MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN KAPATILMA GİRİŞİMİ.....	58
3.5. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN AMBLEMİ NEDENİYLE KAPATILMA GİRİŞİMİ	59
3.6. MİLLİ SELAMET PARTİSİ 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİNE DOĞRU	61
3.6.1. Manevi Kalkınma	62
3.6.2. Maddi Kalkınma	64
3.6.2.1. Erbakan'a Göre Sanayileşmenin Önemi	68
3.6.2.2. Erbakan'ın Ağır Sanayi İle İlgili Değerlendirmesi	71
3.6.3. Milli Selamet Partisi ve Eğitim.....	73
3.6.4. Milli Selamet Partisi ve Ortak Pazar.....	78
3.7. MİLLİ SELAMET PARTİSİ PROPAGANDALARINDA CUMHURİYET HALK PARTİSİ.....	82
3.8. MİLLİ SELAMET PARTİSİ PROPAGANDALARINDA ADALET PARTİSİ.....	84
3.9. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NE KARŞI YAPILAN PROPAGANDALAR	87
3.10. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN SEÇİM BEYANNAMESİ	90
3.11. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN MİTİNGLERDEKİ SÖYLEMLERİ.....	92
3.12. SEÇİM ÖNCESİ TÜRKİYE	99
3.13. 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİ.....	102
3.14. 14 EKİM 1973 SEÇİM SONUÇLARI.....	104
3.15. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİNDE BAŞARISININ SEBEPLERİ.....	111
3.15.1. Anadolu Sermayesi'nin Etkisi	111
3.15.2. Erbakan ve Milli Görüş Hareketi'nin Liderliği	113
3.15.3. Batılaşma ve Siyonizm'e Karşı Duruşları	117
3.15.4. Cemaatlerin ve Tarikatların Desteği	121
3.15.5. Kemalizme Karşı Duruşları	128
3.15.6. Milli Selamet Partisi'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kullandığı Dilin Siyasal Etkisi	131
3.15.7. Türkiye'de İslami Siyasi Kimliğin Etkisi.....	134
3.15.8. Türkiye'de Yerli Siyasi Kimliğin Etkisi	138
3.15.9. Milli Selamet Partisi'nin Teşkilatlanmadaki Başarısı	141

3.15.10. Erbakan'ın Yurda Dönüşü ve Türk Silahlı Kuvvetleri	145
---	-----

4. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONU	149
4.1. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONUNA DOĞRU	149
4.2. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONU	151
4.3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ-CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONUNDA MECLİS	154
4.4. NECMETTİN ERBAKAN'IN MİLLİ SELAMET PARTİSİ GENEL BAŞKANI OLMASI	156
4.5. İSLAM ZİRVESİ KONFERANSI	158
4.6. ERBAKAN'IN SUUDİ ARABİSTAN SEYAHATI	159
4.7. GENEL AF KONUSU	160
4.8. HAŞHAŞ EKİMİ	163
4.9. KIBRIS BARIŞ HAREKATI	164
4.10. İÇ POLİTİKADA İCRAATLAR	168
4.11. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN MANEVİ KALKINMAYLA İLGİLİ POLİTİKALARI ve SONUÇLARI	170
4.12. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN MADDİ KALKINMAYLA İLGİLİ POLİTİKALARI ve SONUÇLARI	173
4.13. CUMHURİYET HALK PARTİSİ-MİLLİ SELAMET PARTİSİ KOALİSYONUNUN SONU	175
4.13.1. Basında Erbakan'ın Demeçleri	178
4.13.2. Af Kanunu ve Milli Selamet Partisi Nurcu Milletvekillerin Tavrı	179
4.13.3. Kıbrıs Harekatı'nın Siyasi Etkisi	180
SONUÇ	185
BİBLİYOGRAFYA	195

ÖNSÖZ

Türkiye’de dini cemaatlerin içinde olan bazı kesimler geleneksel mirasla yeniden buluşmayı ön gören bir siyasal yapı oluşturma, siyasi alanda söz sahibi olma ve temsil edilme çabası içine girdiler. Böylece siyasi alanda dini referansları merkeze alan gelenekselci siyasi partiler ortaya çıktı. Bu özellikteki partilerden biri de Milli Selamet Partisi (MSP) dir.

MSP kurulduktan sonra düşünce yapısını Milli Görüş olarak adlandırdı. Parti yönetimi ve özellikle de hareketin lideri Prof. Dr. Necmettin Erbakan, Milli Görüş ideolojisine manevi ve yerli anlamlar yükledi. Milli Görüş ideolojisinin ilk kez MSP’yle genel seçime girmesi, dinsel reaksiyonun Türk siyasi hayatındaki deneyim ve örgütlenmesi açısından yeni bir yapılanmanın gelecekteki referansı olmuştur. MSP, Cumhuriyet tarihinde geleneksel ve dini değerleri miting meydanlarında ifade etme bakımından, önekilere göre daha cesur ve keskin ifadeler kullanan bir siyasi yapılanmadır. Böylelikle MSP Türkiye’de siyasal İslam’ın en büyük temsilcisi haline gelmiş, sonrasında Milli Görüş’ün kurduğu siyasi partiler bu çerçevede siyaset yapmışlardır.

Bu çalışmamızın amacı Türk siyasetinde önemli bir yeri olan MSP ve bu partinin 14 Ekim 1973 genel seçimlerindeki durumunu ve etkilerini araştırmaktır. Bu inceleme yapılırken MSP’nin ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre, MSP grup başkanı Hasan Aksay ve dönemin MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile mülakat yapılmıştır. Ayrıca Meclis Tutanakları, partilerin seçim programları ve bildirgeleri, Resmi Gazete, dönemin gazeteleri, internet ve birçok kitaptan yararlanılmıştır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Milli Görüş’ün anlamı, Milli Görüş Hareketi (MGH) fikrinin siyasallaşma sürecinde yaşanan gelişmeler, Bağımsızlar Hareketi, Milli Nizam Partisi (MNP) anlatıldı.

II. Bölümde 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası, muhtıradan sonra kurulan partiler üstü hükümetler ve 14 Ekim 1973 genel seçimlerine katılan Adalet Partisi (AP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokratik Parti (DP), Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Türkiye Birlik Partisi (TBP), Millet Partisi (MP) ve bu partilerin seçim çalışmaları özetle anlatıldı.

III. Bölümde MGH 'nin ikinci partisi olan MSP'nin kuruluşu, kuruluşundan sonra yaşanan gelişmeler, 14 Ekim 1973 genel seçimine hazırlıkları, seçim beyannamesi, mitinglerdeki propagandaları, genel seçimlerden önce Türkiye'nin genel durumu, seçim sonuçları ve MSP'nin 1973 genel seçiminde beklenmeyen bir başarı kazanmasının sebepleri üzerinde duruldu.

IV. Bölümde ise 1973 genel seçimleri sonrası kurulan CHP-MSP Koalisyonu süreci incelendi. Bu koalisyonun kurulmasıyla İslami düşüncüyü savunan MSP'nin devlet nezdinde meşruiyet kazanması, koalisyon döneminde yapılan icraatlar, koalisyonda MSP ile CHP'lilerin tavırları ve koalisyonun kısa sürmesinin sebepleri anlatıldı.

Sonuç bölümünde hareketin yaşadığı süreç derli toplu ele alınıp kullandıkları söylem ve izledikleri programların sonuçları ve etkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmalarım süresince yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Bekir KOÇLAR'a teşekkür ederim. Ayrıca görüş ve önerilerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Güneş ŞAHİN ve Ferit YÜCEBAŞ'a teşekkür ederim.

Kenan EREN

KISALTMALAR

A.g.e. :	Adı Geçen Eser
A.g.m. :	Adı Geçen Makale
A.g.t.:	Adı Geçen Tez
ABD :	Amerika Birleşik Devleti
AET :	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKP :	Adalet ve Kalkınma Partisi
Akt. :	Aktaran
AP :	Adalet Partisi
Bkz. :	Bakınız
BM :	Birleşmiş Milletler
BMM :	Büyük Millet Meclisi
BP :	Birlik Partisi
C. :	Cilt
CGP :	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP :	Cumhuriyet Halk Partisi
CMKP :	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CP :	Cumhuriyetçi Parti
Çev. :	Çeviren
Der. :	Derleyen
DİE :	Devlet İstatistik Enstitüsü
DP :	Demokratik Parti
Drl. :	Derleyen
DSP :	Demokratik Sol Parti
Ed. :	Editör
FP:	Fazilet Partisi
GP :	Güven Partisi
GİK :	Genel İdare Kurulu
Hz. :	Hazreti
OYAK :	Ordu Yardımlaşma Kurumu
İYC :	İlim Yayma Cemiyeti

KKTC :	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MEYAK :	Memur Yardımlaşma Kurumu
MGH :	Milli Görüş Hareketi
MGK :	Milli Güvenlik Kurulu
MGV :	Milli Gençlik Vakfı
MHP :	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP :	Milli Nizam Partisi
MGP :	Milli Güven Partisi
MP :	Millet Partisi
MSP :	Milli Selamet Partisi
OMÜ :	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
RP :	Refah Partisi
S. :	Sayı
SP :	Saadet Partisi
Ss. :	Sayfa Sayfa
TBMM :	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBP :	Türkiye Birlik Partisi
T.C :	Türkiye Cumhuriyeti
TİP :	Türkiye İşçi Partisi
TSK :	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK :	Türk Tarih Kurumu
Üni :	Üniversitesi
YTP	Yeni Türkiye Partisi
YYÜ :	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

TABLULAR

Tablo-I:	Barajsız d'Hondt Sistemiyle Yapılan Seçim Örneği	103
Tablo-II:	14 Ekim 1973 Milletvekili Seçim Sonuçları	105
Tablo-III:	14 Ekim 1973 Seçimlerinde MSP'nin Milletvekili Çıkardığı İller ve Bu İllerdeki Oy Oranı	106
Tablo-IV:	Partilerin Oy Oranları ve Senatör Sayıları	109

1. GİRİŞ: MİLLİ GÖRÜŞ DÜŞÜNCESİ VE SİYASALLAŞMASI

1.1. MİLLİ GÖRÜŞ

Geleneksel İslam düşüncesi modern ulus anlayışından farklı bir anlayışa sahiptir. MSP, düşüncesini modern ve geleneksel İslam düşüncesi içerisinde yorumlamıştır. MSP'deki "Milli" kelimesi millet olarak kullanılmış ve Müslümanlık ve yerlilik olarak anlamlandırılmıştır. Millet kelimesi ırk anlamında değil de İslam dinine inananlar anlamında kullanılmıştır. Millet kelimesi Arapça'da din anlamına gelmektedir. Kur'anı Kerim'de on beş defa tekrarlanmış ve hepsinde din manasında kullanılmıştır¹. Millet kelimesi esas itibarıyla din ve şariat manasına gelmektedir. Milli Görüş'teki "Millet" kavramının sözcük kökeni Arapça 'aynı inanç etrafında bir araya gelen topluluk' anlamını içermesi; çeşitli inançlar etrafında meydana gelen her topluluğa bir millet adı verilmesi sonucunu doğurmaktadır. Fakat İslamcı ideoloji açısından asıl önemli olan, fikir ve inançların temelde "hak" ve "batıl" olarak ikiye ayrılmasıdır. Buna göre millet kavramı da geniş anlamda ikiye ayrılmakta 'İslam Milleti ve Küfür Milleti' kavramları olarak ortaya çıkmaktadır².

Bu anlayışa göre insanlık tarihinde siyasi mücadele hakkı üstün tutan güç ve kuvveti üstün tutan güç olarak iki ana hat üzerinde devam etmiştir. Diğer bir deyişle hak ve batıl mücadelesidir. Bu mücadele Hz. Adem ile Şeytan, Habil-Kabil, Hz İbrahim-Nemrut, Hz Musa-Firavun, Hz Muhammet-Mekke Müşrikleri ve benzeri mücadelelerle günümüze kadar devam etmektedir. MGH hakkı üstün tutan tarafı, milletin inancını, kimliğini, kültürünü temsil etmektedir. Bu nedenle MGH'nin kurduğu partilerin hak, diğer partilerinin ise batıl olduğu düşüncesi Milli Görüş Teşkilatlarında ve toplantılarında dile getirilmiştir.

---

¹ Mahmut Toptaş, Milli Gazete, 22 Mart 2016.

Kur'anı Kerim'de "Millet" kelimesinin geçtiği yerler: Bakara Suresi 120-130-135, Ali İmran Suresi 95, Nisa Suresi 125, Yusuf Suresi 35-38, Nahl Suresi 123, Hac Suresi 78, Sad Suresi 7, Araf Suresi 88-89, İbrahim Suresi 13, Kehf Suresi 20.

² Ali Yaşar Sarıbay, "Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C. VI., (Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, 581.

10 Kasım Atatürk'ün ölüm yıl dönümü anma gününde bir gazeteci Erbakan'a Milli Görüş'ü kısaca tarif eder misiniz? Sorusuna “*Milletimizin tarihi, an'anevi ve bütün manevi değerlerine saygılı olan görüştür*” şeklinde cevap vermiştir³. Yine Erbakan'a göre Milli Görüş hakkı üstün tutan ve nefis terbiyesini esas alan bir görüş olduğu için “*hidayet hayrı görmek, feraset, dirayet bu vesileleri ve hayrı gerçekleştirecek aşk, azim, kabiliyet ve sabra sahip olmaktır*”⁴.

Erbakan'ın miting ve toplantılarda yapmış olduğu konuşmalardan Milli Görüş'ün ne olduğunun kısaca özeti: “*Milletimizin inancıdır, tarihidir, kimliğidir, kendisidir, İstiklal Savaşı'nı yapan görüştür, Sultan Alparslan ve Sultan Fatih'in görüşüdür. Milli Görüş'te milletimiz kendisini bulmaktadır, aradığını bulmaktadır. Bünyemizin kendisini temsil etmektedir. “Milli Görüş Anadolu'ya hakkı, adaleti getiren, Malazgirt zaferini kazanan görüştür. Sultan Alpaslan'ın görüşüdür. Milli Görüş hakkı, adaleti Kosova'ya götüren Sultan Murat'ın görüşüdür. Milli Görüş, haksızlığı ve zulmü önlemek için Yıldırım gibi Niğbolu'ya yetişen Sultan Beyazıt'ın görüşüdür. Asırlar boyu haksızlığı, zulmü ve kaba kuvveti hakim kılmak için yapılan Haçlı Seferlerini geri püskürten görüştür. Milli Görüş hakkı ve adaleti Viyana kapılarına götüren görüştür. Milli Görüş, Çanakkale'de top vincinin bozulması üzerine YA ALLAH! deyip 250 kg. mermiyi kaldırıp namluya süren Seyit Onbaşı'nın görüşüdür. Türkiye'de Milli Eğitim, Milli Savunma, Milli İstihbarat, Milli Gelir, Milli Piyango var da Milli Görüş olmaz mı? Çünkü Milli Görüş milletin kendi görüşüdür. Kendi görüşü olmayan uydu olur, robot olur taklitçi olur. Taklitçi ise asla üretken ve başarılı olamaz*”⁵. şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Erbakan'ın ortaya koyduğu siyasi kimlik olarak Milli Görüş, hem yerliliği hem de dini vurgulamaktadır. Milli Görüş, dış politikadan güncel gelişmelere, sanayileşmeden eğitime kadar her olaya dini referans alan ve yerli bir bakış açısı sağlama iddiasındadır. Yerliliğe yaptığı vurgu, MGH'nin İslam dünyasındaki başka radikal akımlardan farklılaşan özgün bir yönüdür. Erbakan, Cumhuriyet'in

³ Sadık Albayrak, *Türk Siyasal Hayatında MSP Olayı*, Araştırma Yayınları, İstanbul, 1989, 82.

⁴ Necmettin Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.V., (Ed, Tacettin Çetinkaya), Anıl Grup Yayıncılık, Ankara, 2013, 380.

⁵ Necmettin Erbakan, *Milli Görüş'ün Esasları*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1975, 10.

Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=qBA2yZAE-AU> Erişim Tarihi 03 Nisan 2016.

Batılılaşma serüvenini körü körüne Batı taklitçiliği olarak yorumlar⁶. Çünkü Borçlar Kanunu, Ceza Kanunu, Şapka Kanunu, Harf İnkılabı, hafta sonu tatili, kılık-kıyafet değişikliği hepsi batıdan taklit edilmiştir. Parti ileri gelenleri MNP döneminde “*Sizi Batılılaştıracağız.*” diyenleri gardiyan olarak nitelendirirken bu kişileri de kökünden kopmuş, yabancılaşmış olarak görüyorlardı.⁷ Bu düşünce MSP döneminde de devam etmiştir. MGH teşkilatlarında Milli Görüş’ün anlamı Hz İbrahim’in milleti (Millet-i İbrahim) olarak adlandırılmaktadır. Yine MGH teşkilatlarında Milli Görüşteki (i) harflerinin (î) şeklinde okunması gerektiğini (î) lerin sahiplik, aidiyet ve yerlilik anlamlarına geldiğini belirtmektedir. Yani bu milletin görüşü, düşüncesi ve bu milletin sahip çıkması gereken görüş olarak konuşulmaktadır.

Milli Görüş düşüncesi özellikle manevi gelişmeye ve ahlakçılığa gereken ağırlığı vererek bireylerin manevi ve fikri eğitimini gerçekleştirmek iddiasındadır. Bu çerçevede Milli Görüş beş ana hedef öngörmektedir: İç Barış, Devlet ve Millet Kaynaşması, Yeniden Büyük Türkiye Meşalesi, Manevi Kalkınma, Maddi Kalkınmadır⁸.

1973 seçimlerinde MSP’den Çorum Milletvekili seçilen Turhan Utku, Milli Görüş’ü şöyle ifade etmektedir. “*1946 tarihinde başlayan bir öze dönüştür. O güne kadar Müslümanlar nefes alamamışlardır. 1946’dan sonra çok partili hayatla oya kulak vermek, milletin sesine kulak vermek dönemi başlamıştır. Cumhuriyet’in kuruluşuyla beraber özünden koparılan Türkiye’nin yeniden inşasıdır*”⁹.

15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay, Milli Görüş’ü: “*Bütün insanlık için iyiliği, doğruluğu, dürüstlüğü amaç edinen ve Türkiye’de İslam’ı uygulamayı esas alan fakat ben İslam’ı uyguluyorum iddiasında olmayan görüştür*”¹⁰. şeklinde dile getirmiştir.

⁶ Fehmi Çalmuk, “Necmettin Erbakan”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C.VI., İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, 554.

⁷ Hasan Aksay, *Milli Nizam Davamız*, Karınca Matbası, İzmir, 1971, 21.

⁸ Mehmet Ali Soydan, *Türkiye’nin Refah Gerçeği*, Birey Yayıncılık, Erzurum, 1994, 32.

⁹ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

¹⁰ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

İlk MSP Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ise: “*Batı taklitçiliğini kabul etmeyen bütün temel ilkelerini milletimizin maddi ve manevi değerlerinden ilham alan görüşür.*”¹¹” diyerek Milli Görüş hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir

İleriki sayfalarda anlaşılacağı üzere Milli Görüş nedir diye siyasi bir tanım yapmak gerekirse: Nakşibendi Tarikatı’nın tahsil yapmış müritlerinin önderlik ettiği dindar bir kadronun siyasete girdikten sonra yürürlükteki kanunlar çerçevesinde slogan olarak dini bir terim kullanamamaları dolayısıyla kendilerini ifade için bulup kullandıkları ve manevi manalar yükledikleri düşünce yapısının adıdır. Necmettin Erbakan önderliğindeki bu kadro tarafından kurulan bütün partiler bu ideolojiyi benimsemişlerdir.

1.2. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ DOĞUŞUNUN SEBEPLERİ

MGH, Türkiye Cumhuriyeti kurulmasıyla modernleşme süreci içinde ortaya çıkan İslami siyasi harekettir. Gerek Osmanlı Devleti’nin son döneminde, gerek Cumhuriyet döneminde İslamcı muhalefet özerk bir alan kazanmamıştır. Batılılaşmaya karşı kendini ancak sınırlı bir biçimde ifade eden bir tepki hüviyeti göstermiştir¹². Milli Görüş’ün ilk partisi MNP’nin siyasi uslubuna egemen olan temel öge modern dünyaya karşı çatışmadır. MNP’nin gerek söylemi gerek ideolojisi modern dünyaya karşı tutumu belirlemiştir. MNP’nin söylemlerine egemen olan temel unsurlardan biri de anti batıcılıktır. Milleti kendi kültür ve çıkarlarına esir etmeyi planlayan modern dünyaya karşı olmuştur¹³. Bu ideoloji Milli Görüş’ün ikinci partisi MSP döneminde de devam etmiştir.

Erbakan’ın ortaya koyduğu siyasi görüş, Tanzimat’tan beri izlenen Batılılaşma sürecine bir itiraz, bir muhalefettir. Tanzimat’la başlayan süreci söyle dile getirir: “*Mustafa Reşit Paşa Türkiye’de de gavurluğu resmîyete sokmak ve Tanzimat’ı getirmek için dışarıda yetiştirilmiş bir masondu... İttihat ve Terakki’nin de bu oyunla Abdülhamit’i tahtan indirdi ...*” (27 Ağustos 1970 Van konuşması)¹⁴.

¹¹ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

¹² Mehmet Ergin, *Dünden Bugüne Necmettin Erbakan*, Özbay Yayıncılık, (Akis Yayınları), İstanbul, 2006, 43.

¹³ Nazım Maviş, *Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüşün Doğuşu MNP*, Keşif Yayınları, Ankara, 2009, 157.

¹⁴ Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi, Sayı 9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, 8-27.

Cumhuriyet'in kurucuları, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü sanayileşmeye ayak uyduramaması ve dine bağlamasının aksine Erbakan, bu gerilemeyi dini hayattan kopuşa bağlamıştır¹⁵. Bunun yanında hiçbir din gelişmeye mani olmadığı gibi İslam dini de gelişme ve ilerleme önünde bir engel değildir. Ancak Müslüman milletlerin gerilemelerinin nedeni, dinlerinden yeterince istifade edememelerindedir¹⁶.

Kemalist devlet ideolojisinin, toplumun Batılılaşmasına yönelik uyguladığı şekilci politikalar, toplumun kendiliğinden Batılılaşmasını sağlayan belli dinamikleri beraberinde getirmiştir. Buna göre, tepeden inme bir proje olan Kemalist Batılılaşma anlayışı, kendi burjuvazisini ve proletaryasını oluştururken; bu süreç aynı zamanda onun nimetlerinden yararlanmadan, kendiliğinden ayakta duran 'alternatif' ve kendine özgü modernlikler oluşturmuştur. İslamcı kesim de kendi burjuvazisini ve proletaryasını oluşturur. İslamcılar, zaman içerisinde toplumdan da aldıkları destekle siyasal iktidar mücadelesinde de etkili olan ve karar verici bir konuma yükselmişlerdir. 1970'de MNP ile başlayan bugün Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Saadet Partisi'yle (SP) devam eden MGH, Batı'yı taklit eden, 'özü' inkar eden ve küçük gören, maneviyata savaş açmış Batılılaşma projesine bir karşı duruş iddiasındadır. Devletin, millettan kopuk olması eleştirilirken bu kopukluğun Milli Görüş'ün partisi iktidara gelince giderileceği çünkü toplumun zaten 'Milli Görüşçü' olduğunu işaret etmişlerdir¹⁷.

Sonuç olarak 1969'da ortaya çıkan siyasal MGH, kökeni eskilere dayanan bu İslamcı damarın filizlenmiş halidir. Cumhuriyet'in tüm modernleştirme çabalarına rağmen, gelenekselliğini muhafaza etmiş ve giderek dindarlığını bir ideolojik kimlik haline dönüştürmüş olmaları ve özünü, geçmişini inkar eden güçlere karşı özüne ve geçmişine sahip çıkması diğeri ise Anadolu'da küçük sermayeleri ile kurdukları küçük işletmelerde ticaret ve sanayi ile uğraşan Anadolu esnaf ve tüccarı kendilerini temsil edecek bir siyasal yapının oluşmasını istemeleridir¹⁸. Bir diğeri etken de MGH'nin Kemalist ideolojiye, Batılılaşmaya karşı olması, devletin dini hayata

---

¹⁵ Çalmuk, a.g.m., 554.

¹⁶ Fahrettin Poyraz, *Milli Nizam Partisinden Ak Parti'ye "İslami Hareketin Partileri ve Değişim"* (İttihat ve Terakki'den Günümüze Türkiye'de Siyasal Partiler), (Ed.Turgay Uzun), Orion Yayınları, 311.

¹⁷ Menderes Çınar, *Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık*, Dipnot Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2005, 74-76.

¹⁸ Maviş, a.g.e.,125.

dışlaması ve Müslümanların dinlerini yaşama isteklerinden kaynaklanarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

1.3. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NİN SİYASİ FİKİR OLARAK ORTAYA ÇIKMASI

MGH, Türkiye'nin toplum koşullarında ortaya çıkmış bir harekettir. Toplumun siyasal kültüründe “otoriterlik, muhafazakarlık, tek adam” gibi özellikler, her partide de farklı biçimlerde görülmüştür. Bu siyasal özellikler MGH'de de bulunmaktadır. MGH siyasal, kültürel boyutuyla öne çıkan bir siyasal akımdır. Gelenekselcilerin siyasal bilincini yok sayan bir siyaset yerine; bu siyasetle yüzleşmek, gelenekselcilerin haklarını korumak ve siyasal alanda temsil edilmek sonucu ortaya çıkmıştır¹⁹. MGH'nin fikrinin siyasal temelleri, 1969 genel seçimlerinde Necmettin Erbakan ve bir grup arkadaşının bağımsız aday olmasıyla ortaya çıkmıştır. Erbakan kısa süre içinde kendilerini ‘milli’ diğer siyasi partileri ‘gayri milli’ olarak tanımlıyordu. Buradaki milli sıfatı dünyevi ulusal olmaktan ziyade dinsel ümmetçi bir vurgu taşıyor²⁰. 1970 yılından sonra Osmanlı politikalar güden ve İslam'ı referans aldığı açıkça ortaya koyan siyasal hayatında yerini belirgin bir biçimde almaya başlamıştır. Artık siyasal İslam ve İslamcılık kavramı çok yoğun bir biçimde siyasal tartışmaların konuları olmuştur²¹.

MGH'nin 1970'lerdeki ilk siyasal partisi olan MNP, AP'deki sınıfsal bölünmenin bir uzantısıydı. AP şehir merkezlerindeki büyük sanayici ve iş adamlarının temsilcisi olmakla taşradaki küçük ve orta boy sermayedarın temsilcisi olmak konusunda tercihini birincisinden yana yapmıştı. Şehir merkezli büyük sermaye ile taşradaki küçük ve orta boy sermayenin çatışmasına girmesinin nedeni ise devlet teşviklerinin özel sektör içinde adaletli paylaşmamasıyla ilgiliydi. 1970'lerde MGH'nin sınıfsal tabanı esnaftan, zanaatkarlardan, şehirlerde yeni yeni oluşmaya başlayan küçük ve orta boy işletmelerden oluşmaktaydı. MGH'nin ilk

---

¹⁹ Fahrettin Poyraz, *Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüş Hareketi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, 94.

²⁰ Ruşen Çakır, “Milli Görüş Hareketi”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C.VI., (Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, 545.

²¹ Doğan Duman, “İslamcı Gençliğin Serüveni”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 9, 1997, 62.

partisi olan MNP ve onun kapatılmasıyla kurulan MSP ile Türkiye'nin kapitalistleşme sürecinde dindar kesim kendi sosyoekonomik tabanıyla meclise girebilmiştir. Bu sayede devlet desteğiyle büyüyen bir sanayici ve iş adamı kesimine karşı o dönemde küçük bir sermaye birikimine sahip olsa da ikinci bir sanayileşen kesim ortaya çıkmıştı. Bu anlamda MSP geleneksel kitlelerin siyasete katılmasının; bu kitlelerin kimlik krizini çözmesinin; sanayileşmenin doğurduğu sosyo-ekonomik yoksunluk duygularını gidermenin bunların ötesinde İslami siyasal ideolojiye seküler sistem içinde meşruluk kazandırmanın aracı olmuştur²².

1.4. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NİN SİYASALLAŞMASI

Modernleşmeci ve toplumun aydınlatılmasını amaç edinen egemen güç, merkez tarafından, geleneksel Anadolu sosyal hayatına büyük ölçüde zorla kabul edilmeye başlandı. Bu durumda din aşamalı olarak siyasallaştı ve geniş taşranın baskın bir şekilde aykırı kimliği haline geldi. Sonraları modernleşmeci kesim içindeki içsel güç mücadelesi, taşradan yardımı zaruri hale getirdiğinde, bu desteği sağlamak için, dinin sınırlı kamusal ifadelerine izin verme gibi tavizler verildi. Önce Demokrat Parti ve sonra da onun halefi AP, Tek Parti döneminden dikkat çekici bir ayrılışla dini fikirlere karşı daha duyarlı bir yaklaşım sergilediler²³. Sonra kurulan MGH bu gelişmenin siyasi bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve partileşmiştir.

Bu hareketin en önemli tetikleyici gücü şüphesiz Cumhuriyetle birlikte kapatılan tekke ve tarikatlardır. MGH'nin başlangıçtaki ideolojisinin şekillenmesinde İskenderpaşa Dergahı'nın Şeyhi Mehmet Zahid Kotku'nun rolü büyüktür. Kotku'nun ana amacı İslam kimliğini ve o kimliğin yerleştirildiği ahlaki düzeyi korumaktı. Ona göre Türk halkının demokratikleşmesi ve modernleşmesi İslam'a rağmen değil İslam'la beraber mümkündü. MGH'nin kimliğini kullandığı stratejilerini, liderini, partili ilişkilerini ve örgütlenme şeklini İskenderpaşa Dergahı'nın deneyimlerinden ayıramaz²⁴.

²² Ali Yaşar Sarıbay, "Türkiye'de Siyasal Modernleşme İslam", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 29-30, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1985, 60.

²³ M. Hakan Yavuz, *Modernleşen Müslümanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, 280.

²⁴ M. Hakan Yavuz, "Milli Görüş Hareketi: Muhafif ve Modernist Gelenek", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C. VI., (Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, 591.

MSP ilk resmi Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda: *"Parti kurmaya karar verdiğimizde Erbakan benim bir büyüğüm var ben ondan izin aldım ama daha netleşmedi dedi. Hasan Aksay, ben, Erbakan ve bir arkadaş daha toplam dört kişi ile Kotku'nun evine gittik. Kotku, Erbakan'ı özetle şu sözlerle görevlendirdi. Abdulhamit Han'ın tahtan indirilmesinden sonra ülke Batı taklitçiliği yapan masonların eline geçmiştir. Bunlarla şimdiye kadar ciddi bir mücadele verilmemiştir. Bu millete felaketler gelebilir. Bu masonlar bir azınlıktır. Milletimizi temsil edemezler. Yönetimin milletin gerçek temsilcilerinin eline geçmesi için kanunların müsaadesi içerisinde siyasi parti kurarak çalışmamız kaçınılmaz tarihi bir vazifedir. Bu teşebbüse katılın ve eğer arkadaşlarınız istiyorsa bu işin başına geçin. Çalışmaya başlayın, şimdiye kadar geç bile kaldınız. Son olarak seni başkan yapsınlar yapmasınlar, Necmettin, ben sana izin değil; seni bunun için görevlendiriyorum"*²⁵. demiştir. Nakşibendi Tarikatın İskenderpaşa Dergahı'nın görevlendirdiği Erbakan *"Bizim ahlakımız tekke adabıdır"* diyerek, ideolojisinin kaynaklarına işaret etmişti. Erbakan, Nakşibendi Tarikatı'nın devlete yön verme ve devlet adamlarına yol gösterme geleneğini hayata geçirmiş ve ileri bir safhaya taşımıştır. Erbakan'ın 1969'da başlattığı siyasi girişim, İskenderpaşa Cemaati önderi Mehmet Zahid Kotku'nun 1950'li yıllarından itibaren İlim Yayma Cemiyeti'nde (İYC) örgütlediği başarılı üniversite öğrencilerini devlet görevlerine talip olacak yolda yetiştirmesinin bir ürünü sayılabilir²⁶. İYC'den yetişen başarılı öğrenciler Erbakan'ın kurmuş olduğu partilerde milletvekili ve bakanlık yapmışlardır.

1968 yılına gelindiğinde Türkiye İşadamları Demirel'in politikalarından ciddi çekinceler duyduğuna dair işaretler vardı. Odalar Birliği'nin 18 Mayıs 1968 tarihli bir toplantısında Türkiye'nin Avrupa ve Amerika'nın bir açık pazarı haline geldiğini ileri süren Necmettin Erbakan'ın önderliğindeki bir grup, Demirel'in politikalarını eleştirdi. Birçok sert tartışmadan sonra Birliğin Başkanı Enver Sırrı Batur, *"bu ekonomik düzen değiştirilmeyecek"* diye ilan etti²⁷.

1969 milletvekili seçimlerinde Erbakan, AP'den Konya milletvekili aday olmak istediysede AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından AP'den adaylığı

²⁵ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

²⁶ Çalmuk, a.g.m., 561.

²⁷ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980)*, (Çev. Ahmet Fethi), Hil Yayın, İstanbul, 2015, 247.

veto edilmiştir²⁸. Necmettin Erbakan da AP Hükümeti'ni Siyonizm ve Sol'u himaye etmekle suçlamıştır²⁹.

MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda; Erbakan, Yeni Türkiye Partisi (YTP), MP, MHP dururken özellikle niye AP'ye başvurdu. AP'yi Masonların partisi olduğunu suçladığı halde sorumluyu Süleyman Arif Emre şöyle cevaplamaktadır: *"AP içinde Demirel'e karşı olanlar vardı. Onlarla, yeni bir parti kurmak maceradır. Gel biz seni bir ilde senatör veya milletvekili adayı yapalım. AP'ye girersen Demirel partide sönük kalır. Partiye hakim olursun, hakim oluruz dediler. Eğer Erbakan AP'ye kabul edilseydi; AP'yi kendileştirecekti. Demirel ile Erbakan üniversite yıllarında birbirlerini tanıdıklarından Demirel, Erbakan'ın ilerde AP içinde neler yapabileceğini tahmin ettiğinden karşı çıkmıştır"*³⁰.

MSP Grup Başkan Vekili Hasan Aksay ise aynı soruya *"AP'den veto edileceğini bildiği halde başvurdu. Millet, siz oyları bölüyorsunuz denmesin diye AP'ye başvurdu veto ettiler. Halkın karşısına çıktığında bir gerekçe olması gerekiyordu. Aday olmayalım mı? Doğrusu Erbakan da bağımsız hareket etmek istiyordu. Eğer bir yere başvuru yapılacaksa büyük bir parti olsun o da AP oldu. Diğer partiler küçük idi"*³¹. şeklinde cevap verdi.

Böylece İskenderpaşa Dergahı 1969 seçimlerinde Erbakan'ın Konya'dan bağımsız aday olarak seçilmesi için tüm ekonomik ve cemaatsel gücünü seferber etmiş ve Erbakan'ın seçilmesini sağlamıştı. Bu ilk siyasi başarı daha sonraki başarıların başlangıcı ve modeli olacaktır³². MGH siyasallaşmasının ilk resmi adımını Erbakan'ın Konya'dan milletvekili seçilmesine bağlayabiliriz.

1.5. BAĞIMSIZLAR HAREKETİ

1967 yılında Süleyman Demirel liderliğindeki AP içinde bir grup milletvekiliyle senatörler, İslami özellikleri ağır basan yeni bir parti arayışı içerisine girmişlerdi. Bunlar Kahramanmaraş Senatörü Ahmet Tevfik Paksu, Adana

²⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ağustos 1969.

²⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 02 Ekim 1969.

³⁰ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

³¹ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

³² Yavuz, a.g.m.,591.

milletvekili Hasan Aksay, Rize milletvekili Arif Hikmet Güner ve çalışmalarıyla Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanı olan Prof. Dr. Necmettin Erbakan'dır³³.

Necmettin Erbakan 1968'de büyük ticaret ve sanayi çevrelerine karşılık küçük ve orta çaptaki iş adamlarının temsilcisi olarak Odalar Birliği Başkanlığı'na seçilmiş ancak görüşleri büyük ticaret ve sanayi kesiminin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları'nın tepkileriyle karşılaşmıştır. Geleneksel ticaret ve sanayi sahipleri, tutucu bir davranış içerisine girerken, Erbakan da Anadolu'nun küçük ve orta ölçekteki sanayici ve tüccarlara destek olarak, büyük şehirlerde hızla büyüyen sermayeye karşı siyasi tavır almıştır. Görüşleri büyük ticaret ve sanayi kesiminin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları'nın tepkileriyle karşılaşan Erbakan; AP iktidarının Ticaret Bakanı tarafından başkan olarak tanınmamış polis gücü ile koltuğundan uzaklaştırılmıştır. Görevden alınmasının ardından AP'ye kayıt yaptıran Erbakan'ın üyeliği Demirel tarafından engellenmiş, 1969 seçimleri öncesinde AP'den aday adaylığı veto edilmiştir³⁴.

AP içindeki milletvekillerinin AP'de yapısal değişikliklerin olacağı kanaatiyle yeni parti kurma çalışmalarını AP 3. Genel Kongresine kadar bekletmeleri ve sonrasında Erbakan'ın AP'den Konya milletvekilliği adaylığının veto edilme süreci, kurulmak istenen yeni partiyi 12 Ekim 1969 seçimlerine yetiştirememiştir. 12 Ekim 1969 seçimlerine katılma konusunda diğer partilerden aday olmayı kabul etmeyen Erbakan; beraberindeki 15 kişi ile alternatif olarak, seçimlere farklı illerden bağımsız aday olarak girmeyi seçmişlerdir. Böylelikle, bu adaylık süreci "Müstakiller Hareketi" diğer bir adıyla "Bağımsızlar Hareketi" olarak Türkiye siyaset tarihine geçmiştir³⁵.

Erbakan 10 Eylül 1969 tarihinde Konya'da düzenlediği bir basın toplantısında Bağımsızlar Hareketi adayların isimlerini kamuoyuna açıklamıştır.

KONYA: Necmettin Erbakan (İTÜ Profesörü ve Türkiye Ticaret Sanayi ve Ticaret Borsaları Birliği Başkanı)

³³ Ruşen Çakır, *Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslami Oluşumlar*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, 214.

³⁴ Sedef Bulut, *Muhtıra Sonrası Demokratikleşme Hareketine Örnek Model Olarak 1973 Genel Seçimleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, 181.

³⁵ Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl, C. I.*, Keşif Yayınları, Ankara, 2002, 162.

İSTANBUL: Faruk Yeğın (Doktor, Yüksek Kimya Mühendisi, İzmir Sanayi Bölge Müdürü)

ANKARA: Osman Kirişçiođlu (Yüksek Mühendis, Müteahhit)

İZMİR: Ömer Lütfü Bozcanlı (Avukat, Eski AP İzmir senatörü)

ADAPAZARI: İsmail Müftüoğlu (Avukat)

ADANA: Hulusi Özkul (Maarif Bakanlığı, Din İşleri Umum Müdürü)

AYDIN: Süleyman Karagülle (Yüksek Mühendis, İzmir Bölge Sanayi Müdür Muavini)

BALIKESİR: Rıfat Boynukalın (Yüksek Mühendis, Türkiye Odalar Birliği Genel Sekreter Yardımcısı)

ÇANKIRI: İsmail Coşar (İlahiyatçı, Din Adamı, AP'den Erbakan'la beraber veto edilmişti.)

ELAZIĞ: Hüseyin Turan (Yüksek Ziraat Mühendisi)

ERZURUM: Murat Hınısoğlu (Tüccar, Erzurum Borsası Başkanı)

GAZİANTEP: Hüsamettin Fazıloğlu (Yüksek Mühendis, Müteahhit)

GÜMÜŞHANE: Ekrem Ocaklı (Eski AP Gümüşhane Milletvekili)

MERSİN: Celal Kılıç (Mersin AP Milletvekili)

MARAŞ: Ahmet Tevfik Paksu (Eski AP Maraş Senatörü)

MARDİN: Fehim Adak (Yüksek Mühendis, Devlet Su İşleri, Diyarbakır Bölge Müdürü)³⁶.

Bağımsız Hareketinin 1969 genel seçimindeki söyleminin özetini sloganlarında bulabiliriz.

“İmanlı Büyük Türkiye”

“Zafer Hakka İnananlarındır.”

“Anadolucu Hamle; Sanayide, Ticarete ve Sosyal Yatırımlarda”

“Milletçe Özlenen Ahlak ve Şahsiyet Reformu”

---

³⁶ Maviş, *a.g.e.*,97-98.

“Kendi Benliğimize Dönüş, Memleketçi Köklü Eğitim”

“Hakka, İmana, Adalete Dayalı Politika”

“Önce Örnek İnsan, Sonra Yeni Nizam”

“Bağımsız Diyanet”

“Gençliğe Susadığı Sevgi ve Ruh”

“Sermaye ve Mülkiyette Tedbircilik ve Müdahalecilik”

“Fonksiyonunu Kaybeden Vakıflar Islahı”

“Pahalılığa Karşı Köklü Tedbir”

“Rüşvet ve İltimas Gibi Cemiyetin Bünyesinde Yara Açan Saiklerle Amansız Mücadele”

Bu söylemler bütün bağımsız adayların seçim beyannamelerinde bulunan taahhütlerdir. Bağımsızların söyleminde manevi söylemler geniş yer tutmuştur. Milli Görüş ideolojisiyle kurulan bütün partilerde Bağımsızlar Hareketi’nde benzer söylemler kullanılmışlardır.

12 Ekim 1969 milletvekili genel seçimi neticesinde ise bağımsız adaylardan sadece Konya milletvekili adayı Necmettin Erbakan meclise girebilmiştir³⁷. Bunun üzerine Erbakan’ın milletvekili seçilmesi ‘Sağcıların Zaferi’ olarak nitelendirilmiştir³⁸.

Müstakiller Hareketi Türk siyasal hayatında dinin bağımsız politik bir kimlik olarak var oluşunun ifadesi ve Anadolu sermayesinin büyük burjuvaziye karşı yürüttüğü mücadelenin bir uzantısıdır. Ayrıca 1969 seçimleri din-siyaset ilişkisi açısından da bir kırılma dönemini ifade eder. 1969 seçimleri daha önce kendilerini sağ partiler içinde ifade eden ve sağ partilerden de daha çok AP’de kendilerine varlık alanı oluşturmaya çalışan muhafazkar kesimin kendi ayakları üzerinde durabilecek bağımsız bir siyasal örgütlenme girişiminin başlangıcını sandıkla buluşturmuştur.

³⁷ T.C. Resmi Gazete, 20 Ekim 1999, Sayı:13331, 9.

³⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ekim 1969.

Muhafazakar kitlenin bir kısmı her ne kadar AP'yi desteklemeye devam etmiş olsa da Bağımsızlar Hareketi ile muhafazakar kesim yeni bir politik sürece girmiş oldu³⁹.

Süleyman Arif Emre 1969 seçimlerinde *“Sayın Demirel ve ekibi bizleri 1969 seçimlerinde Meclis'e sokmamak için elinden geleni yaptı, bir kısım arkadaşların Meclis'e girmesini engelledi. Bizler yine de kalabalık bir grup halinde bileğimizin hakkıyla Meclis'e girmeye muvaffak olduk. Ayrıca seçimden sonra ilk hükümetini kurdu. Bizden hiç olmazsa bir veya iki kişiyi kabineye alması gerekirken bunu da yapmadı”*⁴⁰. değerlendirmesinde bulunmuştur.

1.6. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN KURULUŞU 26 OCAK 1970

Necmettin Erbakan ve arkadaşları, ilk başlarda Osman Bölükbaşı'nın Genel Başkanlığını yaptığı Millet Partisi'ne (MP) girmeyi düşündüler. Ama gelecekte parti içinde Osman Bölükbaşı-Necmettin Erbakan liderlik çekişmesi olabilme ihtimaline karşı bu fikirden vazgeçildi. Osman Bölükbaşı, MP'ye katılmaya ilgi gösteren Erbakan ile iki kez görüşmüş ve kendisini MP'ye davet etmiştir. Erbakan, bu davete cevaben aracılar vasıtasıyla şu mesajı göndermiştir: *“MP'ye girmekten büyük bir memnuniyet duyarım, ancak MP'ye girersem partinin yönetimini elime alırım. Osman Bölükbaşı çok sevdiğim, saydığım bir kimsedir. Ona fahri genel başkanlık veririz. MP'nin hazır bir teşkilatı vardır. MP'ye oy veren seçmenler bizim fikriyatımıza yakındır. Bu yapıldığı takdirde MP'nin bu seçimlerde kazanamamış olan milletvekillerini haziran seçimlerinde senatör olarak Parlamente'ye sokmak bizim için mümkündür. Anadolu tüccarları bize yardım edeceklerdir.”* Necmettin Erbakan'ın genel başkanlık şartı ile MP'ye geleceğini söylemesi, son seçimlerde, parlamente'ye seçilemeyen bazı eski milletvekilleri arasında ilgi toplamıştır. Osman Bölükbaşı ise, görüşünü şu şekilde açıklamıştır. *“Bir arkadaş partiye gelirse ona önemi derecesinde bir görev verilir, ancak peşinen genel başkanlık pazarlığı yapılmaz”*⁴¹. sonuçta Erbakan pazarlık şartları karşılanmadığı için MP'ye girmemiştir

³⁹ Maviş, a.g.e.,95.

⁴⁰ Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., Keşif Yayınları, Ankara, 2010, 11.

⁴¹ Deniz Bölükbaşı, *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, 408-409.

Özellikle MNP'nin kurulmasında, Nakşibendi Tarikatı'nın Türkiye'deki önemli bir ayağı olan İskenderpaşa Dergahı'na mensup aydın ve okumuş müritlerin teşvikinin önemli bir payı olduğunu söyleyebiliriz. Soner Yalçın da MNP'nin gerek kuruluşunu, gerekse örgütlenme sürecini dini çevrelere ve Anadolu sermayesine bağlar. Erbakan'ın katılmış olduğu Nakşibendi Tarikatı'na bağlı Gümüşhanevi Dergahı'nın şeyhi olan Mehmet Zahid Kotku, 1956'da kurulan Gümüş Motor'un kurulmasını teşvik etmiş ve hissedarları arasında yer almıştır. Hissedarlarının büyük bir kısmı dergahın üyesi olduğu bu fabrikada Erbakan, hissedarlığın dışında müdürlük de yapmıştır. Tarikat üzerinden kurulan iş bağlantıları da Kotku ve Erbakan arasındaki ilişki hakkında da bir fikir vermektedir. Yine, MNP'nin kuruluşunun aynı zamanda Nakşibendi-Nurcu ve Kadiri tarikatlarının ittifakıyla gerçekleştiği söylenmektedir. Tarikat ilişkilerinin güçlü etkisine karşın MNP'nin kuruluşunu sadece dini bağlarla açıklamak yanlış olur. Odalar Birliği'nde olduğu gibi "Anadolu Sermayesi" ile "metropol sermayesi" arasındaki çelişki ve çatışmalar MNP'nin kuruluşunu sağlamıştır⁴². Erbakan, Odalar Borsalar Birliğinde Genel Sekreteri iken dindar Anadolu sanayicilerle güçlü bir bağ kurmuş MNP, MSP kuruluşlarında ve teşkilatlanmasında bunlardan maddi ve manevi destek almıştır.

Nakşibendi-Nurcu ve Kadiri tarikatlarının ittifakının örneği olarak AP'den Ahmet Tevfik Paksu, Hasan Aksay, Ekrem Ocaklı, MP den İsmail Fehmi Cumalioğlu YTP'den Süleyman Arif Emre'nin sağ partiler içerisinde muhafazakarların yürüttüğü mücadelenin MNP'de birleşmiş olduğu gösterilebilir. Bununla beraber il başkanları arasında özellikle Nakşibendilik ve Nurculuk hareketinin bazı üyeleri de yer almıştır. Partinin dini cemaatler temeline dayandığı ve hatta özellikle Nakşibendilik ve Nurcuların başını çektiği dini cemaatler koalisyonu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz⁴³.

MNP'nin adını Bediüzzaman Said Nursi'nin yakın dostu ve talebesi olan, Eşref Edip vermiştir. Sembolü olarak da sağ elini havaya kaldırıp "*şehadet parmağını göstererek sağ el sembolümüz olsun*" demiştir. Bu teklifi herkes kabul etmiştir⁴⁴. 26 Ocak 1970 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyerek MNP'nin

⁴² Soner Yalçın, *Milli Nizam'dan Fazilet'e, Hangi Erbakan?*, Su Yayınları, İstanbul, 1999, 19-49.

⁴³ Maviş, a.g.e.,148.

⁴⁴ Hüsamettin Ertem, *Yaşayanların Dilinde Milli Görüş*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2013, 27.

kurulduğunu ve kurucuların isimlerini basına kamuoyuna açıklayan Erbakan partilerinin amblemiyle ilgili yöneltilen bir soru üzerine Erbakan sağ elin oluşu, partilerinin sağcı bir parti olduğunu, Şehadet parmağının partilerinin kardeşlik, dostluk, birlik ve beraberliklerini ifade ettiğini söylüyor. Amblemini bu sembollerden oluşturan MNP sağcı bir parti olduğunu gösteriyor⁴⁵. MNP kurulduktan sonra AP'den Nurcu milletvekillerinden Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas istifaya edip MNP'ye katılımıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de MNP üç sandalyeye sahip olmuştu⁴⁶. AP'den ayrılıp geleceği belli olmayan yeni bir partiye girmek cesaret isteyen bir davranıştır. O dönem için MNP'ye girmek ilerde ortaya çıkacak zor günlere peşinen razı olmaktır.

MNP Programında; devletçilik yerine özel sektörcülüğün ikame edilmesi, yatırımların az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesi, merkezi planlama yerine bölgesel planlamaya geçilmesi, israfın önlenmesi, topraktan azami istifadeyi sağlayacak yeni esasların geliştirilmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Programda belirtilen “*İktisadi Esaslara*” bir yönüyle MNP'nin büyük girişimciliğin ekonomik sistem içinde kazandığı etkinliğe, Anadolu'nun orta, küçük girişimciliğinden doğan tepkileri simgelediği söylenebilir⁴⁷.

Böylece Türkiye'deki İslami hareket dini sembolleri kullanarak toplumla temas kurmayı başarmıştır. MNP'nin 1970 yılındaki program ve tüzüğünde partiye kayıt olmanın şartlarından biri de mason olmamaktır. Konuşma terimlerinde de Nizam, Selamet, Refah, ve Saadet gibi ifadelere yer verilmiştir⁴⁸.

MNP'nin kuruluş kongresi 8 Şubat 1970'de Ankara'da “*Allah-u Ekber, Amin, İnşallah sedaları arasında tekbir getirmek suretiyle yapılmıştır. Beş yüz sene önce gemileri karadan yürüten (İstanbul'un Fethi), dört yüz sene önce Viyana kapılarını zorlayan(Viyana Kuşatması), yarım asır önce Çanakkale ve İstiklal Harbimizin şaheserlerini meydana getiren milli ruh yeniden şahlanıyor, coşuyor ve MNP kuruluyor denilip şöyle devam edilmiştir. MNP'nin kurulduğu “bu günün mana alemindeki yeri, milli heyecanın birikip birikip coşkun bir deniz halini aldığı bir anda, bu denizi kendi seddinin arkasında zor zapt etmeye başlayan azametli barajın*

⁴⁵ Mehmet Cemal, *Muhterem Erbakan*, Kayıhan Yayınları, II. Baskı İstanbul, 1991, 221.

⁴⁶ Sebahaddin Uçar, *Savunan Adam*, Keşif Yayınları, Ankara, 93.

⁴⁷ Milli Nizam Partisi, Program ve Tüzük, 22.

⁴⁸ Milli Nizam Partisi, Program ve Tüzük, 39-40.

artık su kapaklarının açılmaya başlandığı gündür... Bugün daima Hak'ka bağlılıkta Hak'kı tutmakta iyiyi destekleyici, kötüyü men edici hüviyetiyle insanlık tarihinin en ulvi mahreki üzerinde yürüyen büyük milletimizin çeşitli tesirlerle kendi yolundan saptırılması gayretlerinin hüküm sürdüğü oldukça uzun bir devreden sonra yeniden ulvi ve şanlı tarihi yörüngesi üzerine oturtulması için füzelerin ateşlendiği gündür”⁴⁹. Bu satırlarda anlaşıldığı gibi MNP'nin kuruluş amacı manevi sebeplere bağlanmıştır.

MNP kurucularından Hasan Aksay ile yaptığımız röportajda: *“Kuruluş Beyannamesi'nin başına Bismillahirrahmanirrahim yazmak içimizden geçiyordu. Kanunlar buna müsaade etmediğinden bizler arkadaşlarla beraber günlerce üzerinde çalıştık. Bismillahirrahmanirrahim kelimesinin yerini tutacak şöyle bir kavram geliştirdik. Allah'ın hakkı tutma, iyiyi sağlama ve kötüyü men etme yolunda bulunmak üzere seçtiği mümtaz ve aziz milletimizin asırlardan beri özleyip beklediği kendi ruhunun derinliklerinden gelen mana ve madde sahasında yeniden doğuşu Bismillahirrahmanirrahim olarak kabul ettik”⁵⁰. ifadeside bu görüşü desteklemektedir.*

MNP'nin Türkiye'nin iç sorunu hakkındaki değerlendirmesi maddi ve manevi olmak üzere iki kategoriye ayrılıyor:

Maddi anlamda MNP'nin eleştirisi Türk ekonomisinin yabancı pazarlara ve sermayeye bağımlılığı, kişi başına gelir düzeyinin düşüklüğü ile zenginliğin adaletsiz dağılımı üstünde toplanmıştır.

Manevi alanda da Türkiye eğitim sisteminin gençleri milli hedefler doğrultusunda eğitmediği bir ülkedir. Eğitim politikası kendi tarihini red esasına dayanmaktadır⁵¹.

MNP'nin kuruluşu ile Türkiye'de dini muhalefet ortaya çıkmaktadır. DP ve AP'den farklı olarak MNP, dini muhalefeti kendi sosyo-ekonomik tabanına dayandırarak örgütlemeyi başarmıştır⁵². MNP'nin her açıdan ilerlemeye, kalkınmaya

⁴⁹ T.C. Resmi Gazete, 14 Ocak 1972,Sayılı 14072. (Cumhuriyet Başsavcılığının İddianamesi: MNP Kapatılma Gerekçeleri)

⁵⁰ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁵¹ Çalmuk,,a.g.m.,554

⁵² Binnaz Toprak, “Dinci Sağ”, *Geçiş Süresince Türkiye*, (Der. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak), Belge Yayınları, İstanbul, 1990, 251.

karşı olmadığını Batının ulaştığı teknolojik üstünlük düzeyini yakalama çabasına girmiştir. Bu bağlamda MNP'nin modernleşmeci, İslamcı bir parti olduğunu söyleyebiliriz.

1.7. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN YAPISI VE SÖYLEMLERİ

MNP, adında 'Milli' kelimesini taşımakla beraber bu kelimeye evrensel İslam terimi içinde anlam vermektedir. Başka bir deyişle, milli ya da millet kavramı ile belirlenen koşulları tanımlamış, belli bir tarihi perspektife oturtulmuş toplumsal kategori kastedilmektedir. Partinin kullandığı anlamda 'Milli' sözcüğü, tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanıldığı gibi dini kategorileri işaret etmektedir. Milli sözcüğü böylece evrensel bir İslam düzeninin amaçlandığı dolaylı bir biçimde ifade edilmiştir⁵³.

MNP, Türkiye'de bağımsız bir İslami hareketin oluşması yolunda küçük ama ilk ciddi adımdır. Yürürlükteki yasalar nedeniyle İslami kimliğini açıkça sergilemekten kaçınan MNP, İslami sistemin taraftarı olduğunu ve bu sistemi hangi yöntemle kuracağını içeren mesajları üstü kapalı ve çok da net olmayan ifadelerle belirtmiştir⁵⁴. MNP, AP hükümetlerinin şehirlerde büyük sanayi ve ticaret, kırlarda tarım burjuvasını destekleyen siyasal tercihlerine bir tepki hareketi olarak belirmektedir. Erbakan MNP'nin İslam milliyetçiliği Türkiye'de oluşturma amacında olduğunu ifade etmiştir⁵⁵. Siyasete yepyeni bir üslup getiren Erbakan, partinin kapısının siyonist ve masonlar dışında herkese açık olduğunu düzenlediği basın toplantısında açıklamıştır⁵⁶.

1970'li yılların başlarına gelindiğinde İslami sermayenin yükselişine ve tabandan gelen baskıya paralel olarak, dindar kesim kendi partisini kurmuştur. MGH, hareketin ilk temsilcisi MNP ile birlikte artık siyasal İslam'ın en büyük temsilcisi haline gelmiştir. MGH 1970'li yıllardan günümüze kadar Siyasal İslam'ın temsilcisi olarak geleneklere sıkı sıkıya bağlı ve büyük sermayeyle çatışma içinde olan Anadolu'lu küçük girişimci ile İslami kesimlerin oluşturduğu bir tabana seslenmek

⁵³ Gencay Şaylan, *Türkiye'de İslamcı Siyaset*, Verso Yayınları, Ankara, 1992, 101.

⁵⁴ Doğan Duman, *Demokrasi Sürecinde Türkiye'de İslamcılık*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1999, 68.

⁵⁵ Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası: MSP Örnek Olayı*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985, 98-99.

⁵⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ocak 1970, 1.

üzere siyasal arenada yer almıştır. Kapatılan ve birbirinin devamı niteliğinde yeni bir parti olarak ortaya çıkan bu hareketin siyasi temsilcileri, MNP, MSP, Refah Partisi (RP), Fazilet Partisi (FP) ve günümüzde SP aynı ilkeler ışığında siyaset üretmiştir⁵⁷. Zaman zaman AK Parti de bu ilkeler ışığında siyaset üretmektedir.

Ruşen Çakır, MNP'yi oluşturan toplumsal katmanları üç başlık altında toplamaktadır:

Taşra kökenli dindar ailelerden gelip Cumhuriyetin laik eğitim kurumlarında yetişmiş ve genellikle serbest meslekle iştigal eden yeni seçkinler.

Taşrada ticaret ve sanayiyle uğraşan dindar girişimciler.

Hem taşra hem büyük kentlerde yaşayan dar gelirli Sünni dindarlar.

Kimi zaman birbirine zıt arayış ve beklenti içinde olan bu kesimlerin soyut bir "İslam Kardeşliği" motifi etrafında bir araya geldiklerine dikkat çeken bu kesimler arasındaki kaynaşmayı dini konulara hakim olan kadrolar ve birtakım İslami cemaat önderleri tarafından destek sağlandığını belirtmektedir⁵⁸.

Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına göre MNP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın incelenen konuşma metinlerinde şunlar tespit edilmiştir: 18.01.1970 günü, Boyabat İlçesi'nde Sümer Kahvesinde Esselamüaleyküm Müslüman Kardeşlerim diye başladığı konuşmasında Türkiye'de 8 parti olduğunu, kendilerinin bunlardan ayrı bir parti olduklarını, AP ve CHP gibi sağcı ve solcu diye milleti kandırmayıp Türkiye'ye yeni bir Müslüman partisi kurulmasının lüzumunu hissederek MNP'yi kurduklarını söylemiştir. Maneviyattaki boşluğun 50 senelik ters gidişin neticesi olduğunu, bu batıl, yanlış yoldan hakka dönmek için MNP'nin kurulduğunu; MNP olarak şehadet bayrağı altında toplanmanın mecburi olduğunu söylemiştir. 13.11.1970 günü Kocaeli'de Ortak Pazar konulu konferansında Memleketteki ahlaksızlıkların MNP'nin iktidara gelmesiyle kalkacağı ve eskisi gibi şerefli, ahlaklı, Müslüman bir Türk Devletinin teşekkül edeceğini söylemiştir. 13.11.1970 günü Sapanca'da yaptığı konuşmada MNP'nin bir hak davası, diğer partilerin de batıl ve şer olduklarını ifade ettikten sonra, MNP işaretinin tekbir olduğunu belirtmiş ve sözlerini herkesi ayağa kaldırıp parmaklarını da uzattırdıktan sonra Ya Rabbi

⁵⁷ Poyraz, *Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüş Hareketi*, a.g.t., 190.

⁵⁸ Çakır, a.g.m., 545-546.

MNP'yi evliyalardan duasındaki idarenin bu memlekete gelmesine vesile kıl, amin, Ya Rabbi sen MNP'yi bütün Sapançalı ve milletimizin dünya ve ahiret saadetine vesile kıl amin duası ile bitirmiştir⁵⁹. 03.01.1971 günü Samsun il kongresinde Yahudilik ve Hıristiyanlığın din olduğunu, Müslümanlığın diğerlerinden farklı olarak Allah'ın indinde tek hak dindir. Müslümanlık yolunun hak, diğerlerinin ise batılı gösterdiğini, MNP'nin de adının parti diğerlerinin de adlarının parti olduğunu ama MNP'nin hak öbürlerinin ise batıl olduğunu söylüyordu. Bugün Türkiye'de hak ile batılın mücadelesinin yapıldığını, Türkiye'deki manevi harpte hak cephesinin bir, batıl cephesinin 72 fırka olduğunu, tek hak cephesi de MNP dir. MNP'den başkasına hizmet etmenin Yahudi askerliği olacağını söylüyordu. Parti mensupları yapmış oldukları konuşmalarda kendi partilerini diğer partilerden ayrı görüyor; partilerinin İslami bir parti olduğunu bunu için Müslümanların desteklemesi gerektiğini dile getiriyorlardı⁶⁰.

1.8. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN KAPATILMA GEREKÇELERİ

MNP'nin kapatılmasının en önemli sebepleri düzen karşıtlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin felsefesine muhalif fikirler, din temelli düşünceler gösterilmekle beraber tabanındaki heyecanın ve acemiliğin etkisi oldu. Anayasa Mahkemesi, 20 Mayıs 1971'de kısa bir süre içerisinde Türkiye'nin dört bir yanında örgütlenmiş olan bu partiyi kapattı. Tabii bu kapatmanın 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'nın hemen sonrasına denk gelmesi de bir tesadüf değildi⁶¹. 12 Mart Muhtırası döneminde Anayasa Mahkemesi 20 Mayıs 1971 tarihinde MNP'yi kapatılmıştır. MNP'nin kapatılması gerekçeleri şunlardır:

Partililerin genel kongrede okudukları MNP andı, Kongrede söylenen MNP marşı, MNP'lilerin okullarda din derslerinin zorunlu okutulmasını savunmaları, İzmir Gençlik Kollarının yayınladığı bir broşürde '*Hak Yol İslam Yazacağız.*' Şiirinin şeriat propagandası sayılması partinin kapatılma gerekçelerinden sayılmıştır⁶².

⁵⁹ Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi, Sayı 9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, 5-8.

⁶⁰ T.C. Resmi Gazete, 14 Ocak 1972, Sayı: 14072.

⁶¹ Çakır, a.g.e.,216.

⁶² Ahmet Akgül, *Dünya'nın Değişimi ve Erbakan Devrimi*, Burak Yayınları, Elazığ,1997, 26-27. Bkz. T.C. Resmi Gazete, 14 Ocak 1972, Sayı,14072.

26 Ocak 1970 tarihinde, merkezi Ankara'da olmak üzere kurulan MNP'nin çeşitli il ve ilçelerdeki kuruluş ve açılış toplantılarında yapılan konuşmalarda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa ile belirtilen laiklik ilkesine aykırı davranışlarda bulunulduğu yolunda basında yayınlanan haberler üzerine Siyasi Partiler Kanununun 4. kısım hükümleri çerçevesinde gerekli inceleme yapılmıştır. MNP'nin amblemi olarak kullanılan (Şehadet işareti), (Şehadet parmaklı bayrak) şeklinde ifade edilen işareti için Genel Başkan Necmettin Erbakan'ın 13.11.1970 günü Sapanca'da yaptığı konuşmada (MNP işareti tekbirdir) dediği belirtilmiştir. Diğer yönden MNP'nin kuruluş toplantıları ile il ve ilçe kongrelerinde kullanılan slogan ve söylenen MNP marşı da ilgi çekicidir. Örneğin, MNP Bursa MNP Marşı

Herkes duyacak bilecek,

Saklanmaz gayri bu gerçek,

Yaprak yaprak çiçek çiçek,

Tek yol İslam yazacağız,

Bölümü ile sona ermekte ve kullanılan sloganlar arasında “İmanlı Türkiye, Müslüman Türkiye” ifadelerine rastlanmaktadır. Bu marş tutanak ve izlenen raporlarından anlaşılacağı gibi her toplantıda bir kaç defa tekrar edilmekte ve son cümle bazen (tek yol nizam yazacağız) bazen da (tek yol İslam yazacağız) biçiminde söylenmektedir. 09.01.1971 günü, Ankara'da Yenimahalle Alemdar Sinemasında yapılan İlçe Kongresinde Başkanlık Divanının üzerine asılan büyük pankartta, ilk üç satırı beyaz ve son satırı sarı yıldızla

Solcuların kafasına,

Masonların locasına,

Türk'ün Anayasasına,

Hak yol İslam yazacağız.

Dörtlüğünün asıldığı tespit edilmiştir. 24 Ocak 1971 günü Ankara'da toplanan birinci Büyük Kongrede de toplantının yapıldığı salona (Hak geldi, batıl yıkıldı.) (Hak geldi, batıl zail oldu.) tarzında sloganlar asıldığı 25.01.1971 tarihli tutanakla belirtilmiştir. Bu kongrede GİK tarafından hazırlanıp okunan faaliyet raporunda:

MNP'nin 1969 seçimlerinden sonra milletin 1000 yıllık hak davasına şuurla sarılıp ortaya çıktığı, solu temsil eden CHP ile renksizlerin ve masonik zihniyetin temsilcisi AP karşısında üçüncü olarak MNP'nin hakiki sağı temsil ettiği, maarifin temel yapısının dünya görüşü olarak mecusilerin, putperestlerin, çetecilerin fikriyatına dayandığı ve milleti kendi aslından ve benliğinden uzaklaştırdığı, manevi eğitim yapılmadığı için MNP davasına sarılmanın artık zaruridir. MNP hareketinin hidayet ve ferasetle dolu kalplerin sezişi ile başladığı, milletin 60 yıldır parti adında kurulan çeşitli batıl fikirli teşekkülleri denedikten sonra hakka dönüşü ile MNP'nin doğduğu bu bakımdan birinci kongrenin batıl partilerden herhangi birisinin topluluğuna benzemeyip milletin 1000 yıllık şanlı tarihini temsil ettiği ifade edildikten sonra GİK'nin 60'a yakın il ve ilçenin açılış toplantısına iştirak ettiği, 1971 yılında yapılacak seçimlerde adayların davayı temsil eden kimseler olarak seçileceği, Ortak Pazar konusunun faaliyetler içerisinde önemli bir yer tuttuğu ve bu konunun Genel Başkan tarafından Millet Meclisine de götürüldüğü belirtilmiştir⁶³.

Süleyman Arif Emre, MNP'nin kapatılmasına ilişkin olarak şu tespitte bulunmaktadır: *“İsrail'in lehinedir çünkü böyle bir hükümetin Türkiye'de bulunması, İsrail'in, komünist Rusya'ya karşı önüne set çeken bir Seddi Çin görevini yapar. Erbakan her konuşmasında: “Siyonizm nedir, masonlar nasıl Siyonistlerin yan kuruluşudur, nasıl... Ve diğer kuvvetler de onların yan kuruluşudur.” Hep bu konuyu işliyor. Hoca'nın bu konuyu bilhassa ön plana almış olmasının sebebi de Demirel'in gerçek fikri yapısını ortaya koymak ama onlar Siyonist liderler kızmış, gücenmişler “şayet bu propagandadan vazgeçmez iseniz partinizi kapattıracağız.” Biz de tabii, vazgeçmedik, birkaç hafta sonra parti kapatıldı, 12 Mart askeri müdahalesinden bir hafta önce, kapatma davası açıldı daha doğrusu. Evet, Siyonistler öyle söylemişti. O zaman ki Başsavcı Hikmet Gündüz, bizim tespitimize göre o da masondu, hemen bir kapatma davası açtı”*⁶⁴.

---

⁶³ Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi, Sayı 9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, 17-19. Bkz. T.C. Resmi Gazete, 14 Ocak 1972, Sayı,14072.

⁶⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, C.I., Kasım -2012, 574. Süleyman Arif Emre'nin 26.06.2012 Tarihli Dinleme Tutanağı, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı [Saat: 12.00-?].

MNP kadroları, bağımsız bir İslamcı siyaset yapma konusunda tecrübesizdi. Zaten mevcut yasalar İslamcı temelde siyaset yapmayı büyük ölçüde kısıtlıyordu⁶⁵. MNP, Türk siyasal hayatında uzun yıllar sağ partiler içinde kendini ifade etme çabasında olan dindar kitlenin siyasi arenada bağımsız olarak yer almasının da bir ifadesidir. Bununla beraber dini muhalefetin legal siyasi örgütlenmesi olması açısından da Türk siyasetinde yeni bir sürecin başlangıcını oluşturmaktadır⁶⁶. Özetle 12 Mart 1971 askeri darbesinden sonra şeriat propagandası, MNP Andı, MNP marşı'nın içeriği dolayısıyla ve de okullarda din derslerinin zorunlu olmasını istemesi gerekçeleriyle kapatılmıştır.

1.9. MİLLİ NİZAM PARTİSİ'NİN KAPATILMASI 20 MAYIS 1971

12 Mart 1971 Askeri Muhtırasıyla AP iktidardan alınacak ama parlamentoyu açık bırakacaktır. 12 Mart rejiminin parlamentoyu açık tutma siyasetinin iki istisnası vardır. Parlamento açık tutulacak lakin ülkenin bölünmez bütünlüğü ve laik rejimini tehdit ettiği iddia edilen iki parti kapatılacaktır. I. Erim Hükümeti döneminde Anayasa Mahkemesi MNP ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) kapatılması kararına varmıştır⁶⁷. Anayasa Mahkemesi, MNP'yi laiklik karşıtı eylemlerin odağı ve laik devlet niteliğinin ve Atatürk Devrimciliğinin Korunması prensiplerine aykırı olduğu gerekçesiyle 20 Mayıs 1971 tarihinde oybirliği ile kapatmıştır⁶⁸. Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararı verdiği ikinci parti de TİP'dir. TİP'in kapatılma gerekçesinin temelini, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürtlerin yaşadığı ve bu insanların kimliklerinin tanınması gerektiği yönündeki 4. Büyük Kongreye sunulan rapora dayandırmıştı. Kapatılma kararının ardından TİP'in önde gelen yöneticileri genel başkanı başta olmak üzere tutuklandılar⁶⁹. Savcı, kongredeki konuşmalarında komünizm propagandası yaptıkları ve ülkeyi bölmeye yönelik faaliyetleri teşvik ettikleri gerekçesiyle 23 TİP üyesi aleyhine dava açmıştır. Bölücülükle ilgili suçlama, TİP'in Özerkliğini savunduğunu söyleyen Türkiye'deki Kürtlerle ilgiliydi. 29 Haziran'da 23 kişiye karşı açılan dava görüşüldü ve suçlu

⁶⁵ Çakır, a.g.m.,547.

⁶⁶ Maviş, a.g.e.,11.

⁶⁷ Milliyet Gazetesi, 22 Mayıs 1971, 1.

⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 22 Mayıs 1971, 1.

⁶⁹ Doğu Perinçek, *Anayasa ve Partiler Rejimi (Türkiye'de Siyasi Partilerin İç Düzeni ve Yasaklanması)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985, 342–343.

bulundular. 20 Temmuz’ da Anayasa Mahkemesi, parti üyelerini Siyasi Partiler Kanunu’nu ve anayasayı ihlalden suçlu bularak partiyi kapattı; 41 kişinin 5 yıl süreyle başka bir parti kurması yasaklandı. Sonradan liderleri yeniden tutuklandı ve yıkıcı denilen faaliyetlerden dolayı askeri bir mahkemede yargılandı; çok ağır hapis cezaları verildi: TİP Genel Başkanı Behice Boran’a 15 yıl ağır hapis cezası, diğer partililere de 6 ile 10 yıl arasında değişen cezalar verilmiştir⁷⁰. MNP için ise ‘laikliğe aykırı çalışmalar yürüttüğü’ gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi tarafından 20 Mayıs 1971’de kapatılmış ama yöneticileri hakkında herhangi bir ceza davası açılmamıştır⁷¹. Böylece en soldaki TİP ile Necmettin Erbakan’ın kurduğu en sağdaki MNP Anayasa Mahkemesi’nce kapatılmıştır. TİP yöneticileri hakkında Sıkıyönetim Mahkemesi’nde dava açıldığı için onlar yeni bir örgütlenmeye gidememişlerdi. Ama MNP yöneticileri hakkında dava açılmamıştır. Böylece MNP yerine 1972’de MSP adıyla yeni bir parti kurulacaktır⁷².

Anayasa Mahkemesi MNP’yi kapatma kararı aldıktan sonra ülkenin dört bir köşesinde örgütlenen partiyi kapattı. Partinin kapatılması ardında Genel Başkanı Necmettin Erbakan, sağlık sorunlarını neden göstererek İsviçre’ye gitmiştir. MNP, 1 yıl 4 ay gibi kısa ömürlü bir parti olmuştur. Nitekim bir süre sonra kurulan, MSP bir bakıma MNP’nin devamı olarak saymak yanlış olmayacaktır.

---

⁷⁰ Ahmad,a.g.e.,311.

⁷¹ Cumhuriyet Gazetesi, 22 Mayıs 1971, 1.

⁷² Bülent Bingöl, *Türk Siyasal Yaşamında Birlik Partisi-Türkiye Birlik Partisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, 155.

2. 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİNE HAZIRLANAN SİYASİ PARTİLER

2.1. 12 MART 1971 ASKERİ MUHTIRASI

Askerin siyasal yaşamda etkin olduğu, sık sık müdahalede bulunduğu ülkelerin genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler grubunda yer aldığı bir gerçek olmakla birlikte, tüm az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde mutlaka askerlerin müdahaleci olacağını söyleyemeyiz⁷³. Türkiye’de de ortalama on yılda bir ya bir Askeri Muhtıra veya Askeri Darbe olmaktadır.

Türkiye’de 27 Mayıs 1960 Askeri darbesinden sonra 9 Mart 1971 tarihinde bir askeri muhtıra yapılması planlanmış ama gerçekleştirilmemiştir. 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu noktada 9 Mart olayı ile ilgili farklı iddialara göre 11 subay 9-10 Mart gecesi ihtilal yapmayı planlamışlar ancak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ve kuvvet komutanları tarafından planlarını ertelemeye ikna edilmişlerdir. Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur 9 Mart’taki müdahale için “*Müdahale zamanı gelmiştir. Hazırlanan plana göre Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler devlet başkanı, ben de başbakan olacağım, en kıdemli komutan olarak kendisinin emrini bekliyoruz*” demiştir. Hasan Cemal’e göre darbe muvaffak olsaydı Avcıoğlu Başbakan, Uğur Mumcu Gençlikten Sorumlu Bakan, Altan Öymen Basın-Yayıncılık Sorumlu Bakan ve Hükümet Sözcüsü, Türkiye Öğretmenler Sendikası Başkanı Fakir Baykurt Milli Eğitim Bakanı, Mümtaz Soysal Dışişleri Bakanı ve İlhami Soysal da MİT Başkanı olacaktı.⁷⁴

Başka bir yaklaşıma göre 1965’lerden başlayan ordu içi örgütlenme döneminin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur’la Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler’e kadar uzanmış ve Batur’un Hava Kuvvetleri Komutanlığı binası genç subayların devrim karargahı haline gelmişti. Bu gruptan radikal darbenin beyin takımı olarak tanımlanan Tümgeneral Celil Gürkan, Hava Tuğgeneral Aydın

⁷³ Gamze Yıkılmaz, 1980 “*Askeri Müdahalesinin Basında Meşrulaşması: Hürriyet ve Cumhuriyet Gazetesi Örneği*,”*Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Moderleşme*, (Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi), (Ed. Ahmet Alpay Dikmen), İmaj Yayınları, Ankara, 2002, 281.

⁷⁴ 12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu, 21 Kasım 2012, 61.

Kirişcioğlu ve Tuğamiral Vedii Bilget, Batur ve Gürler'i endişelendiriyordu. Bunun üzerine iki kuvvet komutanı durumu Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'a bildirmiş ve böylece 9 Mart tarihli darbe girişimi engellenmiştir⁷⁵.

9 Martta planlanan askeri darbe gerçekleştirilmemiştir. 11 Martta Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları toplantısında, Batur ve Gürler, Tağmaç'ın, "açık konuşalım, son üç gündür bir ihtilal havası ve hazırlığı içinde yaşıyoruz, ne oluyoruz?" şeklindeki sözlerine, sezinledikleri bazı hazırlıkları emir vererek durdurdukları karşılığını vermiştir. Başbakanın çekilmesi üzerinde durulan toplantıda Batur, daha köklü bir yol önererek, Meclisin toptan karşıya alınmasını savunmuştur. Neticede Meclis'e bir mektup gönderilmesi fikri ağırlık kazanmış ve Genelkurmay Başkanı Korg. Kemal Taran, bir müsvedde hazırlamakla görevlendirilmiştir. Ne var ki, gelişmeler mektup fikrini bildiri haline dönüştürecektir. Aynı günün akşamı, Garnizon Komutanı ile birlikte Batur'un evine getiren Gürler, kontrol dışı bir müdahaleyi önlemek amacıyla acilen Başbakan'ın istifa etmesi üzerinde durmuş, Eyiceoğlu ile Tağmaç'ın da çağrılmasını müteakip yapılan değerlendirmede bir bildirin yayımlanması kabul edilmiştir⁷⁶. Toplantıdan sonra emir komuta zinciri içerisinde 12 Mart muhtırası gerçekleşmiştir. Toplantıda Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celil Eyiceoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur bulunmaktadır. Muhtıra bizzat Batur tarafından kaleme alınmıştır. Metin mevcut şikayetleri sıralıyor, durumdan parlamento ve hükümetin suçlu bulunduğu belirtilerek anayasanın öngördüğü reformların yapılmayışı eleştiriliyordu. Üç maddelik muhtıranın son maddesinde ise, "*Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktır*" şeklindeki İç Hizmet Kanunu referans verilerek idarenin doğrudan doğruya ele alınacağı belirtilmektedir⁷⁷. 12 Mart Muhtırası üç ayrı adrese yani, üç ayrı makama gönderilmiştir. Bunlar; Cumhurbaşkanlığı, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı ve Millet Meclisi Başkanlığı idi⁷⁸.

⁷⁵ 12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu, 21 Kasım 2012, 62.

⁷⁶ Muhsin Batur, *Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası*, İstanbul, 1985, 295-296.

⁷⁷ Hürriyet Gazetesi, 12 Mart 1971,(Yıldırım Baskı).

⁷⁸ Celil Gürkan, *12 Mart'a Beş Kala*, Tekin Yayınevi, II. Basım, İstanbul, 1986, 136.

Askerler bildirinini bir kopyasını da Genel Kurul'da okunması için Meclis'e göndermiştir. Bu bildiriyle Türkiye Cumhuriyetinin kısa tarihinde ikinci askeri müdahale gerçekleşmiş, ancak 27 Mayıs'tan farklı olarak ordu, yönetimi doğrudan ele almadan yeni bir hükümetin oluşturulmasını istemiştir. Muhtıra metninde Silahlı Kuvvetler, yaşanan olumsuz gelişmelerden hükümeti ve meclisi sorumlu tutmuştur. 12 Mart günü saat 13.00'da TRT radyolarından okunan muhtıra metni şu biçimde özetlenmiştir:

“Meclis ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde, TSK kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya karardır. Bilgilerinize...”⁷⁹

1971 tarihinde Millet Meclisi'nde grubu olan dört parti vardır. İktidarda AP, muhalefette ise CHP, Güven Partisi ve DP bulunuyordu. Türkiye'de ikinci askeri müdahale gerçekleşmiş, ancak 27 Mayıs'tan farklı olarak ordu, yönetimi doğrudan ele almadan yeni bir hükümetin oluşturulmasını istemiştir. Bu dönemde her ne kadar meclis açık kalmış ve yönetim sivil siyasetçilerin elinde gözükmüşse de yönetimde belirleyici güç ordunun üst kademesi olmaya devam etmiştir. Dönemin gazeteleri 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası üzerine şu yorumları yapıyordu: Cumhuriyet Gazetesi, “Komutanlar Ültimatı Verdi ve Demirel Hükümeti İstifa Etti”, “Türk Ordusu

⁷⁹ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 12 Mart 1971, 286.

İdareyi Üzerine Almaya Kararlı”⁸⁰. Hürriyet Gazetesi, “*Ordu Ültimatı Verdi: Hükümet Çekilsin, Milli Hükümet Kurulmazsa Ordu İdareye El Koyacak*”⁸¹. Akşam Gazetesi, 3 Eylül 1971 günü 12 Mart 1971’deki Askeri Muhtırayı müteakip devletin, dindarlara karşı baskısı gittikçe artmış birçok kişi tarikat üyesi olmak ve kurulu düzeni bozma iddiasıyla mahkeme önüne çıkarılmaya başlamıştı⁸². Mehmet Altan’a göre 1960, 1971 ve 1980 müdahaleleri ardında ekonomik ve politik sebepler bulunmaktadır. Muhtıranın dış boyutunun bu cephesiyle ilgili bir yoruma göre: “*Gelişmekte olan ülkeleri borçlarını ödemeye zorladılar. Bunun için tek şart ‘içeride dönük büyüme’ modelini bırakarak, dışa açılmaktı. Döviz kazanmaktı. Türkiye bu değişime direndiği ve ithal ikamesinde ısrar ettiği için 1971 darbesi oldu*”⁸³.

Ecevit, 11 Şubat 1975’te Cumhuriyet Gazetesinde muhtıraya karşı göstermiş olduğu ilk tepkiyi şöyle anlatmıştır: “*Birden bire demokrasiye ve ortanın solu hareketine verdiğimiz bütün emeklerin yok olacağı kaygısını duydum*”⁸⁴. O güne kadar muhtıra konusunda Genel Başkan ile hemfikir olduklarını düşünen Ecevit, muhtıraya karşı sessiz kalmayı tercih ederken, İnönü’nün muhtıraya yönelik tutumunu değiştirmesi üzerine, muhtıraya yönelik eleştirilerini açıklamıştır. Ecevit’i, 12 Mart’a karşı tavır almaya iten birçok sebep vardır. Bu sebeplerden biri Ecevit’in demokratik ülkelerde iktidarın ancak seçim ile değişebileceği inancında olması fikridir. Ayrıca 27 Mayıs’tan sonra CHP’ye yakıştırılan Silahlı Kuvvetlerin desteği ile halka karşı iktidar olunduğu eleştirisi de Ecevit’i muhtıraya karşı tavır almaya itmiştir. Çünkü Ecevit’e göre bu yanılğı zaten CHP’ye 1965 ve 1969’da seçim kaybettirmişti ve yeni bir müdahale sonrası kurulacak hükümete destek vermek bu olumsuz düşüncenin yaygınlaşmasına neden olacaktı. En önemli neden ise CHP zaten yapılacak olan seçimlerde muhtemelen iktidara gelecekti ve Silahlı Kuvvetler bu darbeyi AP’ye değil, Ortanın Soluna karşı yapmışlardı. Yani Ecevit’e göre Muhtıranın hedefi Ortanın Solu idi⁸⁵.

CHP grubunda 12 Mart Muhtırası üzerine iki görüş belirmiştir. Bu görüşlerin ilki Başlangıçta İnönü’nün de benimsediği Ecevit ve ortanın solu ekibinin sonuna

⁸⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mart 1971, 1.

⁸¹ Hürriyet Gazetesi, 12 Mart 1971, 1. (Yıldırım Baskı).

⁸² Akşam Gazetesi, 3 Eylül 1971.

⁸³ Mehmet Altan, *Darbelerin Ekonomisi*, İyi Adam Yayınları, İstanbul, 2001, 106.

⁸⁴ Altan Öymen, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Şubat 1975, *Ecevit 12 Mart’ı ve Sonrasını Anlatıyor*.

⁸⁵ Rıdvan Akar-Can Dünder, *Karaoğlan*, II. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, 80.

kadar savunduğu Muhtıra'yı demokrasi dışı bir hareket kabul etme ve kurulacak uzun süreli bir hükümete katılmamaktı. İkincisi ise Kemal Satır, Nihat Erim, Sadi Kocaş ve etrafındakilerin oluşturduğu ve sonradan İnönü'nün dahil olduğu hükümete katılıp reformları gerçekleştirme görüşüdür⁸⁶.

Muhtıranın anayasaya aykırı olduğunu öne sürerek karşı çıkan ilk parti DP'dir. 12 Mart 1971 tarihli meclis oturumu DP Milletvekili Hasan Korkmazcan; *Sayın Başkan, "Meclis böyle bir yazıya muhatap değildir. Başkan, Parlamentodan bahsedildiği cihetle, böyle bir yazıyı, Başkanlık, Parlamento'ya vaki olan hitabı kendi üzerinde muhafaza edemez. Bunun muhatabı Meclis Reisliği değil Parlatentonun kendisi bulunduğu cihetle arzda hiçbir sakınca mütalaa etmiyorum; bu bakımdan mazur görünüz."* Hasan Korkmazcan (Denizli)⁸⁷. ifadelerini kullanmaktadır.

Demirel, Türk halkının kendisini yönetecekleri belirlemede ehliyet sahibi olmadığına inananların müdahaleyi yaptığını, halkın sesi olduğu için hedefin de kendisi olduğunu söylemiştir⁸⁸. 12 Mart 2013 Akşam Gazetesine 12 Mart darbesinin 42. yıldönümünde 9. Cumhurbaşkanı Demirel'in o günlere ilişkin ifadeleri: *"Benim yaptığım en önemli hadiselerden birisi Parlatentoyu açık tutmaktır. Böylelikle yapmak istediğimiz işleri yaptık. 12 Mart diye bir olayın olmasına sebep yoktu ama oldu. İşte siyaset bu, siyasetin cilvesi altı sene hükümet olmuş, tek parti hükümeti, ülke şantiyeye dönmüş, bir taraftan İstanbul Köprüsü, bir taraftan Keban Barajı yapıldığı halde, bir taraftan Türkiye'nin her tarafından fabrikalar, tesisler yapılıyor, üniversiteler açılıyor, % 7 kalkınma hızı, % 5 enflasyon ve kimsenin şikayeti yok... Şimdi, geliyor size kumanda heyeti muhtıra veriyor, diyor ki: "Parlatento ve hükümet süregelen tutum ve davranışlarıyla memleketi uçurumun kenarına getirdiler, Atatürk'ün istediği reformları yapmadılar, anayasanın istediği şeyleri yapmadılar..."*⁸⁹.

---

⁸⁶ Bulut, *a.g.e.*, 146.

⁸⁷ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 12 Mart 1971, 236.

⁸⁸ Bulut, *a.g.e.*, 23.

⁸⁹ Akşam Gazetesi, 12 Mart 2013.

2.2. 12 MART MUHTIRASINDAN SONRA KURULAN PARTİLER ÜSTÜ HÜKÜMETLER

12 Mart Muhtırasından sonra hükümet devrilmiş, kabine dağılmıştır. Yeni bir hükümet ve “partiler üstü” bir hükümet kurmak ve bu hükümetin de tarafsız bir başbakan öncülüğünde kurulması için arayışlara girişilmiştir. Muhtırayı veren generallerde tarafsız bir Başbakan istemekteydiler. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, parti liderleriyle, Köşk’te 14 Mart günü bir araya gelmiştir. Memleketin durumu hakkında fikir teatisinde bulunmuş ve kurulacak yeni hükümetin ivedilikle desteklenmesini sağlamak için yardımda bulunmalarını istemiştir.

Cumhurbaşkanı Sunay parti liderleriyle yaptığı görüşmelerde, yeni hükümeti kuracak kişinin parlamento içinden ve tarafsız biri olacağını belirtmiştir. Bu kişi de CHP Milletvekili Nihat Erim’dir⁹⁰. CHP’ den istifa ettirilip, bir gecede bağımsız hale getirilip Cumhurbaşkanı tarafından Başbakanlığa Nihat Erim getirildi⁹¹. Askeri Darbeden sonra kurulan hükümetler Başbakanların soyadlarıyla isimlendirilmişlerdir. Nihat Erim hükümeti kurmakla görevlendirilir. Böylece Birinci Erim Hükümetleri 7 Nisan 1971’de kurulur.12 Mart Muhtırasının olağanüstü koşulları ile ortaya çıkan partiler üstü Erim Hükümeti, çok büyük bir beklenti yaratmıştır. Bu beklentide, Erim’in oluşturduğu kadronun vitrininin oldukça iyi olması kadar, siyasi kaygıdan uzak ve asker destekli bir hükümetin çalışmalarının kesintisiz yürüyeceği inancından da kaynaklanmıştır. Ancak dıştan görünüşü ve teorik olarak kadronun albenisi ile bu yapı arasındaki uyum aynı mükemmeliyette değildir. Her şeyden önce Erim Hükümeti, kuruluşundan itibaren anlayış bakımından iç uyumdan uzaktı. Ayrıca mevcut hükümetin misyonuna yönelik olarak da teknokratlar içerisinde iki grup oluşmuştur. Birincisi TSK desteğine güvenmekte ve reformları gerçekleştirmek için Meclisteki gruplarla bir işbirliğine ihtiyaç bulunmadığına inanmaktaydı. İkincisi Nihat Erim gibi düşünen grup ise reformların gerçekleştirilebilmesi için mutlaka meclisin desteğinin gerekli olduğuna inanmaktaydı.

⁹⁰ Ali Haydar Soysüren, *12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, 10.

⁹¹ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, *12 Eylül-Türkiye'nin Miladı*, Doğan Kitap, V.Baskı, Eylül, İstanbul, 2006, 14.

Bu durum reformcu kanat içerisinde de sağlam bir çatının olmadığını göstergesidir. Bununla birlikte reformların gecikmesi ve özellikle AP'nin devlet içerisindeki etkinliğinin gittikçe artması kendilerine biçtikleri misyonu gerçekleştirmede ümitsizliğe kapılmalarına ve aralarındaki bağları kuvvetlendirmelerine de vesile olmuştur⁹². Muhtıra sonrasında teknokrat Erim hükümetleri döneminde, muhtırayı hazırlayan etmenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik reform çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

II. Erim Hükümetleri 22 Aralık 1971 “partiler üstü” bir hükümetti ve programında yapılması öngörülen reformlar özellikle vurgulanmıştı. II. Erim hükümetince, 7 AP'li, 4 CHP'li, 1 Milli Güven Parti'li ve 12 parlamento dışında teknokrat vardı⁹³. 1972 yılının Nisan ayına gelindiğinde, yaklaşık bir yıldan beri iki ayda bir uzatılan sıkıyönetime rağmen, ülkede kargaşa ve terör eylemleri halen ortadan kaldırılamamıştı. Başbakan, bu asayiş sorununa bir çare bulmak ve reformları gerçekleştirebilmek için, hükümete kararnamelerle yönetme yetkisi verilmesini ve özel güvenlik mahkemeleri kurulmasını talep etmiştir. Başbakanın bu yöndeki talebi Cumhurbaşkanı tarafından reformlar gerçekleşene kadar desteklenmiştir. Fakat Erim'in, 1973 Ekim'indeki genel seçimlere kadar hükümeti kararnamelerle yönetmesi talebi, TBMM'nin denetleme imkanlarını ortadan kaldıracığı ve hükümete TBMM'nin üzerinde bir kurum gibi davranma olanağı vereceği için tüm partiler tarafından oybirliğiyle reddedilmiştir. Kanun hükmünde kararnameler konusunda TBMM'den yetki alamayacağını anlayan ve TBMM'inde desteğini sağlayamayan Nihat Erim hükümeti hakkında, 10 Nisan 1972'de TBMM'de bir gensoru önergesi verilmiştir. Ancak gensoru önergesi reddedilmesine rağmen, Nihat Erim 16 Nisan 1972 günü istifasını sunmuştur. İstifasına giden süreçte, Nihat Erim toplumun ve siyasi partilerin desteğini yitirmişti. Sıkıyönetim uygulamaları nedeniyle aydınlar ve öğrencilerin, AP'nin desteğini almak üzere

---

⁹² Yusuf Ziya Keskin, *27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Başkanlığı, Doktora Tezi, Erzurum, 2011, 287-288.

⁹³ Kurtul Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, Ankara, 1973, 41.

izlediği politika ile CHP'nin, kanun hükmünde kararnamelerle hükümet etme fikri AP'nin, izlediği politikalar nedeniyle TSK'lerin güvenini ve desteğini kaybetmiştir⁹⁴.

Nihat Erim hükümeti devamında kurulan Melen Hükümeti (5 Haziran 1972) önceliği huzur ve asayişin sağlanmasına vermiştir⁹⁵. Van Senatörü Ferit Melen'e AP, CHP, MGP destek vereceklerini bildirmişler ve sonuçta 8 AP, 5 CHP, 1 MGP'li bakanın yer aldığı liste yeni hükümet olarak güvenoyu almıştır. 35. Hükümet olarak göreve başlayan Melen hükümetinde kabinenin tamamı eskiden bakanlık yapmış isimlerden oluşmuştur ve bu isimlerin altısı maliye kökenlidir⁹⁶. 22 Mayıs 1972 günü açıklanan hükümet programında öncelikli hedef ekonomiyi düzeltmek ve anarşiyi önlemek olmuştur. CHP'nin, 4 Kasım 1972 günü bakanlarını hükümetten çekmesi sebebiyle bir hükümet bunalımı doğmuştur. Melen Hükümeti'nin bitiş dönemini ise Cumhurbaşkanlığı seçimleri oluşturmuştur. Yeni Cumhurbaşkanının seçilmesiyle Melen Hükümeti de sona ermiştir⁹⁷. Yerine ülkeyi seçime hazırlayacak bir seçim hükümeti Naim Talu başkanlığında Talu Hükümeti 16 Nisan 1973'te kurulmuştur. 1973 yılına gelindiğinde 68 olayları sonrasında güçlenen parlamento dışı bir muhalefet ve uzantısı illegal yapılar, rejim üzerinde önemli bir tehdit olarak varlığını sürdürmüştür. Her ne kadar muhtıra sonrası sıkıyönetim uygulamaları ve anayasa değişiklikleri ile devletin etkinliği artırılmaya çalışılmışsa da, bu gelişmeler var olan yapıları sadece yer altına süpürebilmiştir. Bunun yanında hem sağ hem de sol siyasi yapılar önemli bir parçalanma süreci yaşamıştır⁹⁸.

2.3. 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERE KATILAN PARTİLERİN SEÇİM ÇALIŞMALARI

14 Ekim 1973 genel seçimlerine CHP, AP, MP, CGP, DP, MHP, MSP ve TBP katılmıştır. Bu bölümde partilerin seçim çalışmaları anlatılacaktır. MSP'nin seçim çalışması ise üçüncü bölümde ayrıntılı şekilde anlatılacaktır.

---

⁹⁴ Ferit Tolga Ayan, XIV. *Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi(1969-1973)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, 87.

⁹⁵ Ahmad,a.g.e.,305.

⁹⁶ Milliyet Gazetesi, 23 Mayıs 1972.

⁹⁷ Ayan,a.g.t.,87.

⁹⁸ Keskin,a.g.t.,310.

2.3.1. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Çalışması

Milli Mücadeleyi yürüten Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir devamı olan Cumhuriyet Halk Fırkası, Atatürk tarafından 9 Eylül 1923'te kuruldu. Başlangıçta "Halk Fırkası" adını alan Parti, 1924 yılında "Cumhuriyet Halk Fırkası", 1935 yılında da Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) oldu. 1927 yılında Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik, Laiklik CHP'nin dört temel ilkesi olarak benimsendi. 1935 yılında daha önceki dört ilkeye Devletçilik ve Devrimcilik ilkeleri eklenerek ilkeler altıya çıkarıldı. Partinin amblemi olan 6 ok bu ilkeleri simgeler⁹⁹.

1970'li yıllarda ideolojisini "Demokratik Sol" kavramıyla tanımlayan CHP, partinin yeni lideri Bülent Ecevit tarafından 1972 de "devlet partisinden" "Halkın Partisine" dönüşümünü amaçlayarak sosyal reformlarla düzen değişikliğini hedeflemiştir. Böylece Ecevit'in genel başkanlığıyla güç kazanan 'Sosyal Demokrat' hareketi ile CHP, "Merkez Parti" konumundan "Sol Parti" çizgisine doğru yaklaşmıştır¹⁰⁰. Bu değişim Ortanın solu CHP de 1965 yılında ortaya çıkmış. 1972 yılından sonra CHP içerisinde Ecevit'in etkisiyle güçlenmiştir. Ortanın solu, CHP'nin bürokratik etkiden kurtulup halka açılımıdır.

1972 yılı Mayıs ayında CHP'de önemli gelişmeler yaşanmıştır. CHP içerisinde İnönü ve Ecevit arasında başkanlık yarışı başlar. Ecevit, CHP Genel Başkanlığı için mücadele ederken ihtiyar bir kadın kalabalığı yararak yavaşmış "Şu Karaoğlan'ı iyice göreyim demiş" o günden sonra Bülent Ecevit'in isminden çok "Karaoğlan" lakabı ile anılmaya başlanmıştır¹⁰¹. CHP'de yapılan 21.Olağan Kurultay sonucunda Bülent Ecevit 913 delegenin 826 oyunu alarak Genel Başkan seçilmiş ve bu durum karşısında İsmet İnönü istifa etmiştir¹⁰².

14 Ekim 1973 seçimlerine CHP Bülent Ecevit Bakanlığında seçimlere katılır. Bülent Ecevit 12 Mart'ın kara düzenine karşı çıkar, bu düzen değişmelidir yaklaşımını gündeme getiren söylemiyle Ecevit, halkın deyimiyle bir yiğit Karaoğlan'dı. Mavi gömleği (Ecevit mavisi), mitinglerde uçurduğu ak güvercinlerle hürriyet kahramanı gibi algılanıyordu. Dağlara, yollara, her yüksek yere 'Umudumuz

⁹⁹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev, Metin Kıratlı), Ankara, 2004, 285.

¹⁰⁰ Hikmet Bila, *CHP 1919-1999*, Şefik Matbaası, İstanbul, 1999, 287.

¹⁰¹ Milliyet Gazetesi, 12 Ekim 1973.

¹⁰² Milliyet Gazetesi, 15 Mayıs 1972, 1.

Ecevit' sloganı yazılmıştı. Mitinglerdeki kalabalıklar on binler, yüz binlerle ölçülüyordu. Kampanyanın son günü Ankara'ya gelişi bir coşkuya sahne olmuştur¹⁰³. Ecevit, 1973 seçimlerinde bir politikacı gibi davranmayı reddetti; konuşmaları pek çok politikacının yaptığı gibi ne siyasi oyunlar oynandı nede laf kalabalığı yapıldı. Konuşmalarının etkisi öyleydi ki, konuşmalarından alınan fragmanlar, slogan halini aldı:

Ne yoksulluk ne baskı, ne ezilen ne ezen, insanca hakça bir düzen.

Sağın da söz hakkını savunacağım.

Servet de halkın, devlet de halkın.

Zenginlerden başlayan kalkınmayı tersine çevireceğiz.

Millet şahlandı sel gibi CHP' ye akıyor.

AP helal oylarla iktidara geldi, haram yiyenlerin iktidarı oldu,

Köylünün yaşama çabası işgal değil.

Komünizmi özgürlükle önleyeceğiz¹⁰⁴.

Akgünlere bildirgesiyle seçimlerine katılan CHP; Ak Günlere Bildirgesi'nde, özgürlüklerin varlığıyla yakından ilgili olan "demokrasiyi geçerlilik kazandırmak" amacıyla yapılması vaad edilenler şöyle sıralanmıştır: 18 yaşını dolduranlara oy hakkı tanınacaktır. İşçi sendikalarının siyasetle daha etkin biçimde ilgilenebilme olanakları sağlanacaktır. Memurların sendikalaşma hakkı yeniden tanınacaktır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkına ve özgürlüğüne 12 Mart 1971 sonrası dönemde getirilen aşırı sınırlamalar kaldırılacaktır. Üniversiteler yasasına konulan düşünce, bilim, öğrenim ve araştırma özgürlüklerini sınırlayıcı ve özerkliği etkisiz kılıcı hükümler kaldırılacaktır¹⁰⁵. Ortak Pazar için Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ilişkilerin sürdürülmesinden yanadır. CHP, Türkiye'nin AET'ye tam üye olarak katılmasını, ekonomik açıdan olduğu kadar siyasal açıdan da yararlı görür¹⁰⁶.

¹⁰³ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi,(1950'den Günümüze)*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004, 227.

¹⁰⁴ Ahmad,a.g.e.,324.

¹⁰⁵ Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi, Ak Günlere, Ankara, 1973,189.

Bkz.https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.liste_q?tip=SIYASI+PARTI+YAYINLARI., Erişim Tarihi 26 Kasım 2015.

¹⁰⁶ Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi, Ak Günlere, Ankara, 1973, 223.

Öte yandan CHP yeni önderin yönetiminde “yenilik” kavramını seçim uğraşı sırasında büyük bir başarıyla kullandı: “Yeni CHP”, “yeni önderinin” yönetimi altında “yeni düzen” vaad ediyordu. Ecevit’in demokrasi ile temel hak ve özgürlüklere olan kesin inancı ve önerdiği çözümleri “yenilik” kavramı çerçevesinde sunması seçmene değişen Türkiye’nin toplumsal ve ekonomik sorunları bakımından geçerli çözüm ilkeleri gibi geldi. Parti “yenilik” ve “özgürlük” yaklaşımına bağlı olarak sol kavramları da geniş ölçüde kullanmıştır¹⁰⁷.

Seçim çalışmalarında Ecevit’in hedefinde genellikle AP, Genel başkanı Demirel, komünizm ve Af konusu vardı. Demirel için “*İktidardayken kendi hakkını kuruyamayan bir AP milletin hakkını nasıl koruyacak*”¹⁰⁸. “*Sizden aldığı oylara sahip çıkmayan devlete, millete nasıl sahip çıkacak*”¹⁰⁹. Bu sözler Celal Bayar’ın da dilinden düşmüyordu. CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüpoğlu Ankara’da Demirel oruç yiyip; iftar sofralarında fotoğraf çektirmekte halkın dini duygularıyla oynamaktadır¹¹⁰.

Diğer partiler yeni CHP’yi komünist taraftarı olarak suçluyorlardı Ecevit, Muş ve Bingöl de yaptığı konuşmalarda bu iddialara “*Kimse bizim değiştirep; yeni getireceğimiz düzenden korkmamalıdır. Yeni düzen komünist olacak diye korkmasın.*” şeklinde cevap veriyordu¹¹¹. Ecevit’in radyo konuşmasında yerli ve yabancı gazetecilerin sorularını cevaplarken anarşik eylem suçları için değil; siyasi ve düşünce suçları için af çıkaracağını söylemişti¹¹². Üç gün sonraki radyo konuşmasında “*Yıllardır CHP’ye anarşişter komünistler sızdı dediler bir örneğini bulamadılar. CHP’den sızmaları nasıl koruduysak devletten de öyle koruyacağız*”¹¹³ . şeklinde beyanatta bulundu.

Seçimlerde Af konusu CHP’nin gündemindeydi. Ecevit seçim çalışması için Van’a gitmiş, cezaevlerini ziyaret etmiş, mahkumlar cezaevlerinde Ecevit’e CHP için seçim yardım kampanyası başlattıklarını söylemişlerdi. Bunun üzerine Ecevit 14

---

¹⁰⁷ Emre Kongar, *21.Yüzyılda Türkiye, 2000’li Yıllarda, Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, 18.

¹⁰⁸ Milliyet Gazetesi, 01 Ekim 1973, 1.

¹⁰⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1973, 7.

¹¹⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 7.

¹¹¹ Milliyet Gazetesi, 05 Ekim 1973, 1.

¹¹² Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 6.

¹¹³ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1973, 7.

Ekim’de iktidara geldiğinde Af çıkaracağı sözünü verdi. Van’da Ecevit’in eşi Rahşan Hanıma Van kedisi hediye edildi¹¹⁴. Ecevit Van’da miting yaptığında halkın elinde “*Doğu’nun kaderini CHP değiştirecek Dünyada Van ahrette iman, Ecevit’e inan*” dövizleri bulunuyordu¹¹⁵.

14 Ekim 1973 seçimlerine Ecevit’in Akgünlere bildirgesi ile katılan CHP, seçimlerden 1961’den beri aldığı en yüksek oy oranıyla birinci parti olarak çıkmış ve yeniden iktidar olma şansını yakalamıştır¹¹⁶. CHP 185 milletvekili çıkartmış tek başına hükümet kurmak için 41 milletvekili eksigi vardı. O dönem de meclis 450 milletvekilinden oluşuyordu.

2.3.2. Adalet Partisi’nin Seçim Çalışması

AP, kendini DP’nin devamı olarak görüyordu. 11 Şubat 1961 günü verdiği kuruluş dilekçesi ile Türk siyasi hayatına dahil olmuştur¹¹⁷. AP’nin temelini atan isimler arasında, Ragıp Gümüşpala, Necmi Ökten, Şinasi Osm, Tahsin Demiray, Ethem Mernemencioğlu ve Muhtar Yazır isimleri bulunmaktaydı¹¹⁸. AP’nin kurucu isimleri, Genel Başkan olarak, Genelkurmay Başkanlığından emekli olan Ragıp Gümüşpala’yı düşünmüşlerdir. Yapılan görüşmeler olumlu neticelendiğinden AP’nin ilk Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala olmuştur. Aslında Genel Başkanlık için Gümüşpala’nın düşünülmesi tesadüfi değildir. Çünkü Gümüşpala’nın, Anayasayı hazırlama konusunda sorumlu olan Kurucu Meclis’te görevlendirilmemesi bunun yanında 27 Mayıs hareketini gerçekleştiren isimlerle bağının zayıf olması sebebiyle Genelkurmay Başkanlığı görevinde sadece üç ay süre ile kalabilmesi, başkanını arayan AP’nin, Gümüşpala’yı biçilmiş kaftan olarak görmesine neden olmuştur¹¹⁹. AP yapısı ve ideolojisi itibariyle kendisini Milliyetçi Muhafazakar bir parti olarak tanımlamaktadır¹²⁰.

¹¹⁴ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 1.

¹¹⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 04 Ekim 1973, 1.

¹¹⁶ Bila, *CHP 1919–1999, a.g.e.*,289

¹¹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 12 Şubat 1961.

¹¹⁸ Fikret Şahoğlu, *AP’nin İç Yüzü*, ErsaKoll Matbaası, İstanbul, 1965,53.

¹¹⁹ Taner Demirel, *Adalet Partisi İdeoloji ve Politika*, İstanbul, I. Baskı, İletişim Yayınları,2004,31–32.

¹²⁰ Filiz Demirci Güler, *Adalet Partisi*, Todaie Yayınları, Ankara, 2003, 56.

Ragıp Gümüşpala'nın 1964' teki ani ölümü sonrası, partinin iki numaralı ismi olan ve teşkilatı çok iyi tanıyan Dr. Saadetin Bilgiç'in karşısına, siyasette çok yeni bir isim olan Süleyman Demirel çıkmıştır. Kongreden bir gün önce Hürriyet gazetesinde AP Kongresi ile ilgili 32 punto başlıklı bir haber yer alır. Başlığın hemen altında iki büyük fotoğraf; birinin üzerinde “*Barajlar Kralı Süleyman Demirel*” ikincisinde de “*Koca Reis Sadettin Bilgiç*” yazıyor. O zamana kadar Süleyman Demirel hiç ortada yoktu. Bilenler onu DSİ genel müdürlüğü yapmış biri olarak bilirdi. Ara sıra ‘Morisson Süleyman’ olarak da ismi gazetelerde geçerdi. O da bir Amerikan Morisson Firmasında çalıştığı içindi.

Bilgiç taraftarları, kongre öncesinde Demirel masondur diye aleyhinde propaganda yapmaya başladılar. Buna karşılık Demirel, Mason Locasından mason olmadığına dair belge aldı. Sonrasında bu belge rakip partiler tarafından seçimlerde hep Demirel'in karşısına çıkacaktır. Böyle bir belge verilmesi masonların bölünmesine sebep olacaktır. Daha dürüst masonlar; “Mason birine, nasıl, Mason değildir” diye belge verirsiniz diye itiraz etmişlerdir. Bunun yanında AP kongresinin bir gün önceki gecesinde partinin önemli isimleri, ağır topları geç vakit bir evde toplanırlar; kimi destekleyeceklerine ve izleyecekleri politikaya karar vereceklerdir. Toplantıda Demirel'i destekleyecekleri kararını almışlardır. Kongreye giden delegeler: “*Bilgiç'i seçmeye gittik ama Demirel'i seçtik.*” diyerek nasıl böyle karar değiştirdiklerine kendileri de şaşırılmıştır. Muhtemelen bu durumun yaşanmasında masonların etkisi olmuştur. Sonrasında askeri darbeler ve muhtıralar Demirel'in siyasette ilerlemesini durduramamışlardır; bekli de güçleri yetmemiştir¹²¹. AP kongresinde Demirel,1072 oy Bilgeç, 565 oy, Tekin Arıburun ise 39 oy almışlardır. Demirel önemli bir oy oranıyla AP'nin yeni lideri olmuştur¹²². Demirel, 1965 genel seçimlerinde AP'ni tek başına iktidara taşımıştır.

1973 genel seçimlerine AP Süleyman Demirel başkanlığında, ‘kır at’ amblemiyle seçimlere girmiştir. Seçim çalışması sırasında AP “Demokrasinin kurtarıcısı” rolünü benimsedi. Fakat demokrasi ile 12 Mart eylemi arasındaki çelişkinin bedelini o dönemin sorumlu hükümeti olarak ağır ödedi. Muhtıra ile

¹²¹ Turhan Utku, *Tarihi Başka Okumak, Osmanlı'nın Sonu Cumhuriyetin ilk 40 Yılı*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2015, 199-200.

¹²² Hürriyet Gazetesi, 30 Kasım 1964, 1.

hükümetten ayrılmanın yanı sıra bu duruma ters düşmekle birlikte muhtıra sonrası siyasal uygulamaların da sorumluluğunu taşıyordu. Bu yüzden hem muhtıra ile hükümetten düşürülmüş bir iktidar hem de muhtıra sonrası “anti-demokratik” uygulamaların sorumlusu olan bir siyasi parti olarak ilk kez üstelikte birbirleri ile çelişen rollerden dolayı seçmen tarafından cezalandırıldı. Hiç kuşkusuz bunun nedeni AP'nin muhtıra ile düşürülmüş olmasına karşın muhtıra hükümetlerinin destekçiliğini yapmış olmasıydı¹²³.

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ve AP milletvekilleri seçim meydanlarında ve konuşmalarda diğer partileri şöyle eleştirmişlerdir: “*Ecevit için reddi mirasla, dağlara taşlara yazmakla, bağırarak başbakan olunmaz. CHP hiçbir zaman halkın oyu ile iktidar olmamıştır*”¹²⁴. Demirel, Sivas'ta yaptığı mitingde CHP için “*İnönü bile CHP ye oy vermeyin diyor*”¹²⁵. şeklinde propaganda yapmıştır.

Maraş mitinginde MSP gayri resmi başkanı Erbakan'ı eleştirerek “*Bize renksiz diyorlar AP 1961 yılında kuruldu. Bugüne kadar boyası mı dökülmüş, renkli olmak için komünist veya faşist mi olmak gerekir. Erbakan 1969 seçimlerinde aday olmak istediğini söyledi bize başvurdu biz reddettik. AP o zaman renkliydi; şimdi mi renksiz oldu*”¹²⁶. Savunmasını yaptı.

Demirel Konya mitinginde CHP ve DP'yi eleştiriyor ama MSP'yi eleştirmiyordu çünkü bir gün önce Erbakan miting yapmış üç katı kalabalık toplanmıştır¹²⁷. Demirel, Afyon ve Konya mitinglerinde “*Haşhaş ekim yasağını biz yokken koydular. Haşhaş ekiminin yasağına razı olmadık. Sabredin biz geldiğimizde bunlar çözülecektir*”¹²⁸. vaatlerinde bulundu.

Demirel'in Bursa mitinginde hedefinde CHP ve MSP vardı: “*Yeni CHP var ya; O eskisini aratır. Bizden söylemesi altı okun hiçbiri sağlam değil. MSP içinde Sırat köprüsü yok; Mahkemeyi Kübra yok, cennetin anahtarı MSP'ye oy vermiş. MSP'nin kandırmacalarına kanmayın*”¹²⁹. MSP'nin cennetin anahtarı safsatalarına

---

¹²³ Kongar, a.g.e.,18.

¹²⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ekim 1973, 7.

¹²⁵ Milliyet Gazetesi, 01 Ekim 1973, 1.

¹²⁶ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 1.

¹²⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ekim 1973, 7.

¹²⁸ Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 7.

¹²⁹ Milliyet Gazetesi, 12 Ekim 1973, 7.

inanmayınız. Cennetin anahtarı imandır. Allah ile kul arasına kimse giremez”¹³⁰. Demirel, İstanbul mitinginde “AP gitti; pahalılık geldi”¹³¹. şeklinde propaganda yaparken AP Milletvekili Süleyman Tanrıkulu ise “MSP sağda görünür, şeriat getireceğiz der; bunlar İslam maskesi altında solculuk yapıyorlar”¹³². Eleştirisinde bulunur.

AP adına radyo konuşmasında Genel Başkan Yardımcısı İsmet Sezgin CHP’yi eleştirerek “ Bu seçim bir daha CHP’nin ipliğini pazara çıkaracak. Sayın Ecevit, CHP’nin başına “yeni” kelimesini eklemekle reddi mirasta bulunup; bu TİP’in oylarını alma girişimidir”¹³³. Şeklinde açıklamada bulunmuştur. AP Genel Başkan Yardımcısı Necmettin Cevheri MSP ve DP için “AP’nin oylarını bölmek sola hizmettir. MSP ve DP oyları bölüyorlar sola hizmet ediyorlar”¹³⁴. Suçlamasında bulunarak oylarının kaymasını engellemek istemiştir. AP adına Ankara’da konuşan milletvekili aday Fethi Tevetoğlu ise “Anarşi ile komünizmin anası ve babası Behice Boran ve Bülent Ecevit’tir”¹³⁵. Şeklinde ithamda bulunmuştur. Demirel son mitingini İstanbul Taksim de yapmış ve 100 bine yakın kişi katılmış “Barış, birlik, beraberlik, hürriyet istiyorsanız AP’ye oy verin, doğru iş yapmış olursunuz”¹³⁶. dövizlerini kullanmıştır.

AP seçim meydanlarında şu sloganları kullanmıştır: “Halkın derdini halktan olanlar anlar”, “Demokrasinin bayrağı AP”, “Dirlik-düzenlik-kalkınma”, “Avrupa’ya Asya’ya bağladık”, “İşsizliğe-cahilliğe-çaresizliğe paydos”, “Sıcak aş dertsiz baş-mutlu yurttaş hedefimizdir”, “Birlik kuvvettir, AP’ de birleşelim”¹³⁷. sloganlar kullanmıştır. Ancak AP’nin 1973 seçimlerinde aldığı toplam oy, 1969 seçimlerinden 1 milyon eksik, oy oranı ise yine bir önceki seçimde aldığından % 10,7 daha azdır¹³⁸. AP’nin seçmenleri, sanayi merkezlerinde CHP’ye; Batı ve Orta bölgelerdeki tarım merkezlerinde DP’ye; Doğu ve Güneydoğu’da MSP’ye; Orta

¹³⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ekim 1973, 7.

¹³¹ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1973, 6.

¹³² Milliyet Gazetesi, 01 Ekim 1973, 7.

¹³³ Milliyet Gazetesi, 12 Ekim 1973, 7.

¹³⁴ Milliyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

¹³⁵ Milliyet Gazetesi, 10 Ekim 1973, 7.

¹³⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ekim 1973, 7.

¹³⁷ Milliyet Gazetesi, 11 Eylül 1973, 1.

¹³⁸ Mehmed Kemal, *Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi*, Abece Yayınları, İstanbul, 1980, 310.

Anadolu'nun bazı yörelerinde MHP'ye kaymıştır¹³⁹. AP, 1969 genel seçiminden sonra CHP, MSP, DP, MHP'ye ayrı ayrı oranda oy kaptırmıştır.

Bu 1973 genel seçimlerinin sonuçlarının karşısında AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, ‘‘Millet bize muhalefet görevi vermiştir’’ diyerek durumu kabullendi¹⁴⁰. Hükümette yer almak istemediğini belirtmişlerdir.

2.3.3. Millet Partisi'nin Seçim Çalışması

Demokrat Parti kurulduktan sonra parti içinde bazı milletvekilleri DP'nin CHP'ye karşı muhalefet görevini yapmadığı gerekçeleriyle eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştiriler üzerine 10 Mart 1948'de parti disiplinine aykırı hareket etmek suçuyla Sadık Aldoğan, Osman Nuri Köni, Mithat Sakaroğlu, Necati Erdem ve Kemal Silivrili haysiyet divanına verilmişlerdir. Bu olay DP içindeki bölünmenin başlangıcı olmuştur. Haysiyet divanında adı geçen milletvekilleri partiden 19 Mart 1948'de ihraç edilmişlerdir. Bu gelişmeler yeni bir partinin kurulacağı sinyallerini vermiştir. 20 Temmuz 1948'de MP adıyla resmen kurulmuştur¹⁴¹. Amblemi ise kitap ve hilal seçilmiştir. Partinin Genel Yürütme Kurulunda; Mareşal Fevzi Çakmak Fahri Genel Başkanlığa, Hikmet Bayur Genel Başkanlığa, Osman Nuri Köni Genel Başkan Vekilliğine, Dr. Mustafa Kentli Genel Sekreterliğe getirilmiştir.

Mareşal Fevzi Çakmak MP'nin temel politik yönünü şöyle açıklamıştır: *Dürüst seçimlerle iktidarı yeni bir iktidara devretmek, vatandaş devlet emrinden çıkararak, devleti vatandaşın emrine vermek, devlet kapitalizmine son vermek, bazı vergileri indirmek veya kaldırmak, vatandaşın ticari girişimlerine imkan hazırlamak, refah düzeyini yükseltmek, aile bağlarını kuvvetlendirerek, gençliğe milli ve dini eğitim vererek ahlak seviyesini yükseltmektir.* MP siyasi anlamda liberal görüşleri savunmasına karşılık kültürel konularda dini ve muhafazakar bir tutum izlemiştir. MP ayrıca işçilere grev hakkı tanıyarak, köylülere toprak ve tarım araçları vaad etmiştir. Liderleri arasında tanınmış kimseler bulunmasına rağmen MP halk tarafından umduğu desteği görmemiştir. Sebebi ise partinin önemli konular üzerinde

¹³⁹ Refik Turan-Dr. Mustafa Safran-Necdet Hayta-M. Ali Çakmak-Cengiz Dönmez-Muhammet Şahin, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Ankara, Okutman Yayıncılık, 2011, 346.

¹⁴⁰ Hürriyet Gazetesi, 16 Ekim 1973, 1.

¹⁴¹ Kemal Haşim Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996, 184-185.

durmayarak CHP ve DP'nin politikalarını eleştirmek yerine; özellikle İsmet İnönü'ye saldırmayı kendilerine politika seçtiklerinden halk desteğini kazanmamışlardır. 10 Nisan 1950'de Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatı üzerine MP önemli bir sarsıntı yaşamıştır. Mareşal'in vefatı MP'nin seçim şansı üzerinde de büyük bir darbe indirmiştir. Hikmet Bayur gibi önde gelen isimler, MP'nin gerici ve Kemalizm aleyhtarı bir politika izlediğini iddia ederek partilerinden istifa etmişlerdir. Bu gelişmeler sonunda, MP'nin devrim ve rejim aleyhtarı bir eğilim ve hareket izlemeye başladığı ve bu yolda çalışmalarda bulunduğu konusunda ihbar ve kanıtlara rastlandığı göz önüne alınarak mahkemece, partinin bütün örgüt çalışmalarının engellenmesine ve mallarının koruma altına alınmasına karar verilmiş ve 8 Temmuz 1953 tarihinde merkezi ile birlikte bütün şubeleri mühürlenerek kapatılmıştır. 2 Ocak 1954 tarihinde de Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi gerekçeli kararında “MP'nin dini esasa dayanan ve gayesini saklayan bir cemiyet” olduğunu açıklamıştır¹⁴².

1953 tarihinde kapatılan MP, bu sefer de 1962 yılında aynı isim adı altında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) milletvekilleri tarafından kurulur. CKMP 1961 genel seçimlerinden sonra İsmet İnönü'nün kuracağı koalisyon katılmasına karşı çıkarak parti genel başkanlığından ve partiden istifa eden Osman Bölükbaşı'yla bir grup milletvekili ve senatör 13 Haziran 1962'de yeniden MP'yi kurmuştur¹⁴³. Partinin amblemi çift başlı kartal olarak seçilmiş ve Osman Bölükbaşı partinin genel başkanlığına getirilmiş, sonraki dönemde Osman Bölükbaşı'nın saygınlık ve etkinliği partinin başarısını etkilemiştir. Bölükbaşı, halk arasında “Anadolu Fırtınası” lakabıyla tanınmıştır¹⁴⁴. MP 1948 yılı programındaki özünü korumakla birlikte kapatılmasına neden olan ilkeleri yumuşatmış, koşulları göz önüne alarak bazı değişikliklere gitmiştir. En önemli değişiklik laiklik konusunda yapılmıştır. Eski programda yer alan “din müesseselerine ve milli ananelere hürmetkardır” kaydı çıkarmıştır¹⁴⁵. MP 1965 genel seçimlerinde % 6,16 oy oranıyla 31 milletvekilliği

---

¹⁴² Keskin, a.g.t.,170-171.

¹⁴³ Ahmet Köksal, *Türk Siyasi Hayatında Osman Bölükbaşı*, Karadeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2004, 66.

¹⁴⁴ Bölükbaşı, *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası*, a.g.e., 320.

¹⁴⁵ Keskin, a.g.t.,171-172.

kazanarak 3. parti olmuştur. 1969 genel seçimlerinde ise %3,22 oyla ancak 6 milletvekilliği kazanabilmiştir¹⁴⁶.

Osman Bölükbaşı'nın rahatsızlığından meclise gidemiyor ve MP genel başkanlığından ayrılmak istiyordu ama partililerin ısrarı sebebiyle göreve devam ediyordu. 1972 tarihinde genel başkanlık ve siyasetten çekilmesiyle MP, Türk siyasi hayatında etkinliğini kaybetmiştir. MP'nin gücü azalmasıyla partiyi canlandırmak için aynı yıl eski Genelkurmay başkanlarından Cemal Tural Genel Başkanlığa getirildi¹⁴⁷. Cemal Tural Genel Başkanlığa getirilmesi MP'ye güç ve canlılık katmamış, aksine partiden ayrılmalar baş göstermiş ve 1973 genel seçimlerinde diğer partilere göre meydanlarda fazla da etkili olamamışlardır. 01.10.1973 tarihinde MP eski Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, kızı ve damadı CHP Çankaya ilçe teşkilatına başvurarak kayıtlarını yapmışlardır¹⁴⁸.

MP Genel Sekreteri Sinop milletvekili adayı Hilmi İşgüzer “*Geniş kapsamlı bir af kanunu çıkmalı*¹⁴⁹” söyleminde bulunmuştur. MP'nin seçim meydanlarında ve toplantılarda parti eleştirileri ve vaatleri halkı tatmin etmemiştir. 1973 seçimlerinde %0,6 oranında oy almış, meclise milletvekili gönderememiştir¹⁵⁰.

2.3.4. Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin Seçim Çalışması

CHP içinde 1965 başlarında Genel Sekreter Bülent Ecevit'in öncülük ettiği ve Genel Başkan İsmet İnönü'nün de desteklediği ortanın solu hareketi, CHP yönetiminde anlaşmazlıklara yol açtı. Ortanın solu hareketine karşı Turhan Feyzioğlu ve Av. Turgut Turhan Arun'un başını çektiği bir grup, CHP'nin 1965 genel seçimleri yenilgisini ‘ortanın solu hareketine’ bağlamışlar ve yeni parti yönetimine, politikasına karşı çıkmışlardır. CHP Parti Meclisi'nde sekiz üyeye temsil edildiğinden, Sekizler olarak anılan muhalefet, parlamentoda 63 üyeden destek görüyordu. Bu mücadele, partinin 28 Nisan 1967'de toplanan IV.Olağanüstü Kurultay'ının gündemini oluşturdu. Kurultay'da Sekizler'in azınlıkta kalması üzerine

---

¹⁴⁶ TÜİK, Milletvekili Genel seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012, 13-15.

¹⁴⁷ Köksal, a.g.t.,79.

¹⁴⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 02 Ekim 1973, 1.

¹⁴⁹ Milliyet Gazetesi, 12 Ekim 1973, 7.

¹⁵⁰ DİE, 14 Ekim 1973 Milletvekili Seçimi Sonuçları, DİE Yayınları, Ankara, 1974, 6-7.

Turhan Feyzioğlu, Emin Paksüt, Ferit Melen gibi eski üyelerin bulunduğu 47 milletvekili ve senatörden oluşan bir grup 30 Nisan 1967'de CHP'den ayrılarak 12 Mayıs 1967'de Güven Partisi'ni (CP) kurmuşlardır. Parti Genel Başkanlığına Turhan Feyzioğlu getirildi¹⁵¹. Son yıllarda gücünü yitiren Yeni Türkiye Partisi ve Millet Parti'liler GP'ne katılarak parti 29 Ocak 1971 tarihinde Milli Güven Partisi (MGP) adını almıştır¹⁵².

Bülent Ecevit'in 14 Mayıs 1972'de CHP Genel Başkanı seçilmesinden sonra, Ecevit karşıtı Kemal Satır ve Nihat Erim önderliğinde bir grup CHP'den ayrılarak 4 Eylül 1972'de Cumhuriyetçi Parti'yi (CP) kurdu. Partinin genel başkanlığına Adana Milletvekili Kemal Satır getirildi¹⁵³. Kısa süre sonra Kemal Satır ve ekibinin kurmuş olduğu CP ve Turhan Feyzioğlu ekibinin kurmuş olduğu GP ve Bağımsız Halkçılar Grubu ile “Atatürkçü Güç Birliği Cephesi” adlı bir bildiri yayınlayıp birleşme kararı almışlardır. Birleşme kararından sonrası yeni oluşumun adı Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) olmuştur¹⁵⁴. Amblemi ‘Koç’ olan partinin Genel Başkanlığına Turhan Feyzioğlu seçilirken, Kemal Satır da Genel Başkan yardımcısı oldu. Feyzioğlu yaptığı konuşmada “*Biz şahıs partisi olmadık olmayacağız fikir partisi olarak yola çıktık böyle de devam edeceğiz*”¹⁵⁵. diyordu.

CGP, siyasal gelişmeler sonrası CHP'den çeşitli zamanlarda ayrılan “Devletçi- Seçkinciler” tarafından kurulmuştu. “Atatürkçülük” adı altında sola karşı yürüttüğü şiddetli propaganda oldukça tutucu bir görünüm kazandırmıştı. Parti aslında büyük kapitalistlerin temsilciliği görevini yüklenmiş gözüküyordu. Seçim uğraşı CHP'yi komünistlikle suçlanması üzerine dayandırılmıştı. Bu nedenle yürütülen propaganda sırasında bütün sol kavramlar birbirine karıştırılmış sola, komünizme ve CHP tek hedef olarak saldırılmıştı¹⁵⁶.

---

¹⁵¹ Ümmü Öğütveren, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü Kurultay ve Bülent Ecevit:5-7 Mayıs 1972*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, 27-28.

¹⁵² Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ocak 1971.

¹⁵³ Milliyet Gazetesi, 5 Eylül 1972,11.

¹⁵⁴ Halil İbrahim, *CHP'de Yeni Bir Meşruiyet Arayışı olarak Ortanın Solu Söylemi*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2010, 91.

¹⁵⁵ Milliyet Gazetesi, 05 Mart 1972, 11.

¹⁵⁶ Kongar,a.g.e.,18.

1973 genel seçim çalışmalarında CGP temel görüşler olarak kendisini şu ifadelerle anlatmaya çalışmaktadır: *CGP bir fikir, program ve inanç partisidir. CGP Türk Milletinin bağımsız ve hür yaşamasını ve ülkemizin bütünlüğünün korunmasını başta gelen hedef saymaktadır. CGP Demokratik rejimi insan haysiyetine en uygun rejim olarak saymaktadır. Yolumuz Atatürk'ün gösterdiği yoldur. Atatürk'ün açtığı ışıklı yolda sapmadan ilerleyeceğiz. CGP, Atatürk'ün toplayıcı birleştirici, yüceltici, milliyetçilik anlayışını ülke birliğinin ve kalkınmasının ilham kaynağı ve şaşmaz rehberi saymaktadır. CGP yıkıcı faaliyetlere, anarşiye, komünizme karşı mücadeleyi vatan vazifesi sayan, inançlı, bilgili, cesur milliyetçilerin partisidir. CGP sınıf ve zümre partisi değildir. Fikirlerini paylaşan her yurttaşa açık bir partidir. CGP sınıf mücadelesine karşıdır. CGP, Doğruya doğru, Eğriye Eğri, Ak'a Ak, Karaya Kara diyen bir partidir. CGP Türkiye'de komünizmi, yoksulluğu söküp atmak kararında olanların partisidir. CGP kin değil, sevgi partisidir. Macera partisi değil, huzur partisidir. Yabancı ideolojilerin değil, Türk Milletinin emrindedir. CGP temel fikirlerini açıklarken görüldüğü gibi yine kendi ifadesiyle "ne tutucu ne yıkıcı, yapıcı bir parti" olup parolası huzur, hürriyet, güven, refahtır¹⁵⁷.*

CGP seçim çalışmalarında hedefinde genellikle CHP olmuştur. Turhan Feyzioğlu, Konya ve Niğde'de yapmış olduğu konuşmalarda "*Yeni CHP değil; yeni TİP*"¹⁵⁸ ifadelerini kullanmıştır. Feyzioğlu, Adana'da yapmış olduğu konuşmada "*Atom çekirdeği gibi partiyiz. Hayat pahalılığına ancak biz dur diyebiliriz*"¹⁵⁹. Feyzioğlu, Eskişehir ve Afyon da yaptığı konuşmalarda "*1969 genel seçimlerinde kuzuyduk; şimdi koçuz. 1969 seçimlerinde illerde teşkilatlarımızı tamamlamamıştık. Şimdi 1973 seçimlerinde 67 il de teşkilatımızı kurduk bu güçle koç olduk*"¹⁶⁰. Feyzioğlu yapmış olduğu son mitingde ise "*Dev-Genç, Disk, TİP gibi aşırı sol örgütlerin kalıntıları CHP'ye sızmıştır. CGP ile Yoksulluk Türkiye sınırının dışına atılacaktır*"¹⁶¹. 3 Mart 1973'te Turhan Feyzioğlu başkanlığında kurulan CGP 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde %5,3 oranında oy alarak 13 milletvekili çıkarmıştır¹⁶².

¹⁵⁷ CGP Seçim Beyannamesi 1973, 1-3.

¹⁵⁸ Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 6.

¹⁵⁹ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 6.

¹⁶⁰ Milliyet Gazetesi, 11 Ekim 1973, 7.

¹⁶¹ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1973, 6.

¹⁶² Ana Britanica, "Cumhuriyetçi Güven Partisi", Mad. C.8, 366.

2.3.5. Demokratik Parti'nin Seçim Çalışması

12 Mart Muhtırasından sonra AP'den kopan milliyetçi muhafazakar kesimin kurduğu ve Demokrat Parti'nin asıl mirasçısı olmak iddiasına sahip çıkan bir parti olarak parlamentoda üçüncü büyük güç durumundaydı. İdeolojik anlamda olmasa bile politik olarak AP ile uzlaşmaz bir tutum sergilemiştir. Demirel'in 12 Mart'ta askerlere karşı uğradığı başarısızlık neticesinde, Demokrat Parti mirasçısı olma konumunu güçlenerek sağlamlaştıracağı, bu bakımdan AP ve Demirel'in iktidardan uzaklaşmasından memnun kalanların başında geldiği iddia edilmiştir¹⁶³. Meclis Başkanlığından ve AP'den istifa eden Ferruh Bozbeyli ile 69 kurucu tarafından Demokratik Parti (DP) 18 Aralık 1970'te kurulmuştur¹⁶⁴. Bozbeyli'nin istifası ile birlikte Sadettin Bilgiç, Faruk Sükan, Talat Asal, Mehmet Turgut, Cevat Önder ve Ömer Hocoğlu'ndan oluşan bir icra komitesi kurulmuş ve komitenin başkanlığına Ferruh Bozbeyli getirilmiştir. Komitenin görevi yeni parti tüzük ve program çalışmalarını hazırlamak, kurucuları saptamak, partiye katılacak milletvekilleriyle temasları sürdürmek şeklinde özetlenebilir. Yeni kurulacak partinin adının seçilmesine sıra geldiğinde Demokrat Parti adının başka partiler tarafından yeniden kullanılmasının engellenmesi için başka küçük bir parti kurulduğundan partinin adı DP olarak belirlenebilir diye parti ismi Yüksel Menderes'in teklifi üzerine kabul edilmiş, amblemi ise 'avuç içi görünen el' işareti şeklinde yapılmıştır. Amblem üzerindeki el işareti, Ferruh Bozbeyli'ye ait elin kopya edilerek oluşturulmuş halidir¹⁶⁵.

DP, seçim çalışmalarının hedefinde AP, CHP, MSP bulunuyordu. DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli Erzurum'da "*Anarşinin babası CHP, Anası AP'dir*"¹⁶⁶ CHP ve MSP bu iki parti bölücüdür"¹⁶⁷. Eski Demokrat Partililerin büyük destek verdiği seçim kampanyasına özellikle 90 yaşlarında olan Celal Bayar katılarak il il dolaşmıştır. Manisa ve Denizli de yapılan mitingde Celal Bayar "*Tecrübe edilmiş insanları tecrübe etmek faydasızdır. Millet in idaresinin teslim eden insan onu*

¹⁶³ Cüneyt Arcayürek, *Çankaya'ya Giden Yol*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985, 68.

¹⁶⁴ Bulut, a.g.e., 120.

¹⁶⁵ Abdulvahit Doğan, *Askeri Müdahaleler ve Demokratik Parti*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2010, 59.

¹⁶⁶ Milliyet Gazetesi, 05 Ekim 1973, 1.

¹⁶⁷ Milliyet Gazetesi, 15 Ekim 1973, 7.

muhabazafa için kafasını dahi teslim edebilmelidir”¹⁶⁸. Bayar yaptığı konuşmalarda sık sık Demirel’i “*Milli iradeyi bırakıp kaçanlara oy vermeyiniz*”¹⁶⁹. Şeklinde eleştirirdi. DP, GİK üyesi Adnan Menderes’in oğlu Mutlu Menderes “*AP, eski Demokratlara ve yakınlarına ihanet etmiştir*”¹⁷⁰. Şeklinde propaganda yapmışlardır.

1973 Seçimlerinde DP’nin kullandığı sloganlar arasında, “*Her şeye rağmen söz milletindir, Milliyetçiyiz, demokratız, sağcıyız, komünizme, anarşiye, Pahalılığa, işsizliğe, haksızlığa dur diyoruz, Oylarınızın imanlı ve cesur bekçisi DP dir.*” gibi sloganlar bulunur. DP, milletin solun karşısında olduğunu, sağcılığın ise gericilik ve ırkçılık olmadığını vurgulamıştır¹⁷¹.

Bu seçimlerde DP’ye en büyük zararı veren MSP’dir. Seçimden önce 80 milletvekili bekleyen DP oylarının bir kısmını MSP’ye kaptırmıştır. Sağda oluşan din ve radikal milliyetçiliği esas alan ve bunların örgütlü ifadesi olan MHP ve MSP, DP’nin hedeflediği oylarını almıştır¹⁷².

DP, genel seçimler sonucunda dördüncü parti olmuş ve meclise 45 milletvekili göndermiştir. DP, Demirel’e karşı olan, AP’den ayrılan milletvekilleri tarafından kurulmuştu. Bunlarda genellikle dindar kişiler olup; dini görüşler savunuyorlardı. Parti, ekonomik bakımdan bütünüyle özel kesimi destekliyor ve bir ölçüde de özel kesimin küçük imalatçı bölümüne yönelmiş görünüyordu. Kendisini, şiddetle komünist karşıtı ilan etmişti. Parti üyeleri, AP Genel Başkanı Demirel’e de karşıydılar. Aslında DP ile AP arasında anlamlı program ayrılıkları yoktu. Bu yüzden de DP’nin aldığı oylar genellikle AP’nin eski seçmenlerinin oylarıydı¹⁷³.

2.3.6. Milliyetçi Hareket Partisi’nin Seçim Çalışması

MHP başlangıçta esas olarak Orta Anadolu’da üstlenmiş küçük bir radikal sağ partiydi. İlk adı CKMP olan parti, Millet ve Köylü partilerinin birleşmesiyle

¹⁶⁸ Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 7.

¹⁶⁹ Milliyet Gazetesi, 10 Ekim 1973, 7.

¹⁷⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 7.

¹⁷¹ Bulut, a.g.e., 310.

¹⁷² Kemal, a.g.e., 310.

¹⁷³ Kongar, a.g.e., 18.

oluşmuştu¹⁷⁴. Osman Bölükbaşı'nın 13 Haziran 1962'de 29 milletvekiliyle birlikte CKMP ayrılarak yeniden Millet Parti'sini (MP) kurmasından sonra Ahmet Oğuz, CKMP Genel Başkanlığına seçilmiştir¹⁷⁵. Osman Bölükbaşı'nın CKMP Genel Başkanlığından ayrılması, güç kaybeden partide yeni lider arayışını da beraberinde getirmiştir. Partililer sürgün hayatından Türkiye'ye dönen, siyasete girmek için zemin yoklayan ve dikkatleri üzerine toplamış olan Alparslan Türkeş'e yoğunlaşmıştır. Parti yöneticilerinden Mehmet Altınsoy, Ahmet Oğuz, İrfan Baran, Türkeş'i partilerine davet ettiler. Bu isimler, Türkeş'i partinin başına getirerek, güçlenmeyi düşünüyorlardı. 1964 yılında yapılacak kongreye kadar CKMP Genel Başkanlığını Hasan Dinçer yürütmüştür.

Türkeş'in CKMP'ye katılımını, partinin toparlanması ve güçlenmesi için bir şans olarak değerlendiren partinin önde gelen isimlerinden Ahmet Oğuz, Seyfi Öztürk ve Mehmet Altınsoy, Türkeş'in CKMP Genel Başkanı olması için ısrarlarını arttırmışlardır. CKMP'liler ve Türkeş'in arkadaşları arasında süren uzun görüşmeler sonucunda, CKMP'nin 22-23 Şubat 1964 kongresinde kendisine yakın 60 yakın arkadaşının CKMP'ye girmesini sağlayan Türkeş, Ahmet Oğuz'un Genel Başkan olmasını önermiştir. Bunun üzerine Ahmet Oğuz, Genel Başkanlığı altı aylığına kabul edebileceğini açıklamıştır. Kongrede Genel Başkanlık yarışını, Ahmet Oğuz ve Hasan Dinçer arasında cereyan etmiş, Genel Başkanlığı Türkeş'in de desteği ile Ahmet Oğuz kazanmıştır¹⁷⁶. CKMP'nin 22-23 Şubat 1964 tarihinde yapılan kongresinde Alparslan Türkeş'e yakınlığıyla bilinen altmıştan fazla politikacı partiye girmiş ve parti içinde Türkeş'in etkinliği artmaya başlamıştır.1 Ağustos 1965 tarihinde yapılan olağanüstü kongre, Alparslan Türkeş'i Genel Başkanlığa getirmiştir. CKMP, 8-9 Şubat 1969 tarihinde Adana'da yapılan kongrede Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) adını alırken, parti¹⁷⁷ "Tanrı Dağı Kadar Türk, Hira Dağı Kadar Müslüman" sloganıyla İslamiyet, partinin ideolojik temeline zamanla daha da

¹⁷⁴ Kemal Haşim Karpat, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, 342.

¹⁷⁵ Mustafa Çalık, *MHP Hareketi (1965-1980)*, Cedit Yayıncılık, Ankara, 1995, 93.

¹⁷⁶ Zeki Özdemir, *1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, 74.

¹⁷⁷ Çalık, a.g.e., 93.

güçlenecek bir şekilde eklenmiştir¹⁷⁸. Parti amblemi değişikliği yapılmasında tartışmalar yaşanmış; Türkçü grup, parti ambleminin “bozkurt” olmasını, parti teşkilatının büyük çoğunluğu, delegeler ve partinin gençlik kollarından oluşan diğer grup ise, “üç hilal” in parti’nin amblemi olarak kullanılmasını istiyorlardı¹⁷⁹. Bu isim kabul edildikten sonra partinin amblemi de değiştirilmiş, “Terazi” olan eski amblem yerine kırmızı zemin üzerinde “Üç Hilal” olarak değiştirilmiştir. Gençlik kollarının amblemi olarak da “Hilal içinde Kurt” motifi benimsenmiştir¹⁸⁰. Bu da Osmanlı medeniyetini ve tarihini temsil ediyordu.

1973’te parti orta kesimin alt sınıfları da dahil olmak üzere Anadolu’daki tüm büyük kentlerde güçlü bir şekilde temsil edilen bir taşra teşkilatına sahip bulunuyordu¹⁸¹. MHP temelde milliyetçi, ülkücü bir sağ parti niteliğindedir. Partinin ilkeleri “9 Işık” adı altında toplanmıştır. Bu ilkeler şunlardır: 1-Milliyetçilik, 2-Ülkücülük, 3-Ahlakçılık, 4-Toplumculuk, 5-İlimcilik, 6-Hürriyetçilik, 7-Köycülük, 8-Gelişmecilik, 9-Endüstricilik ve Teknikçiliktir¹⁸². Alparslan Türkeş ve Necmettin Erbakan’ın seçim mitinglerinde ahlak ve maneviyat, iç politika ve dış politika söylemleri birbirine çok benzemektedir. MHP de MSP gibi seçim beyannameleri Başkanlık sistemini savunulmuştur¹⁸³.

1973 genel seçimlerinde MHP yapmış oldukların mitinglerde ve toplantılarda rakiplerini eleştirmiş ve yapacaklarını topluma anlatmaya çalışmışlardır. Alparslan Türkeş Konya’daki konuşmasında “*Türk milletinin geri kalış sebebinin başlıca sorumlusu siyasi kadroların halktan kopuk, batı taklitçiliğini yapan münevverlerdir. MHP taklitçiliğin karşısındadır*”¹⁸⁴. şeklinde ifade ederek Batı taklitçiliğin karşısında olduğunu söylemiş. MHP ve MSP batı taklitçiliği konusunda hem fikirdiler. Türkeş, Hatay’da dış politikayı eleştirerek Batı ile bütünleşmek, BM kararları doğrultusunda hareket etmek doğru bir politika olmadığını belirtir¹⁸⁵. Türkeş radyo konuşmasında Ecevit’e yüklenmiş: “*Ecevit, komünist ve anarşisttin affi için geliyor. Bugün*

¹⁷⁸ Arslan Tekin, *Alparslan Türkeş’in Liderlik Sırları*, Okumuş Adam Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri, İstanbul, 2000, 232.

¹⁷⁹ Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket*, C.I., Alternatif Yayınları, Ankara, 1999, 175.

¹⁸⁰ Tekin, *Alparslan Türkeş’in Liderlik*, a.g.e.,232.

¹⁸¹ Karpat, *Türkiye’de Siyasal Sistemin Evrimi*, a.g.e.342.

¹⁸² Alparslan Türkeş, *Türkiye’nin Meseleleri*, Kutlug Yayınları, İstanbul, 1977, 33.

¹⁸³ Milliyetçi Hareket Partisi 1973 Seçim Bildirisi, Ankara, 1973, 22.

¹⁸⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 7.

¹⁸⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

memleketimizde komünizm suçunu fikir suçu olarak ilan edip; anarşişt komünistleri affetmek istiyor. Bunların başında Ecevit geliyor”¹⁸⁶. diyerek Ecevit’i Komünistlere hizmet etmekle suçlamıştır. Türkes Taksim mitinginde “*AP ve CHP bir daha denenmemeli ikisi de materyalisttir. Milli ve tarihi değerlerimizden uzaktır*”¹⁸⁷. sözleri ile Gün Sazak’ın “*Kanunları azaltıp anlaşılır hale getireceğiz*”¹⁸⁸. ifadeleri MSP’yle benzerlik göstermektedir. MHP’nin İstanbul Taksim mitinginde bir grup MHP’li genç pahalılığı protesto etmek amacıyla Beşiktaş’tan Taksime kadar çıplak ayakla yürümüşler. “*Bozkurtlar geliyor, Milliyetçi Türkiye*” sloganları atılmıştır¹⁸⁹.

1973 genel seçimde % 3,4 oranında oy almış; 3 milletvekili meclise göndermiştir¹⁹⁰. 1973 seçimlerinde MHP'nin seçim afişi: “Kızıl Eşkıya’yı MHP Ezer”, “Büyük Türkiye” seçim uğraşında savunulan temel görüştür. Toplumsal ekonomik görüşler bakımından parti bir sağcı örgüttü, düzenli bir toplumsal ve ekonomik yapıya sahip olan “Büyük Türkiye” seçim uğraşında savunulan temel görüştü. Emre Konger’e göre Parti özel kamplarda yetiştirilmiş sağcı “militanlar” a da sahipti. “Militan” gençler dışında partinin tabanı anlamlı bir toplumsal güce dayanmıyordu. Ancak kimi kasabalardaki ve büyük kentlerdeki alt-orta sınıf üyeleri olan küçük esnafın ve el sanatı ile uğraşanların sınırlı bir kesimi tarafından destek gördüğünü söylemektedir¹⁹¹.

2.3.7. Türkiye Birlik Partisi’nin Seçim Çalışması

Alevi vatandaşların oylarını almayı hedefleyen, Alevi kökenli bir grup siyasetçi tarafında 17 Ekim 1966’de Birlik Partisi (BP) adıyla kurulur. “İlerici, Atatürkçü ve reformist sol bir parti” olarak kendini tanımlayan BP, genellikle Sünnilerin tarafını tutanlara karşı, laikliği ön plana çıkarmıştır.

1969 genel seçimlerinde Alevilerin oyları CHP’ye kayarsa, CHP iktidar olabilir, ya da Alevilerin oyları daha soldaki TİP’e kayarlarsa, TİP parlamentoda

¹⁸⁶ Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 7.

¹⁸⁷ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1973, 6.

¹⁸⁸ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 6.

¹⁸⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ekim 1973, 7.

¹⁹⁰ TÜİK, Milletvekili Genel seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012, 15.

¹⁹¹ Kongar,a.g.e.,18.

büyüyebilir. Bu düşünceyle Alevilerin oyları bölünmemeli düşüncesiyle BP kurulmuştur. Alevilerin kurduğu BP, ilk siyasal oluşum olarak siyaset sahnesine çıkışı 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrasında oluşan siyasal ortamla yakından bağlantılıdır. 27 Mayıs hareketinden sonra oluşan 1961 Anayasası, Alevilerin destekledikleri bir süreç olmuştur. Aleviler de parti ve dernek gibi demokratik kitle örgütleri ile kendi seslerini duyurmaya başlamıştır. Ankara, İstanbul gibi büyük kentlerde ve Hacıbektaş kasabasında kurulan Hacı Bektaş Veli Kültür Dernekleri'nin kuruluşu bu dönemdedir. 27 Mayıs sonrasında orduda gerçekleştirilen emeklilik işlemi nedeniyle sivil hayata atılan emekli subayların istihdam alanı olmuştur. Emekli subaylar, orduya karşı kendini güvende hissedebilmek ya da orduya ne kadar büyük bir yakınlık duyulduğunu göstermek için aranan isimler haline gelmiştir. Bu mantık BP Genel Başkanlığına emekli asker Hasan Tahsin Berkman'ın getirilmesinde etkili olmuştur. Böylece parti “devletten icazet alan, disipline edilmiş bir hareket” olduğu izlenimi vermiştir. Partinin amblemi, Ali Bin Ebu Talib'i (Hz Ali) simgeleyen bir aslanla, onun çevresinde 12 imamı temsil eden 12 yıldızdan oluşmuştur. Diyanet'in, laikliğe ve anayasaya aykırı olduğunu, İslam dininde ruhban sınıfının olmadığını, devletin din hizmetleri sınıfı yaratamayacağı, bu nedenle diyanetin anayasa metninden çıkarılması en temel söylemlerini oluşturmuştur¹⁹².

28 Kasım 1971'de Türkiye Birlik Partisi (TBP) adını alan BP sol parti rolüne soyundu¹⁹³. Parti programını 1972'de yayınladı. Yeni Program, “ilkeler, TBP'nin Hedefleri ve Son” olmak üzere üç kısımdan oluşmaktaydı. Atatürkçülük, Toplumculuk ve Demokrasidir. TBP'nin Karakteri, Din, Milletler Topluluğu, ilkeler başlığı altında sayılmaktaydı. TBP'nin Hedefleri başlığı altında ise; uluslararası politika, Birleşik Avrupa, tarafsızlık ve milli savunma, devlet düzeni, köyler ve kentler, adalet, kadın hakları, aile, gençlik, ekonomik düzen, gelecekteki ekonomik düzen, planlı ekonomi biçimleri, ekonomik demokrasi, sendikalar, kooperatifler, planlama kurulu, vergiler, para politikası, işçi hakları, iş bulma, sosyal güvenlik konularına yer verilmekteydi¹⁹⁴. Parti, aslanın Hz. Ali'yi, 12 yıldızın da 12 imamı temsil ettiğini gösteren amblemle de ifade edilen bir mezhep partisi olacak; ya da

¹⁹² Keskin, a.g.t.,165-168.

¹⁹³ Ahmad, a.g.e.,319.

¹⁹⁴ Sabır Güler, *Bir İnanç Sistemi Olarak Aleviliğin Siyasal Örgütlenmesi, Türkiye Birlik Partisi Deneyimi (TBP)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, 115.

ekonomide devletçiliği ve toprak reformunu savunan programın ifade ettiği ilerici bir parti olacaktır. Parti kurucuları ise kendilerine Alevi etiketi yapıştırılmasını kesin bir dille reddetmiştir. Partilerin Türkiye’de herkesin partisi olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bazı söylemleri, dinsel sorunlara verilen önem bir Alevi yönelişini yansıtmaktadır. 1969’da Sivas milletvekili Mustafa Timisi önderliğindeki siyasi kanat ağır basmış ve parti, sola doğru kaymasına karşın, dini taleplerinden de vazgeçmeden; inançla sosyalist ilkeler arasında bir sentez denemesinde bulunmuştur¹⁹⁵.

14 Ekim 1973 seçimlerinde hem radikal hem de demokratik sol çizgisiyle seçmenin karşısına çıkan TBP, demokratik sol anlayışını 12 ilkede toplamıştı. Bu 12 ilke; 1)Devrimcilik 2)Toplumculuk 3)Atatürkçülük, 4)Demokrasi 5)Halkçılık 6)Devletçilik 7)Cumhuriyetçilik 8)Bağımsızlık 9)Özgürlükçülük 10)Din 11)Eşitlik 12)Yurtseverlik olarak belirliyordu. İlkelerin sayısının 12 olarak belirlenmesi Alevilik-Bektaşilikteki 12 imam inancına atıftı. Böylece TBP 1973 seçimlerinde radikal söylemle sosyalist sol, demokratik sol çizgisiyle sosyal demokratları ve 12 imam kültürünü çağrıştıran 12 ilkeyle de Alevilerin oyunu almayı hedefliyordu. Ancak sonuç tam bir hezimetti¹⁹⁶. 12 Ekim 1969 seçimlerinde 29 ilde sandık başına giden BP, 8 milletvekili çıkarmış ve % 2,8 oy almış ama aynı başarıyı 1973 genel seçimlerinde gösterememişlerdir.

TBP 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde kendini topluma anlatmak için destekçilerin olduğu yerlerde mitingler ve toplantılarla kendilerini anlatmaya çalışmışlardır. Partilerin NATO, CENTO ve Ortak Pazara karşı olduklarını dış politikada bağımsız ve tarafsızlık ilkesiyle hareket etmeyi toplumcu ve devrimci olduğunu¹⁹⁷ yeraltı ve yerüstü kaynaklarının devletleştirerek işletilmesi gerektiğini belirtirler¹⁹⁸. TBP Genel Başkanı Mustafa Timisi İzmir’de AP, CHP ve Türkiye’yi sömürmek isteyen emperyalistlere karşı mücadele edeceklerini söylemişlerdir¹⁹⁹. Timisi, Sivas mitinginde “*TBP’nin devrimci bir parti olduğunu maceracılığa karşı olduğunu belirtmiş, gerçekleştiremeyecek hayallerin peşinde olmadığını*

---

¹⁹⁵ Keskin, a.g.t.,166.

¹⁹⁶ Güler, a.g.t.,118.

¹⁹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 07 Ekim 1973, 7.

¹⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ekim 1973, 7.

¹⁹⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

söylemişlerdir”²⁰⁰. Mustafa Timisi “Partimiz mezhep partisi değil devrimci partidir”²⁰¹.

Mehmet Ali Aybar İstanbul mitinginde “Halk iktidarını getireceğiz”²⁰². Aybar, Malatya ve Elazığ’da yaptığı konuşmada “Emekçi vatandaşların sadece ekonomik olarak sömürülmemekte, Kürtçe konuşmaları ve Alevi mezhebinden olmaları bunların ikinci ve üçüncü sınıf vatandaş muamelesi görmektedir. TBP iktidarıyla doğunun geri kalmışlığına son verilecektir”²⁰³. Mustafa Timisi, Amasya ve Merzifon da AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’i “Pişkinlikle” suçlamıştır²⁰⁴.

Mehmet Ali Aybar Elazığ’da CHP’yi eleştirerek “CHP halkın partisi olamaz. Sosyalist Türkiye’yi biz kuracağız”²⁰⁵. iddiasında bulunmuştur. Mehmet Ali Aybar İstanbul Şişli’deki konuşmasında, vatandaşların oylarını kullanırken partilerin işverenlerin mi, işçilerin mi, büyük sermaye sahiplerin mi, yoksa yoksul emekçilerin çıkarlarına hizmet ettiklerine dikkat etmeye çağırmıştır²⁰⁶. TBP Çorum Milletvekili adayı Hasan Dürgeoğlu ise TBP genel grev hakkını savunduğunu, lokavt müessesini reddettiğini belirtmektedir²⁰⁷.

TBP seçim uğraşını temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi sosyal adaletin sağlanması gibi “ilerici” kimi görüşlerle yürüttü. TBP, CHP gibi sol eğilimli olarak seçimlere katılan bir partiydi²⁰⁸. 14 Ekim 1973 genel seçimlerinden eski TİP’li Mehmet Ali Aybar’la seçim ittifakına giren parti beklediği başarıyı elde edememiş, ancak %1.1 oranında oy alarak sadece Genel Başkan Mustafa Timisi’yi Sivas’tan milletvekili seçtirebilmiştir. Timisi, TBP’nin gerilemesini Alevilerin mezhep esasına dayalı bir parti fikrini reddetmesine bağlı olduğu kadar Ortanın Solu’na yerleşen Bülent Ecevit’in partisi CHP’nin o dönemlerde Mustafa Timisi’nin partisi TBP ile benzer amaçları daha inandırıcı savunmasına bağlamıştır²⁰⁹.

---

²⁰⁰ Milliyet Gazetesi, 27 Eylül 1973, 1.

²⁰¹ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 6.

²⁰² Milliyet Gazetesi, 07 Ekim 1973, 6.

²⁰³ Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

²⁰⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 03 Ekim 1973, 1.

²⁰⁵ Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 6.

²⁰⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 05 Ekim 1973, 7.

²⁰⁷ Milliyet Gazetesi, 09 Ekim 1973, 7.

²⁰⁸ Kongar, a.g.e.,18.

²⁰⁹ Keskin, a.g.t.,167.

3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİ

3.1. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN KURULMA SAFHASI

20 Mayıs 1971'de Anayasa Mahkemesi, Necmettin Erbakan'ın kurduğu ve Genel Başkanlığını yaptığı MNP hakkında, laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması prensiplerine aykırı olduğu gerekçesiyle kapatma kararı verdi. MNP kapatıldıktan sonra yeniden parti kurulması için tabandan baskıların gelmesi üzerine bir istişare heyeti oluşturulmuştur. Bu heyette yer alanlardan bazıları, tabandan gelen istek doğrultusunda yeni partinin hemen kurulmasını savunurken, diğer bir kısmı ise 12 Mart Muhtırası ile başlayan dönem sebebiyle bir müddet geciktirilmesini savunuyorlardı.

Birinci görüşe göre, Türkiye'de liberal görüşü AP, sol görüşü ise CHP temsil ediyordu. Bunun için Milli Görüş'ü temsil eden bir parti mutlaka kurulmalıydı. İkinci görüşe göre ise, henüz buhran geçmemiş olduğundan Mecliste 12 Mart'ın paraleline girdikleri için bir nevi dokunulmazlığa kavuşmuş partilerin etkisiyle yeni kurulan parti zarar görebilirdi.

İstişare Heyeti, yeni bir parti kurma meselesini müzakere etmek için ehil kişileri toplantıya çağırıyor; Toplantı sonunda istişare heyeti, tabandan gelen isteklerin daha fazla askıya alınmasını uygun bulmadıklarından onları temsil edecek bir kurucu heyetle yeni bir parti kurulmasına karar veriyordu²¹⁰.

Süleyman Arif Emre MSP'nin kurulması hakkındaki düşüncesini şöyle açıklamaktadır: “MNP kapatıldıktan sonra, yeniden bir parti kurulması için tabandan çok kuvvetli baskılar gelmeye başladı. Arkadaşlarımızdan bazıları da bu fikirde idi. Ben bu fikre karşı çıkmıştım. Çünkü daha buhran geçmemişti. Meclis'te 12 Mart'ın paraleline girdikleri için bir nevi dokunulmazlığa kavuşmuş partiler vardı. Ama bunlar normal şartların değil anormal şartların devam ettiğini göstermekten başka ne manaya gelirdi. Bu partilerin askerlere itaati ister kerhen, ister tavan olsun (isteyerek veya istemeyerek) rejime ve statülere güvenmek mümkün

²¹⁰ Ergin, a.g.e.,57.

değildi. Siz iyi niyetinizle bir siyasi parti kuracaksınız, askerlerin emrinde çalışan rakipleriniz, askerlerimizi de yanlış propagandalarına alet ederek sizi ikinci defa ezmeye çalışacaklar. Kaldı ki mecliste Anayasa değişikliği çalışmaları devam ediyordu. Daha o hamur çok su götürecektir durumdaydı. Siz ortaya çıkınca o hamuru yoğuranlar, size zarar vermek için hamuru o anda istedikleri şekli verebileceklerdi. Öte yandan, masonik kesimle sol kesim bu devrede amansız bir mücadeleye tutuşmuştu. Her ne kadar bu mücadele askerlerin denetiminde yapılıyorsa da yine siyasi rakiplerimiz birbirini yıpratıyorlardı. Her geçen gün bizim lehimize cereyan ediyordu. Rakipler yıprandığı oranda biz sırt üstü yattığımız yerde kuvvet kazanıyor sayılırdık. Nihayet Anayasa değişiklikleri sona erdi. Pasta fırına verildi; pişmeye yüz tuttu ve fırında dinmeye başladı. Bu günlerde durumu istişare etmek için ehil kişileri toplayarak meseleyi müzakere ettik. İstişare heyeti tabandan gelen isteklerin daha fazla askıya alınmasını uygun bulmadı. Onları temsil edecek bir kurucu heyetle yeni bir partinin kurulmasına karar verdiler”²¹¹.

Parti kurma çalışmalarının yoğunlaştığı günlerde AP'nin önemli isimlerinden olan Saadettin Bilgiç, MSP'nin kuruluşunun biraz ertelenmesi teklifini getirir. AP içerisinde Demirel ve ekibine karşı bir mücadele başlatacaklarını ve sonrasında da 80'e yakın milletvekili ile ayrılarak yeni bir parti kuracaklarını, böylelikle daha büyük bir çıkış yakalanabileceğini söyleyen Bilgiç'i dinleyen Süleyman Arif Emre, mücadelelerinin asıl sebebinin sorar. Bilgiç, açıklar: Demirel ve ekibinin kendilerini 1969 seçimlerinde Meclise sokmamak için büyük engeller çıkardığını, ancak kendilerinin gücüyle kalabalık halde seçilebildikleri halde içlerinden kimseye bakanlık verilmediği içindir ki bu harekete kalkıştıklarını ve Celal Bayar'ın yanında rahmetli Menderes ailesinin de kendilerine destek verdiklerini söyler.

MSP'nin kuruluş çalışmalarını yürüten Süleyman Arif Emre ve beraberindekiler, bir türlü Demirel'i sevmeyenler derneği mesabesindeki bu girişime sıcak bakmaz ve teklifi reddederek, işlerine devam ederler. Konya bağımsız Milletvekili Prof. Dr. Necmettin Erbakan ve diğer bağımsız milletvekilleri Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas gibi şahıslarda MSP ile ilgili bütün gelişmelerin içindeydi. Ancak, kapatılan bir partinin mensubu olmaları dolayısıyla, tıpkı Süleyman Arif Emre gibi onların isimleri ön plana çıkarmamaya özen

²¹¹ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e.,10-11.

gösteriyorlardı²¹². Sadettin Bilgiç, Erbakan ile görüşerek bu isteğinden vazgeçirmeye çalışmıştır. DP ile bütünleşmesini sağlamak için temas kurmuştur²¹³.

Ancak başarılı olamayan bu girişimler, iki partinin ayrı ayrı seçimlere girmesi ile sonuçlanmıştır. MSP'nin bu dönemde kurulmuş olması, DP'nin muhafazakar bir parti konumuna düşmesini engellemiştir.

3.2. MİLLİ SELAMET PARTİSİ AMBLEMİ'NİN TESPİTİ

MSP'yi kuran üst akıl ve ekip her konuda olduğu gibi parti amblemi konusunda da oldukça titiz davranmaktaydılar. Parti programı, adı ve amblemi, fikriyatıyla uyumlu olmalıdır. MSP Genel Başkanı Süleyman Arif Emre parti amblemi tespiti hakkında şöyle söylemektedir. *“Alaka çekici bir parti amblemi bulmak, parti ismi bulmak kadar önemlidir. MSP amblemini tespit etmek için epeyce uğraştık. Bazı arkadaşlar gül, bazıları da başka işaretler teklif ederken, Erbakan Bey MNP amblemini arzu ediyordu. Bir arkadaşımız, bir tebrik kartındaki anahtar şeklini göstererek, ‘amblem anahtar olsun.’ dedi. Bu kişi Rasim Hancıoğlu idi. Bu teklife ben dahil çoğunluğumuz itiraz ettik. Çünkü bu resim birleşik oy pusulasına küçültülerek basıldığı takdirde cılız bir görüntü ortaya çıkar diyorduk. Ama ben anahtar resminin halkasını kalp şeklinde önümdeki kağıtlara çizerken bunu gören Erbakan, kağıdı aldı, Arif Bey bu çok şahane bir işaret oldu. Kalp şekli manevi kalkınmayı, diğer kısımlarda maddi kalkınmayı temsil eder. Anahtarın ağız kısmı da bayrak gibi siyasi zaferi simgeler. Kabul ettik ressama vazife verildi, çizimler geldi basına intikal etti”²¹⁴.*

Süleyman Arif Emre'nin belirttiği gibi Erbakan ve MNP'deki arkadaşları henüz partiye girmemiş ama partinin yaptığı toplantılara katılıyordu. Erbakan partiye üye olmadıkları halde partinin amblemini belirlemede son sözü söylemişti. Bu da bize gösteriyor ki Erbakan perde arkasında yeni kurulan MSP'nin Genel Başkanı olduğunu işaret ediyordu. O dönemde MSP'nin toplantılarına katılan Hasan Aksay ile yaptığımız röportaj da *“Erbakan, yapılan toplantılarda baş tarafta oturuyor, Süleyman Arif Emre de Erbakan'ın sağ tarafında oturuyordu”* diyerek bunu

²¹² Ekrem Kızıltaş, *Herkesin Hocası Erbakan*, Hayat Yayın Gurubu(Alioğlu), İstanbul, 2011, 142.

²¹³ Saadettin Bilgiç, *Hatıralar*, Akasya Kitap, İstanbul, 2007, 187-188.

²¹⁴ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II.,a.g.e.,16.

doğrulamaktadır. Erbakan, MSP amblemi için seçim mitinglerinde "*Siyasetin kapısını açacağız*"²¹⁵.diyordu.

24 Eylül 1973 Malatya da düzenlenen anahtar mitinginde Erbakan Anahtarın ne ifade ettiğini söyle dile getiriyor "*Anahtar sapı kalp şeklinde yapılmıştır. Kalp burada ahlak ve maneviyati temsil ediyor. Anahtarın gövdesi milletimizin bu ahlak temeline istinaden yapacağı yeni manevi ve maddi kalkınmayı temsil ediyor. Anahtarın uç kısmı bu kalkınma ile milletimizin yeniden kuracağı büyük medeniyeti temsil ediyor. Şu etraftaki beyaz daire ve etraftaki aydınlık kısım ise milletin yeniden kuracağı bu büyük medeniyetin bütün insanlığa saçacağı nuru, aydınlığı temsil ediyor. MSP bu anahtarla iki şeyi söylüyordu. Temelin ahlak ve maneviyat olursa, senin açamayacağın kapı yoktur. MSP bu anahtarla diyor ki bütün dünyaya ışık saçacak medeniyeti gene bizim milletimiz kuracak, nasıl bin yıl medeniyetin bayrağı biz idiysek biz Avrupa'yı taklit etmeyeceğiz Avrupa'nın muhtaç olduğu saadeti yine bizim milletimiz götürecektir*" diyordu. MSP Genel Başkan Yardımcısı Orhan Batı da MSP amblemi için "*gerçek saadetin işaretidir. Milletimiz ahlak ve maneviyata dayanan anahtarı seçecektir*"²¹⁶. ifadelerini kullanmıştır

Erbakan CHP-MSP koalisyonunda anahtar için şu yorumu yapıyordu. Cumhuriyet kurulduğundan bu güne kadar iki mühim devir geçirdik. "*Birinci devir 25 sene sürdü. Tek parti devriydi. İkinci devir geldi çok partili devirdir şimdi bu devir kapanıyor. Yepyeni bir devir açılıyor. Üçüncü Cumhuriyet devri başlıyor. Üçüncü devrin kapısını açan anahtardır*"²¹⁷. Erbakan, "*MSP'nin bu anahtarı saadet ve selametın anahtarıdır. Çocuğumuzun ahlaklı yetişmesinin anahtarıdır*"²¹⁸. ifadelerini sıklıkla kullanmıştır.

3.3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN KURULUŞU 11 EKİM 1972

1970'li yılların siyasal yapısının en önemli özelliği, ortaya çıkan yeni siyasal ve toplumsal örgütlenmelerle, 1950'lerden itibaren süren CHP-DP/AP ikili siyasal geleneğinin yanında yeni hareketlerin ortaya çıkmasıyla çok merkezli denebilecek bir

²¹⁵ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

²¹⁶ Milli Gazete, 17 Ağustos 1973.

²¹⁷ Necmettin Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., (Ed, Tacettin Çetinkaya), Anıl Grup Yayıncılık, Ankara, 2013, 418-419.

²¹⁸ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,453.

tablonun oluşmasıdır. Her ne kadar 1971’de TİP’in ve MNP’nin kapatılması solda ve sağda önemli bir siyasi temsil sorununu doğurmuş olsa da bu siyasi temsil sorunu kısa sürmüştür²¹⁹. 26 Ocak 1970 tarihinde, merkezi Ankara’da olmak üzere kurulan MNP’nin çeşitli il ve ilçelerdeki kuruluş ve açılış toplantılarında yapılan konuşmalarda, Türkiye Cumhuriyeti’nin Anayasa ile belirtilen laiklik ilkesine aykırı davranışlarda bulunduğu yolunda basında yayınlanan haberler üzerine Siyasi Partiler Kanunu’nun 4. kısım hükümleri çerçevesinde gerekli inceleme yapmış ve 20 Mayıs 1971’de Anayasa Mahkemesi, Necmettin Erbakan’ın kurduğu ve Genel Başkanlığını yaptığı MNP’ye kapatma kararı vermiştir²²⁰.

Ülkenin dört bir köşesinde örgütlenen partiyi kapattı. Genel Başkan Erbakan, İsviçre’ye gitti²²¹. Yeniden parti kurulması için tabandan yoğun baskıların gelmesi üzerine yeni bir parti kurulmasına karar veriliyor. Böylece MNP kapatıldıktan sonra Milli Görüş’ün ikinci partisi MSP 11 Ekim 1972 Ankara’da kurulmuştur. Kurucu Kurulu Üyelerden Süleyman Arif Emre MNP Kurucu ve GİK üyesiydi. Diğer kurucu üyelerden hiçbiri, Anayasa Mahkemesi’nce kapatılmış olan MNP’den değildi ve kendisi de İskenderpaşa Nakşibendi cemaatinin mensubu olan Süleyman Arif Emre bu partinin ilk Genel Başkanı oldu²²². Genel başkanlık için Süleyman Arif Emre, Rasim Hancıoğlu ve Abdülkerim Doğru’nun adı zikrediliyordu. Yapılan uzun istişareler sonrası Süleyman Arif Emre Genel Başkan oldu²²³.

Kurucu kurulu üyeler:

Avukat Süleyman Arif EMRE

Yüksek Mühendis Abdülkerim DOĞRU

Emekli Albay Halit ÖZGENER

Doktor Rasim HANCIOĞLU

Yüksek Mühendis Hüseyin Kami BÜYÜKÖZER

---

²¹⁹ Hediyeullah Aydeniz, *1975-1980 Dönemi Sosyo-Kültürel Ortamında Birikim Dergisinin Yeri ve Önemi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, 58.

²²⁰ T.C. Resmi Gazete, 14 Ocak 1972, Sayı, 14072, 2.

²²¹ Çakır, a.g.m., 546.

²²² Yavuz, a.g.e., 282.

²²³ Kızıldaş, a.g.e., 142.

Armatör Abdullah TOMBA

Tüccar Sabri ÖZPALA

İktisatçı M. Turhan AKYOL

Yüksek Mühendis M. Gündüz SEVİLGEN

Avukat Zühtü ÖGÜN

Mimar Mühendis Hüseyin ERDAL

Tüccar Hasan ÖZKEÇİCİ

İmalatçı Hüseyin KOÇAK

Tüccar Osman Nuri ÖNÜGÖREN

Tüccar Mazhar Gürgen BAYATLI

Müteahhit Mehmet Emin AYAK

Tüccar Mustafa ARAFATOĞLU

Tüccar Mustafa MEMATİ

Serbest Muhasip Abdurrahim BEZCİ

Mühendis Sami BAYSAL²²⁴.

MSP kurulduğu zaman kanuni olarak yeni kurulmuş bir parti, yeni bir örgütü ama pratikte ve gerçekte Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış olan MNP'nin devamıydı, yani bir nevi tabela değişikliği idi. MSP'nin 20 kurucusu içerisinde MNP kurucularından yalnızca Süleyman Arif Emre vardı. GİK Tüccar ve mühendis ağırlıklı idi. MSP kısa süre içerisinde 42 il ve 300'e yakın ilçede örgütlenmiş ve 21 Ocak 1973'te Birinci Büyük Kongresini yapmıştı²²⁵. MSP'nin bu kadar kısa bir sürede illerde örgütlenmesinin sebebi MNP'den kalma teşkilatın varlığıydı, çünkü MSP'nin kurulması ile illerdeki sökülen MNP tabelaları yerine MSP tabelaları takılmıştır. MSP'nin Birinci Büyük Kongresinde açılış konuşmasında partinin ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre Türk toplumunun siyasal bakımdan bir yapı değişikliği geçirdiğini ve bu değişikliğin şimdiye kadar Türk siyasal hayatında

---

²²⁴ Ertem, a.g.e.,50.

²²⁵ Çakır, a.g.e.,216.

birinci derecede rol oynayan kitle partilerinin çözülmesine, bunun yerine “fikir sistemleri etrafında mihraklaşan” partilerin geçmesine neden olduğunu belirterek; hür ve demokratik Batı ülkelerinin hemen hepsinde olduğu gibi Türkiye’de de belli başlı üç görüşü temsil eden siyasal kuruluşların yer alacağını vurgulamıştır. Emre’nin değindiği üç temel görüş: “Milli, Liberal ve Solcu” görüşlerdir. O’na göre ülkemizde Milli Görüş’ün samimi temsilcisi MSP’ye karşılık, liberal görüşü AP, solcu görüşü ise CHP temsil etmektedir²²⁶. MSP’liler 1973 genel seçimlerinde mitinglerde sıklıkla AP için “renksiz parti” demiştir. MSP’liler renksiz kelimesini şuna bağlamıştır. *AP’liler “biz ne solcuyuz, ne de sağcıyız”* diyorlardı. AP’lilerin bu söylemlerine karşı MSP’liler siz ne sağcısınız, ne solcusunuz o zaman renksizsiniz, renksiz AP tabirini kullanmışlardır²²⁷.

MSP de daha önce MNP’nin izlemiş olduğu ideolojik çizgiyi sürdürmüştür. MSP, genel anlamda İslam Devleti’ni savunmaktadır ve diğer siyasi partilerin ‘batıl’ olduğunu belirterek kurulacak İslam Devleti’nde bunlara yer olmayacağını ima etmektedir. İlk parti MNP gibi MSP de Milli kelimesini kullanmıştır²²⁸. Burada Milli sözcüğü ile yerli düşünce, İslam milleti, evrensel İslam düzeni kast edilmiştir. Böylece MSP toplumun ve kültürel hayatın İslami ilkeler uyarınca yeniden gelenekselleştirilmesini öngören bir parti olarak Türk siyasal sahnesine çıkmıştır²²⁹. Masonluğa, Komünizme ve Siyonizme karşı olduklarını sıklıkla dile getiriyorlardı. Erbakan MSP’nin kuruluş sebebini şu sözlerle açıklamaktadır: “*Türkleri cephelerde yenemeyen kültür emperyalizmi Türk çocuklarını yenmek için çaba sarfetmektedir. Bu nedenle emperyalizme karşı MSP kurulmuştur*”²³⁰.

3.4. KASET DAVASI VE MİLLİ SELAMET PARTİSİ’NİN KAPATILMA GİRİŞİMİ

Erbakan 1973 genel seçim çalışmaları için Van’a gitmiş, Van’da köylere haber verilmiş, otuz bin insanın toplanacağı büyük bir mitingin hazırlığını yapılırken; MSP Genel Başkan Süleyman Arif Emre partinin kapatılacağını ve acilen Ankara’ya

²²⁶ Soydan, a.g.e., 32.

²²⁷ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e., 413.

²²⁸ Şaylan, a.g.e., 101.

²²⁹ Serkan Oral, *Karga Tulumba “Refah”*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, 22.

²³⁰ Milliyet Gazetesi, 12 Ekim 1977.

gelmesi gerektiğini bildirmiştir. Erbakan, bu mitingin yapılmaması durumunda yalnızca Van’da değil bütün yurttaki olumsuz durumların ortaya çıkacağını söylemiştir. Süleyman Arif Emre Genel Başkan olarak durumu değerlendirdiğini, Ankara’daki işin Van’daki mitingden daha önemli olduğunu söylemiştir. Uçak varsa uçakla yoksa taksi ile gece gündüz demeden gelmesi gerektiği talimatını vermiştir. Emre’nin “*Bir ağacın kökü tehlike de ise dallarıyla, çiçekleriyle uğraşmak nafiledir*” diyerek konunun önemini vurgulaması üzerine Erbakan mitingi iptal ederek Ankara’ya hareket etmiştir. MGK Genel Sekreteri Orgeneral Nahit Özgür Paşa ile görüşüp MSP’nin yanlış isnatlarla kapatılmasını önlemiştir. MSP Kurucu Genel Başkanı Süleyman Arif Emre: “*Erbakan Hoca genel başkan iken biz bu türlü meselelerde kendisine itaat ederdik. Benim genel başkanlığım döneminde de o bana itaat ediyordu*”²³¹. demektedir.

Süleyman Arif Emre Beyle yaptığımız röportajda bu söylemleri doğrulamakta ve şunları söylemektedir: “*AP’den Sadettin Bilgiç’in ortak bir parti kuralım teklifine olumlu cevap vermedik. MSP’yi kurduk. AP’lilerin MSP’yi kapatırma girişimleri oldu. AP’liler MSP’nin kapatılması için MGK’ya bir dosya göndermişlerdi. Atatürk’ün şapka, harf ve yazı inkılabına yönelik Kadir Mısıroğlu’na ait sözler bana aitmiş gibi isnad edildi. Bu haberi bize CHP’den Orhan Birgit verdi. MGK’dan tavsiye kararı çıkması halinde Anayasa Mahkemesi MSP’yi kapatacak ve üç ay sonra yapılacak seçimlere katılamayacaktı. Emekli asker İhsan Karaçam devreye girerek MGK Genel Sekreteri’nden randevu aldı. Erbakan’ın, MGK Genel Sekreteri Nahid Özgür Paşa ile görüşmesi MSP’nin kapatılmasını önledi*”²³².

3.5. MİLLİ SELAMET PARTİSİ’NİN AMBLEMİ NEDENİYLE KAPATILMA GİRİŞİMİ

MSP’nin kapatılma girişimlerinin en temel sebeplerinden biri de MSP’nin ambleminin ihtiva ettiği manadır. MSP’nin anahtar amblemi Cumhuriyet savcılarında ve paşalara irticayı çağrıştıran bir sembol olarak yorumlatılmıştır. Süleyman Arif

²³¹ (Yanlış isnad: Kadir Mısıroğlu’na ait kasetlerin başına “Şimdi MSP Genel Başkanı Sayın Süleyman Emre konuşacak sözünü eklemiştir; bu konuşmada da harf ve şapka inkılabına aykırı ifadeler yer aldığı için MSP’nin kapatılmasını istiyorlarmış.) Ergin, a.g.e.,66-67.

²³² MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

Emre'nin şu sözleri de bunu teyit ediyordu. “Genel başkan olmama rağmen gene de avukatlığa devam ettiğim için bir gün Yargıtay’da işimi takip ederken, İlhan Arıkan ismindeki hakim arkadaş bana yaklaşarak : ‘Arif Bey sizi tebrik ederim, şahane bir parti amblemi tespit etmişsiniz. Cumhuriyet Başsavcılığı bilirkişilere ambleminiz üzerinde inceleme yaptırmış, bilirkişiler anahtarın dillerinin kufi yazısıyla Allah kelimesini ifade ettiğini tespit etmişler, bu da ehemmiyetini daha da artırıyor’ deyivermişti. Demek ki, savcılık amblem üzerinde dince mukaddes sayılan şeyleri siyasete alet edip etmediğimizi araştırıyordu. Birkaç gün sonra Parti’ye Cumhuriyet Başsavcılığı’ndan bir yazı geldi. Yazıda parti amblemimizin resimleri ve amblemi kabul eden GİK Kararı’nın tasdikli suretler isteniyordu. O safhada amblemin kabulüne dair karar defterine geçmiş resmi bir kararımız yoktu. GİK topladık ve bir karar aldık. Ressamdan gelen parti amblemi şekli incelendi. Amblem görüntü itibariyle ince hatları ihtiva ettiğinden kabule şayan görülmedi. Daha dolgun ihtiva eden yeni çizimlerin yapılması için dosyanın yeniden ressama havale edilmesine ve keyfiyetin bu merkezde olduğu hakkında Cumhuriyet Başsavcılığına bilgi verilmesine karar verildi. Yeni çizilen şekliyle, şüphe ve tereddütlere mahal bırakmayacak bir görüntü ortaya çıktığından, Partimiz kapatılmaktan kurtuldu”²³³.

Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda “Yargıtay da bir arkadaş Arif bey, partinizin amblemi güzel olmuş Cumhuriyet başsavcı hareketa geçmiş anahtar kufi yazıyla Allah yazıyormuş. Bunun üzerine biz amblemi ressama tekrar çizdirerek gönderdik. İlk amblemde anahtarın dilleri birbirine çok yakın bitişikti kufi yazı ile Lafzayi Celal (ALLAH) şekline benziyordu”²³⁴. beyanatını vermiştir.

Milli Görüş teşkilatlarında MSP’nin ilk amblemin görünümü için şunlar söylenmekteydi: Aslında amblemin ilk görüntüsü kufi yazıyla Allah kelimesine benziyormuş bundan dolayı böyle bir hadise yaşanmıştır ama amblemin resmen kabulü için bir GİK kararı ve bu amblemin kabulüne dair karar defterine geçmiş resmi bir karar yoktu. MSP’liler zor duruma düşmelerinden sonra MSP amblemini kufi yazıyla olan bölümünü ressama tekrar çizdirip değiştirilmiştir. Sonrasında amblem kamuya tanıtılmıştır.

²³³ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e.,16-17.

²³⁴ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

Miting meydanlarında de anahtar sözcüğü sıklıkla kullanılıyordu. 23 Eylül 1973’de Diyarbakır da yapılan Güney Doğu Anadolu Bölgesi “Herkes Refah” Mitinginde Erbakan yapmış olduğu konuşmada Anahtar amblemi için: “*Halk solcu CHP’yi denedi bundan hayır gelmez dedi. Sırtını mühürledi ambara koydu. Arkadan renksiz AP’yi denedi, onunda sırtını mühürledi ambarda kardeşinin yanına koydu. Bunların defterlerini dürdü, hesaplarını kapattı. Ambara kilitledi, anahtarını yakasına taktı*”²³⁵. ifadelerini kullanmıştır.

3.6. MİLLİ SELAMET PARTİSİ 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİNE DOĞRU

MNP ile başlayan MSP ile devam eden süreçte İslam’a vurgu yapan siyasal bir dil doğmuştur. Bu siyasal dilin ilkeleri Manevi Kalkınma (Ahlak ve Maneviyat), Maddi Kalkınma (Ağır Sanayi), Eğitim ve Ortak Pazardır. MSP bu sloganlar üzerinden siyaset yapmıştır. “Önce ahlak ve maneviyat” ile muhafazakar İslamcı bir perspektif belirleyen MSP “Ağır sanayi hamlesi” sloganıyla da ulusal kalkınmacı bir hamle benimsemiştir. MSP, maneviyatçılığı ön plana çıkarması sayesinde sağ partilerle, ekonomide devletçiliği öne çıkarmasıyla da dönemin yükselen hareketi olan solla rekabete girişmiştir²³⁶. Her türlü faize ve şans oyunlarına da karşı çıkan MSP “Yeniden Büyük Türkiye” ifadeleriyle Osmanlı Devleti gibi bir dünya devleti olmayı hedeflemiştir.

MSP Türkiye’de yaşanan olumsuzluğun kaynağını eğitim sisteminin gençleri materyalist yetiştirmesine bağlamıştır. Maddecî ve maneviyatsız eğitim yerine manevi eğitimle bu olumsuzların ortadan kalkacağını belirtmiştir. Özellikle iç politikada sosyal adalet ve adil düzen kavramlarını kullanmış; dış politikada Ortak Pazara şiddetle karşı çıkmış ve buraya üyeliğin Türk Milliyetçiliğini ve sanayisini yok edeceğini öne süren MSP, bu görüşünü “*Ortak Pazara Hayır*”²³⁷ diyerek seçim idollerini bunlar üzerinde bina etmiştir.

²³⁵ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,405.

²³⁶ Çakır, a.g.m.,547.

²³⁷ Milli Gazete, 23 Eylül 1973.

3.6.1. Manevi Kalkınma

MSP'nin manevi kalkınma olarak nitelendirdiği ideolojisini Türkiye'yi kurtarmayı, Türkiye'yi Müslüman alemi içinde layık olduğu liderlik pozisyonuna oturtmayı arzulayan milliyetçi (İslam milliyetçiliği) bir hareket olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin sanayileşmesi (Ağır sanayi hamlesi) asli hedeflerden biri olduğu, bir Hıristiyan birliği olarak gördüğü Ortak Pazara “onlar ortak biz pazar” sloganı ile karşı çıktığı, sosyalizmi de kapitalist sistemi de sertçe eleştirmiştir. MSP'nin söyleminde manevi kalkınma diğer sloganların çekirdeğini oluşturmaktadır. Maneviyat olmadan maddi kalkınmanın önemli olmadığına altı hep çizilmiştir. Maneviyatı olmayanlar toplum çıkarlarından çok kendi çıkarlarını düşünmektedir. Hak, helal, haram kavramlarını gözetmez. Manevi kalkınmanın eğitim konusunda ise, İmam-Hatip Okullarının yaygınlaşmasını ve laik okullarda ders programlarına ahlak dersleri konulması konusuna ağırlık vermiştir²³⁸. MSP döneminde yapılan, özellikle önceki hükümetler zamanında faaliyetlerine son verilen İmam-Hatip liselerinin yeniden açılmasına büyük önem vermiştir²³⁹.

MSP'nin ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre, partinin birinci büyük kongresinin açılış konuşmasında şunları söylemekteydi: “*Anayasamız devlete, ferdin hem maddi hem de manevi varlığını geliştirecek şartları hazırlama vazifesini vermiştir. Partimiz de bu prensibe muvazi (uygun) olarak manevi ve maddi kalkınma hareketlerinin dengeli olarak yürütülmesini kabul eder. Sadece maddi kalkınmaya ağırlık vererek manevi gelişmeyi ihmal eden sol ve liberal görüşlerin Milli ihtiyaca cevap vermekten uzak olduğu ve Anayasanın 10. ve 14. ve diğer ilgili maddelerinde emrettiği manevi gelişmeye ve ahlakçılığa gereken ağırlığı vermedikleri kanaatindeyiz*”²⁴⁰.

MSP seçim beyannamesinde “*Ahlak ve fazilete dayalı cemiyet nizamı zaruretini kabul eden maneviyatçı ve ahlakçı görüşün esas alınması, ileri bir medeniyetin kurulması için taklitçilikten uzak durulması gerekmektedir. Manevi bakımda eğer bugün bir kısım gençlerin milli değerlerimizden uzaklaşarak anarşist olmuşsa, diğer bir kısmı hippiliğe ve gayri ciddi yaşayışa ve kıyafetlere*

²³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, C.I., Kasım -2012, 574.

²³⁹ Ertem, a.g.e.,12.

²⁴⁰ Milliyet Gazetesi, 22 Ocak 1973, Milli Selamet Partisi Birinci Büyük Kongresi, 1973, 5.

özenmekteyse, anaya babaya asi olarak hüürnetsizlik ediyorsa bütün bunlarım sebebi idealist olan ahlakçı ve maneviyatçı olan milletimizin fitratına aykırı olarak zorla materyalist yapılmak istenmesindedir²⁴¹.” Erbakan, “Gerek eğitim sahasında gerek ahlak ve maneviyat sahasında gençlerimizin kalbinin boş kalmaması ve materyalist esaslara göre yetişmemesi bizim prensibimizdir”²⁴². diyor.

MSP'nin tüzük, program ve söylemlerinde insan hakları da önemli yer almaktadır. MSP'nin insan hakları söyleminde devlet; adaleti sağlayan, toplumsal ilişkileri denetleyen mekanizmadır. Devletin başlıca rolü insan haklarını güvence altına alacak ‘ahlak nizamını’ sağlamaktır. Özellikle devlet, eğitim yoluyla dini ve ahlaki değerleri çocuklara ve gençlere öğreterek toplumsal ahlakı sağlamakla yükümlüdür.²⁴³ 10 Kasım sırasında bir gazeteci Erbakan’a soruyor: Düşünce inanç, hak ve hürriyetleri hakkında görüşleriniz nelerdir? Erbakan: “Demokratik rejim bir bütün sistemidir. Düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri olmadan demokratik rejimin mevcut olması mümkün değildir”²⁴⁴. şeklinde cevap veriyordu.

MSP'nin parti programında anayasada belirtilen temel hak ve özgürlükler kabul edilmiş ve bu hakların parti açısından ne anlama geldiği de açıklanmıştır. Örneğin, basın ve neşir hürriyetine “milli, manevi ve ahlaki değerlere saygılı olmak kayıt ve şartıyla basın hürdür” şerhi konulmuştur. MSP'nin programında işçi-işveren arasındaki ilişki, çatışmaya değil karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayandırılır. “Kadın ve çocuk işçilerin durumlarıyla mütenasip işlerde çalıştırılması elzemdir.” Yine MSP programında din ve düşünce özgürlüğü en temel insan hakkı sayılmıştır²⁴⁵.

Erbakan, 30 Eylül 1973 “Temel Görüş Milli Görüş” İstanbul/Taksim Mitinginde özetle: Toplumuz ahlak ve maneviyattan uzaklaştığı için bugün milletimizin erkek evlatları kadınlara özenircesine enselerine kadar saç bırakıyorlar, papazlara özenircesine sakal bırakıyorlar, babasına moruk, annesine kocakarı diyorlar. Doktorlar, sağlam adamı para için ameliyat masasına yatırıyor. Bu da ahlak bozukluğun sonudur. Erbakan, bin yıllık dünya liderliğini yapan bir milletin solcu

²⁴¹ Milli Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi, Ankara, 1973, 12.

²⁴² Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,156.

²⁴³ İsmail Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi*, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1997, 7.

²⁴⁴ Albayrak, a.g.e., 82.

²⁴⁵ Milli Selamet Partisi Programı, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973, 65.

CHP ve renksiz AP yüzünde bu duruma düşmüştür. MSP iktidarında milletimiz selamete ahlak ve maneviyata kavuşacağını dile getirmiştir²⁴⁶. MSP Manevi Kalkınmaya büyük önem veriyordu. MSP seçim meydanlarında Manevi Kalkınmadan sıklıkla söz etmekteydi. Maneviyatlı olan kişilerin İslam'ın yasakladığı şeylerden kaçıp müsaade ettiği sınırlar içerisinde hareket edecektir. Bu da toplumu kalkındıracaktır. Seçim çalışmalarında manevi söylemleri dile getirirken tek vücut Türkiye'yi işaret etmişlerdir. Edirne'de ayağına diken batan bir kardeşinin acısını Hakkari'de yüreğinde hisseden insanlar topluluğu haline gelmeyi gaye edindiklerini beyan etmişlerdir²⁴⁷. Seçim konuşmalarında sıklıkla “Türkiye ve bütün dünya insanların saadeti için çalışma”, “Ahlak ve Maneviyat” sloganlarını kullanmışlardır.

3.6.2. Maddi Kalkınma

MSP, Milli Görüş ideolojisinin temel dayanaklarından birisini “maddi kalkınma hamlesi” oluşturur. Bu hamlenin en önemli uygulaması ise ağır sanayi hamlesi oluşturmaktadır. Maddi Kalkınma içerisinde Büyük Sanayi Tesisleri, Büyük Enerji Tesisleri, Büyük Madencilik Tesisleri, Büyük Sulama Tesisleri, Büyük Ulaştırma Tesisleri yer almaktadır²⁴⁸. Erbakan'dan önce Partiler üstü hükümetlerinden Erim Hükümeti de Ağır Sanayi kuracağını ilan etmiş ama hükümetlerinin kısa süreli olmasından dolayı ağır sanayi gerçekleştirilmemiştir. Erim, yeni bir ağır sanayi ve teknoloji bakanlığı kuracağını ilan etmişti. “*Bakanlığın adı ne olursa olsun, ağır sanayiye önem verilmelidir. Sanayileşme Türkiye için çok önemlidir ve ağır sanayi bunda büyük bir role sahiptir. Makine imal etmemiz gerektiğini ve montaj sanayinden kurtulmamız gerektiğini söylemekteyiz. Öyleyse hedefimize varmak için bir başlangıç yapmak zorundayız*”²⁴⁹. Erbakan ise Nihat Erim'den farkı olarak maddi ve manevi kalkınmayı beraberinde düşünmüştür. Manevi kalkınma olmadan maddi kalkınma olamayacağını sürekli vurgulayarak maddi ve manevi kalkınmayı birbiriyle bütünleştirmiş ve birbirini tamamlayan unsurlar olarak görmüştür. Bir örnekle somutlaştırsak maneviyatlı olmayan bir

²⁴⁶ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,428.

²⁴⁷ Milli Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi, Ankara, 1973, 23.

²⁴⁸ Necmettin Erbakan, *Türkiye ve Ekonomi*, Milsan Yayınları, İstanbul, 2002, 100.

²⁴⁹ Ahmad, a.g.e.,296.

işçinin fabrikanın makinasına zarar vereyim de makine çalışmasın işten kaytarayım düşüncesine sahip olanlarla maddi kalkınma gerçekleşmez. Bundan dolayı maddi ve manevi kalkınmayı birbiriyle bağlı iki etken olarak görülür.

Partinin programında maddi kalkınma bakımından gayesinin milleti gelişmiş bir seviyeye çıkarmaktır. Bu maddi kalkınmamızı sağlamak için: İctimai ve ferdi refahı sağlamak, Anayasanın ön gördüğü gibi herkes için insanlık haysiyetine yaraşır meşru kazanç ve faaliyetleri teşvik etmek; mülkiyet hakkına hürmetkar olmak temel prensiplerindendir. Bu maksatla MSP İsrafın kaldırılması, her türlü istismar ve tefeciliğin terki, yaygın kalkınmanın hızla sanayileşerek gerçekleşmesi, memlekette zümresel ve coğrafi dengesizliğin giderilmesi, vergilerin basit ve adil esaslara ircai, birikmiş para ve imkanların tevcihinde, iktisaden ve sosyal yönden kalkınma bakımından en önemli olan sahaların yer almasını temin edecek verimli bir sistemin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesi, kalkınma çabalarının milli bir şuur, hamleci ruh ve aşkla yapılmasının gerektiğine inanmaktadır²⁵⁰.

MSP programı ana gayesi ve temel mefhumlar ve hizmetler Sanayi kısmında şöyle açıklamaktadır: *“Partimiz ülkemizin en kuvvetli sanayi memleketi olmasını hedef almıştır. Tabii kaynaklar bakımından yurt içinde yeni sanayi istihlal sahaları teşkil edilmeli ve yaygın sanayileşme ve kalkınma politikası takip olunarak bütün yurt sathındaki potansiyel seferber edilmelidir. Ağır sanayinin kurulmasına, yatırım ve ara malları imal eden sanayinin kurulması ve gelişmesine gereken ehemmiyet verilecektir. Atom sanayinin, elektronik sanayinin, Computer sanayinin kurulması ve geliştirilmesine büyük ehemmiyet verilecektir. Uçak, gemi, otomobil, kamyon, traktör, zirai aletler ve diğer önemli sanayinin tamamen yerli imalat olarak kurulması ve dünya fiyatlarıyla rekabet ederek bunların geniş mikyasta ihracının temini başlıca hedefimizdir. Sanayi teşebbüsleri kurulurken bunların dünya fiyatları ile rekabet edebilecek kapasite ve kabiliyette olmaları ve ortaklarına tatminkar kar getirecek yapıda olmaları için her türlü teşvik tedbiri alınacaktır. Fabrikaların yurdun her bölgesinin iktisadi etütlerinin devlet tarafından yapılması ve fabrika projelerinin de devlet tarafından esas dahilinde hazırlanmasına önem verilecek ve fabrika sahiplerinin bölgesel kalkınma şirketleri ve içinde çalışan işçilerin ve personelin olması teşvik edilecektir. Sanayileşmeyi engelleyen bütün idari, iktisadi ve*

²⁵⁰ Milli Selamet Partisi Programı, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973, 2.

mali mevzuat ortadan kaldırılacak ve bir sanayi koruma ve geliştirme kanunu vasıtasıyla bütün yurt sathında süratle sanayileşmemiz için gerekli zihniyet değişikliği, idari teşkilat ve yardımcı ve teşvik edici tutumun gerçekleşmesi sağlanacaktır. Yurdun her yanında devlet tarafından organize sanayi bölgelerin ve küçük sanayi sitelerinin kurulması için yurt çapındaki geniş bir plan ilk mesele olarak ele alınıp tatbik edilecektir. Sanayileşmemizi engelleyen dış bağlantılar izale edilecek ve sanayi mamullerimizin sürüm kabiliyeti olan ülkeler ile daha yakın ticari ve iktisadi münasebetler tesis edilecektir. Teknolojik kalkınma ve gelişmemize büyük önem verilecektir. Üniversitelerimiz ve araştırma müesseselerimizin kendi sanayimizin teknolojik gelişmesine hizmet edebilmeleri için gereken sistem kurulacaktır. Ağır harp sanayinin kurulmasına büyük öncelik verilecektir. Ağır sanayinin kurulmasında harp sanayinin kuruluşu ile gerekli koordinasyon sağlanacak ve kıymetli tesislerin savunulması kolay sahalarda kurulmasına çalışacaktır. Sanayileşme hareketini başaracak her seviyedeki elemanların yetiştirilmesi ve yurt dışında bulunanların celbi için gereken teşvik tedbirleri alınacaktır. Taklidi ve oyalayıcı montaj faaliyetleri yerine imalatçı inceleme ve keşif kabiliyeti olan hakiki sanayinin kurulması zaruridir. Bir ziraat memleketi olduğu nazarı dikkate alınarak gerek ziraat sakinleri sanayilerine ve gerekse zirai mahsullerle ilgili sanayi tesislerinin kurulmasına her türlü teşvik imkanıyla yardımcı olunacak ve öncelik verilecektir. El sanatlarının ve evlerde çalıştırılması mümkün tezgahların büyük sanayi tesisleri ile birlikte çalıştırılmasına imkanlar araştırılacak ve bu imkanlardan halkımızın istifadesi sağlanacaktır. Küçük atölyelerin daha verimli ve tam kapasite ile çalışabilmeleri için gerekli irtibat büroları tesis edilecek ve küçük sanayi tesislerine her türlü imkanlarla yardımcı olunacaktır”²⁵¹. Parti programlarında bu düşüncelerin ancak maddi ve manevi kalkınma projelerini beraber hayata geçilerek olabileceğinin altını çizmiştir. Kendi fabrikalarını kendisi kurabilen, kendi motorunu kendi imal eden, kendi iş makinesini kendisi yapan bir Türkiye'nin meydana gelmesi iş sahaların açılmasına hasıl olacak bu da ahlak ve maneviyatla olacağı belirtilmiştir²⁵². Maddi kalkınmanın gerçekleşebilmesinde milli sanayinin kurulmasına bağlıdır. Erbakan, “kendi motorumuzu kendimiz yapmadıkça, üretici,

²⁵¹ Milli Selamet Partisi Programı, Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973, 7-8.

²⁵² Necmettin Erbakan, *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, Rehber Yayıncılık, Ankara, 1991, 128.

güçlü bir milli sanayi kurmadıkça ve bunu Anadolu topraklarında yükseltmedikçe, hiç bir şey değişmez. Bu kanser vücudu daha da sarar.” diyor ve devam ediyor. Tarlada, toprakta on saat çalışarak elde edilen ürünün değerini, yabancı işçinin tezgah başındaki 15 dakikalık emeği ile ödeşmek zihniyetinden kurtulmadıkça bize rahat yok. Bu ifadelerine rağmen Erbakan, montaj sanayinin aleyhinde de değildir. Çok ucuz dış ödemelerle patent alınıp, içeride her şeyin yapılmasından yanadır. Bu konuda Hindistan ve Japonya’daki tatbikatın örnek alınması gerektiğini söyleyen Erbakan, buralarda belli bir süre sonra fabrikaların millileştirildiğini ve memleketlerine teknoloji getirip, sonra onun sahibi olduklarını söylüyor²⁵³.

MSP’ye göre, geri kalmışlıktan ve yabancı pazarlara bağımlılıktan kurtulmak için yapılması gereken, İslami değerlerle biçimlenen geleneksel-eski toplum yapısına dönerek sanayileşmektir²⁵⁴. Erbakan 1973’te Milli Gazete’nin davetlisi olarak İstanbul’da vermiş olduğu konferansta sanayileşmenin Avrupalılara has bir şey olmadığını ve bu konudaki kompleksimizden sıyrılmamız gerektiğinin kanıtının ise, tarihte saklı olduğunu iddia etmektedir. Tarihte Harun Reşid’in Avrupa’ya hediye etmiş olduğu saatin ne olduğunu Avrupalıların bir türlü anlayamadığını bunun içerisinde periler var, şeytanlar var, herhalde onlar bu işi yapıyor düşünerek Harun Reşid’in hediye olarak gönderdiği çalar saati şeytan işi sanmışlardır.

Sanayileşmenin ne derece hayati olduğunu 1973’te “Sanayi Davamız ve Siyonist Engelleri” başlıklı konuşmasında Erbakan kendi cümleleriyle şöyle açıklamaktadır: “*Sanayileşme bizim memleketimiz için ‘böyle olsa daha iyi olur’ diye telakki edeceğimiz bir mesele değil, ya bu olacak veya bu diyardan kovulacak’ ehemmiyette bir meseledir. Buna ilaveten, her akıllı milletin zaten sanayileşmesi lazım geliyor*”²⁵⁵. Sanayi bakımından yurt içinde yeni sanayi istihsal sahaları teşkil edilmeli ve yaygın sanayileşme ve kalkınma politikası takip olunarak bütün yurt sathındaki potansiyel seferber edilmelidir²⁵⁶. Erbakan bununla ilgili şunları söylemektedir : “*Biz Türkiye’deki fabrikaların % 90’ını İzmit-Tekirdağ arasında değil Anadolu’ya serpiştirilmesini istiyoruz. Anadolu’yu yabancı sermayeye değil milli*

---

²⁵³ Maviş, a.g.e.,108.

²⁵⁴ Sarıbay, a.g.e.,111.

²⁵⁵ Akgül, a.g.e., 74.

²⁵⁶ Milli Selamet Partisi Programı, Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973, 1-5.

ellere teslim etmek istiyoruz. 40 günden beri Konya'nın bütün köylerini geziyorum. Gezdiğim yerlerde müferreh Türkiye yok. Gübreyi taksitle 100 kuruşa alıp peşin para 30 kuruşa satan imanlı Türk köylüsünü görüyorum”²⁵⁷.

Erbakan, MSP iktidara geldiğinde maddi kalkınmanın nasıl olacağını 16 Eylül 1973’de Samsun’da "İç Barış" mitinginde sıralamıştır.

“MSP israfi kaldıracak, israfa harcanan paralarla Anadolu’ya fabrika, köylere yol, su, elektrik, tezgah, atölye yapılacaktır. MSP fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapan ve her sene fiyatların artmasına, pahalılığa sebep olan faizi kökünden kaldıracak. Çünkü faiz yüzünde zengin daha zengin fakir daha fakir olmaktadır. MSP vergileri fakirlerden değil, mali gücü olanlardan alacak. Böylece memleketimizdeki coğrafi ve zümresel dengesizlikleri ortadan kaldıracaktır. MSP milletin bankada birikmiş paralarını, CHP gibi devlete, ne AP gibi İstanbul’daki zenginlere vermeyecek. İşçi, çiftçi, köylü, küçük memur, esnaf, kim faydalı iş yaparsa bankadaki paraları onlara faizsiz olarak verecek. Millet kalksın, faydalı iş yapsınlar. MSP maddi kalkınmayla fabrikaları yalnız İstanbul’a kurmayacak, yurdun her tarafına kuracak, köylere kadar fabrikaları yayacak. Bu fabrikaların sahibi o köyde, o şehirde oturanlar, o fabrikada çalışanlar olacaktır. Böylece zümrevi ve coğrafi dengesizlikleri kaldıracak”²⁵⁸. şeklindeki konuşması maddi kalkınmanın nasıl olacağını anlatmaktadır.

3.6.2.1. Erbakan’a Göre Sanayileşmenin Önemi

Erbakan’a göre Emperyalist devletler bilinçli bir şekilde İslam ülkelerini geri bırakmakta, aç bırakma, işsiz bırakma ve onları borçlandırarak esir durumuna düşürme metodları uygulamaktadır. Bu nedenle maddi kalkınma temeli olan sanayi tesisleriyle üretime geçilmelidir. Montaj sanayi yerine fabrika yapan fabrikalar kurulmalıdır. Bunun önemine inandığı için ömrü boyunca sanayi hamlesini ön planda tutmuştur. Erbakan Türkiye’nin sanayileşmesi bir var olma yok olma meselesi kadar önemli olduğunu. *“Yeraltı ve yerüstü servetlerinin değerlendirilerek artan nüfusu besleyerek yaşama imkanların sağlanması sanayileşme ile mümkündür. Sanayileşen*

²⁵⁷ Maviş, a.g.e.,118.

²⁵⁸ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,396.

*ülkeler, sanayileşmemiş ülkelerden her bakımdan güçlü durumdadır. Sanayileşmenin sağladığı ilk üstünlük iktisadi üstünlük, iktisadi hakimiyettir*²⁵⁹. sözüyle belirtiyordu.

Türkiye'nin güçlü bir millet olabilmesi için, güçlü bir sanayi memleketi olması gerekir. Bunun içinde sanayi mamullerini kendimiz yapmamız gerekir. Sanayileşmediğimiz için başka milletlere bağlı kalmışız, işsizlikten dış memleketlere erkeklerimiz işçi gittiğini, hanımlarının hizmetçi olduğunu ve milyonlarca vatandaşın da İşçi Bulma Kurumu'nda dış memleketlere çalışmak için umutla beklemektedir. Memleketin işsizlikten, fakirlikten kurtulabilmesi için bütün iktisadi sahalarında çalışmak ve sanayileşmek gerekir. Yani memleketin tarım, ticaret, hizmetler sektörü ve sanayileşme sahasında bağımsız ve başarılı olmak mecburiyeti vardır. 1970 yıllarında 40 milyon olan Türkiye nüfusunun %70'i köyde yaşamakta ve ziraatla meşgul olmaktadır. Makinalı tarım yapılmadığı için nüfusun büyük bir kısmı tarım sektöründe çalışmakta fakat az mahsul almaktadır. Tarımda kalkınmak için traktör, sulama pompaları, gübre gibi teknolojik materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunları üretecek fabrikalar kurmak ve sanayileşmekle mümkündür. Bir günde 10 kişinin yaptığı işi, sanayileşmeyle beraber 1 kişi aynı işi makinayla bir güne indirecek bu şekilde tarımda verim artacak ve geri kalan 9 kişiye de iş bulmak ancak sanayileşmeyle mümkün olacaktır. Böylece sanayileşme millete on misli daha yüksek refah seviyesi temin etmiş olacaktır²⁶⁰.

Erbakan, Ağır Sanayi hamlemizin en mühim teşebbüslerinden biri olan Konya Motor Fabrikası'nın yapılması ve çalışır hale getirilmesi ve fabrikanın makine ve tezgahlarını temin için Başbakan Yardımcısı olarak yanında otuzu aşkın devlet personeli ile İtalya'ya gidiyor. Bu personelin içerisinde Sanayi Bakanlığının Daire Başkanları, Genel Müdürleri, yeni kurulmuş olan Tümasan, Tusaş, Taksan, Temsan, Testaş, Desiyap Genel Müdürleri de mevcut idi. Aşağıdaki şartlarla anlaşma imzalanmıştır.

Biz fabrikanın binalarını yapacağız. İtalyanlar, Fiat firmasının imal ettiği, fabrika tezgah ve makinaların tümünü getirip kuracaklar. Bizden döviz istemeyecekler. Fabrika üretime geçtikten sonra borcumuz için 12 senelik bir

²⁵⁹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,117.

²⁶⁰ Ahmet Akgül, *Erbakan Devrimi*, Togan Yayıncılık, İstanbul, 2011,73-75.

ödemesiz devre tanınacaktır. 12 sene sonra İtalyalılara yapılacak 100.000 motordan her sene 5000'ini vermek suretiyle taksit taksit borcumuzu ödemeyeceğiz.

İtalya Cumhurbaşkanı Leonne Cevanni, Erbakan'a diyor ki: (Roma, 1976)
*"Ben sizin partinizin kalkınma modelini çok beğeniyorum. Çünkü sadece maddi kalkınma ile yetinmiyorsunuz, manevi kalkınmayı maddi kalkınma ile birlikte götürmek istiyorsunuz, işte bu çok isabetli bir çözüm. Bakınız biz İtalya'da gerçekten sanayileşmek için planlar programlar uyguladık. Bu işte başarılı da olduk. Ama sizin gibi manevi ve ahlaki gelişmeyi de beraberinde yürütmediğimiz için şimdi grevlerden, boykotlardan güzelim tesislerimiz verimli çalışamaz hale geldi. Ekonomimiz bu yüzden krizlere, çıkmazlara giriyor. Sizin politikanızı takdirle karşılıyorum"*²⁶¹.

MSP, programı ana gayesi ve temel mefhumlar ve hizmetler kısmında nüfus planlaması ile ilgili şu ifadeler kullanmaktadır: Partimiz nüfus planlaması fikrine karşıdır. Nüfusumuzun artmasını teşvik edecektir. İktisadi ve siyasi gücümüzün artmasında nüfusumuzun artmasının büyük faydası vardır. Gidilecek yol nüfusu azaltmak değil nüfusu arttırmak diğer yandan da bu artan nüfusa istihdam ve refah imkanları hazırlamaktır²⁶².

Erbakan MSP döneminde ağır sanayi davasını, ideolojisinin temeli olarak sunmuş ve iktidar döneminde "Ağır sanayi hamlesi" başlatmıştır. İkincisi ise parti programında sanayileşmeyi teşvik edici ve geliştirici tedbirin ve tekliflerin bulunmasıdır²⁶³. Sanayileşmeyi teşvik edici ve geliştiricilerde bir bölgenin yapılması planlanan yatırımların gerçekleştirmek için o bölge halkı, işçisiyle, köylüsüyle, tüccarıyla esnafıyla gücü nispetinde hissedar olacaktır. Teşebbüsün tahakkuku için gereken kredi devlet tarafından verilmesi ve devletin bütün altyapı tesislerini ikmal etmesi tamamlaması; yatırımların gerçekleşmesi sonucunda devletten alınan borç ödenecek ve yatırımın kazancı ona katılan bölge halkına verilecektir. Bölge halkı kendi tesislerinde işçi, personel, mühendis olarak çalışacak aynı zamanda kardan

²⁶¹ Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.III., Keşif Yayınları, Ankara, "Tarihsiz", 60-61.

²⁶² Milli Selamet Partisi Programı, Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973.

²⁶³ Maviş, *a.g.e.*, 165.

hisse aldıkları için her geçen gün güçlenecekler ve yeni yatırımlar devlet yardımı olmadan yapma gücüne erişeceklerdir²⁶⁴.

3.6.2.2. Erbakan'ın Ağır Sanayi İle İlgili Değerlendirmesi

Erbakan'a göre MSP'nin maddi kalkınma bakımından gayesi milletimizi medeniyet yarışında müreffeh ve gelişmiş ülkeler seviyesini aşacak bir hamleye kavuşturmaktır. İçtimai ve ferdi refahın sağlanması ve anayasanın öngördüğü herkes için insanlığa yaraşır bir hayat seviyesinin tahakkuku temel prensibidir. Kazanç ve faaliyetleri teşvik etmek ve mülkiyet hakkına hürmet olmak kararındadır. Gelir ve servet dağılımında insan hak ve hürriyetlerini zedelemeyen demokratik usullerle adaleti sağlamak hedefidir. Yurdun zümresel ve coğrafi dengesizliğin giderilmesi, vergilerin basit ve adil esaslara ircaı, birikmiş para ve imkanların tevcihin iktisaden ve sosyal yönden, kalkınma bakımından en önemli sahaların yer almasını temin edecek verimli bir sistemin gerçekleşmesi ve yürütülmesi, kalkınma çabalarının milli bir şuur, hamleci bir ruh ve aşkla yapılmasıdır²⁶⁵. Erbakan, yurdun bütün bölgelerinde dengeli şekilde kalkınması için bölgesel planla olacak ayrıca Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı makro planları, yatırımların projeleri haline dönüştürecek ve bir proje ofisi kurulacak. Bu proje ofisi yurdun iktisadi etütlerini yapacak bölgelerde yapılacak tesislerin ve yatırımların ön projeleri hazırlanacaktır. Bu projelerin yatırımları başladığı zaman karşılaşacak güçlüklerle mücadele etmeyi, sanayileşmedeki yürütücü bir güç olacaktır. Sanayileşmeyi engelleyen bütün idari, iktisadi ve mali mevzuat ortadan kaldırılacak ve bir sanayi koruma ve geliştirme kanunu vasıtasıyla bütün yurttaki sanayileşme için gerekli olan idari teşkilatın teşvik edici yardımı sağlanacaktır. Yurdun her yanında organize sanayi bölgelerinin ve küçük sanayi sitelerinin kurulması için yurt çapındaki bir plan olarak ele alınıp tatbik edilecektir²⁶⁶.

MSP, koalisyon dönemlerinde planladığı ve attığı temellerle ağır sanayi hamlesini başlatıyor aynı zamanda orta ölçekli tesisler inşa ediyordu. Şehirlerin girişlerinde yem sanayi, kundura sanayi, süt ve et kombinaları tesislerin kurulmasına

²⁶⁴ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,118.

²⁶⁵ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,437.

²⁶⁶ Erbakan, *Milli Görüş*, a.g.e.,65.

önem veriyordu. O dönemim hızlı solcularından Van'dan Mehmet Aydın şöyle anlatıyor: *“Erbakan, şehirlere sürekli temel atmak için geliyordu. Solcular olarak kendi aramızda ‘bu Erbakan da çukur kazıp gidiyor’ diyerek gülüyorduk, alay ediyorduk ama bir müddet sonra baktık ki o çukurlar fabrika oldu.”* Daha sonra Mehmet Aydın devlet kademesindeki ilk görevine o fabrikalardan birinde Yüksekova Süt Fabrikası'nda veznedar olarak çalışmaya başlamıştır²⁶⁷.

Erbakan, Ağır Sanayi'nin temelini 1974'te atmaya başlamıştır. Erbakan, Türkiye'nin birçok yerinde fabrika temelleri atmış; temel atarken çekilmiş fotoğrafları bulunmaktadır. Afyon Şeker Fabrikası'nın temeli 15.05.1974, Sivas Demir-Çelik Tesisleri 10.10.1976, Konya (Ilgın) Şeker Fabrikası'nın temeli 09.10.1976, Kahramanmaraş Sümerbank Ek Dokuma Tesisleri 31.10.1976, Samsun (Çarşamba) Şeker Fabrikası'nın temeli 09.10.1976, Afyon Şeker Fabrikası'nın temeli 28.10.1977, Sümerbank Gemlik Tesisleri 20.02.1977'te temel atma merasimini gerçekleştiriyor...

Erbakan, sanayileşmede doğu-batı ayrımı yapmıyor; Türkiye'nin her tarafına fabrikalar yaymak istiyordu. Kars Şeker Fabrikası'nın temeli 31.07.1976, Ağrı Şeker Fabrikası'nın temeli 01.08.1976, Van Şeker Fabrikası'nın temeli 28.08.1976 tarihinde atılıyor... Erbakan, İskenderun Demir-Çelik Fabrikalarını Maddehanesi (Yuvarlak Demir'in) açılışını yapıyor 30.10.1977.... Erbakan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı sıfatıyla MSP'nin iktidar ortaklığı dönemlerde Türkiye'nin birçok yerinde sanayi temelleri atmıştır.²⁶⁸

Erbakan'ın Ağır Sanayi ile ilgili Genel Değerlendirmesi (Ankara 1976)

Ağır Sanayi diğer sanayileri kuran sanayidir.

Ağır Sanayi lider ülke sanayisidir.

Ağır Sanayi ana meselelerimizin reçetesidir.

Ağır Sanayi Yeniden Büyük Türkiye'nin kuruluşunda ana adımlardan biridir.

Ağır Sanayi yaygın, milli, güçlü, süratli kalkınmanın belkemiğidir.

²⁶⁷ Yusuf Aydın, “Erbakan’ın Doğuda Açtığı Hendekler”, *Anadolu Gençlik Dergisi*, Sayı:194, Mart 2016, 10.

²⁶⁸ Ağır Sanayi 1977, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yayınları, 1977, 80-140.

Yaptığımız hakiki kalkınmadır. Cumhuriyet devresinin en büyük kalkınma hamlesidir²⁶⁹. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erbakan'a göre Ağır sanayi makine yapan kuran, Fabrika yapan kuran sanayidir. 200 fabrikanın temeli atılmış 70 işletme iki yıl içinde açılmıştır²⁷⁰.

3.6.3. Milli Selamet Partisi ve Eğitim

İnsanoğlu bütün davranışlarını, eğitim ile kazanır. Eğitim, bireylerin ve toplumun davranışlarında yaşantıları yoluyla, istenen davranış değişikliklerin yapılmasıdır. Türkiye'nin kalkınması muasır medeniyetler seviyesinin üzerine çıkması için başarılı bir eğitim politikasıyla mümkündür. Erbakan'a göre eğitimde Teknik ve mesleki bilgi verilmiş milli ve manevi değerlerin gelişmesine önem verilmemiştir²⁷¹. Bunun için MSP seçim mitinglerinde bunu dile getiriyordu. 26 Ağustos 1973 Erzurum mitinginde MSP'nin kuracağı yeni eğitimde ilkökul birinci sınıftan yüksek tahsilinin son sınıfına kadar, bugün gelip kalıplaşmış maddeci zihniyet ortadan kalacak, ahlak ve manevi zihniyet temelli olacaktır. Eğitimin birinci sınıfında Kainatın yaratıcısını tanıyacak ve ondan sonra "uyu uyu yat, uyu" yerine "Mehmet Kalk, Uyan, Çalış" diye başlayacaktır. Eğitimde birinci slogan "Ne Maddeci, Ne Renksiz, Milli Maarif" sözüdür. Bununla AP ve CHP'yi eleştirmiştir. Çocukların okullarda kalplerini ahlak ve maneviyatla doldurulması gerektiğini belirtmiştir. Milli ve manevi değerlerle bir takım kanun tedbirleriyle kalpleri boş çocukları bu yanlış yollardan çevirmek mümkün değildir. MSP bütün yanlış yolları tıkayacak ve okullarda yapılan eğitimi kökünden değiştirmek için gelecektir. Çocuklar ahlakı, maneviyatı, edebi, iffeti öğrenecektir²⁷². MSP eğitim konusunda İmam-Hatip Okullarının arttırılmasını ve laik okullarda ders programlarına ahlak dersleri konulması konusuna ağırlık vermiştir²⁷³.

MSP'nin parti programında anayasada belirtilen temel hak ve özgürlükler kabul edilmiş ve bu hakların parti açısından ne anlama geldiği de açıklanmıştır. Dini terimleri sıkça kullanmış ve MSP programında din ve düşünce özgürlüğü en temel

²⁶⁹ Uçar, a.g.e., 157-175.

²⁷⁰ Akgül, a.g.e., 101.

²⁷¹ Erbakan, *Milli Görüş'ün Esasları*, a.g.e., 30.

²⁷² Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e., 385-387.

²⁷³ Toprak, a.g.t., 33.

insan hakkı sayılmıştır. MSP'nin temel mefhumlar ve hizmetler bölümünde devlet; vatandaşın temel hak ve hürriyetlerinin güvencesi olduğunu, Hükümetlerde ölçülerin milli ahlak ve fazilet, ehliyet ve liyakat, teknik bilgi ve ihtisas ile basiret ve dirayet olduğunu belirtmiştir. Eğitim için “beşikten mezara kadar öğrenmek” temel görüşünden hareket ederek en geniş manasıyla bir eğitim ve öğretim seferberliğine girmeyi görev bilmiştir. Amaç yeni nesillerin her şeyden önce edep, ahlak ve fazilet numunesi olarak yetiştirilmesidir. Öğretim ve eğitimde prensibimiz faydasız ve köksüz nazari bilgi yerine uygulama kabiliyeti olan ilme dayalı bir maarif politikasıdır. Din eğitimi konusunda yurttaşların dini ahlaki hasletlerle teçhizi için gereken imkanların sağlanmasına ehemmiyet verileceğini belirtmiştir²⁷⁴. 15 Eylül 1973 tarihinde Trabzon'da düzenlenen bir açık hava toplantısında Konya Milletvekili sıfatıyla konuşan Erbakan, “Maarifin kökü bozuktur. İktidarımızda bütün okul kitaplarını değiştireceğiz. İlkokuldaki öğrenciye önce kainatın yaratıcısını öğreteceğiz”²⁷⁵. demiştir. Anlaşılacağı gibi MSP' de temelde İslamcı nitelikleri ağır basan bir parti hüviyetindedir. Amacı, manevi ve maddi alanlarda kalkınmayı sağlamak; özellikle manevi gelişmeye ve ahlakçılığa gereken ağırlığı vermek, bunun için de bireylerin manevi ve fikri eğitimini gerçekleştirmektir²⁷⁶. MSP din eğitimine büyük önem vermesi sebebiyle de İmam-Hatip Okullarının yaygınlaştırılmasını esas almaktadır. Bu konuda Erbakan'ın ifadeleri şöyledir: “MSP eğitimde temel sloganlarından birisi her bölgeye bir teknik üniversite, bir umumi ilimler üniversitesi ve bir manevi ilimler üniversitesi sözüdür. MSP İmam-Hatip Okullarının orta kısımlarını açacak ve lise kısımlarına alınan öğrenci sınırlanmasını kaldıracaktır. MSP, Yüksek İslam Enstitülerimizi geliştirecek onlara Manevi İlimler Üniversitesi içinde gereken ehemmiyet verilecek tarzda gereken şekilde inkişaf ettirecektir. Ayrıca din görevlilerinin maddi ve manevi şartlarını ıslah edecek içtimai mevkilerini yeniden tanzim ve tayin edecektir. Öğretim ve eğitimde temel prensibimiz faydasız köksüz nazari bilgi yerine tatbik kabiliyeti olan fayda gayesine ön planda yer veren ilme dayalı bir marif zihniyeti olacaktır”²⁷⁷.

²⁷⁴ Milli Selamet Partisi Programı, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973, 3.

²⁷⁵ Yüksel Polat, *XV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi(1973-1977)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, 85.

²⁷⁶ Sarıbay, a.g.e.,111.

²⁷⁷ Necmettin Erbakan, *Milli Görüş-Temel Görüş*, (Dr. Abdullah Lelik), Dağarcık Neşriyat ve Dağıtım, Ankara, 1975, 21-25.

MSP'nin Yaygın eğitim görüşü şöyledir: Her şeyden önce ilim adamları ve öğretmenleri ecdadımızın gösterdiği tarihi, milli ve manevi saygıyı devam ettirmek kararındadır. Üniversitelerin siyasi partilerin mücadele sahası olmaktan kurtarılması zaruretine inanıyor. İlim adamlarımızın ve öğretmenlerimizin maddi ihtiyaçlarının karşılamayı ilme gösterilmesi gereken saygının tabii bir neticesi sayıyor. Kadın erkek, herkesin ilim öğrenme hakkına sahip bulunduğunu kabul eden parti, çocukların her türlü gerekli bilgilerle takviyesini bilhassa geleceğin annesi ve ev hanımı olacak kızların ev ekonomisi ve çocukların bedeni, ruhi ahlaki, dini terbiyesi ile ilgili bilgilerin verilmesini zaruri görmüştür. Okullarda, yayın vasıtalarıyla halkımıza nefesine hakim olmayı feragat ve fedakarlığı telkin ederek erkeğe kadına herkese ilim sözünü Milli Eğitimin temeltaşı yaparak yurdun her köşesi bir okul haline getirilecek ve *Alimin ölümü alevin ölümü gibidir* sözüyle MSP seçim beyannameesinde topluma maddi ve manevi alanlarda eğitim verilmesi üzerinde durmuştur²⁷⁸.

26 Ağustos 1973 Erzurum mitinginde Erbakan “*MSP iki ay sonra iktidara geldiği zaman maarifte İmam-Hatip Okullarına bugün yapılmakta olan çifte standart muamelelerini kökünden kaldırıp atacaktır. Yurdun her tarafında milletimizin çocuklarına dinini rahatça öğretebilmek için, bütün bu binası bitmiş İmam-Hatip Okullarını ve olmayan yerlere de yenilerini yapmak suretiyle milletin bu büyük ihtiyacını karşılamaya büyük önem verecektir. Yine MSP, bugün Kur’an kurslarımızı yurdun her tarafına yaymaya büyük önem verecektir. Onları adeta bu cemiyetin lüzumsuz birer teşekküllü olmak şeklindeki zihniyetten kurtaracaktır. İçindeki öğretimin daha güzel, daha iyi yapılması için her türlü maddi fedakarlığı ve maddi gayretleri seve seve gösterecektir. MSP, İmam-Hatip Okullarının orta kısımlarını açacaktır. Lise kısımlarında alınan öğrenci sınırlamalarını kaldıracaktır. Kim isterse oraya gidip, rahatça okuma imkanı bulacaktır. İmam-Hatip Okulları mezunları, üniversiteye giriş imtihanına girecekler. Ayrıca lise fark imtihanı gibi bir takım lüzumsuz sun’i barajlar ortadan kaldıracaktır. Herkes gibi İmam-Hatip mezunları hangi fakülteyi kazanırsa oraya girecek, isterse doktor, isterse mühendis olacak*”²⁷⁹. MSP’liler İmam-Hatip, Kur’an kurslarıyla gençlerin ahlak ve maneviyatla

²⁷⁸ Milli Selamet Partisi 1973 Seçim Beyanname, Ankara, 1973, 30-32.

²⁷⁹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,389.

yetiyeceğini böylelikle memlekette anarşi ve komünizm sorununun ortadan kalkacağını belirtmiştir. Üniversitelerin birçok Fakültelerinde ve devlet yurtlarında karışıklıkların olduğu ama İslam Enstitülerinde ve vakıf yurtlarında karışıkların olmadığı belirtmiştir. Bunu sebebini bu gençlerin ahlak ve maneviyatla yetişmesine bağlamıştır.

12 Mart Askeri muhtırasından sonra binası bitirilmiş bulunan İmam-Hatip okullarını, öğretmen ve yardımcı personel olmasına rağmen öğretime başlatmamıştır. Hatta mevcut İmam-Hatip Okullarından bazılarında öğretime son vermiştir. CHP-MSP hükümeti göreve geldiğinde ülkenin hemen hemen her yöresinde bu şekilde İmam-Hatip Okulu olarak inşa edilmiş “boş okul binası” ile karşı karşıya kalmıştı. CHP-MSP iktidarı, bu soruna el atmış ve bu binaların hemen hemen tamamının yapılış maksatlarına uygun olarak İmam-Hatip Okulu olarak öğretime başlatılmalarını sağlamıştır. 55 binadan 43 tanesinde 1974-1975 öğretim yılında İmam-Hatip ortaokullarını açmış ve öğretime başlamasını sağlamıştır. Bu şekilde de giderek Türkiye’de İmam-Hatip Okulları bir meslek okulu olmaktan çıkmış adeta bir genel lise havasına bürünmüştür. Bu niceliksel büyümenin ardında hükümetin MSP kanadının etkisinin yattığı görülmektedir²⁸⁰.

CHP-MSP koalisyon hükümetinin programında “...*Üniversite ve yüksekokullara giriş yükseköğrenime yönelik programları izleyen öğrenciler için imtihansız olacaktır*” hükmü yer almıştı. Aynı hüküm, hükümet protokolüne de konulmuştu. Dolayısıyla kamuoyu, yeni hükümet kurulup göreve başladıktan sonra vaadleri doğrultusunda yükseköğretime sınavsız girişin nasıl sağlanacağını bekleme sürecine girmişti²⁸¹. MSP beyannamesinde kadına erkeğe, herkese ilim prensibini kabul etmiştir. İlim öğrenmede yer ve yaş sınırlaması yapmaz. Bu bakımdan kadınlarımızın hem memleket meselesine vakıf hem ev ve aile işlerinde ve çocuk terbiyesinde ihtisas sahibi olmasını temin edecek şekilde yetiştirilmesini sağlayacaktır. MSP programı ana gayesi ve temel mefhumlar ve hizmetler ailenin korunması kısmında şöyle ifade edilmiştir: *Partimiz aileyi cemiyetin temeli sayar.*

²⁸⁰ Erdoğan Başar, Eğitim Görüşleri ve Uygulamalarıyla Milli Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ’ın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri (26.01.1974-17.11.1974), Çukurova Üniversitesi, Türkojoloji-Makale Bilgi Sistemi, 2007,44. Bkz. http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/erdogan_basar_mustafa_ustundag.pdf., Erişim Tarihi 02 Mayıs 2016.

²⁸¹ Başar, a.g.m.,48.

Aile hayatının müstakar bir nizama kavuşması için gereken bütün tedbirler alınmalı, saadet ve huzur bozucu dış tesirler giderilmeli, aile reislerinin çocuklar üzerindeki kontrol ve murakabesi cemiyet içerisinde ebeveyne sağladığı ahlaki dini ve manevi eğitim yaptırma hakkının müessir bir şekilde kullanılmasına yardımcı olunmalıdır²⁸². MSP topluma geleneksel ve kültürel değerler aşılacak istendi. CHP-MSP koalisyon hükümetinin Protokolünde CHP-MSP partilerinin ileri gelenleri kuracakları hükümetin hangi ilke ve politikalar üzerinde hükümet etmekte anlaştıklarını gösteren bir protokol imzalamışlardı. CHP ve MSP, hükümet Protokolünde eğitim gençlik ve spor konularında şu noktalarda anlaşmaya varmışlardı:

“...Kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme gayesi ile orta eğitimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandıracak tedbirler uygulanacaktır. Çocuklarımıza gelenek ve göreneklerimizle milli hasletlerimize uygun ahlak kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve orta öğretime mecburi ahlak dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin genel vasıfları taşımalarına özel bir önem verilecektir. Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilköğretime dayalı olacak, ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokuldan sonra bölüm ve dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkanlar temin edilecektir. Liselerde de şartlara göre değişen çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokulda mesleki öğrenim görenler gerekli şartları yerine getirmek kaydı ile liselerin yükseköğrenime hazırlayan bölümlerine geçebileceklerdir. Böylelikle öğrenimde kimsenin önünün tıkanmaması ilkesi gerçekleştirilmiş olacaktır. Üniversite ve yüksekokullara giriş liselerde yükseköğrenime yönelen öğrenciler için imtihansız olacaktır. Bu sistem işler duruma getirilinceye kadar meslek okullarının orta kısımları öncelikli olarak açılacaktır. Ortaöğretimdeki meslek okullarının orta ikinci döneminde mezun olanların üniversite ve yüksekokullara girebilme imkanı bulamayan öğrencilere özellikle teknik eleman ve fen dalları öğretmeni olarak fiziki kapasitelerinden de faydalanılarak eğitim imkanları geliştirilecektir. Halk yardımı ile yapılmış bugüne kadar öğrenime açılmamış okul binaları yapılmış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılacaktır. Yükseköğrenim parasız olacak yükseköğrenime alınacak öğrenci sayısı

²⁸² Milli Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi, Ankara, 1973, 66.

ve bunların fakülte ve bölümler arasındaki dağıtımını kalkınma planlarında öngörülen yetmişmiş insan gücü hedeflerine göre tespit olunacaktır...²⁸³”

3.6.4. Milli Selamet Partisi ve Ortak Pazar

Türkiye'nin Ortak Pazar macerası 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile başlamıştır²⁸⁴. Dönemin gazeteleri, “Ortak Pazar’a Girdik” (Cumhuriyet)²⁸⁵ “Ortak Pazar Antlaşması imzalandı. Artık Avrupalıyız” (Milliyet)²⁸⁶ “23 Yıl Dışinizi Sıkın. Avrupa’dan Alışveriş Yapabileceksiniz” (Hürriyet)²⁸⁷ gibi başlıklarla çıkmışlardı. Bu tarihte Başbakan İsmet İnönü’yü ve CHP, YTP, CKMP’nin oluşturduğu koalisyon hükümeti iktidardaydı. CHP, 1965 seçimlerinde “CHP Halk Hizmetinde Neler Yaptı” adlı broşürde “CHP iktidarı, Ortak Pazar’a katılmamızı sağladı.” Propagandası yer alırken 3 Temmuz 1970 tarihinde CHP XX. Kurultayı Parti Meclisi Raporunda ise AET için “Türkiye sanayi devrimi’ni tamamlamadan, bağımsız endüstri toplumu’nu gerçekleştirmeden ve bu amaçla sağlam bir endüstri yapısına sahip olmadan AET’ye üye olmamalıdır. Erken üyelik, cılız sanayimizin yıkılmasına ve işsizliğin artıp kalkınma hızımızın bugünkünün bile altına düşmesine yol açacaktır” ifadelerini kullanmıştır²⁸⁸. CHP’nin Ecevit liderliğinde katıldığı 1973 seçimleri öncesinde yayınlanan Ak Günlere adlı seçim bildirgesi AET’ye daha dengeli ve objektif olarak bakmaktadır: “CH, AET ile ilişkilerin sürdürülmesinden yanadır. CHP, Türkiye’nin AET’ye tam üye olarak katılmasını, ekonomik açıdan olduğu kadar siyasal açıdan da yararlı görür”²⁸⁹. yer almaktaydı.

MSP mensupları ve Necmettin Erbakan, Ortak Pazar konusuyla ilgili olumsuz görüşlere sahipti. MSP 1973 seçim beyannamesinde Ortak Pazar’ın Türkiye ve toplumuza zararlarını dile getirir. Toplumumuzun dejenere olacağını, sanayisi

²⁸³ Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ocak 1974, 7.

Bkz. Milliyet Gazetesi’nin 26 Ocak 1974 tarihli 6 ve 7. sayfalarında yayınlanmıştır.

²⁸⁴ Mehmet Ali Birand, *Türkiye’nin Ortak Pazar Macerası (1959-1985)*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986, 44.

²⁸⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Eylül 1963, 1.

²⁸⁶ Milliyet Gazetesi, 13 Eylül 1963, 1.

²⁸⁷ Hürriyet Gazetesi, 13 Eylül 1963, 1.

²⁸⁸ Hakkı Uyar, *Avrupa Yolunda Kaçırılan Fırsatlar ya da Ecevit’in 1978’de AET Üyeliğini Reddedtiği İddiası*. Bkz. <http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/yayinlar10.htm>., Erişim Tarihi, 13 Ekim 2015.

²⁸⁹ Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi, Ak Günlere, Ankara, 1973, 223.

filizlenmeye başlayan Türk sanayisini ezeceğini, Türkiye'nin Batı aleminden gelip yerleşecek tüccarla, muhacirlerle karmakarışık bir birleşme ve yerleşme sahası haline geleceğini ve Ortak Pazara girerek Türkiye'nin Avrupa siyasi işbirliğinin bir eyaleti durumuna düşeceğini belirtmiştir²⁹⁰. MSP, Ortak Pazara karşı olmasının sebebi ulusal bağımsızlığa aykırı olması, maddi ve manevi kalkınmaya engel olması ve sömürgeci bir ecnebi(yabancı) kuruluşu olarak görmelerinden dolayı karşı çıkmıştır. Dünyanın medya, sağlık, siyaset, ticaret ağı bu sistemin elinde bulunmakta böylece Siyonizm'in küresel sömürü planlarını ortaya çıkarmıştır. Türkiye'ye yönelik planların akamete uğraması amacıyla Türkiye'nin maddi ve manevi değerlerinden ayrılmasını, devletin borçlandırılmasını, millet fertlerinin işsiz, aç bırakılmasını, Türkiye'nin parçalanarak İsrail'e vilayet haline gelmesini hedefleyen Haim Nahum Doktrinini'ni o dönem de gündeme getirdi. Bu doktrinle paralel uygulamaların ve yanlış politikaların engellenmesi için her ortam ve platformda gayret edilmiştir²⁹¹.

İsrail Millet Meclisi'nin önünde Teodor adlı bir zatın heykeli mevcuttur. Teodor Viyana da yaşamış bir gazetecidir. İsrail'in planını kurmuş bir kimsedir. Bir kitap hazırlamış bu kitabın arkasına bir harita ilave etmiş, bu haritada Fırat bölgesi diğer Müslüman ülkelerin, Irak'ın sahası, Mısır'ın Nil sahaları Teodor Herzl'in kitabında İsrail'in toprakları olarak gösterilmektedir²⁹². Theodor Herzl'in planının içerisinde *“Tevrat bize dünyaya hakim olmamızı emrediyor. Asırlardan bu planı gerçekleştiremedik. Bu planın gerçekleşmesi için size üç maddelik bir tatbikat planı veriyorum”* diyor.

Birinci madde; İslam memleketlerinin ortasında bir İsrail devleti kuracaksınız.

İkinci madde; Bu devletin hudutlarını verdiğim haritadaki topraklara kadar genişleteceksiniz.

Üçüncü madde; Buraya geldiğiniz ve bu toprakları aldığınız zaman size dünya hakimiyetinin kapıları açılacaktır.” diyor.

²⁹⁰ Milli Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi, Ankara, 1973, 85.

²⁹¹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,302.

²⁹² Erbakan, *Erbakan Külliyyatı, Türkiye ve Ortak Pazar*, C.III, (Ed. Tacettin Çetinkaya), Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, 2014, 317. Bkz. Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 23 Kasım 1978, 9. Birleşim.

Bu haritanın içerisinde Türkiye bir İsrail vilayeti olarak gösterilmektedir. İsrail projesi budur. Dünya hakimiyeti peşinde giden bir plandır. Dünya Siyonistleri bu planı tatbik etmek için bir yandan masonluğu icat etmişler ve bunun vasıtasıyla bütün milletlerin içerisine kök salmışlardır. Öbür yandan insanları istismar etmek için faizcilik düzenini kurmuşlardır. Bu faizcilik düzeninde bütün milletler içerisinde yürütmesinin mason loncaları vasıtasıyla gerekli tertibatı almaya gayret etmişlerdir²⁹³.

Erbakan, Ortak Pazar Antlaşmasının temel ilkesi için farklı bir yorum daha getiriyor. Hıristiyan kardeşliğidir. Papanın emriyle bir Hıristiyanlık kardeşliği tesis etmek için kurulmuştur. Anlaşmanın dayandığı kültür sistemi Siyonizmdir. Bunun temelinde sömürü, zulüm vardır. Ortak Pazarın gayesi tek devlet, tek meclis ve hükümettir. Maksatları Türkiye'yi de buraya bir vilayet yapmaktır²⁹⁴. Türkiye'de milli sanayiye yok etmektir, Türk milliyetçiliğini yok etmektir, Türkiye'yi Hıristiyan Avrupa Katolik birliği içinde eritmektir.

Necmettin Erbakan Ortak Pazar karşıtlığını her zaman ayrıntılı bir şekilde dile getiriyordu. Türkiye'nin tarihi, sosyal, kültürel yapısı ve inanç sistemi bir Hıristiyan topluluğu içerisinde erimesine fırsat vermez. Müşterek Pazara girilmesine karşı çıkar. *“Ortak Pazar bir Katolik birliğidir. Hedefi üye memleketleri tek bir devlet halinde birleştirmek ve kendine mahsus ideolojik maksatlara sahip bir konseyde yetkileri toplayarak, her bir üye memleketin hükümranlığı hakkını elinden almak gayesini gütmektedir. Müslüman Türkiye'yi bir vilayet gibi bağlamak Türkiye'yi, onun büyük tarihini, onun insanlık için çok mühim olan hüviyetini yok etmek demektir. Ortak Pazar, özünde bir Siyonist oyunudur. Meselenin kökü bugün Siyonistlerin elinde bulunun Tevrat'a kadar gidip dayanmaktadır. Kendilerine Musevi dedikleri halde, bugünkü Musevilerin dünyayı kendi hegemonyasına almak isteyen, planlı olarak çalışan siyonist idarecilerinin elinde tuttukları Tevrat, Musa Aleyhisselam'a gelen Tevrat değildir ve bunların da Musa Aleyhisselam ile bir alakaları yoktur. Bugün her siyonistin kalbinde Tevrat'a olan bağlılığından dolayı bir dünya hakimiyeti kurmak planı yatmaktadır. Ortak Pazar da bunun bir tatbikatı olarak ortaya atılmıştır. Ortak Pazar, zahiri görünüşü itibariyle altı Katolik*

²⁹³ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.III., a.g.e., 390.

²⁹⁴ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.V., a.g.e., 423-424.

memleketin birleşmesinden ibaret bir topluluk olarak başlamış zannedilir. Halbuki aslında Ortak Pazar Siyonistlere gidip dayanan bir teşkilattır.” Erbakan Ortak Pazar ve Siyonizm’i tehlike olarak görüyor bunun için uyarılarda bulunuyordu. “*Her taşın altında Siyonizm vardır demiyoruz fakat Siyonistler hiçbir taşın altını boş bırakmaz.*” meşhur sözüyle emperyalistlere karşı çıkmıştır. İsrail’in Kudüs’ü başkent ilan etmesini tanıyan Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen’in bakanlıktan gensoru ile düşürülmesi ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki İsrail temsilciliklerinin kapatılması için gensoru verilmiştir. İsrail temsilciliği 1991 yılına kadar kapalı kalmıştır²⁹⁵. 6 Eylül Kudüs mitingini Filistin’e destek amaçlı Konya da düzenlenmiş, sonrasında 12 Eylül Askeri Darbesi’nin ve MSP’nin kapatılmasının bir gerekçesi olmuştur.

Erbakan’ın bu konuşmalarına baktığımızda, özetle Türkiye’nin Ortak Pazar’a girmesi halinde Batı’nın sömürgesi olacağı; Müslüman Türkiye’nin Hıristiyan Avrupa içinde eritileceği dile getirilmektedir²⁹⁶. O dönemde ekonomik olarak Türkiye tabir yerindeyse 70 sente muhtaç, bugünkü gibi gelişmiş bir Türkiye yok, Türkiye ile Avrupa devletleri arasında denklik yok. Böylece Türkiye Avrupa’nın pazarı durumuna düşecektir. Ortak Pazara “onlar ortak biz pazar” sloganı ile bu sisteme karşı tedbir almak için de Türkiye’nin menfaati Müslüman Ülkelerle beraber ortak Pazar kurmaktır. Elbirliği ile hem onların kalkınmasına yardım edilecek hem de Türkiye güçlenecektir²⁹⁷. Bunun için Türkiye’nin maddi ve manevi menfaatleri olan; tarihi, kültürel bağlar bulunan ve iktisadi denge olan İslam memleketleri ile Müşterek Pazar kurulmasıdır. MSP seçimden sonra hükümet ortağı olduğunda (CHP-MSP koalisyon) da Ortak Pazar konusunda muhalif olmuş, tamamen Ortak Pazar karşıtı bir tutum sergilemiştir.

---

²⁹⁵ Mustafa Efe, “Erbakan Hoca’nın Dış Politika Yaklaşımı”, *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim*, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 326.

²⁹⁶ Necmettin Erbakan, *Milli Görüş*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1975, 235.

²⁹⁷ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.V., a.g.e.,433.

3.7. MİLLİ SELAMET PARTİSİ PROPAGANDALARINDA CUMHURİYET HALK PARTİSİ

Necmettin Erbakan seçim meydanlarında Türkiye siyasetine damgasını vuran partileri ve onların yaptıklarını eleştirmekten geri durmamıştır. Bunun için CHP ve AP'nin yanlışlarını acımasız bir şekilde eleştirmiştir. CHP seçimde kendisine birinci rakip AP görmekte, propagandalarını AP üzerinde yoğunlaştırmaktadır. MSP ise propagandalarını AP ve CHP üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Türkiye Cumhuriyetin kurulmasından sonra CHP'nin halifeliği kaldırması, Tekke Zaviye ve Medreseleri kapatması ve 1924 Anayasasıyla 'Devletin resmi dini İslamdır.' maddesinin kaldırılması, halka rağmen birtakım icraatların yapılması, halkta CHP karşıtlığını doğurmuştur. Bu da CHP'yi tarihinde girmiş olduğu seçimlerde genelde muhalefet partisi yapmıştır. Bunun nedeni de CHP'nin din karşıtlığıyla irtibatlandırılmasıdır.

Erbakan, CHP'nin kökü ve kuruluşunu şöyle ifade etmektedir: "*Partinin bir inancı olmalı, gayesi bulunmalı. Bir gayemiz olmasın; hep beraber çorba gibi toplanalım. Aklımıza ne gelirse yapalım. Böyle parti olmaz, bakın İttihat ve Terakki Partisi'ne ... Yahudi Emanuel Karasu tarafından Sultan II. Abdulhamit'i tahtan indirmek için örgütlenmiş. Belli Siyonist planları gerçekleştirmek için ... Onun için Millet'in öz benliğine karşı bir hareket olmuştur. Bu hareket CHP ile devam etmiş. CHP'nin içerisindeki fikriyat 'Millet'e biz şekil verelim' olmuştur. Temsil etmek yerine biz milleti şekillendirelim zihniyeti ile CHP'nin uzun yıllarında şiddetli bir İslam düşmanlığı yatmaktadır. İşte millet çok partili hayata geçildiği zaman, bu din düşmanlığı tatbikatına reaksiyon olarak DP'yi kurdu.*" Daha sonra birçok partiler kuruldu. Erbakan'a göre MSP diğer partilerden farklıdır²⁹⁸.

Konya Bağımsız Milletvekili Necmettin Erbakan ülke genelinde mitingler yapar, Bursa Tayyare sinemasındaki konuşmasında halka şöyle hitap eder: "*Önce Ahlak ve Maneviyat Ahlaksız bir millet yaşayamaz. Ölüme ve sürünmeye mahkumdur. Şu sinemalarda gösterilen müstehcen filmler; bu filmler gençlerimizin ahlakını bozuyor. Materyalist sistemin vermiş olduğu eğitimin faturasıdır. İnşallah Milli Görüş iktidar olduğu zaman yeniden Büyük Türkiye'yi kuracağız.*" Bu olumsuzlukların önüne geçmek için MSP'yi kurduklarını söylemiştir. Bu

²⁹⁸ Erbakan, *Türkiye'nin Temel Meseleleri*, a.g.e.,27.

olumsuzlukların CHP’le başladığını söylemiştir. CHP, Cumhuriyetten önce kurulmuştur. CHP, tek parti olarak devletin de hükümetin de kendisi olduğundan 1950’ye kadar bu despot idaresini sürdürmüştür. DP’nin iktidara gelmesiyle ana muhalefet partisi olarak günümüze kadar CHP’nin bu muhalefeti hiçbir temele dayanmamış, sadece iktidarın karşısında olmak niteliğini taşımıştır. Ecevit’in genel başkanlığa gelmesinden sonra fikir particiliğine doğru bir akım meydana gelmişse de, bu hareket noktası sola yönelik olmuş. Milletine ters düşen bir tutum görülmüştür. CHP, maddeci iktidar Türkiye’de baba ile evlat, hoca ile öğrenci, işçi ile patron, zengin ile fakir arasındaki manevi bağları sevgiyi saygıyı itaati hürmeti kanaati yok etmiştir. Bunların yokluğundan doğan çekişmelerin, kavgaların, ikiliklerin düşmanlıkların memleketi felakete sürüklemelerine de göz yummuşlardır. Hizmet etmemişler, Devletin görevi olan elektrik, su, yol, yatırım, iş, fabrika gibi hizmetleri oy pazarlığına tabii tutmuştur. CHP yapılan her işe muhalefet etmiş; milletin dinine, diline, kültürüne sahip çıkmamıştır. Diğer milliyetçi ve dindar gösteren AP ve DP arasında hiçbir farkın olmadığını söylemiştir. Milleti üzerinde oy bezirganlığı yapılan bir hale getirmiş ve ekonomimizi altüst etmiştir. Türkiye yardıma muhtaç bir ülke durumuna getirmiştir. Alınan yardımlar da tüketime sarf edilmiş, üretimi arttıracak yatırımlardan kaçınılmıştır. Moda, taklit ve lüzumsuz lüks giderler, israf politikası varlığımızı eritmiştir. İşsiz sayısı her an artarken, fakirin daha fakir, zenginin daha zengin olmasına göz yumulmuştur. CHP’nin karşısında artık AP değil milletin gerçek temsilcisi MSP’nin kurulduğunu söylemiştir. Erbakan MSP’nin kuruluşunu şöyle açıklamaktadır. *“Bu sonu belirsiz gidişe dur diyebilmek, Müslüman Türkiye’de, Müslüman milletimizin iradesini sağlamak, Milli Şuura vakıf manevi değerlere bağlı, maddi hastalıkları bilen ve yaralarımızı sarabilecek MSP’ye ihtiyaç gün geçtikçe arttı. İşte bu arzuyu cevaplandırmak, bu boşluğu doldurmak ve bu ihtiyacı gidermek için MSP kurulmuştur”*²⁹⁹. Sol parti CHP’nin karşısında milletin gerçek temsilcisi MSP olduğunu halkın MSP’ye yöneldiğini belirtmiştir.

26 Ağustos 1973 Doğu Anadolu bölgesi Erzurum ‘Maarif’ mitinginde de Erbakan halka yine şöyle seslenir: *“Halk Partisi solcu zihniyettedir. Solcu zihniyet demek her şeyin başı midedir. Her işin başı midedir, zanneden maddeci CHP bugünkü maarifin maddeci temelini attı tohumlarını ekti. Arkadan renksiz zihniyetin*

---

²⁹⁹ Ertem, a.g.e.,75-77.

temsilcisi AP’i iktidara geldi. Renksiz zihniyet demek her işin başı paradır, zannetmektir demektir. Aynı şekilde ‘her işin başı midedir.’ zannetmek gibi, ‘her işin paradır.’ zanneden AP ise onun ektiği tohumlara bahçıvanlık yaptı. Onları suladı, onlara gübre verdi. Böylece başımıza dikenler çıktı”³⁰⁰. Erbakan bu sözlerle CHP den sonra iktidara gelen AP memlekete bir şey yapmamış yalnızca CHP’nin yaptıklarını devam ettirmiştir. Yani CHP’nin ektiklerini biçmiştir. Toplumza bir şey katmamış, ilerletmediği dile getirmiştir. Sıra Fabrika yapmaya geldiğinde Anadolu’da bir fabrika kurulmak istendiğinde Sol Görüş sahibi olanlar bunun devlet tarafından yapılmasını uygun görmüyorlar. AP ise fabrikatörler fabrika yapsın fabrikalarının sayılarını artırsın düşüncesine sahiptir³⁰¹.

Erbakan'ın Samsun'da düzenlemiş olduğu 16 Eylül 1973 “İç Barış” mitinginde yapmış olduğu konuşmada şunları söylemektedir: “Solcu zihniyete gelince solcu zihniyetin de iç barışı temini imkansızdır. Çünkü solcu zihniyet CHP hürriyetleri tahdit etmek temayülündedir. Çünkü solcu zihniyet, ahlak ve maneviyata gereken ehemmiyeti vermemek temayülündedir, zihniyetindedir. İnsana bir makine gibi muamele yapmak temayülündedir. Bu zihniyetlerle de devamlı, köklü, hakiki iç barış kurulamaz. İç barışın kurulması için MSP’in yolundan başka çare yoktur”³⁰².

3.8. MİLLİ SELAMET PARTİSİ PROPAGANDALARINDA ADALET PARTİSİ

MSP, mitinglerde Türkiye’nin 50 yıldır geri kalmışlığın sebebini AP ve CHP göstermektedir. Erbakan mitinglerde CHP ve AP’yi eleştirmekle başlar sonrasında eleştirilerini AP üzerinde sürdürür. AP ve CHP’nin denenmiş, eksikleri ortaya çıkmış, iki görüşünde yararlı olmadığı anlatmıştır. Halkın huzuruna çıkıp memleketin kötü durumundan söz etmemelidirler. Bu güne kadar memleketi idare edenlerin yaptıkları ortadadır. 1950’de CHP’yi devirip iktidarı ele geçiren DP ise 10 yıllık iktidar devresinde, CHP düşmanlığından faydalanmış, CHP’ye karşı olanların oylarını almaktan başka bir şey düşünmemiştir. DP’nin yerine kurulan AP de aynı yolu devam ettirmiştir. DP’nin devamı olduğunu anlatmış, CHP düşmanlığıyla eski

³⁰⁰ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, ,C.I, a.g.e.,385.

³⁰¹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, ,C.I., a.g.e.,79.

³⁰² Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, ,C.I., a.g.e.,349.

DP'nin oylarını toplayabileceğini hesap etmiştir. AP ve CHP milletinin manevi değerlerini unutan, insanları maddi eylemle doyurabileceğini zanneden maddeci partiler olduğunu söylemektedir. Bu partilerin manevi değerlerimize layık olduğu kıymeti vermedikleri gibi kendi sebebi oldukları sosyal ayrılıkların ortaya çıkardığı problemi çözmeyi de becerememişlerdir. Yıkılmış Japonya ve Almanya dünya devletleri arasında yer almışken, Ülkemiz AP ve CHP yüzünden gelişemediğini belirtmiştir. AP'nin iki dönem iktidarken 'biz inançlıyız, milliyetçiyiz' sözlerle milleti kandırmaya çalışmış, hizmet üretmemişlerdir. Böylece AP gün güne erimeye mahkum olmuştur. AP peşinde gidenler gerçeği gördüklerinde MSP'ye yöneleceğini anlatmaya çalışmıştır³⁰³.

Erbakan'ın Samsun'da düzenlemiş olduğu "İç Barış" mitinginde yapmış olduğu konuşmada AP'yi şöyle eleştirmektedir: "*AP'nin gittiği yol tahakküm yolu oldu. Memlekette dengesizliğe, coğrafi ve zümresel dengesizliğe, zaruri ihtiyaçlara karşı vurdumduymazlığa ve sömürüye devam politikası oldu. Ondan dolayıdır ki bu çeşit tutumlar ile memlekette iç barışın temini mümkün değildir. Yurdumuzda iç barışın temini için bu yanlış zihniyetlerin terk edilmesinde zaruret vardır. Renksiz zihniyet bu yoldan mutlaka dönmeye mecburdur*"³⁰⁴. AP'nin memleketin sanayileşmesinde takip ettiği yolun zengini daha zengin eden bir yol olduğunu söylemiştir. Milletın banklardaki paralarını zenginlere aktardığını belirtmekte. İstanbul'da 20 fabrikası olanlar projeyi kolay hazırlıyor. Onun 20 fabrikasına 20 tane daha ilave ediliyor ama Anadolu'nun kalkınmaya muhtaç yerlerine gereken sınai tesisler kurulamıyor. Bundan dolayı yaşanan buhranların sebebi AP'nin yanlış zihniyetine bağlamıştır. AP ise bunları dışarıdan gelen anarşistlerin organizasyonuna bağlamıştır³⁰⁵. Anadolu'da bir fabrika kurulmak istendiğinde Liberel Görüş sahipleri yani AP mutlu azınlıktan kimselerin kurmasını, özel sektör kalkınması olarak teklif ediyorlar. MSP ise Anadolu'nun kalkınması için 'Bölgesel Kalkınma Şirketleri' kurulması gerektiğini söylemektedir. Fabrikanın sahipleri o fabrikada çalışanlar olacak diyerek kalkınmanın nasıl olacağını söylemiştir³⁰⁶.

³⁰³ Ertem, a.g.e.,75-82.

³⁰⁴ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,349.

³⁰⁵ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,396.

³⁰⁶ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,79.

AP'lilerin MSP'lilere aşırı, gerici demeleri üzerine MSP Genel Sekreteri Oğuzhan Asiltürk onlara cevaben şöyle demektedir: *“Asıl aşırı, asıl gericiler AP'lilerdir.”* Erbakan'ın sözlerine benzer sözler sarf eder Asiltürk sözlerine devam ederek *“AP liberal renksiz zihniyetin partisidir. Özü sömürüdür. 40 milyon insanı sömürüp; mutlu bir azınlığın cebine imkanları basan bir pompadır. Memleketteki coğrafi ve zümre dengesizliğin mesulüdür”*³⁰⁷. olduğunu söyleyerek AP'nin zenginlerin partisi olduğunu belirtmişlerdir.

26 Ağustos 1973 Erzurum mitinginde Erbakan AP için Renksiz zihniyet tabirini kullanmakta ve AP'nin İmam-Hatip okullarına açmış olduğu savaşa değinmiştir. Millet, vergisini ödedikten sonra 70 tane İmam Hatip Okul binasını kendi imkanlarıyla bitirdikten sonra açılmasına zorluk çıkarmıştır. Yurdun birçok yerinde yüz binler harcanmış, yarım kalmış, içerisinde baykuşlar dolaşan İmam-Hatip Okullarına bulunduğu değinmiştir. AP yalnız İmam Hatip Okullarıyla uğraşmakta kalmamış; İmam-Hatip Okullarının orta kısımlarını kapatmıştır. Lise kısımlarını dondurmıştır. O okulların mezunu olanların, üniversiteye girip doktor, mühendis, öğretmen olmalarını önlemek için ne gerekiyorsa yapmıştır. Ayrıca AP köy köy dolaşip milletin çocuklarına dinini öğretmek için kurduğu Kur'an Kursularını uydurma birtakım bahanelerle kapılarına mühür vurduğunu söylemiştir. AP evinde dua eden ve dini kitapları okuyan 20 bin insanı çeşitli bahanelerle hapisanelere koymuştur. AP affi çıkarmaktaki korkusu bu insanları şimdi seçimden önce dışarı bırakırsak, hepsi aleyhimize çalışır. Bu seçimde 30 Milletvekili bile çıkartamayız düşündüklerinde af konusunu gündeme getirmediğine değinmiştir³⁰⁸.

Erbakan, Nazilli'de yaptığı konuşmada AP için ağır ithamlarda bulunmuştur: *“AP'nin arkasından gitmeyin! Lut kavmi de böyle battı. Artık MSP var hak geldi batıl zail oldu. Yeni Türkiye ahlak ve maneviyat temelleri üzerine kurulacaktır”*³⁰⁹. 24 Eylül Malatya “Anahtar” mitinginde Erbakan *“14 Ekim seçimlerinde milletimiz hangi görüşü işbaşına getirecek Solcu mu, renksizi mi, Milli Görüş'ü mü? Renksiz*

³⁰⁷ Milliyet Gazetesi, 13 Ekim 1973,7.

³⁰⁸ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,388-389.

³⁰⁹ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973,6.

*AP Ortak Pazarı istiyor, Türkiye'yi Avrupa'nın bir vilayeti yapmak istiyor*³¹⁰. demiştir.

Demirel 1964 yılında AP Genel Başkanı olur ve AP, Süleyman Demirel Genel Başkanlığında 1965 genel seçimlerine katılır. O dönemde Demirel'in mason olduğu açıklandı. AP muhafazakar tabanı ürkütmek için Demirel'in Mason olmadığını gösteren bir belge Mason loncaları tarafından basına ulaştırılıyor³¹¹. Bu Mason localarına ters bir davranıştır; çünkü bu lonca gizli bir yapılanmadır. 1965 yılında yaşanan bu hadise 1973 genel seçimlerinde MSP'liler tarafından siyasi bir propaganda olarak kullanılıyordu. AP'nin dış kaynaklı olduğu ve Müslümanların bunlara inanmamaları sıklıkla dile getiriliyordu.

3.9. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NE KARŞI YAPILAN PROPAGANDALAR

Türkiye'deki Nakşibendi Tarikatı'nın okumuş müridleri Milli Görüş ideolojisiyle siyasetteki yerini aldıktan sonra kurduğu MNP ve MSP dönemlerinde devletin üst düzey yöneticileri MNP ve MSP'ye karşı olduklarını hareketleri ve söylemleriyle ortaya koymuşlardır. Rakip partiler de MSP'yi halkın gözünde düşürmek için propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Türkiye de Cumhurbaşkanlık yapmış olan İsmet İnönü ve Fahri Korutürk MSP ve Erbakan'a karşı tavırlarını belirtmişlerdir. MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda *“İsmet İnönü, bir mühendis efendi çıkmış okullarda İmam Gazali ve İmam Rabbani'yi okutacağız; diyerek iktidara geleceğini ümit ediyormuş. Böyle bir şey olmaz. Atatürk'ün Türkiye'sinde böyle şeylere izin vermeyiz. Sonra iyi olmuş parti kurdukları... Bakalım 50 sene sonra sayıları kaçaya düşecek öğreniriz. İnönü'nün bu sözleri söyleme sebebi, MNP teşkilatını kurmak için Malatya'ya gittiğimizde Malatya halkı bizi karşılamak için Darende'ye kadar gelmişlerdi. İnönü'yü omuzlarında taşıyanlar MNP'ye üye oldular. Malatya, İnönü'nün kalesi olmaktan çıkacağını korktuğu için bu sözleri söyledi. Ben,*

³¹⁰ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,420.

³¹¹ Akgül, Erbakan Devrimi, a.g.e.,39.

Erbakan'a MNP'nin kapatılmasına hazır ol dedim. Sonrasında partimizi kapattılar.” ifadelerini kullanmıştır³¹².

Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde basın müşaviri olarak görev yapan Ali Baransel'in anılarında Korutürk'ün MSP'ye bakışı şu şekilde anlatılmaktadır. Korutürk, MSP'in dünya görüşünü çağdışı olarak değerlendirir, rejim açısından sakıncalı görürdü. *“Köşk'te görev yaptığım yıllarda, bir sohbet sırasında, MSP karşısında daha kararlı ve sert tavır takınmak gerekir. Ecevit gibi romantik duygularla değil”* demişti. Korutürk; Erbakan'ın jest ve mimiklerini çok abartılı bulduğunu; konuşma biçiminden, özellikle de ses tonundan rahatsızlık duyduğunu belirterek MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a karşı, soğuk ve mesafeli yaklaşım sergilemiştir. Erbakan'ın alçakgönüllü, saygılı tavırlarını; içtenlikten uzak, asıl düşüncelerini saklayan davranış biçimleri olarak yorumladı. CHP-MSP koalisyonunun bozulmasından bir süre sonra MSP'nin koalisyondaki etkinliğini azaltmak için görev ve yetkilerinin sınırlarını aşmadan çaba gösterdiğini söylemiştir. Korutürk bu çabaları açıklarken de *‘MSP’li bakanların ve yöneticilerin çeşitli tören ve toplantılarda yaptıkları konuşmaların suç olup olmadığını titiz ve dikkatli bir şekilde takip edilmesini istedim’* demiş ve eklemiştir: *“Dönemin Cumhuriyet savcılarını bu amaçla Köşk'e davet ederek kendileriyle görüştim. Onlardan MSP yetkililerini, suç teşkil edecek konuşmaları konusunda uyardıklarını, hatta daha ileri gidilirse kanunlar çerçevesinde partilerinin kapatılabileceğine dikkatlerini çekmelerini istedim. Ancak üzülerek ifade edeyim ki, kanun adamlarının bir bölümünü ürkek ve kararsız gördüm”³¹³.* diyor. CHP-MSP koalisyonundan sonra da Cumhurbaşkanı bildiriyle hükümet kurma görevini Prof. Dr. Sadi Irmak alırken; Irmak, hükümetin çizgisinin Kemalist olacağını, MSP'ye görev verilmeyeceğini söylemiştir³¹⁴.

Necmettin Erbakan'ın Milliyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi'nin 6 Ağustos 1973 tarihinde yaptığı soru-cevap şeklindeki sohbette kendilerine karşı yapılan propagandaları şöyle sıralıyordu: MSP'lilerin sinemalarda açık seçik, milletin ahlakını tahrip eden filmlerin oynatılmayacağını söylediği zaman,

³¹² MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

³¹³ Ali Baransel, *Bıçak Sirtında Çankaya Köşkü*, III. Basım, İstanbul, 2006, 45-46.

³¹⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1974, 1.

MSP sinemaları kapatacak diye manşet atılıyor. MSP'nin Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Millet Meclisine gelmesi üzülecek bir hadisedir. Suçlamasına karşı Erbakan “ *Cumhuriyetin ve rejimin bekçisi, sahibiz ve Cumhuriyet rejiminin yürütmesi bizimle mümkündür*” diyordu. Bira şişesinin reklam resmini alıp parti mensuplarının isimleri yazılıyor. MSP seçim harcamaları için Suudi Arabistan'dan para alıyor. Buna cevaben Erbakan, “*İstiklal Harbini bu millet hangi parayla yaptıysa MSP de seçimleri o para ile yaptı*”³¹⁵. ifadelerini kullanıyor. MSP'nin bazı Arap ülkelerinden, Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'den para yardımı aldığı iddiası ortaya atılmıştır. Bunu üzerine Cumhuriyet Başsavcılığı MSP hakkında “resen soruşturma” açmıştır. Siyasi partiler kanuna ters düşen bu eylem doğrulanırsa Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılma davası açılacaktır³¹⁶. Erbakan Konya konuşmasında “*MSP'yi kapatacak kişilerin alnını karışlarım.*” MSP'yi kapatılacaklarını söylüyorlar. Parti kanunlar içindedir³¹⁷. MSP Suudi Arabistan'dan para alıyor iddiası MHP lideri Alparslan Türkeş tarafından ortaya atılmıştır. MSP Genel Sekreteri bu sözler üzerine savcılığa parti olarak başvurmuş ama Türkeş savcılığın çağrısına gelmemiştir³¹⁸.

Erbakan, AP için renksiz kelimesini sıklıkla kullanıyordu. Demirel bu sözler için Erbakan'ı eleştirerek “*Bize renksiz diyorlar. Bugüne kadar boyası mı dökülmüş, renksiz olmak için komünist veya faşist mi olmak gerekir. Erbakan 1969 seçimlerinde aday olmak istediğini söyledi bize başvurdu biz reddettik. AP o zaman renkliydi; şimdi mi renksiz oldu*”³¹⁹. ifadelerini kullandı.

Başta MSP Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ve Prof. Dr. Necmettin Erbakan olmak üzere, MSP'nin önemli isimleri ile ilgili olarak değişik kampanyalar başlatılır. Ortak suçlama, MSP yöneticilerinin tamamının üç ya da dört eşli olduklarıydı. Herhangi bir plajda rastgele çekilmiş bir fotoğraf kullanılarak, altına ‘Yerde yatan Erbakan'ın ailesi, arkası dönük yüzü görünmeyen kişi ise Erbakan'dır; MSP'ye nasıl oy verirsiniz?’ yazılıp, yurdun her tarafına dağıtılması; Süleyman Arif Emre'nin iki oğlunun fotoğrafları üzerinde oynanıp, hippie olduklarının iddia

³¹⁵ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,172-175.

³¹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 05 Ekim 1973, 1.

³¹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

³¹⁸ Milliyet Gazetesi, 05 Ekim 1973, 6.

³¹⁹ Milliyet Gazetesi, 06 Ekim 1973, 1.

edilmesi; seçime kısa bir zaman kala MSP'nin kapatıldığı ve liderleri Süleyman Arif Emre, Prof. Dr. Necmettin Erbakan ve Hasan Aksay'ın tutuklandığı haberini ihtiva eden sahte gazeteler basılıp dağıtılmıştır³²⁰. Konya Mevlana meydanında bazı kimseler, Erbakan'ın evlenme törenini yansıtan foto montaj resimleri dağıtmışlardır³²¹. CHP mitinglerde MSP'yi din istismarcılığı, laikliğe aykırılıkla suçlamaktadır. AP ise MSP'yi sadece dinden anlayan hacılar hocalar grubu olarak lanse etmiştir³²². MSP dışındaki Müslümanlar İslamiyet'i bilmemekle suçlanarak gafil oldukları veya ihanet içinde buldukları her yerde yayılmaya çalışılmıştır³²³. 1973 seçimleri öncesinde MSP'ye karşı yürütülen propaganda faaliyetlerinde MSP yıpratılmak ve halkın gözünden düşürülmek istenmiştir.

3.10. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN SEÇİM BEYANNAMESİ

MSP 1973 Seçim Beyannamesinde 14 Ekim seçimlerinde kendilerinin niçin desteklemesi gerektiğini başlıklar altında toplamıştır.

- 1) Milletçe selamete erişmek istiyorsak, ahlak ve fazilette şanlı ecdadımıza layık, dünyaya örnek olmak için;
- 2) Maarife milli şuuru hakim kılarak milli ahlakı temel yapmak istiyorsak, evladın ana babaya asi olmasını önlemek için;
- 3) Gençlerimizin Mao'cu, anarşist, hippie olmasını, yabancı ideolojilere sapmasını önlemek için;
- 4) Üniversitelerimizi yurt kalkınmasına hız katacak ilmi çalışmalarla başlatmak için;
- 5) Sanayileşmede büyük milli hamleyi başarmak ve ağır harp sanayimizi kurmak için;
- 6) Madden ve manen kalkınarak medeniyet yarışında en öne geçerek büyük ve güçlü Türkiye'yi kurmak için;

³²⁰ Kızıldaş, a.g.e., 151.

³²¹ Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

³²² Ertem, a.g.e., 78.

³²³ Milli Gazete, 16 Haziran 1973.

- 7) Ortak Pazar'a girerek milli ahlak, kültür ve hususiyetlerimizin dejenere olmasını önlemek için;
- 8) Ortak Pazar sanayinin, filizlenmeye başlayan Türk sanayini ezmesini önlemek için;
- 9) Ortak Pazar'a girerek, Türkiye'nin, Batı aleminden gelip yerleşecek tüccarla, muhacirlerle karmakarışık bir birleşme ve yerleşme sahası haline gelmesini önlemek için;
- 10) Ortak Pazar'a girerek ülkemizin Avrupa siyasi işbirliğinin bir eyaleti durumuna düşmesini önlemek için;
- 11) İsrafın kalkmasını, kalkınmamızın hızlanmasını sağlamak için;
- 12) Vergilerin, sömürücü faizin fakiri ezmesini engellemek için;
- 13) Çiftçimize ucuz traktör, nakil hizmetlerine ucuz vasıta temin etmek için;
- 14) Deniz ürünlerimizi, balıkçılarımızı yeterli krediye kavuşturmak için;
- 15) Çiftçimizin mahsulünü değer pahasına satmasını engelleyen şartları kaldırmak için;
- 16) Yatırımları iş sahalarını açacak alanlara tevcih ederek Avrupa'ya işçi olan evlatlarımızı kendi memleketlerinde huzur içerisinde çalışma fırsatına kavuşturmak için;
- 17) Milletimizin, maddi ve manevi kalkınma hareketlerimizin isabetli ve basiretli bir sentezini yaparak dünyaya örnek olarak ışık tutacak yeni bir medeniyet kurmasına hizmet etmek kararında için;³²⁴ MSP'yi bu seçimde iktidara getirilmesi gerektiği söylemişlerdi.

MSP, Milli Görüş'ün egemen olduğu dönemde 'Milli devlet' hedefinin temel ilkelerini de şöyle sıralandırıyordu:

Milli Görüş'ün egemen olduğu dönemde, Türkiye'nin şartlarına, ihtiyaçlarına ve demokrasi standartlarına uygun bir 'Yarı Başkanlık Sistemi'

---

³²⁴ Milli Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi, Ankara, 1973, 84-85.

öngörülmektedir. Başkanını ise tek dereceli seçimle halkın kendisi belirlemelidir. Böylece devlet-millet bütünleşmesi sağlanacaktır.

Senato kaldırılacak, tek meclis sistemine geçilecektir.

Milli iradenin Meclis'e yansımalarını engelleyen ve parlamentonun temsil gücünü gölgeleyen olumsuzluklar giderilecektir.

Önemli konularda milletin arzu ve iradesini ortaya çıkarma ve halkın yönetim üzerindeki denetim ve kontrolünü sağlamak amacıyla 'Referandum-Halk Oylaması' düzenlemesi getirilecektir. Böylece meclislerden geçse bile, milletin istemediği kanun ve kararlara karşı "Halk Vetosu" hayata geçirilecektir.

Amerika ve Avrupa'da uygulanmakta olan "Jüri usulü" olgunlaştırılacak, bağımsız mahkemelerimizin "Milli İrade ve genel vicdani muhasebe" doğrultusunda ve evrensel hukuk kuralları bağlamında adalet işlerini yürütmesine fırsat verecektir.

Her seviyedeki hakimlerin ve farklı statüdeki mahkemelerin, kanunların boşluğunu doldurmak üzere verdikleri 'İçtihadî kararların' yine ehil ve yetkili hukuk adamlarınca, Anayasa'ya uygunluğunu denetleyecek bir mekanizma geliştirecektir.

İç barışın sağlanması ve çok yönlü kalkınmanın başarılması için bütün hak ve özgürlüklerin en geniş anlamda tanınması ve korunması gerekir. Demokrasi bütün kurum ve kurallarıyla uygulamalı ve Milli İradeye mutlaka saygı gösterilmelidir.

Anadolu kalkınması, ne devletçilikle, ne de mutlu azınlığın güdümünde değil, özel teşebbüs eliyle ve bölgesel kalkınma şirketleriyle gerçekleştirilmelidir. Devlet sadece araştırma, proje ve alt yapı hizmetleri vermeli ve rehberlik etmelidir. Bütün bunlar 22 Ocak 1973'teki MSP Kongresinde de dile getirilmiştir.³²⁵

3.11. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN MİTİNGLERDEKİ SÖYLEMLERİ

MSP seçimlerden önce partilerin milletin seviyesine uygun bir seçim çalışması yapılmasını istedi. Bunun için bütün partileri toplantıya davet ettiklerini ve

---

³²⁵ Akgül, *Erbakan Devrimi*, a.g.e., 42-43.

bu davete kimsenin icabet etmediğini söylemişlerdir³²⁶. Seçim öncesi meclis tutanaklarında da seçimin milletin seviyesine uygun geçmediğini CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu dile getirmektedir: “Değerli arkadaşlarım, seçim kampanyası başlamış, çirkin bir itham stratejisi de başlamış”³²⁷.

Kapatılan MNP'nin ileri gelenleri, bu partinin yöneticileri arasındadır. Necmettin Erbakan henüz genel başkan değildir ama partinin yönetimini elinde tutmaktadır. Bazen 1970'lerdeki gibi konuşmakta, 1970'lerdeki dili kullanmaktadır. 31 Mayıs 1970 günü Karabük İlçesinde, Site Sinemasında Esselamün Aleyküm diye başladığı konuşmasını, “150 yıl önce Selanik'te kurulmuş Hareket Ordusundaki subaylar kandırılmış ve Sultan Abdülhamit Han tahttan indirilmiştir. MNP milletin iman davasını kendisine şiar edinmiştir. Türkiye'de bugün üç yol vardır: Birinci yol solculuk, sonu Komünizm yolu, bu yolda CHP; İkinci yol kozmopolit masonluk yolu, bu yolda AP levhası var. Üçüncü yol MNP yolu bu yol sağı temsil eder. Hak yolu iman yolu. Önümüzdeki seçim sonunda, yani 1973 yılında sizleri Ayasofya Camiinde namaz kılmaya davet ediyorum.” demek suretiyle bitirmiştir³²⁸. MSP kurulduktan sonra da 1973 seçimlerinde biraz yumuşatılmış bir şekilde MNP'ye benzer söylemlerde bulunmuşlardır. MSP, Osmanlı politikalar güden ve İslam'ı referans aldığını ortaya koyan siyasal hayatta yerini belirgin bir biçimde almaya başlamıştır. Artık siyasal İslam ve İslamcılık terimleri tartışmalara sebep olur³²⁹. Osmanlıcı politikalar gütmesi milleti yeniden kendi dünya görüşü ve değer ölçülerine, özüne dönüş olarak değerlendirilmiştir.

Seçimlerde adım adım Erbakan'ın yanında olan Milliyet Gazetesi muhabiri Gönğür Gönültaş “Erbakan'la 10 gündür beraberdik. MSP'nin gayri resmi lideri Erbakan, 4 bin km² tur gezisinde 10 günde 29 yerde 45 saat konuştu. Çoğu kez arabalarda uyuyor ve gece yarısına kadar kendisini bekleyenlere konuşuyor. Kendini tanıtırken de ‘İstanbul Teknik Üniversitesinde yıllarca hocalık yaptım. Alman tanklarının motorunu yaptım, Birçok öğrenci mezun ettim, Türkiye’de Gümüş Motor fabrikasını kurdum’...³³⁰” ifadelerini kullanıyordu.

³²⁶ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e., 179.

³²⁷ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 24 Temmuz 1973, 311.

³²⁸ Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi, Sayı 9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991, 5.

³²⁹ Duman, a.g.m., 62.

³³⁰ Milliyet Gazetesi, 11 Ekim 1973, 7.

15 Eylül 1973 tarihinde Trabzon'da düzenlenen bir açık hava toplantısında Konya Milletvekili sıfatıyla konuşan Erbakan, 90 bin nüfuslu Trabzon'da dinleyici topluluğunun birikmesi için şehirde konvoy halinde yarım saat dolaştıktan sonra MSP Türkiye'nin en büyük partisi olduğunu 1 milyon kayıtlı üyesi bulunduğunu ve 14 Ekim'de tek başına iktidara geleceğini öne sürerek sözlerine başlamakta *"Gençlerimiz kadınlar gibi saç, papazlar gibi sakal uzatıyor. Kadınlarımız açık saçık giyiniyor. Mini etekli giyimler ortaya çıktı. Bu milletin mahkemelerdeki boşanma davaları da yüz bini aştı."* şeklinde konuşmasını devam ettirmektedir. Konuşmaları çoğu zaman ezan saatlerine rastlayan Necmettin Erbakan'ın konuşmasını kesip *"Haydi arkadaşlar camiye"* demesi ve sözlerini namazdan sonra sürdürmesi ilgiyle karşılanmaktadır³³¹. Milliyet Gazetesi muhabiri de bu konuda *"Erbakan'ın ezan sesi duyduğunda hemen orada namaz kılardı"*³³². ifadeleri ile desteklemektedir. Liderler de konuşmalarına ezan denk geldiğinde ezanın bitimine kadar konuşmalarına ara vermeye başladılar. Bir anlamda Erbakan'la beraber siyasetçilerin toplum karşısında dini hassasiyetleri de artmıştır. Sonraki seçimlerde ayet ve hadisleri liderler seçim meydanlarında sıklıkla kullanmaya başlamışlardır.

Erbakan'ın Lüleburgaz konuşmasında benzer bir konuşma yapması üzerine uzun saçlı gençleri papazlara benzettiği için; kalabalık içinde uzun saçlı bir genç *'sen oğluna bak'* demiş ve olay çıkmıştır. Genç yaşta Erbakan'ın bir çocuğu yoktu³³³. Erbakan'ın İzmir mitinginde de uzun saçlı gençleri ve mini etekli kızları eleştirmesi üzerine bir grup genç tarafından protesto edilmiştir³³⁴. 30 Eylül 1973 MSP tarafından tertip edilen İstanbul Taksim mitinginde Erbakan *"MSP nedir diye tanımlarsak MSP milletimizin şerefli tarihinde İstanbul'u fethetti, Viyana'yı kuşattı, Çanakkale harbini yaptı, İstiklal Harbini yaptı, milletimizin tarihinde bu eşsiz bu sayısız zaferleri kazanan büyük ruhun manası cevheri bugün yeniden ortaya koydu parti oldu adını MSP koydu"*³³⁵. şeklindeki sözleriyle partisini tanımlamaktadır.

Resmi olarak MSP'ye henüz katılmamış olan Erbakan, Konya Bağımsız Milletvekili sıfatıyla ülke genelinde mitingler yapmakta, mitinglerde söyledikleri

³³¹ Polat, XV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, a.g.t.,85.

³³² Milliyet Gazetesi, 07 Ekim 1973, 1.

³³³ Milliyet Gazetesi, 02 Ekim 1973, 1.

³³⁴ Milliyet Gazetesi, 05 Ekim 1973, 1.

³³⁵ Milli Gazete, 01 Ekim 1973, 1.

MSP'nin söylemlerini ortaya koymaktadır. Bursa da yaptığı konuşmada *MSP'de samimiyet ve vazifede hizmet ön plandadır. MSP iktidarında devletin milletin hizmetinde olacak. Sağcılık, solculuk eğitimi verilmesine izin verilmeyecek; milletimizin tarihi, dili, dini öğretilecek. Montaj sanayi ve çiklet sanayi ile değil; dünya ölçeklerine eşit bir ağır sanayi ile girişilecek. MSP iktidarında her kuruluş milletin hizmetine harcanacak; şahsi harcamalar ve israfın önüne geçilecek. Kimsenin hor görülmediği, insan olarak herkesin eşit olduğu, herkesin hakkını aldığı, rüşvetin yolsuzluğun adam kayırmanın olmadığı, faizin kimseyi sömürmediği, zenginin fakire, küçüğün büyüğe, talebenin hocaya saygı duyduğu ama karşılında sevgi bulunduğu bir ortamda olacak. MSP fikir ve hizmet partisidir. MSP iktidara gelmesi demek; İstanbul'u yeniden fetih olması demektir. MSP'yi iktidara getirmek için kapı kapı, mahalle mahalle, köy köy, sokak sokak geceli gündüzlü çalışmalıyız.*” Erbakan mitinglerde sözlerini bu şekilde tamamlayarak MSP çalışmalarına herkesi ortak etmek istemiştir³³⁶.

MSP'nin diğer mensupları da Erbakan konuşmalarına benzer konuşmalar yapıyorlardı. MSP Genel Başkanı Süleyman Arif Emre Isparta'da yaptığı konuşmada milli, manevi, iman kelimelerini sıklıkla kullanmıştır. *“Eğitimde ve demokratik rejimde manevi kalkınmada maneviyat ve milli ahlakımıza dönmemiz maziden gelen ruh ve imanla tatbik etmek gerekir”*³³⁷. Erbakan, 12 Ekim 1973'te Batman'da *“Ey inanan kardeşlerim daha büyük bela gelmeden hep beraber hakka dönelim MSP'ye oy verelim, MSP için çalışalım”*³³⁸. diyerek ahlak ve maneviyatın önemine dikkat çekmiştir.

MNP ve MSP'nin meydan ve salon toplantılarında, Abdürrahim Karakoç'un 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından yazılmış şiiri okunurdu.

Kör dünyanın göbeğine

Hak yol İslam yazacağız.

Kuşların göz bebeğine

Hak yol İslam yazacağız.

---

³³⁶ Ertem, a.g.e., 78-82.

³³⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 06 Ekim 19731, 7.

³³⁸ Milli Gazete, 13 Ekim 1973, 1.

Yola, ağaca, pınara
Esen yele, yağın kara
Yağmur yüklü bulutlara
Hak yol İslam yazacağız.

Koç burcuna, yay burcuna
Bebeklerin avucuna
Minarelerin ucuna
Hak yol İslam yazacağız.

Bucak bucak, köşe köşe
Kara taşa, kor-ateşe
Yıldıza, aya, güneşe
Hak yol İslam yazacağız.

Askerlerin miğferine
Kağınların tekerine
Buda'nın tunç heykeline
Hak yol İslam yazacağız.

Her kapının eşiğine
Her sofranın kaşığına
Balaların beşiğine
Hak yol İslam yazacağız.

Herkes duyacak, bilecek
Saklanmaz gayrı bu gerçek
Yaprak yaprak, çiçek çiçek
Hak yol İslam yazacağız³³⁹.

---

³³⁹ Milli Gazete, 21 Ocak 2015, Mahmut Toptaş.

Abdürrahim Karakoç'un bu şiir dışında, MSP kurulduktan sonra da MSP Marşı bestelenmiştir. MSP Marşı'nı parti üyeleri mitinglerde yüksek sesle haykırıyorlardı.

Bu vatanın sahipleri,
İmanlı gençleri,
Her yerde hakkın rehberi,
Selametın üyeleri

Selametın anahtarı,
Getirdi yurda baharı,
İnsanlığın kurtuluşu,
Selametın üyeleri.

Fatihlerin torunuyuz.
Milli Görüşdür yolumuz.
Yoktur kimseden korkumuz.
Selametın üyeleri.

Amerikan töresine,
Ortak Pazar hevesine,
Hayır deriz cümlesine,
Selametın üyeleri.

Parti programlarının dışında her şehir, kasaba ve köylerde MSP iktidarı için ev toplantıları, salon toplantıları, meydan mitingleri yapmıştır. 12 Ekim 1973 genel seçimlerinde MSP inancını ve değerlerini miting meydanlarında haykırma cesaretini göstermiştir.

1973 seçimlerinde MSP'nin seçim afişi ve sloganları: “Önce Ahlak ve Maneviyat.” “Ahlaksız bir millet yaşayamaz. Ölüme ve sürünmeye mahkumdur³⁴⁰”,

---

³⁴⁰ Ertem, a.g.e.,74-75.

“Yeniden Büyük Türkiye”, “Denenmiş denenmez. Solcuya, renksiz aldandıma³⁴¹” MSP’nin seçim propagandaları sırasında büyük sermayenin sömürüsüne karşı Anadolu’nun küçük esnafına, tüccarına yönelik söylemlerinden hareket etmekteydi³⁴². Erbakan, Konya’da yaptığı konuşmada 15 Ekim’de iktidar bayraklarını çekeceklerini, anahtarlarıyla Anadolu’nun kapılarını açacaklarını, Selçuklu ve Osmanlılarda olduğu gibi Anadolu’ya hak, adalet, götüreceğini söylemiştir³⁴³.

Ayrıca Başkanlık Sistemi 1973 genel seçimlerinde MSP’nin seçim söylemlerinden biriydi. Bu Başkanlık Sistemi: Cumhurbaşkanlığı ile hükümet başkanlığı olan başbakanlık birleştirilecek ve başkanı da tek dereceli olarak halk seçecektir³⁴⁴. Karadeniz Bölgesi 16 Eylül 1973 “İç Barış” mitinginde Erbakan yaptığı konuşmada bunu anlatmaktadır. “Millet, benim ne güzel devletim var diye yürekten severek söylemelidir. İç Barışı idame etmenin temel şartı budur. Bunun için MSP devlet-reisini doğrudan doğruya millet seçtirecektir. Millet kaynaşmasını temin etmek için milletimize referandum hakkı verecektir. Bundan başka MSP idaresindeki devlet idarecileri, kendilerini halka tahakküm için gelmiş bir zümre olarak görmeyecek, Halkın hizmetkârı olduğunu bilecek. Devlet-millet kaynaşmasında bu temel esasların yerleşmesi şarttır. İç barışta bu söylediklerimizin rolü, ehemmiyeti çok büyüktür. Bundan başka MSP memlekete iç barışın yerleşmesi için mevzuatı ıslah edecek ve milletimize zorluk çıkaran birçok kanunları temelinden kaldıracaktır”³⁴⁵. Erbakan, MSP mitinglerinde konuşmasının sonunu genellikle şöyle bitirirdi: “Kardeşlerim, bu inandığımız yolda elbirliği ile çalışmak için, hepinizi söz vermeye davet ediyorum. Herkes sağ elini yukarı doğru kaldırarak, başparmağını semaya doğru kaldırarak. Bendeniz her bir kelimeyi tek tek söyleyeceğim. Siz de arkadan, hep beraber aynı kelimeyi, bir ağızdan söyleyeceksiniz. ‘Milletimizin saadet ve selameti için çalışmaya ve Milli Maarifi kurmaya söz veriyoruz.’ Hepinize teşekkür ederim. Verdiğiniz söz inşallah bu milletin kurtuluşuna vesile olacaktır. MSP’ye üye olacağız ve MSP’nin rozetini yakamıza takacağız. Kaydolmayanların da üye kayıtlarını yapacağız. Bu teyplerle almış olduğunuz konuşmaları köylere kadar

³⁴¹ Uçar, a.g.e., 156.

³⁴² Başar, a.g.m., 2.

³⁴³ Cumhuriyet Gazetesi, 08 Ekim 1973, 7.

³⁴⁴ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e., 50.

³⁴⁵ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e., 394.

yayacaksınız. Önümüzdeki iki ay dükkanlarımızı kapatacağız. El birliği ile çalışacağız. Şu etrafımızdaki dağlarda binlerce şehidimiz yatıyor. Hepimizin babası, amcası, bu vatan MSP olsun diye şehit olmuştur. Onlar bu davaya canlarını verdiler. Biz de önümüzdeki aylarımızı seve seve vereceğiz. Köy köy çalışacağız. Milletimizi, memleketimizi kurtaracağız. Milli Görüş zihniyetini işbaşına getireceğiz. İnşallah bugüne kadar çektiğimiz sıkıntılardan kurtulacağız”³⁴⁶. Böylelikle Erbakan yapmış olduğu mitinglerde genellikle mitinge katılanlardan MSP için çalışmak sözünü alıyordu.

3.12. SEÇİM ÖNCESİ TÜRKİYE

Ülkeyi seçime hazırlayacak Talu Hükümetinden Türk kamuoyunun ve siyasi çevrelerin en önemli beklentisi “Türk demokrasisinin 12 Mart Askeri Muhtırası ile aldığı yaranın onarılabilmesi için ulusal iradenin parlamentoya tam olarak yansımaları sağlayacak, özgür ve demokratik bir seçim ortamının oluşturulması ve bir an önce de seçime gidilmesi” olarak belirtilebilir. Talu Hükümeti de bu beklenti doğrultusunda hareket etmiştir³⁴⁷. Feroz Ahmad’e göre seçim öncesinde Anayasa değiştirilmiş, özel mahkemeler kurulmuş ve sendikalar pasifleştirilmiştir. Fakat temel önemde bir tek ekonomik ve toplumsal sorun, toprak reformu halledilmemişti. Bu sorunlar, ekim ayındaki seçimlerde iktidara gelecek yeni hükümete bırakıldı³⁴⁸. İşadamı Vehbi Koç’un bir vatandaş olarak 1973 genel seçimlerden önce kaleme aldığı ve 1973 Türkiye’sini kendi gözlemleriyle oluşturup özetlediği raporu şöyleydi:

Toplumun durumu: İlerleyen haberleşme Radyo ve TV’nin tesiri, Okuyup yazma bilmeyen vatandaşın radyoları yakından takip etmesi, Türkiye’nin beş sene evvelki Türkiye olmadığı belirtmiştir.

Muhalefet CHP ise seçimi kazanabilmek için her çareye başvurmuştur. Büyük mağazacılığın iş çevreleri tarafından istismar edildiği, Köylü ve işçinin haklarının yenildiği, Köylünün mahsulünün karşılığını alamadığı, şeklindeki konuşmalar rağmen köylü düne nazaran çok daha iyi durumdadır. Teknik ziraata ehemmiyet vermektedir, daha fazla mahsul almaktadır. İşçi, 1963’te kabul edilen

³⁴⁶ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,391.

³⁴⁷ Başar, a.g.m.,1.

³⁴⁸ Ahmad, a.g.e.,310.

toplu sözleşme kanunundan sonra imtiyazlı bir sınıf haline gelmiştir. 1963'ü 100 kabul edersek hayat pahalılığı 200-220, toplu sözleşmelerle işçilere verilen ücret %450-500 olmuştur. Tüccar, sanayici, işçi ve köylü iyi vaziyettedir. Vaziyeti iyi olmayan tek sınıf dar gelirli memur ve emeklilerdir.

Ordu cuntalarla politikaya girmiş durumdadır. Mart ayında başlayıp Nisan sonunda neticelenen Cumhurbaşkanlık yarışı ordu içinde tam birlik olmadığını ortaya koymuştur.

1969'da başlayan anarşik hareketlerin sıkıyönetimden dolayı kısmen durmuş olması ve birtakım kimselerin tutuklanmış bulunmalarına rağmen mesele kökünden halledilmiş değildir. 1973 Nisan ayının son günlerinde sıkıyönetim tarafından yakalanan 85 kişi bunu açıkça göstermektedir. Memleket böyle bir ortam içinde seçime gidecektir³⁴⁹.

Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas meclis kürsüsünde, 1973 genel seçimlerden önceki durumu şöyle dile getirmektedir: *“Bu milleti rencide etmek için ikide bir ibadet yapan veya kitap okudukları halde yakalanan insanları, ayin yaparken yakaladık, diyorlar. Ayin Müslümanlıkta yoktur, Müslümanlıkta ibadet vardır, okuma-yazma vardır. Bunun dışında yine arkadaşlarımızın belirttiği gibi, ayin, Hıristiyanlıkta, Yahudilikte ve bir de Siyonizm Teşkilatının Mason localarındaki gericilik adetlerinde vardır. Bunun dışında biz ayin bilmiyoruz. Bu iftira ve isnatlarla inanmış insanları rencide etmeyi biz Hükümetten beklemiyoruz. Hükümet memleketteki maddi ve manevi buhranı kaldırmak, emniyet ve asayiş sağlama mükellef olduğu halde, karşısına aldığı 'komünistleri susturabilmek için, diğer yandan büyük halk kitlesinden destek görüyorken; bunları da bu şekil iftira ve isnatlarla tahkir ve terzil ederse ve bu millet, bu hükümeti yalnız bıraksa o zaman ne yapacaksınız? Değerli arkadaşlarım; Hükümetlerin bu yanlış tutum, ve davranışları millet ve Devlet kaynaşmasını devamlı olarak ihlal etmektedir. Halbuki, Hükümetin birinci vazifesi kendi tebaasını, ekmeğini yediği, onun sayesinde makamlara yükseldiği milletin maddi ve manevi değerlerine saygılı olması gerekir. Maalesef bu memlekette bu millete kendi kafalarındaki yanlış saplantıları gerçekleştirmek için bir Batıcılık, bir Hıristiyanlık adeti, bizim hiçbir şeyimize uymayan bir Avrupalılık*

³⁴⁹ Can Dündar, *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç, 1961-1976*, C.II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, 151.

hayranı peşinde bu milletin şeklini değiştirmek, bu milletin yolunu, inancını, karakterini değiştirmeye kalkmak, onu uygulamak isteyenlere hiçbir şey sağlamaz. Ancak, bu memleketin gerilemesine sebep olur. İşte bu yanlış uygulama ve yanlış zihniyetledir ki, yarım asırdır hiçbir harp görmediğimiz halde, bu memleket dünyanın en medeni, en kültürlü, en büyük bir devleti olması lazım gelirken, ki tarih de örneklerini vermiştir; maalesef bu memleketi yarım asır sonra Avrupa'ya işçi gönderecek kadar, dilenci durumuna düşecek kadar aşağı seviyeye düşürdük. Bu memlekette yöneticilerimizin maalesef en büyük hatası budur. Her milletin devlet başkanı tebaasını ihya etmekle mükellefken, bizim devletimizin yöneticileri maalesef fertlerini imha etmek, ekmek bulmak için yad ellere sevk etmek; böylece benden iş istemesin, ekmek istemesin diye onları başı boş bırakmaktadırlar. Bugün gerek Türkiye'mizde, gerek dışarıya giden kardeşlerimizde, yabancı ideolojilerin tesiri altında aile müesseselerimizin yıkıldığını; ahlaki, manevi değerlerinin kaybedildiğini ve komünizmin kucacağına düştüğünü yine Sayın Hükümet ilgilileri bizlerden çok daha iyi bilmektedir. Hükümetin kabiliyetleri yok bu memleketi yönetmeye. Bu memleketin hakikaten samimi olarak yükselmesini, yücelmesini ve kurtarmak istiyorsak; en büyük sermaye olan, en büyük dayandığımız olan bu millete güvenmeye, bu milletin itimadını kazanmaya, bu milletin maddi ve manevi, milli ve tarihi değerlerine saygılı olmaya davet eder, hepinize saygılar sunarım”³⁵⁰. Bağımsız Tokat Milletvekili ve 1973 genel seçimlerinde MSP Tokat Milletvekili adayı olan Hüseyin Abbas seçim öncesinde memleketin durumunu anlatmıştır. Son yıllarda memleketin bu duruma gelmesinde AP Hükümetini sorumlu tutmuştur.

Erbakan'a göre seçim öncesi durum ise şöyledir: 1963-1969 AP döneminde gelir dağılımının bozulması, 1971 ikinci Askeri Muhtıranın ekonomiyi daha da zorluklar içine sürüklemesi ve 1971'den itibaren Batı'da yaşanan petrol krizi Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir. 26 Ocak 1974'te MSP-CHP koalisyonunda Erbakan, petrolü uygun fiyata almak dış seyahatini Suudi Arabistan'a yapar³⁵¹. Türkiye'de 14 Ekim genel seçimleri yaklaşıldığı son günlerde gazetelerin Arap-İsrail Savaşı, Türkiye Güzeline arıyor Güzellik Yarışması ve Genel seçimler gazetelerin sayfalarında her gün yer alıyordu.

³⁵⁰ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 23 Mart 1973, 181-183.

³⁵¹ Erbakan, *Türkiye ve Ekonomi*, a.g.e.,99.

3.13. 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİ

12 Mart 1971’de sivil idareye karşı verilmiş olan anti demokratik askeri muhtıradan sonra gerçekleştirilen Ekim 1973 genel seçimlerine şu partiler katıldı: AP, CGP, CHP, DP, MHP, MP, MSP ve TBP³⁵².

1973 genel seçimleri kampanyası, esasında resmen olmasa da gayri resmi olarak, genel seçimlerden tam bir yıl önce, 1972 sonbaharında başlamıştır.³⁵³ Erbakan MNP Genel Başkanı olduğu halde yeni kurulan MSP’nin kurucuları arasında yer almamış. MNP zamanında olduğu gibi, kürsüye her aklına geleni söyleyecek kimselerin çıkmamasına özen gösterilmiştir. Erbakan MNP kurucuları için Sultan Fatih, Akşemseddin, Ulubatlı Hasan, Sultan Alpaslan gibi şahısları söylerken yeni kurulan MSP için açıktan bu söylemlerde bulunmuyordu. MSP seçim öncesi açık hava ya da kapalı salon toplantılarını yeğlenen MSP Genel Merkezi Erbakan’ın radyo konuşmalarının bütün Türkiye’de evlerde gruplar halinde dinlenmesini sağlamıştır. Buna karşılık partinin yurt düzeyinde örgütlenmesi hızlı bir biçimde gerçekleşmiştir³⁵⁴.

MSP, 14 Ekim 1973 seçimlerine hukukçu Süleyman Arif Emre’nin Genel başkanlığında girmiştir. MNP Genel Başkanı Necmettin Erbakan yeni partinin kurucuları arasında yer almamıştı. Erbakan MSP’nin resmi Genel Başkanı olmasa da Parti teşkilatında ve Miting meydanlarında MSP’nin Genel Başkanı olarak görülüyordu.

1961 Anayasası’nın kabulünden sonra yeniden düzenlenen 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda kabul edilen çevre barajlı nispi temsil (d’Hondt) seçim sistemi, 15 Ekim 1961 tarihinde yapılan milletvekili seçiminde uygulanmıştır. 1961 seçiminde ilk kez milletvekili sayısı sabitleştirilmiş ve 450 olarak belirlenmiştir. Yine bu yasaya göre, milletvekili seçilebilme yaşı 30, seçmen yaşı 21, milletvekilliği süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Seçimler, Anayasa’da belirtildiği gibi, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılmıştır. Seçim sonucuna göre Türkiye’de ilk kez

³⁵² Çavdar, *a.g.e.*,227.

³⁵³ Ahmad, *a.g.e.*,318.

³⁵⁴ Ali Yaşar Sarıbay, “Türkiye’de Modernleşme Din ve Parti Politikası: MSP Olayı”, *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim*, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 263.

koalisyon hükümeti kurulmuştur. 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda değişiklik yapılarak, 1965 yılında yapılan milletvekili seçiminde, milli bakiye seçim sistemi; 1969, 1973 ve 1977 yıllarında yapılan seçimlerde ise barajsız d'Hondt seçim sistemi uygulanmıştır. 1980 ve sonrası (1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002 ve 2007 seçimleri) 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonucunda, TSK'nin yönetime el koymasının ardından kurulan Danışma Meclisi'ne, kuruluş kanunu ile yeni bir Anayasa hazırlama görevi verilmiş; Danışma Meclisi içinden seçilen ve 15 kişiden oluşan "Anayasa Komisyonu" Anayasa tasarısını hazırlamıştır. Anayasa tasarısına Danışma Meclisi'nden sonra Milli Güvenlik Konseyi'nce bazı değişiklikler yapılmak suretiyle son şekli verilmiştir. 7 Kasım 1982 tarihinde halk oylamasına sunulmuş olan tasarı, %91,4 oranındaki kabul oyu ile onaylandıktan sonra "Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı" olarak 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Anayasa, seçimlerin, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve denetim altında, 5 yılda bir yapılmasını hükme bağlamıştır. Ayrıca 10 Haziran 1983 tarihinde kabul edilen 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre 1969, 1973 ve 1977 seçimlerinde uygulanan barajsız d'Hondt seçim sistemi kaldırılmış yerine ülke barajlı (%10) ve seçim çevresi barajlı nispi temsil (d'Hondt) seçim sistemi getirilmiştir³⁵⁵. Barajsız d'Hondt sistemiyle yapılan 3 seçimde ilki (1969) tek parti iktidarı (AP), diğer 2'si ise (1973 ve 1977) koalisyonla sonuçlanmıştır.

Tablo-I: Barajsız d'Hondt Sistemiyle Yapılan Seçimi Örneği

Partiler	1.Bölüm	2.Bölüm	3.Bölüm	4.Bölüm	5.Bölüm
A. Partisi	<u>120.000</u>	<u>60.000</u>	<u>40.000</u>	30.000	24.000
B. Partisi	<u>100.000</u>	<u>50.000</u>	33.333	25.000	20.000
C. Partisi	35.000	17.500	11.666	8.750	7.000

Şemada üstteki anlatıma göre en fazla oy alan partiler siyahla yazılmış ve milletvekili çıkarmıştır. Seçim çevresi 5 milletvekiline sahiptir. Buna göre A Partisi

³⁵⁵ TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012, 13.

üzerinde örnek verirsek 120 bin oy önce 2 ye,3'e,4'e, 5'e milletvekili sayısına ulaşınca kadar bölünür. A Partisi 3, B Partisi 2 milletvekili çıkarırken oyların 35.000 oy alan C Partisi hiç milletvekili çıkaramamıştır.

3.14. 14 EKİM 1973 SEÇİM SONUÇLARI

14 Ekim 1973 genel seçimleri Türk siyasi tarihinde 12 Mart dönemini sona erdirdi. 1973 genel seçimleri 12 Mart Muhtırasından sonra düzenin 1973'teki serbest ve adil seçimlerle çok kısa bir dönem içinde sivilleşmesi ve askerlerin seçim sonrasında siyaset dışında kalması siyasal bakımdan yeni bir devrenin başladığının bir başka göstergesi olarak kabul ediliyordu³⁵⁶. 14 Ekim 1973 seçimleri Türkiye'de 67 il de 450 milletvekili için yapılan seçimde oy pusulasında partilerin sıralaması MSP, CGP, MP, DP, MHP, AP, TBP, CHP şeklinde yer alıyordu³⁵⁷. Seçim sonucunda CHP birinci parti olarak 185, AP 149, MSP 48, DP 45, CGP 13, MHP 3, TBP 1 ve Bağımsızlar: 6 milletvekili ile TBMM'de temsil edilme hakkı kazanmışlardır. Barajsız d'Hont Sisteminin uygulandığı 1973 seçimleri sonucunda hiçbir parti hükümet kurabilecek yeterli çoğunluğu sağlayamamıştır. Hiçbir partinin iktidar olabilecek oyu alamadığı 1973 Seçimleri kamuoyunda Ecevit'in kişisel başarısı olarak değerlendirilirken, CHP geçerli oyların % 33,3'ünü alarak en güçlü parti konumuna gelmiştir. Böylece CHP'nin 1960'lardan beri devam eden oy kaybı bu seçimlerle birlikte son bulmuştur. CHP, 1969 seçimlerine oranla oy oranını % 5,9 artırarak % 27,4'ten % 33,3'e çıkarttı.

CHP'den sonra en büyük sürprizi MSP göstermiştir. CHP, Meclis'te 185 sandalye kazandı. Hükümetin koalisyon ortağı olacak MSP ise % 11,8 oy oranıyla Türkiye'de 67 ilin 36'sında toplam 48 milletvekili çıkarır. Böylece DP'yi geride bırakan MSP üçüncü sırada yer almış ve seçim sonrası hükümet kurma arayışlarında anahtar parti haline gelmiştir³⁵⁸. Hürriyet Gazetesi bu durumu şöyle ifade etmiştir. *“DP ile MSP, AP'nin oylarını bölünce CHP sürpriz yaptı”*³⁵⁹.

³⁵⁶ Kongar, a.g.e.,182.

³⁵⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ekim 1973, 1.

³⁵⁸ DİE, 14 Ekim 1973 Milletvekili Seçimi Sonuçları, DİE Yayınları, Ankara, 1974, 6-7.

³⁵⁹ Hürriyet Gazetesi, 15 Ekim 1973, 1.

14 Ekim 1973'te Türkiye'de yapılan ve MSP'nin ilk defa girdiği bu genel seçimlerde, MSP büyük bir başarı kazanmıştır. MSP 1.265.771 oyla tüm oyların %11.8'ini almış ve parlamentoda toplam 48 sandalye kazanmıştır.

Tablo-II: 14 Ekim 1973 Milletvekili Seçim Sonuçları³⁶⁰

14 EKİM 1973 MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ SONUÇLARI		
A. Alınan oy sayısı – Votesreceived		
B. Oy oranı – Rate of Vote		
C. Milletvekili sayısı – Number of representatives		
Kayıtlı seçmen sayısı – Number of		16 798 164
Oy kullanan seçmen sayısı- Number of actualvoters		11 223 843
Katılım oranı (%) – Participation Rate (%)		66,8
Geçerli oy sayısı – Number of validVotes		10 723 658
Milletvekili sayısı – Number of Representatives		450
Siyasi Parti ve Bağımsızlar-Politicalpartiesandindependents		
Adalet Partisi Oy Sayısı	A	3 197 897
Oy Oranı (%)	B	29,8
Milletvekili Sayısı	C	149
Cumhuriyet Halk Partisi Oy Sayısı	A	3 570 583
Oy Oranı (%)	B	33,3
Milletvekili Sayısı	C	185
Cumhuriyetçi Güven Partisi Oy Sayısı	A	564 343
Oy Oranı (%)	B	5,3
Milletvekili Sayısı	C	13
Demokratik Parti Oy Sayısı	A	1 275 502
Oy Oranı (%)	B	11,9
Milletvekili Sayısı	C	45
Millet Partisi Oy Sayısı	A	62 377
Oy Oranı (%)	B	0,6
Milletvekili Sayısı	C	-

³⁶⁰ TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012, 15.

Milliyetçi Hareket Partisi Oy Sayısı	A	362 208
Oy Oranı (%)	B	3,4
Milletvekili Sayısı	C	3
Milli Selamet Partisi Oy Sayısı	A	1 265 771
Oy Oranı (%)	B	11,8
Milletvekili Sayısı	C	48
Türkiye Birlik Partisi Oy Sayısı	A	121 759
Oy Oranı (%)	B	1,1
Milletvekili Sayısı	C	1
Bağımsızlar Oy Sayısı	A	303 218
Oy Oranı%	B	2,8
Milletvekili Sayısı	C	6

Tablo-III: 14 Ekim 1973 Seçimlerinde MSP'nin Milletvekili Çıkardığı İller ve bu İllerdeki Oy Oranı³⁶¹

İLLER	MV Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	MSP Oy Sayısı	MSP Oy Oranı %	MV Sayısı
Adana	11	321.422	26.270	8,2	1
Adıyaman	4	88.210	19.504	22,1	1
Afyon	7	140.881	23.061	16,4	1
Ağrı	4	81.656	12.063	14,8	1
Amasya	4	92.681	16.523	17,8	1
Ankara	26	643.409	59.837	9,3	2
Balıkesir	9	241.685	20.666	8,6	1
Bingöl	2	54.475	13.424	25,5	1
Bolu	4	142.994	23.597	17,3	1
Bursa	11	312.841	28.395	9,4	1
Çorum	7	161.985	23.450	21,7	2
Diyarbakır	7	154.645	27.566	18,5	1
Elazığ	3	105.239	28.153	27,8	2
Erzurum	9	201.277	56.513	29,5	3

³⁶¹ <https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secim.zul.>, Erişim Tarihi 26 Nisan 2014.

Gaziantep	4	173.359	19.162	11,6	1
Gümüşhane	4	85.510	19.427	24,9	1
İstanbul	38	1.066.535	85.554	8,4	3
Kars	8	183.221	13.536	7,7	1
Kayseri	8	174.897	27.383	16,5	1
Kocaeli	5	133.443	23.247	18,1	1
Konya	16	378.545	59.242	16,5	3
Malatya	6	151.608	29.138	19,9	1
Manisa	10	271.689	24.140	9,3	1
Maraş	7	160.528	41.454	26,7	2
Mardin	6	140.872	16.694	12,1	1
Muş	3	73.264	10.383	14,7	1
Nevşehir	3	64.599	11.161	18,4	1
Rize	4	102.305	21.614	21,9	1
Sakarya	6	143.878	24.792	18,2	1
Samsun	10	259.612	32.872	13,4	1
Sivas	6	201.746	49.532	25,7	3
Tokat	7	176.515	30.082	18,2	1
Trabzon	8	181.482	26.565	15,1	1
Urfa	7	130.588	22.1	17,6	1
Yozgat	7	136.281	27.767	21,5	1
Zonguldak	9	271.103	20.889	8,2	1

XV. Dönem TBMM MSP Milletvekili Listesi:

Mehmet Hulusi Özkul - Adana

Abdurrahman Ünsal-Adıyaman

Rasim Hancıoğlu-Afyon

Mir Behaeddin Yardımcı-Ağrı

Hüseyin Cahid Koçkar-Amasya

Hüsameddin Akmumcu-Ankara

Oğuzhan Asiltürk-Ankara

Ahmet Akçael-Balıkesir

Abdullah Bazencir-Bingöl
Harun Aytaç-Bolu
Emin Acar-Bursa
Yasin Hatipoğlu-Çorum
Turhan Utku-Çorum
Halit Kahraman-Diyarbakır
Ömer Naimi Barım-Elazığ
Hasan Buz-Elazığ
Yahya Akdağ-Erzurum
Korkut Özal-Erzurum
Zekai Yaylalı-Erzurum
Mehmet Bozgeyik-Gaziantep
Mehmet Orhan Akkayonlu-Gümüşhane
Fehmi Cumalıoğlu-İstanbul
Süleyman Arif Emre-İstanbul
Hasan Aksay-İstanbul
Ahmet Tevfik Paksu-Maraş
Mehmet Pamuk-Maraş
Abdülkerim Doğru-Kars
Cemal Cebeci-Kayseri
Şevket Kazan-Kocaeli
Necmettin Erbakan-Konya
Reşat Aksoy-Konya
Şener Battal-Konya
Mehmet Turhan Akyol-Malatya
Mustafa Gündüz Sevilgen-Manisa
Fehim Adak- Mardin
Ahmet Hamdi Çelebi-Muş
Mehmet Sabri Dörtkol-Nevşehir
Sudi Reşat Saruhan- Rize
İsmail Müftüoğlu-Sakarya
Ali Acar-Samsun,
Ahmet Arıkan-Sivas
Vahdeddin Karaçorlu-Sivas

Mehmet İhsan Karaçam-Sivas
Hüseyin Abbas-Tokat
Lütfi Göktaş-Trabzon
Abdulkadir Öncel-Urfa
Ömer Lütfi Zararsız-Yozgat
Mehmet Zeki Okur-Zonguldak³⁶².

MSP daha kuruluşunun ilk yılında 1973 genel seçimlerine girmiş ve kendinden hiç beklenmeyen büyük bir başarıyla çıkmıştır. Özellikle Orta ve Doğu Anadolu'daki illerden çok yüksek oranda oy almıştır.

1961-1980 yılları arasında çift meclis sistemi yürürlükteydi: Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosudur. Senato Seçimleri 14.10.1973 genel seçimleri Türk siyasi tarihinde 12 Mart Dönemi olarak adlandırılan dönemi sona erdirdi. 1973 milletvekilliği ve kısmi Senato seçimlerine 7 parti katılmıştı. Bu partiler AP, CHP, MSP, DP, CGP, MHP, TBP dir.

Tablo-IV: Partilerin Oy Oranları ve Senatör Sayıları³⁶³

Partiler	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Senatör Sayısı
CHP	1.412.051	33,6	25
AP	1.300.801	31,0	22
MSP	516.822	12,3	3
DP	438.276	10,4	0
CGP	246.888	5,9	1
MHP	114.662	2,7	0
TBP	89.824	2,1	0
BAĞIMSIZLAR	82.233	2,0	1
TOPLAM	4.201.557	100,0	52

³⁶² TBBM Albümü 1920-2010,C.,IL., 1950-1980, Millet Meclisi IV.(XV) Yasama Dönemi 1973-1977 Milletvekillerin Özgeçmişleri, 450-503.

³⁶³ DİE. Türkiye İstatistik Yıllığı 1981, 129.

MSP, 1973 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri'nden %12.3 olarak 3 Senatör kazanarak, CHP ve AP'nin ardından 3. parti oldu.

MSP Senatörleri:

Lütfi Doğan-Erzurum,

Ali Oğuz-İstanbul,

Süleyman Ergin-Yozgat³⁶⁴.

Milliyet Gazetesi Genel yayın yönetmeni Abdi İpekçi MSP lideri Erbakan'la yapmış olduğu röportaj da CHP ile koalisyon ve seçim sonrası görüşlerini hakkında sorusuna Erbakan, “*Bizim davamıza zihniyetimizle hangi parti uyuşursa hükümet kurarız.*” demiş. İpekçi'nin Seçim sonuçları konusunda sorusuna Erbakan “*Türkiye’de üçüncü Cumhuriyet Devri Başlıyor*” demiş. İlk 25 yıl devri Tek Parti Devri, 25 ikinci çok partili devir. Şimdi üçüncü devir Milli Görüş Devri olarak yorumlamıştır³⁶⁵.

24.10.1973 tarihinde Millet Meclisi 4.ncü Dönem 1.nci toplantı yılını Meclis'in en yaşlı üyesi AP Van Milletvekili Kinyas Kartal tarafından yeni çalışma dönemine Milletvekillerin andiçme töreniyle başlatmıştır³⁶⁶.

Erbakan mecliste “*Partiler arası iyi münasebet istiyoruz. Seçim esnasındaki kurgunluğu unutacağız. Şimdi 48 milletvekili ile bulunmaktayız inşallah 49 milletvekili ile katılacağız.*” MSP Ankara seçim sonucuna itiraz etmiş. MSP'nin 6 bin oyunun MHP'ne yazıldığını ve MHP'nin de 1250 oyunun kendilerine yazıldığı belirmişler. Bunun kesinleşmesi halinde CHP Ankara milletvekili İbrahim Onay'ın yerine MSP'den Orhan Batı milletvekili olacaktı ama Yüksek Seçim Kurumu itirazı yerinde görmemiştir³⁶⁷.

---

³⁶⁴ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e.,40.

³⁶⁵ Milliyet Gazetesi, 18 Ekim 1973.

³⁶⁶ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 24 Ekim 1973, 2.

³⁶⁷ Milliyet Gazetesi, 25 Ekim 1973, 1.

3.15. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN 14 EKİM 1973 GENEL SEÇİMLERİNDE BAŞARISININ SEBEPLERİ

11 Ekim 1972 yılında kurulan MSP 1 yıl 3 gün sonra genel seçime girer. O dönemde Türkiye’de 67 il bulunmaktaydı. MSP 36 il de milletvekili meclise gönderir. Kendisinden beklenilmeyen oranda oy alır Türkiye’nin üçüncü partisi olur. MSP’nin bu başarısını birçok sebebe bağlanabilir.

3.15.1. Anadolu Sermayesi’nin Etkisi

Türkiye’de 1960’dan sonra sanayi üretiminin yaygınlaşmasının hızlandırdığı kapitalist gelişme ortamında sınıflar arasında ekonomik farklılaşma ve çelişkilerin artmasıyla gelişen İslamcı hareketin büyük kısmı Milli Görüş çizgisinde birleşmiş ve siyasal sisteme eklenmiştir. Gelişen devrimci sol ve işçi hareketine karşı İslami kesim sistem ve devlet tarafından zaman zaman de destek görmüştür³⁶⁸. Bu destek açıktan da yapılmamıştır. Örneğin Eski başbakanlardan merhum Adnan Menderes’i de anan Şevki Yılmaz, Menderes’in Anadolu tüccarının önünü açmaya yönelik çalışmalar yaptığını söylemiştir. Merhum Necmettin Erbakan’ın Menderes’le ilgili bir anısını paylaşan Şevki Yılmaz, şunları söyledi: *“Bir gün Erbakan Hocama sordum ‘Hocam Menderes ile ilgili hatıran var mı’ diye. Bir tanesini anlattı: ‘Gümüş motor fabrikasını kurduk 1957’de yüzde yüz yerli motordu. 500 liraya piyasaya sürdük. Bu Koç ailesi bizi batırmak için Yahudi general motorlarını 250 liraya piyasaya sürdü. Kapanıyorduk üzüldük ne yapacağız diye. Bir gün sabah namazına şoför geldi. Hocam, Menderes fabrikaya geldi diye. Koştuk fabrikaya derdin ne kardeşim diyerek beni alımdan öptü. Derdim Yahudi dedim. Gel Ankara’ya bu fabrika kapanmaz dedi. Ankara’ya gittim. Adnan Menderes’i aradım, Maliye Bakanını yanıma gönderdi. İki saat sonra Maliye Bakanı yanıma geldi ve bir bavul para verdi”*³⁶⁹. AP (hükümet) döneminde ve kentli-büyük sermayeler Gümüş Motor’a destek değil engellemek istemişlerdir. MSP koalisyonlar ortaklığı

³⁶⁸ Nazlı Akpınar, *Maddi-Manevi Kalkınma: Necmettin Erbakan Örneği*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, 84.

³⁶⁹ Yeni Akit Gazetesi, 04 Haziran 2015.

dönemlerinde devlet desteğiyle iş adamı kesimine karşı o dönemde küçük bir sermaye birikimine sahip olsa da ikinci bir sanayileşen kesim ortaya çıkmıştır.

Erbakan'ın Odalar Birliği'ndeki mücadelesi ile Anadolu Sermayesi'nin de temsil yükünü üstlenmesi dayandığı tabanın iktisadi yapısı itibarıyla parti kurduktan sonra “küçük Burjuva” partisi olarak algılanmıştır³⁷⁰. Yükselen Anadolu sermayesi Türkiye’de tatil köyleriyle, özel okullarıyla, defileleriyle mesleki dernekleriyle yeni dindar muhafazakar işadamları sınıfının oluşmasına yol açmıştır. Bu muhafazakar burjuvanın özellikleri: Dini değerlere bağlı ancak değişime taraftar olup, kendilerinin ilerlemeci muhafazakar olarak tanımlamaktadırlar³⁷¹. Anadolu sermayesini de Muhafazakar, dindar işadamları; tarikat ve cemaat şirketleri ve çok ortaklı girişimler diye üç ana gruba ayırmak mümkündür³⁷².

MNP ve onun kapatılmasıyla kurulan MSP ile Türkiye'nin kapitalistleşme sürecinde dindar kesim kendi sosyo ekonomik tabanı ile ilk kez meclise girebilmişti. Bu sayede devletin açık desteğiyle büyüyen bir sanayici ve iş adamı kesimine karşı o dönemde küçük bir sermaye birikimine sahip olsa da ikinci bir sanayileşen kesim ortaya çıkmıştı. Bu anlamda MSP geleneksel kitlelerin siyasete katılmasının; bu kitlelerin kimlik krizini çözmesinin; sanayileşmenin doğurduğu sosyo-ekonomik yoksunluk duygularını gidermenin bunların ötesinde İslami siyasal ideolojiye seküler sistem içinde meşruluk kazandırmanın aracı olmuştur³⁷³.

Sencer'in MNP ve MSP hakkında yaptığı şu tespiti örnek verebiliriz: *“Varlığını kapitalizm öncesi ilişkilerde bulduğu gibi, kapitalizm öncesi bir ideoloji olarak dinin savunucusu olan bu partinin kapatılması üzerine bu kez MSP olarak beliren küçük kent sermayesi, küçük köylülüğün bir kesiminin desteğini de kazanarak daha geniş bir tabana oturmuştur”*³⁷⁴.

Yalçın'a göre, MSP'nin 1973 seçimlerinde oy patlaması yapmasının temel nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

---

³⁷⁰ Maviş, a.g.e.,178.

³⁷¹ Ömer Demir, “Anadolu Sermayesi ya da İslamcı Sermayesi”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI,(Ed. Tanıl Bora –Murat Gültekingil),İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005, 875.

³⁷² Demir, a.g.e.,872.

³⁷³ Sarıbay, “Türkiye’de Siyasal Modernleşme ve İslam”, a.g.m.,60.

³⁷⁴ Muzaffer Sencer, *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, İstanbul, May Yayınları, 1974, 413-412.

Ekonomik düzene yoksul kitlelerden gelen büyük tepki.

Büyük sermaye karşısında gerileyen ve özellikle Anadolu kentlerinde birikmiş taşra sermayesinin, ekonomik ve sosyal gelişmeler karşısında uğradığı kayıp ve duyduğu tedirginlik.

Büyük kentlerde kümeleşen sermayenin de kendi iç çelişki ve hesaplaşmaları, bunların bir kesiminin MSP'ye yönelmesi³⁷⁵ olarak değerlendirmektedir.

Bunlarla birlikte bir diğer etken olarak, daha önce oylarını ağırlıklı olarak DP ve AP çizgisinde kullanan dindar halk kesimlerinin oylarını MSP'de yoğunlaştırılmış olduklarını söylemek olanaklıdır³⁷⁶. MSP başarısının bir başka esası da toplumdaki İslami motifleri, özellikle sosyal adalet kavramına ilişkin olanları gündeme getirmesidir³⁷⁷. MSP'nin Anadolu'daki Girişimci dindar kesimin umut bağladığı bir oluşum olması, Büyük sanayici kesimin kendi aralarındaki rekabeti ve Anadolu'dan büyük şehirlerde göç eden yoksul Anadolu insanların kötü şartlar altında çalışması üzerine MSP'yi kurtarıcı olarak gördüklerinden 1973 genel seçimlerinde MSP'ni maddi ve manevi açıdan desteklemişlerdir. Çünkü Erbakan, Odalar Borsalar Birliğinde Genel Sekreteri iken görev vesilesiyle Anadolu illerini tek tek dolaşır, bu illerin muhafazakar, dindar tüccar, sanayici ve iş adamlarını uyandırır. Bunlar MSP teşkilatlanmasında ve seçim çalışmalarında maddi ve manevi destek olmuşlardır. Seçim istatistiğine bakıldığında MSP'nin büyük endüstri ve ticaret merkezlerinde ve kapitalist tarım işletmeciliğinin egemen olduğu kesimlerde önemli bir destek bulamadığı, ama küçükkent üreticiliğinin kökleşmiş, yaygın ve etkin olduğu bölgelerde gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır. MSP'nin seçimlerde aldığı oy oranı iktisaden gelişmiş illerin, muhafazakar mahallelerinden destek bulmuştur.

3.15.2. Erbakan ve Milli Görüş Hareketi'nin Liderliği

Erbakan'ın dikkat çeken bir özelliği de, küçük yaşlardan itibaren dindarlığa meyilli olmasıdır. Babası Mehmet Sabri Bey'in emekli olup İstanbul'a

---

³⁷⁵ Yalçın, a.g.e.,66.

³⁷⁶ Turgay Uzun, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Orion Kitabevi, 316.

³⁷⁷ Yavuz, a.g.e.,286.

yerleşmesinden sonra, Fatih'teki İskenderpaşa Camii imamı Mehmet Zahid Kotku gibi devrin manevi ilim ve irfan ehlerinden istifade edecekti³⁷⁸.

Erbakan, siyasi hareketine üniversite dönemlerinden Gümüş Motor girişimlerinden ve Odalar Birliği döneminden beri zemin hazırlamaktadır. Ancak bu gibi milli ve önemli kararlar ilim ve irfan ehline danışmak ve onları tasvip ve tavsiyelerini almak da gerekmektedir. Bunlardan ilk akla gelenlerden birisi de, M. Zahid Kotku dur. Zaten Milli Nizam hareketi, istişare edilmek üzere, Ülkenin her köşesinden ve her kesiminden alim, mürşit, mütefekkir, profesör, bürokrat ve siyaset erbabından 140 kadar önemli ve özellikli şahsiyetten, bir nevi yüksek şura meclisi gibi istifade edilmiş, bunların çoğuna bizzat, bir kısmına da telefonla veya mektupla ulaşılmış ve bu şahısların teklif ve temennileri dikkatle dinlenmiş ve yerine getirilmiştir. Mehmet Zahid Kotku bu konuda düşünce ve değerlendirmelerine müracaat edilmek üzere huzurlarına giden heyete, şu tarihi cevabı vermiştir: *“Sultan Abdulhamit Han’ın tahttan indirilmesinden sonra ülkenin önemli kurumları batı taklitçiliği yapan masonların eline geçmiştir. Bunlar ise bir avuç azınlıktır. Milletimizi temsil edemezler... Yönetimin yeniden milletimizin gerçek temsilcilerine geçmesi için, kanunlar çerçevesinde bir siyasi parti kurarak çalışmanız, kaçınılmaz tarihi bir vazifedir. Bu hayırlı teşebbüse katılın ve hemen çalışmaya başlayın! Eğer arkadaşlarınız da münasip görüyorsa, bu işin başkanlığını Erbakan geçsin”*³⁷⁹. Bu da bize gösteriyor ki İskenderpaşa Cemaatinin Nakşibendi lideri Mehmet Zahid Kotku, siyasi partilerin oluşumuna fikir babalığı yapmış ve MGH ideolojisinin temellerini belirlemiştir. Nakşibendi İskenderpaşa cemaati ilk olarak bir grup cemaat lideri ve tüccarı seferber ederek 1969 yılında Necmettin Erbakan’ın Konya’dan bağımsız milletvekili olarak TBMM’ye seçilmesini sağlamıştır. Sonrasında İskenderpaşa Cemaati lideri M. Zahid Kotku’nun liderliğinde, MNP kurulmuştur. Necmettin Erbakan’ın parti başkanı olarak belirlendiği MNP, büyük burjuvazi karşısında gelir ve saygınlık yitiren bir grup küçük işletmeci, tüccar ve esnaf ile Batılılaşma hareketini başından beri reddeden bir kesim İslamcının etrafında toplandıkları ve siyasal İslam’ın örgütlü olarak politik yaşama katıldığı bir parti olmuştur³⁸⁰. Sanki Mehmet Zahid Kotku, Erbakan’ı küçük yaşta keşf etmiş özel olarak eğitimiyle

³⁷⁸ Ergin , a.g.e.,15.

³⁷⁹ Akgül, *Erbakan Devrimi*, a.g.e.,156-157.

³⁸⁰ Yalçın, a.g.e.,53.

ilgilenmiş, yönlendirmiş algısı akla gelmektedir. Şartlar olgunlaştığı dönemde de Erbakan'ı kurulan siyasi kuruluşun başına getirmiş, maddi ve manevi destek vermiştir. İslami dernek, cemaat ve cemiyetin desteklemesini sağlamıştır.

Feroz Ahmad'e göre Necmettin Erbakan, kapitalizmin gelişmesinin Anadolu'daki geleneksel toplumun sosyo-ekonomik temelini nasıl aşındırdığını pek çok kişiden daha iyi biliyordu. Bu deneyimi de odalar birliği döneminde kazanmıştır. Doğal olarak İslami olan, geleneksel simgeleri kullanan Erbakan, kısa sürede parti içi desteği harekete geçirebildi. MSP, MNP'nin yaptığından daha az bir şekilde dini vurguladı. Ortaya çıkan imaj, MSP için İslam köktenciliğinden çok 'İslam Sosyalizmini' savunan bir parti imajı oldu. MSP 1973 genel seçimlerinde üçüncü parti olarak beklenmedik şekilde zaferle çıktığında, bu propagandanın başarısı da ortaya çıkmış oldu³⁸¹.

Bir lider olarak Erbakan ülkenin dinini, tarihini, kültürünü ve sosyolojik yapısını iyi bilmekteydi. Karşılaştığı zorluklara karşı mücadelesini büyük bir azim ve kararlılıkla sürdürüyordu. Malatya Milletvekili Turhan Akyol "*Erbakan aynı lastik gibidir. Üzerine basıp dümdüz ettiğinizi zannediyorsunuz. Ayağınızı çekip tekrar bıraktığınız da ise; hemen eski haline geri dönüşüyor*"³⁸². Hedefine ulaşmak için sabırla yoluna devam ediyordu. İnandırıcı gücü yüksek olan Erbakan inançlı olduğu için üstün olduğunu dile getiriyordu. "*Ben siyaseti oy için yapmıyorum. Allah rızası için yapıyorum*"³⁸³. diyerek seçim çalışmalarına manevi hava katmaktaydı. Dindar kişilerin ve kendisinin siyasete giriş gayeleri halkın temsilcisi olmak, halkın menfaatlerini gözetmek olduğunu dile getiriyordu. Liderliğinin temel özelliği de kendisine sorulan sorulara en ince ayrıntısında başlamasıydı. "*Civata nedir sorulduğunda demirin oluşumundan başlardı*"³⁸⁴. Meseleleri çok kapsamlı ele alırdı. Siyasi mücadelesini başında ölümüne kadar "*Hayat, iman ve cihattır, Cihat, Allah yolunda canıyla malıyla çalışmaktır. Biz siyaset değil cihat yapıyoruz, inanmak ve*

---

³⁸¹ Ahmad, a.g.e.,318.

³⁸² Uçar, a.g.e.,81.

³⁸³ Mustafa Kurdaş, "Öğrenilmiş Çaresizliğe Başkaldırı," Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 127.

³⁸⁴ Temel Karamollaoğlu, "Tekeden Süt Çıkartan Lider Necmettin Erbakan", Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 193.

inandığı doğrular üzerinde çalışmaktır”³⁸⁵. söylemini kullanıyordu. Teşkilat mensuplarında bu düşünceye sahip olmasını istiyordu. İnanıldığı doğrular çerçevesinde hareket ediyordu. Kınayıcıların kınamalarına aldırmaksızın ve kimse yok mu denildiği zaman sağına soluna bakmaksızın bir nesil yetiştirmeye amacında olan Erbakan kendisi için yapılan olumsuz yorumlara karşı mütevazı ve iyimser cevaplar vermiştir. Fetullah Gülen’in 28 Şubat sürecindeki sözü Hürriyet Gazetesi manşette taşımış “Beceremediniz artık bırakın”³⁸⁶ Zaman Gazetesi 28 Şubat’ta Erbakan’ın devrilmesi için “Hayırlı Olsun”³⁸⁷ manşetine karşı Erbakan’a uzatılan mikrofonlara “Biz hoca efendi ile her gün beş vakit aynı safta buluşuyoruz”³⁸⁸. demesi Müslümanlar arasında ayrılıklara sebep olacak beyanatlardan kaçınmıştır. Numan Kurtulmuş’un kendilerinden ayrılıp Has Partiyi kurduğunda hak davamız için 18 ay hizmet etmiş demiştir³⁸⁹. Daha önceki sayfalarda belirttiğimiz gibi Erbakan seçim çalışmalarında başarılı olmak için miting yapacağı şehirde caddelerde araç konvoylarıyla tur atıp büyük bir kalabalığın oluşmasını istiyordu. Mikrofonu eline aldığı MSP' nin 1 milyon üyesi olduğunu söylüyor bu seçimde iktidara geleceğini çok inandırıcı bir şekilde söylüyor bu söylemlere kendisi inanıyor halkı da inandırıyor³⁹⁰. Erbakan MSP'nin halkın partisi olduğunu söylüyor diğer partilerini ise dış kaynaktı ve toplumun manevi değerlerinden uzak partiler olduğunu söylüyor; Türkiye de aslında iki parti olduğunu belirtiyordu. Milli Görüş’ün partisi MSP ve ikincisi diğer partiler diye ayırıyordu. Diğer partilerin aynı olduklarını yanı sıra olduğunu dile getiriyordu. Mitinglerde konuşmalarının sonunda herkesten MSP için seçimlere kadar gece gündüz demeden çalışacakları sözünü alıyordu hatta yemin bile ettiriyordu gerekçe olarak da MSP 'nin Fatih'in İstanbul'u feth eden görüş olduğunu Çanakkale şehitlerinin görüşü olduğunu yani şuanda hakkı üstün tutanların partisi olduğunu, MSP üyelerinin ve destekleyenlerin hak yolunda olduğunu ve hakkın üstün gelmesi için çalışıp MSP'yi

---

³⁸⁵ Tahsin Hazırbulan, “Milli Görüş’ün İslamcılığı”, *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim*, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 294.

³⁸⁶ Hürriyet Gazetesi, 18 Nisan 1997, 1.

³⁸⁷ Zaman Gazetesi, 1 Temmuz 1997, 1.

³⁸⁸ Ali Haydar Haksal, “Üslup Bakımından Erbakan Hoca”, *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim*, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 229.

³⁸⁹ Eyüp Gedikoğlu, “Necmettin Erbakan’ın Teşkilat İçi İletişim Unsurları”, *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim*, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 243.

³⁹⁰ Polat, *XV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi*, a.g.t., 85.

iktidara taşıma vaktinin geldiğini söylüyor³⁹¹. Bu da toplum üzerinde büyük etki oluşturuyordu. Bunun yanında şüana kadar Türkiye’de siyasetçilerin söyleyemediklerini söylüyordu. Kendi taban seçmenin duymak istediğini korkmadan söylüyordu İmam-Hatip Okulların açılacağı, imamsız cami kalmayacağı, Arap alfabesine önem vereceklerini, faizin kaldırılacağı gibi sözler parti tabanın sempatisini kazandırıyor. Erbakan, Kürt vatandaşların yaşadığı şehirlerde yaptığı konuşmalarda MSP iktidarında Kürt vatandaşlara ikinci sınıf muamele yapılmayacağı, Anadolu'nun her şehrine fabrika kurulacağını dile getiriyordu³⁹². Anadolu halkı Kürtlerde bu sözleri bir siyasetçiden duyduklarında kendi sorunlarını çözecek bir partinin iktidara gelmesine destek vermiş ve bu da Erbakan'ın inandırıcı yeteneği ve toplumun bir kesimin duymak istediği sözleri sarf etmesinden ileri geliyordu.

3.15.3. Batılaşma ve Siyonizm’e Karşı Duruşları

MSP'nin siyasi hayatında batı ve Siyonizm önemli bir yer tutar. MSP'lilere göre milletimizin batı taklitti ve batıya benzeme yanılığı, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını hızlandırmış ve Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan ahlaki, sosyal ve ekonomik krizlerin de sebebi olmuştur. Batı, bu bağlamda toplumsal alanda yaşanan tüm olumsuzlukların kaynağı olarak görülmüştür. Ancak ağır sanayi hamlelerinin yapılabilmesi için Batı'nın teknolojisinden faydalanılabileceği öngörülmüş, manevi ilerleme kadar milletin maddi alanda ilerlemesine de önem atfedilmiştir. Temelde, Türkiye'nin yönünün Batı dünyasından İslam dünyasına dönmesini hedefleyen bir hareketin siyaset sahnesinde ilk kez bu kadar ses getirdiğini, bu fikrin daha sonra diğer İslami çevrelerde de kabul görür³⁹³.

MSP'ye göre XX. Yüzyılda İslamiyet'in yeniden canlanmasına tanık olunmaktadır. İslam dünyası 'Batı'nın kültürel ve iktisadi emperyalizmi karşısında artık uyanmıştır. İslam ülkeleri kendi aralarında kardeşlik bağlarına dayalı bir işbirliğine girmişlerdir. Bu işbirliği sonucu Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletleri,

³⁹¹ Ertem, a.g.e., 78-82.

³⁹² Poyraz, *Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüş Hareketi*, a.g.t.,298.

³⁹³ Ömer Çaha, *Bitmeyen Beraberlik Modern Dünyada Din ve Devlet*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, 191.

Müslüman Ülkeler Ortak Pazarı, Müslüman Ülkeler Müşterek Müdafaa Teşkilatı gibi örgütlenmelere gidilmeli, İslam dinarına geçiş sağlanmalıdır. İslam Devletleri efendi-köle ilişkisi türünden Batı yanlı dış politikalarından artık vazgeçmelidir. Bunu düşünen MSP'liler Batılılaşmayı çağdaşlaşmanın bir ön koşulu olarak görmemekte, milli kültürden kaynaklanan değerler yeniden benimsendiği takdirde hızlı bir kalkınmanın gerçekleşeceğini savunmaktadır³⁹⁴. Batı'nın taklit edilmesi ile çözüm aramak yerine İslamlaştırmak tercih edilmelidir. Çünkü hiçbir din gelişmeye mani olmadığı gibi İslam dini de gelişme ve ilerleme önünde bir engel değildir³⁹⁵. Bu, taklitçilik diye suçlanan Batıcılığa karşı İslami değerleri benimsemek, gelenekleri korumak, kalkınmayı yalnız maddi alanda değil, manevi alanda da gerçekleştirmek diye tanımlanıyordu. Bu nedenle laiklik kavramının sınırları zorlanarak din ve vicdan özgürlüğüne önem veriliyor, ayrıca, hızlı kalkınmaya ve gençler arasında da taraftar toplamaya çalışan MSP, Akıncılar adı verilen bir örgütlenmeye yönelecektir³⁹⁶. MSP ideolojisi Türkiye'nin ekonomik geri kalmışlığı ve kültürel yozlaşma batılılaşma ve kabul edilen batı değerlerin çok büyük etkisi vardır. Buna karşı MSP bir taraftan toplum hayatını İslamileştirmeye devam ederken diğer taraftan Batı'nın kapitalist sistemi Hıristiyanlığın kuvvete dayalı felsefesiyle bir baskı unsuru haline getirdiğini savunur. MSP'nin iktisadi ideolojisi, Türkiye'nin kalkınmasını Batılı Hıristiyan kapitalist çevrelerin engellemiş oldukları ve Türkiye'nin geri kalmışlıktan kurtulması için sanayi alanında yatırımların yapılması gerektiğine dayandırır³⁹⁷.

MSP'liler batı Siyonizm'in Türkiye'yi dinsel, kültürel ve ekonomik açıdan çökerten bir olgu olarak görmüşler. MSP'nin süreli yayını olan gazete 12 Ocak 1973 tarihinde Milli Gazete adıyla yayın hayatına başlar³⁹⁸. Logosunun üzerinde 'Hak geldi batıl zail oldu'³⁹⁹. Asılsız, boş görüşler geçerliliğini yetirdi. Şeklinde ayet meali ile yayın hayatına başlayan Milli Gazete'nin ilk günkü manşeti "Yahudi Kongresi" olması oldukça manidardır. Manşetiyle çıkan "*Eğilmeden yürümek istiyoruz. Sefere giderken bağdan yediği üzümün parasını dalına bağlayan ecdadın evladı olarak herkesin hakkına azami saygılı olma kararıyla çıkıyoruz.*" Gazete, bundan sonraki

³⁹⁴ Toprak, "Milli Selamet Partisi", a.g.m., 2108.

³⁹⁵ Kara, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, a.g.e., 7.

³⁹⁶ Bingöl, a.g.t., 155-156.

³⁹⁷ Çalmuk, a.g.m., 550-567.

³⁹⁸ Milli Gazete, 12 Ocak 1973.

³⁹⁹ İsra Suresi, 17/81.

yayın hayatını Milli Görüş'ün yayın organı olarak sürdürmüştür ve halen sürdürmektedir⁴⁰⁰. Milli Gazete'nin kurucusu Hasan Aksay ile yaptığımız röportajda “1973 genel seçimlerine gazetenin büyük etkisi oldu. Artık tabanımızın bizi takip ettiği bir gazetesi olmuştu. Tabanımızın kendisini ve partisini hangi metotlarla, nasıl savunacağını gazete vasıtasıyla öğreniyordu. Sistem bizden yana olmadığından dağıtımında sorunlar yaşanıyordu. Dağıtıcılar düzgün dağıtımını yapmıyordu. İstanbul/Beşiktaş'ta gazetemiz hiç poşetinden çıkarılmıyordu. Bize geri gönderiyorlardı. Birçok yerde satılmasına okunmasına olanak verilmiyordu. Gazetenin kurulmasının bir sebebi de adımıza veya partimiz adına açılacak davalarda gazete kongrelerimizdeki konuşmaları ve bizim konuşmalarımızı kayıt altına tutsun mahkemelerde kanıt olarak gösterilsin”⁴⁰¹. MNP döneminde bu eksiklik görülmüş kapatılma davasında daha çok gazetelerin yazıları kanıt olarak gösterilmiştir.

Erbakan'ın siyasi hayatında Batı ve Batıcılığa karşı mücadelesi önemli bir yer tutar. Onun söylemi içerisinde taklitçilik, batı kulüpçülük, batı hayranlığı “sizi gidi batı taklitçileri” ideolojisinin en önemli kavramları olarak yerini almıştır. Erbakan'a göre, Türkiye'nin kalkınarak eski şanlı günlerine dönmesi, İsrail'in dünyadaki, özellikle de Müslümanlar üzerindeki hakimiyetine ve oyunlarına son verilmesi gerektiğine inanır. Fırat'ın Güneydoğu Anadolu Bölgesi olduğuna dikkat çeken Erbakan'a göre, İsrail'in Türkiye topraklarında gözü vardır. İsrail'in gayesi, muharref Tevrat'taki bu hudutlara sahip bir büyük İsrail'i kurmaktır. Nitekim, 1897'de Basel Konferansının açılış konuşmasını yaparken; Teodor Herzl, “kuzey sınırlarımız Kapadokya, Orta Anadolu'daki dağlara, güneyde de Süveyş Kanalına kadar uzanıyor” diye Tevrat'taki bu cümleyi daha açık bir şekilde belirtmiştir. Ben-Gurion 14 Kasım 1947'de İsrail Devletinin kuruluşu münasebetiyle ilk Başbakan olarak yaptığı konuşmada, ‘sahip oldukları topraklarla yetinmeyeceklerini, Filistin'in bugünkü haritası İngiliz manda yönetimi tarafından çizilmiştir, Yahudi halkının, gençlerimizin ve yetişkinlerimizin yerine getirmeleri gereken bir başka haritası vardır, Nil'den Fırat'a kadardır’ demiştir. Ariel Şaron, 1947'de İsrail devleti kurulurken “Türkiye ilgi alanımızın içindedir” demiştir. İzak Şamir, “Bizim gücümüz

⁴⁰⁰ Milli Gazete, 12 Ocak 1973, 1.

⁴⁰¹ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

*büyük İsrail'e olan inancımızdan ileri geliyor' demiştir. Siyonist zihniyetine sahip bir İsrail'in inancı, büyük İsrail'e ne kadar inanıyorsa, bununla ölçülür*⁴⁰².

Erbakan'ın batı karşıtı bu gerekçelerle sıralamakta Türkiye'nin lider bir ülke, Büyük Türkiye'nin kurulmasında ve İslam aleminin lideri olmasında en büyük engel Batı Emperyalizmi ve özellikle de Siyonizm görüyordu. Hem batıcılık hem Yahudilik MGH'nin ideolojisinin dış düşmanlarını oluşturuyor. Dünyada Kapitalizm ve sosyalizm Siyonizmi beslediğini dile getiriyor ve Batı Siyonizm karşı "Ağır sanayi kalkınması" sürekli vurgulandı. MGH'nin temel ideolojik kurucu taşlarından biridir⁴⁰³. Kongar de MSP'yi emperyalizme karşı, küçük sanayici ve tüccarlara dayalı bir ulusal gelişme çizgisi öngören bir siyasal güç olarak tanımlamaktadır⁴⁰⁴.

Erbakan, Siyonist düşüncelerin Türkiye de üzerindeki siyasi emellerinden dolayı batı karşıtlığını sıklıkla dile getirir. Siyonizm emellerini dünyaya tanıtan kişi olmuştur. Batının da Türkiye'nin gelişip ilerlemesine karşı olduğunu söylemekteydi. Bir kısım fabrikalarımızdaki yabancı mühendislerin çıkarılmasını isteyen, şahsiyetli bir dış politika izlemek şartıyla NATO ve CENTO anlaşmalarını desteklediğini belirten Erbakan ordumuzun bütün silahlarının da yurttan yapılması gerektiğini savunmuş, daha sonra şunları söylemiştir: *"Bizim ana prensibimiz iman ve hak yoludur. Komünizm ve masonluk illetinin bu milletin sıhhati bakımından bünyeden temizlenmesini istiyoruz. Masonluk belasını komünistlik belasından daha aşağı değildir. Komünizm ve masonluğun yolu siyonizmdir. Milletimizin içinden döküm potasından mason ve komünizm cürufu alırsanız ne olur? Sadece iman nuru fışkırır*⁴⁰⁵.

Necmettin Erbakan'ın 1968'de Odalar Birliği Başkanı oluyordu ama batılı güçler, masonik güçler ve Türkiye'deki uzantıları buna engel olduğunu söylüyordu. Sadık Albayrak bu durumu söyle ifade ediyordu. AP'ye yakın sermaye çevreleri yaptıkları baskı ile Erbakan'ın başkanlığının tanınmasını istemiyordu... AP'nin Ticaret Bakanı kanalıyla, baskı sonucu Erbakan başkanlıktan uzaklaştırılıyordu... İfade edildiğine göre de Masonik güçler bu genç ve dinamik Teknik Üniversiteli

⁴⁰² Erbakan'ın TBMM'de 23 Eylül 1992 tarihli konuşması'ndan Akt. Fehmi Çalmuk, "Necmettin Erbakan", *İslamcılık*, a.g.e., 550-567.

⁴⁰³ Yavuz, a.g.m.,594.

⁴⁰⁴ Kongar, a.g.e.,179.

⁴⁰⁵ Maviş, a.g.e.,118.

profesörden hoşlanmamışlardı. Odalar Birliği Başkanlığından zorla çıkarılan Prof. Erbakan, ardından geniş çalışmalara girilmiş ve 1969 seçimlerinde AP'den aday olmak için müracaatta bulunmuştur. İktidar partisindeki yetkili ve etkili güçler Erbakan'ın adaylığını gelecekleri için tehlikeli görmüş olacaklar ki veto etmişlerdir. Bu hareket Erbakan'ı 1969'da genel seçimlerinde Konya'dan bağımsız aday olma yoluna sevk etmiştir⁴⁰⁶. 1973 seçimlerinde de MSP'ye yönelik ilginin en önemli nedeni MSP'nin rejimin laik-batıcı söylemine ilk defa, açık olarak ve geleneksel İslami terimlerle karşı çıkarak İslamcı çevrenin dikkatini çekmesidir. Bu niteliğiyle de Cumhuriyetin ilanından beri laik-batı cephe ile çatışma halinde olan bu cepheye karşı zayıf düşen kitlelerin desteğini sağlamıştır⁴⁰⁷. MSP-CHP döneminde Kıbrıs Barış Harekatı gerçekleştirilmiş, ayrıca Müslüman ülkelerle işbirliğini arttırmıştır. Yine AP Dışişleri Bakanı İsrail ile geliştirdiği ilişkiler nedeniyle MSP'nin verdiği gensoru önergesi sonrasında yaşanan gelişmeler sonucu istifa etmek durumunda kalmıştır. RP iktidarı döneminde de Erbakan ilk dış gezilerini İslam ülkelerine yapmış ve G-7'ye karşı İslam ülkelerinden oluşan D-8'leri kurmuştur. Tüm bunlar Milli Görüş ideolojisinin dış politika önceliğini Milli ve İslami esaslar doğrultusunda belirlediğini gösterir⁴⁰⁸. Erbakan, maddi kalkınmayla Türkiye'nin tekrar "eski, güzel" günlere dönmesini, "Yeniden Büyük Türkiye" nin kurulmasını ve en önemlisi de Türkiye'nin Batı'ya olan bağımlılığından kurtulmasını istemektedir. Batı karşıtı olduğu için kendisinin batı tarafından ve batının Türkiye'deki taşeronları tarafından engellediğini söylüyordu. Batının Türkiye üzerindeki emellerini açıklaması seçmenler üzerinden büyük bir algı oluşturuyordu. Seçmenlerin bir kısmı batı emperyalizmin Türkiye'den elini çekmesi için ve özgür bir Türkiye için MSP'yi desteklemişlerdir.

3.15.4. Cemaatlerin ve Tarikatların Desteği

19. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ve İslam'ı bir bütün olarak yeniden toplumsal, siyasal ve kültürel yaşama egemen kılmak amacıyla hareket eden İslamcılık düşüncesi, Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar Osmanlı'daki en güçlü

---

⁴⁰⁶ Albayrak, *a.g.e.*,48-49.

⁴⁰⁷ Duman, *a.g.e.*,83

⁴⁰⁸ Maviş,*a.g.e.*,173.

siyasal akımlardan biri oldu. Kurtuluş Savaşı sırasında da kurtuluş mücadelesini desteklemek için kullanılan İslamcılık düşüncesi, zaman zaman tüm siyasi iktidarlar tarafından oy toplamak amacıyla körüklenilmeye çalışılmıştır. Tek parti döneminde de, çok partili dönemde de İslamcılar oy kaynağı olarak görülmüş, militan laiklik politikası daha ılımlı bir laiklik politikasına dönüştürülmüştür⁴⁰⁹.

MGH'nin partileri ortaya çıktığında bu politika değişmiştir. Cemaat ve Tarikatların büyük bir kısmı İslami söylemlerde bulunan MSP'yi desteklemiştir. MNP'nin kuruluş yıl döneminde, Erbakan İstanbul'da yürüttüğü istişare çalışmalarının da, Prof. Dr. Sabahattin Zaim şöyle aktarıyor: "*Partiyi (MNP) kurarken mesele İstanbul'da tartışılmış başta tasvip görmemişti. Küçük bir komite toplantısı yapılmış, durum enine boyuna değerlendirilmişti. Toplantıda Sabri Ülker de vardı. Toplantıdaki umumi temayül şimdilik siyasi bir parti kurulmaması yönünde çıkmıştı. Şartların henüz uygun olmadığı düşünülmüş, cemaatin böyle bir işe sokulmaması istenmişti. Fakat arkadaşımız meseleyi Ankara'ya götürerek oradakileri ikna etti. Cemaat emir vaki yaptı. Böylece hadise olup bittiye getirildi. İstanbul'da onu tanımak zorunda kaldı. Çünkü o zamanlar şöyle bir prensip kararı benimsenmişti. Bir harekete girişince, o hareketin başarılı olmasını sağlamamız lazımdır. Çünkü hareket başarısız olursa, kimse o hareketin tasvip edilmediğine bakmaz. Faturası her halükarda cemaate yazılır*"⁴¹⁰. Böylece siyasi hareket Nakşibendi Tarikatının şeyhi Mehmet Zahid Kotku hareketin fikir babası, hareketin siyasi lideri Prof. Dr. Necmettin Erbakan olmuştur. Bunlar dini konulara hakim olan kadrolar ve birtakım İslami cemaat önderleri tarafından destek almaktaydılar⁴¹¹. Bundan dolayı MSP'nin kadrolarını DP ve AP partilerinde kopan milletvekillerden ve Tarikat, Cemaat bağlantıları olan kişilerden oluşmaktadır. MNP-MSP'yi cemaatler desteklemiştir. Cemaatlerin MSP'nin 14.10.1973 genel seçimlerinde yaptığı olumlu etkiye baktığımızda

Erenköy Cemaati: Nakşibendiliğin Gümüşhanevi dergahından yetişme olan Mahmut Sami Ramazanoğlu'nun önderliğinde faaliyete geçmiş İslami bir düzene geçebilmek için radikal devrimlere gerek duymuyor ve insanı değiştirerek bunun

⁴⁰⁹ Şadiye Ay, "Türkiye'de Siyasal İslam", *Mevzuat Dergisi*, Sayı:83, Kasım 2004.

Bkz. <http://www.mevzuatdergisi.com/yazarlar/sadiye-ay.htm>, Erişim Tarihi 26 Ağustos 2015.

⁴¹⁰ Kızıldaş, a.g.e., 124.

⁴¹¹ Bingöl, a.g.t., 155.

kendiliğinden olacağını düşünüyorlardı. Bu tarz ile temelde insana önem verme ve bireysellik üzerine kurulmuştu. 12 Eylül öncesi MSP'ye olan desteğini sürdürmüştür.

İsmail Ağa Cemaati: Mahmut Ustaosmanoğlu'nun şeyhliğini yaptığı Nakşibendiliğin İsmail ağa cemaati diğerlerine nazaran daha katı ve radikal tutumuyla göze batıyor... Mahmut Hoca defalarca yargılanmasına rağmen hiç mahkum olmaması önünün artmasına neden olmuş, ona bir şey yapamazlar düşüncesi gelişmesini sağlamıştır. Modern dünyanın bütün yeniliklerini reddeden Mahmut Hoca'nın fazla bir etkinlik ve gücü bulunmamakla beraber müridlerini MNP-MSP-RP-FP çizgisine oy atmaya sevk ediyor. Müridlerin siyaset yapmalarını tasavvuftan uzaklaşır korkusuyla siyasete girmelerini istemiyordu.

Menzil Dergahi: Müridlerinin Sultan hazretleri diye çağırdığı Mehmet Reşit Erol'un önderliğini ettiği hareketin Adıyaman'ın Kahta ilçesine bağlı Menzil Köyünde ortaya çıkması ve devam etmesiyle ismini almıştır. Siyasi bir girişimi olamamış, siyaset sahnesine direkt etkide bulunamamıştır.

Kadiriler: İslam Dünyası ve Türkiye'nin eski tarikatlarından olan Kadirilik, eski güç ve etkisini yitirmiş durumdaydı. Siyasette pek etkili olamamıştır.

Fettullahçılar: 1970'li yıllarda bazı işadamlarının da verdiği destekle Fettullah Gülen Nur cemaatinden ayrılmıştı. Fettullah Gülen çevresinde toplanan grubun oluşturduğu cemaat, radikalden çok sağa yakın görüşü benimsemesiyle dikkati çekmiş, sesini Zaman Gazetesi aracılığı ile duyurmayı uygun bulmuştu. İlk aşamada bir partiyi desteklemekten çok kendi varlığını pekiştirip güçlendirmeye ilgilenilmiş, bu doğrultuda vakıflar kurulmuş, özel dersler verilmiş, dersaneler açılmıştır. Öğrenim çağındaki gençleri hedef kitle seçen Fettullahçılar, yetiştirdiği gençleri özellikle devlet kurumlarına girmeye teşvik etmektedir. İlerde bir gün cemaatin kadrolaşması tamamlandığında veya kendilerine güvenleri geldiğinde cemaatin siyasi iktidara sahip olmak isteyebileceği "teorik" olarak varsayılabilir⁴¹². 2013 yılında Gülen Cemaati kadrolaşması ve kendilerine güven artığında mevcut iktidara AK Partiye karşı operasyonlara girişmiştir.

⁴¹² Şadiye Ay, "Türkiye'de Siyasal İslam", *Mevzuat Dergisi*, Sayı:83,Kasım 2004.

Bkz. <http://www.mevzuatdergisi.com/yazarlar/sadiye-ay.htm>.,Erişim Tarihi 26 Ağustos 2015.

Soner Yalçın, Fetullahçıların MSP'yi 1980'e kadar desteklediğini söylemektedir. Fethullah Gülen, 24 Haziran 1980'de verdiği vaazında MSP ve partinin yayın organı Milli Gazete'yi eleştirince yollar ayrıldı "*Cübbeyle sarıkla bu işler olmaz, paçavra gibi bir gazeteyle bu iş yürümez.*" Kavga büyük oldu...⁴¹³ Ahmet Şık'ın "İttifaktan düşmanlığa: AKP-Cemaat" başlıklı yazısında MNP'nin 1971 Askeri Muhtırasıyla kapatılmasının ardından MSP'yle yoluna devam ediyordu. MSP'nin siyaset sahnesinde güçlü bir aktör olmaya başlaması, Nur cemaatinden bağımsızlığını ilan etmek için uygun zaman kollayan küçük bir grubun lideri olan Gülen için de bir fırsat doğurmuştu. MSP'nin de Nurcuları yanına çekmek istemesiyle Erbakan ile Gülen arasında bir yakınlaşma başladı. Fethullah Gülen, 1973 seçimlerinde çevresindekileri de MSP'ye oy vermesi için yönlendirmesi ikili arasındaki ilk ittifaktı. Gülen'in 24 Haziran 1980'de verdiği bir vaazda isim vermeden MSP'yi ve yayın organı Milli Gazete'yi eleştirmesi oldu. MSP'li gençliğin bir kısmında cüppe ve sarık giyme modasının yaygınlaştığı o tarihlerde Gülen verdiği vaazda, "*Cüppeyle, sarıkla bu işler olmaz, paçavra gibi bir gazeteyle bu iş yürümez*" deyince tartışmalar ortalığa döküldü. Gülen'in bu sözleri, özellikle kırsal kesimdekiler başta olmak üzere çoğunluğu MSP'li olmaktan kopmamış cemaat mensubundan büyük tepkiye neden oldu⁴¹⁴.

Süleymancılar: 1946 yılında Kuran kurslarının yasallaşmasıyla altın çağını yaşayan cemaat 1958 yılında ilk İmam-Hatip mezunlarının yetişmesi ve 1965'de Diyanet teşkilatı kanununun yürürlüğe girmesi ile yalnızca İmam-Hatip Okulu mezunlarının diyanet kadrolarına yerleşebilmesi nedeniyle kanunen zor duruma düşmüşlerdi. 12 Mart yönetimi esnasında Kuran kurslarının devletleştirilip Diyanete bağlanmasıyla sıkışan cemaat dernek ve federasyonlar vasıtası ile kendi faaliyetlerini sürdürmüştür⁴¹⁵.

MSP 15. dönem milletvekili Turhan Utku ile yaptığımız röportajda "*Süleymancıların AP, Demirel'i desteklediğini söyledi. Demirel, Süleymancıları seçim öncesinde hapishaneye atar sonra hapishaneden çıkarın; onların gözünde kurtarıcı olur. 1973 seçimlerinde AP'yi desteklemişlerdir. Milli Görüş'ün partileri*

⁴¹³ Soner Yalçın, Sözcü Gazetesi, 13 Aralık 2013.

⁴¹⁴ Ahmet Şık, Cumhuriyet Gazetesi, 17 Aralık 2014.

⁴¹⁵ Şadiye Ay, "Türkiye'de Siyasal İslam", *Mevzuat Dergisi*, Sayı:83, Kasım 2004.

Bkz. <http://www.mevzuatdergisi.com/yazarlar/sadiye-ay.htm>., Erişim Tarihi 26 Ağustos 2015.

*kurulmadan önce Demirel, Nurcu ve Süleymanlıların oylarını almak için onlara milletvekili veriyordu. Bu milletvekilleri mecliste sessiz sakin duruşları göze çarpıyordu. MSP'le beraber mecliste Müslümanlar adam yerine konuldu. Bize hacı, hoca takımındır, siyasetten anlamazlar dediler. Biz mecliste onlara kök söktürdük*⁴¹⁶. şeklinde açıklamada bulundu.

Nur Cemaati: 1876 yılında Bitlis'in Hizan ilçesinin Nurs köyünde doğan Said Nursi'in yazdığı risalelerin müritlerince yayılmasıyla oluşan Nurculuk hareketi iki hedef üzerinde yoğunlaşarak çalışmalar yapmıştır.

En geniş anlamda Müslüman cemaatin imanını kurtarmak, güçlendirmek, onu rakiplerinin silahlarıyla kuşatmak. (Seküler bilime karşın İslami bilim)

Bu geniş Müslüman cemaati içinde öncü rolü üstlenecek daha rafine bir imana, daha güçlü cemaat ve kardeşlik duygusuna sahip ikinci bir cemaat (Nur Talebeleri) meydana getirmektir.

Nur Cemaati başlangıcı itibariyle DP'yi desteklemiştir. 1950'de DP'nin iktidara gelmesiyle Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a kendi ve Nur talebeleri adına kutlama mesajı çeken Said Nursi, Kore Savaşı da dahil olmak üzere bütün hükümet kararlarını desteklemiştir. Ölümü ardından müritlerinin faaliyetlerinin, Nurcu grupların, tümü de Said Nursi'den referanslı, farklı temel çalışma yöntemlerini şu şekilde sınıflandırabilir: Yalnızca iman hakikatlerini anlatmak; DP misyonunu sürdüren sağ kitle partilerini desteklemek, devlete dindar kadrolar yetiştirmektir⁴¹⁷. Demokrat Parti'den sonra AP'yi desteklemişlerdir. 13.Dönem AP de 15. Dönem MSP de milletvekili olan Hasan Aksay ile yaptığımız röportajda "*İnönü mecliste Demirel'e sen nurcu halifesi misin diye seslenerek zor duruma düşürüyordu*"⁴¹⁸. Nur Cemaati, MNP ve MSP kuruluşlarında doğrudan katkıları olduğunu önceki sayfalarda belirtmiştik. MNP'nin amblemini Nurcu olan Eşref Edip'in fikri kabul edilmiştir⁴¹⁹. MSP'nin parti amblemi de Nurcu milletvekili Rasim Hancıoğlu'nun fikri kabul edilmiştir⁴²⁰. İki partinin amblemlerin belirlemede Nurcuların manevi

⁴¹⁶ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁴¹⁷ Şadiye Ay, "Türkiye'de Siyasal İslam", *Mevzuat Dergisi*, Sayı:83,Kasım 2004.

Bkz. <http://www.mevzuatdergisi.com/yazarlar/sadiye-ay.htm>.,Erişim Tarihi 26 Ağustos 2015.

⁴¹⁸ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁴¹⁹ Ertem, a.g.e.,27.

⁴²⁰ Emre, Siyasette 35 Yıl, C.II.,a.g.e.,16.

ağabeylerinde Eşref Edip ve Nurcu milletvekillerin önde gelenlerinde Rasim Hancıoğlu belirlemeleri nurcuların parti içinde önemli bir yerlerin olduğunu göstermektedir. Nur Cemaati MSP'yi 1973 genel seçiminde açıktan desteklemiştir. Cemaat içerisinde 1973 genel seçimimde MSP'den aday olmuşlardır.

İskenderpaşa Dergahı Cemaati: Nakşibendi tarikatının bir kolu olan cemaat, Ünlü Nakşi şeyhlerinden Mehmet Zahid Kotku tarafından kurulmuştur. İskenderpaşa Cemaati'nin Nakşibendi geleneğinin Orta Asya'nın mistik iklimine kadar uzanan manevi mirasına sahiplenmesine karşılık onun bugünü oluşturan esas oluşumunu 1925 ile başlamak daha doğrudur⁴²¹. Allah'ın ismini kalplere nakşeden anlamına gelen unvanına nispetle Nakşibendilik olarak anılmaya başlamıştır. Nakşibendilik, Kuran-ı Kerim gerçeklerini anlayabilecek derecede saflaşarak objektif hale gelmenin yöntemi olarak kabul görür⁴²².

İskenderpaşa dergahtan cemaate dönüşme sürecinde dört aşama ön plana çıkar: Vakıflaşma, Dergicilik ve Şirketleşme bir siyasi parti haline dönüşerek siyasi iktidara talip olma cemaatin içinde çıktığı geleneğe oldukça yabancı bir gelişme idi. Nakşi geleneğinde siyaset ve siyasi iktidarla ilişkisi sadece çatışma-mücadele örnekleri ile de sınırlı değildi. Nakşi tarikatların kendilerine yakın duran siyasi iktidarlara işbirliği yaptıkları durumlar olmuştur⁴²³. Kotku'nun MNP-MSP hareketine onay verirken desteklerken, teşvik derken aynı zamanda siyaseti ve siyasi iktidarı insanı erdemli olmaktan alıkoyan engeller olarak değerlendirmesi oldukça manidardır. Çünkü Kotku'nun MNP ve MSP partilerine onay vermesi ve desteklemesi Nakşibendi geleneğindeki zulmünden inananları korumak amacıyla iktidara yakın durma teviline sınırlarını da aşan bir durumdur. MNP-MSP örneklerinde, kötülüğünden endişe edilen iktidarla, kötülüğünden sakınmak için, yakınlık kurulması yerine, bizzat o kötülüğün kendisine, yani iktidara, talip olunmuştur. Ancak MNP-MSP oluşumunu Türk siyasi hayatında 1950 den sonra meydana gelen gelişmeler içinde değerlendirildiğinde ilk bakışta ortaya çıkan çelişkili durumun büyük ölçüde ortadan kalktığı görülecektir. Kotku, partilerin yanlış

⁴²¹ M. Emin Yaşar, "Dergahtan Parti'ye, Vakıf'tan Şirkete Bir kimliğin Oluşumu ve Dönüşümü İskenderpaşa Cemaati", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C. VI, (Ed. Tanıl Bora –Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005, 325.

⁴²² Yaşar, *Dergahtan Parti'ye.*, a.g.m.,324.

⁴²³ M. Emin Yaşar, "Mehmet Zahid Kotku", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C.VI., (Ed. Tanıl Bora –Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul,2005, 328.

kuruluşlar olduklarından; kurulmasına onay verdiği partiyi daha çok bir dernek, bir meslek kuruluşu gibi tasavvur eder. Bu yüzden İskenderpaşa Cemaatinin kuruluşunda birinci derecede rol oynadığı MSP'ye verdiği destek, siyasi rejimi değiştirmek iddiası taşıyan İslamcı bir siyasal partiye verilen destek değildi. Kotku bu türden bir çabanın sınırlarını ve risklerine karşı etrafını uyarır. Ona göre hedefler ve tercihler Türk toplumunun ahlaki ve kültürel yaşamına yönelik olmalıydı⁴²⁴. MGH Teşkilatlarında kendilerinin parti olmadıklarının partilerin İslam'a aykırı kuruluşlar olduğunu kendilerine parti ismi verilmesinin nedeni kanunu gerekçelerden kaynaklandığını dile getiriyorlardı.

Mehmet Zahid Kotku, Erbakan'a II.Abdulhamit'ten sonra bu milletin idaresine Masonlar el koymuştur ve yönetim onların elindedir. Bunu düzeltmek lazım, diyerek adeta onu görevlendirmiştir. Kotku makro sosyo-ekonomik değişimlerin ancak ahlaklı kişilerden oluşan bir hareketle gerçekleştirilebileceğine inanmıştı. İskenderpaşa Dergahı 1969 seçimlerinde Erbakan'ın Konya'dan bağımsız aday olarak seçilmesi için tüm ekonomik ve cemaatsel gücünü seferber etmiş ve Erbakan'ın seçilmesini sağlamıştı. Bu ilk siyasi başarı daha sonraki başarıların başlangıcı ve modeli olacaktı⁴²⁵.

Bağımsızlar içinde adayların bağımlı olduğu dinsel akımlarda da farklılıklar vardır. MNP'de daha belirginleşen bu farklılık adeta MNP'yi bir dini akımlar koalisyonu hüviyetine sokmuştur. Bağımsızlar hareketinin lideri Necmettin Erbakan Nakşi kökenli iken Maraş adayı Ahmet Tevfik Paksu Nurculuk akımı içindedir. Bağımsızlarda başlayıp MNP'ye uzanan bir dini akımlar birlikteliğini göstermektedir. Bunların diğer partilerde aday olma şansı varken o dönem için yeni ve geleceği belli olmayan bir partiye girerek nerede durduklarına açıklık getirmişlerdir. Bediüzzaman Said Nursi'nin talebelerinden olan ve kendisi için vekili mutlakımdır dediği Hüsrev Altınbaşak etrafındaki insanlara Milli Görüş varken başka partiye oy verilir mi? Mutlaka MSP'yi desteklemelisiniz diye nasihat edişi⁴²⁶ bize bunu doğrular niteliktedir. Bunun yanında MSP-CHP koalisyonu döneminde O sıralarda tutuklu bulunan Said-i Nursi'nin talebelerinden Hüsrev Altınbaşak'ın

⁴²⁴ Yaşar, Mehmet Zahid Kotku, a.g.m.,331.

⁴²⁵ Yavuz, a.g.m.,591.

⁴²⁶ Ertem, a.g.e.,71.

hapisten kurtulması için Adalet Bakanı Şevket Kazan girişimlerde bulunmuştur⁴²⁷. Bunun yanında MSP koalisyon döneminde Risale-i Nur eserlerin okunması üzerindeki yasak kaldırılmıştır⁴²⁸.

Sonuç olarak MSP'yi 1973 genel seçiminde cemaatler desteklemişlerdir. MSP beklenenin üstünde bir başarı göstermiştir. Ama 1977 yılında 5 Haziran'daki seçimlerden önce, cemaat bağlantısı olan bir grup milletvekili Necmettin Erbakan'ın siyaset biçimini protesto ederek MSP'yi terk ettiler. Meclis 5 Haziran 1977'de erken seçim kararı aldı. Seçime az bir zaman kala Ahmet Tevfik Paksu, Hüsamettin Akmumcu, Mustafa Gündüz Sevilgen, Reşat Saruhan, Ali Acar, Ahmet Akçael, Vahdettin Karaçorlu, Rasim Hancıoğlu, Cemal Cebeci, Hulusi Özkul, Yahya Akdağ, Cahit Karaçor, Sabri Dörtkol ve Hüseyin Abbas gibi genellikle nurcuların ve yazarların kolundan olan muhalifler, tek tek partiden ayrılıyor ve MSP den desteğini çekiyordu⁴²⁹. 1977 yılında 5 Haziran'daki seçimlerden önce, cemaat bağlantısı olan bir grup milletvekilin MSP'yi terk etmelerinden sonra parlamentodaki 11 sandalyeyi de beraberlerinde götürmüşlerdi⁴³⁰. 1977 genel seçimlerinde MSP'nin oy oranı ve milletvekilli sayısı düşmüş ve bu sayı 24 milletvekilli kalmıştır. Bu da MSP'yi 1973 genel seçiminde cemaatlerin desteklediğini ve bir cemaat koalisyonu olduğunu kanıtlamaktadır.

3.15.5. Kemalizme Karşı Duruşları

Kemalistler, İslam dini dogmatiktir. İslam'dan kurtulursak çağdaşlaşacağız derken kendi doğma Kemalizm devrimlerini ortaya koydular. Üzerinde tartışılmaz, konuşulamaz, eleştirisi yapılamaz bir duruma getirmişlerdir. Müslüman kesim de, gerçekleşen devrimleri gönül rızasıyla bir türlü benimseyememiştir. Kemalistlere ve devrimlere sessizce karşı çıkanlar, devrimler yerine daha çok İslam'ı, Batı kültüründen çok yerli kültürü önde tutmuşlardır. Devrimlere baktığımızda devrimlerle beraber toplum zenginleştirilmemiştir. İhtibarlı hale getirmemiştir. Halktan, tabanda kokup, halka rağmen yapılmıştır. Bu yalnızca Kemalistlerin

⁴²⁷ Albayrak, a.g.e., 100.

⁴²⁸ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e., 438.

⁴²⁹ Akgül, *Erbakan Devrimi*, a.g.e., 49.

⁴³⁰ Musfata Gündüz Sevilgen, *MSP'de Dört Yıl (1973-1977)*, Ankara, 1979, 242.

tercihidir. MSP 1973 genel seçimlerde Kemalizm'e karşı bir duruş ve zıt söylemler geliştirmiştir. Buda seçimde MSP'nin oy oranını artırmıştır.

MSP ideolojisinin en önemli katkısı 1920'lerdeki radikal Kemalist değişiklerine karşı Türk toplumunda egemen olan Osmanlı-İslami geleneğinin yeniden canlandırılması oldu. Müslüman Osmanlı reformcuları Türk toplumunun Avrupa kurumlarını ve teknolojisini benimseyebileceği, ama aynı zamanda kendi kültürel ve dini birçok olumlu ve hayati unsuru muhafaza edebileceği görüşündeydiler. Bu sebeple MSP platformu, radikal Kemalist projeye karşı doğrudan bir protesto idi. Her ne kadar MSP, Kemalist reformlara karşı İslami bir protestonun ilk siyasi ifadesi olmasa da, yarı demokratik bir siyasi sistem içerisinde, MSP İslami protestoyu ilk kez kurumsallaştırıyordu. MSP, sosyal sözleşmesini Milli Görüş olarak formüle etti ve bunu dört esasa göre tanımladı; Kültür, sanayileşme, sosyal adalet ve eğitim⁴³¹. Kemalizm ise Batılı değerlerin İslami değerlerden üstünlüğünü kabul etmiştir ve dini insanların ve toplumun hayatından sökmek amacıyla kurulmuştur. Bu kabule uygun bir şekilde Müslüman bireyden ziyade bu modern ve batılı değerlerle donanmış bir kuşak meydana getirmek Cumhuriyet kadrolarının başlıca hedefiydi. İslamiyet ve Müslümanlar bu radikal batılaşma ve moderleşme projesinin önündeki en büyük engel olarak zor kullanma ve mahrum bırakma mekanizmalarıyla, bütün simgeleriyle birlikte, kamusal alanın dışına itilmiştir⁴³². Ama MSP hükümet ortağı olduğunda kadrolaşmaya büyük önem vermiştir. MSP Milletvekili Turhan Utku ile yaptığımız röportajda bu konuda “*Kendi Bakanlıklarımıza kendimize yakın kişileri yerleştirdik. MSP çoğunluğu mühendislerden oluştuğu için müdürlük ve genel müdürlüklere kendimize yakın mühendisleri yerleştirdik. O dönemde yetişmiş nitelikli kişi sayısı da azdı ama biz gedik açtık*”⁴³³. demektedir.

MSP de Milli Görüş ideolojisi adı altında Türkiye'de İslamiyet'in öngördüğü toplumsal, siyasal, ekonomik düzeni kurmayı hedeflemekteydi. Faaliyetlerini okuryazarlık oranının düşük olduğu kırsal yerleşim yerleri ile merkezden uzak

⁴³¹ Erbakan, *Milli Görüş'ün Esasları*, a.g.e., 25-32.

⁴³² Serdar Şengül, “İslamcılık, Kürtler ve Kürt Sorunu”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C.VI.,(Ed. Tanıl Bora-Murat Gültekingil),İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005, 526.

⁴³³ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

yörelerde sürdürmüşlerdir. Özellikle kırsal kesim bu türden karşı devrimci güçlerin görüş ve düşüncelerini yaymaları için uygun bir ortam olma özelliğini korumuştur⁴³⁴.

MSP anlayışına göre yüzyıllar boyunca, İslami kurallara uygun bir devlet ve toplum nizamı kurmuş olan Osmanlılar, gerilemenin önüne geçememiş ve Tanzimat döneminden itibaren Hıristiyan Batı'nın usullerini almaya kalkışmışlar, batı taklitçiliğini kurtuluş reçetesi olarak görmüşlerdir. Cumhuriyetle birlikte bu eğilim doruk noktasına ulaşmış, laiklik adı altında İslamiyet düşmanlığı yapılmıştır. Oysa gerçek kurtuluş reçetesi, taklitçilikten sıyrılmak, CHP tarafından temsil edilen “sol” veya AP tarafından temsil edilen “liberal” görüşlere karşı bir alternatif olarak geliştirilen Milli Görüş’ü benimsemektir⁴³⁵.

Hasan Aksay ile yaptığımız röportajda *"Kemalizm ideolojisine sahip olan CHP, öz ruhtan uzak bir parti olduğu için halk, CHP rakibi olan partileri desteklemişlerdir. Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti nasıl CHP karşısında dönemlerinde rakip olup başarılı olduysa MSP de 1973 seçimlerinde CHP karşısında ciddi bir duruş göstermiş ve öz ruha sahip çıkmıştır. 1973 seçiminde halk AP ve diğer partileri CHP karşısında yetersiz görüyordu. MSP'yi tam karşıtı olarak görüyor ve destek veriyordu"*⁴³⁶.

MSP bazen açıkça, bazen de üstü kapalı dinsel ilkelere göre biçimlenecek bir toplumsal ve ekonomik düzeyi savunuyordu. Bu yüzden de karşı-devrimci ya da Atatürk karşıtı olarak damgalanmıştı. Partinin seçim uğraşı din görüşlerin savunulmasına, emperyalizmin eleştirilmesine ve büyük kapitalistlerin suçlanmasına dayandırılmıştı⁴³⁷.

Sonuç olarak bakıldığında Kemalist devlet ideolojisi tepeden inmece bir projedir. Kemalist anlayışı, kendi burjuvazisini oluştururken; MGH döneminde de İslamcı kesimde kendi burjuvasını oluşturur. MSP döneminde ‘özü’ inkar eden ve küçük gören, maneviyata savaş açmış ve Kemalist projesine bir karşı duruş iddiasındadır. Bu karşı duruş MSP için seçimlerde toplum üzerinde olumlu etki oluşturmuştur. CHP-MSP koalisyonunda iki partide idollerinden taviz vermek

---

⁴³⁴ Başar, a.g.m.,3.

⁴³⁵ Sarıbay, a.g.e.,114.

⁴³⁶ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁴³⁷ Kongar, a.g.e.,179.

durumundan kalmış; düşman iki kardeş gibi ortak hükümet kurmuşlardır. Hükümette MSP kadrolaşmaya çok önem vermiş ve devletin önemli kadrolarına dindar kişileri yerleştirmişlerdir.

3.15.6. Milli Selamet Partisi'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kullandığı Dilin Siyasal Etkisi

MSP'nin Doğu Anadolu'daki güçlenmesi sebeplerinden biri Kürtlerin dindar, muhafazakar büyük ailelerin geleneksel olarak çoğunun Nakşibendi tarikatının üyeleri olması Anadolu'daki Nakşibendi tarikatıyla olan yakın ilişkisinde kaynaklanıyordu. Çünkü MSP önde gelen kurucuların bir kısmı Nakşibendi Tarikatı'nın üyeleri idi. Esasen 1970'li yılların başından itibaren bölgede etkin olan dini, siyasi ailelerin tamamına yakını MNP-MSP çizgisinde yer almışlardır. Kürt hareketinin öncüleri olarak kabul edilen aileler başta gelmekteydi. Şeyh Said'in oğlu Şeyh Selahaddin MSP'ye açık destek vermekte, Necmettin Erbakan ile miting meydanlarını dolaşmaktaydı. Hatta 1973 seçimlerinde Erzurum'dan bağımsız olarak seçimi kazanan yeğeni Fuad Fırat amcasının telkiniyle MSP'ye katılmıştır. Yine Seyyid Abdülkadir'in torunları ve yeğeni Seyyid Taha-yı Sani'nin 1961'de İran'dan/Irak'tan gelen oğulları da MNP-MSP çizgisinde yer almıştır. 1913'te Bitlis ayaklanmasının lideri Şeyh Molla Selim'in torunları da aynı şekilde Necmettin Erbakan'a yakın durmaktaydılar. Yine, Bitlis ayaklanmasında idam edilen Arvasi ailesinden ve Seyyid Sibgatullah El-Arvasi'nin torunları Şeyh Şihabuddin ve Şeyh Muhammed Şirin'in yeğenleri ve torunları da, kuzenleri olan Abidin ve Kamran İnan'ın aksine MSP'yi desteklemekteydiler. Sadece, bu tür Dini, Nakşibendi ve Molla aileleri değil; Bedirhan Bey/Paşa, Babanlı Mahmud Paşa, Revandızlı Mehmed Bey, Şirvanlı İzzeddin Şir, Hakkarili Nurullah Bey gibi Kürt siyasal hareketinin kendi öncüleri olarak görüp yücelttiği şahsiyetlerin soyundan gelen ailelerin büyük çoğunluğu, Barzanilerin Şemdinli'deki akrabaları sol partilerde değil MSP-RP çizgisinde yer almışlardır. Heleki, Bedirhan Paşa ailesinin bir bölümü ile Seyyid Taha-yı Sani'nin ailesinin bu çizgide yer alması bunun en önemli noktasını teşkil etmekteydi. Çünkü bu aileler ve sülaleler aslında dini ve dindar bir kökenden gelmekte, seküler bir geçmiş ve geleneğe sahip değillerdi. Bu da Kürt sorununda asıl

itibarıyla, Kürt kartının MNP-MSP-RP çizgisinde, MGH'nin elinde bulunduğunu göstermektedir⁴³⁸.

Milli Görüş tarafından kurulan tüm partiler öncelikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde örgütlenmesini gerçekleştirmiştir. Örneğin MNP ilk örgütlenme çalışmaları Muş/Malazgirt ilçesinde başlamış bunun sebebi de 1071 Malazgirt Savaşı'yla Anadolu kapılarının İslam'a açılmasıdır. Sembol olarak önem verilmiştir. MSP, parti yönetiminde bölge insanını üst düzey temsil edilmiş. Hükümet dönemlerinde bölge milletvekillerine önemli bakanlıklar verilmiş, bölgeye yatırımlar yapılması için çaba sarf edilmiştir. CHP-MSP Koalisyonunda da sanayi yatırımlarında Anadolu'ya öncelik verilmesi maddesi yer almıştır. MSP Anadolu'da yaptığı mitinglerde Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin ırkçı politikaların özellikle Kürt kökenli yurttaşları küstürdüğü tezi sürekli gündeme getirmiştir. MSP de ise tüm yurttaşların ayırım gözetmeksizin eşit değerlendirileceğini, etnik kökenin üstünlük aracı olarak görülmeceği vurgulanmıştır. Milli Görüş iktidarında özellikle Kürt kökenli yurttaşların ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmekten kurtulacağı söylemi çok sıklıkla kullanılmıştır⁴³⁹.

MSP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yüksek oy almasının bir sebebi'de Türkiye'de devlet yatırımlarının dengeli bir şekilde dağıtılmadığını Anadolu'da sıklıkla dile getirmesidir. Erbakan, MSP iktidarında devlet yatırımlarının dengeli bir şekilde dağılacakını söylüyordu. Bunun için çalışmalarda bulunuyordu. Erbakan siyasete girmeden önce Türkiye Odaları, Sanayi Odaları ve Borsaları Birliğine Genel sekreter olarak tayin edilmişti. İlk iş olarak, kredi paylaşımındaki adaletsizliklere karşı çıkmıştı. O dönemde Odalar Birliğine verilen 20 milyon doların yatırım kotasının, 19 milyon doları İstanbul, İzmir tüccarına veriliyordu, sadece 1 milyon doları Anadolu'ya gidiyordu. Elbette bu durum daha sonra İstanbul'a aşırı göç ve plansız şehirleşme gibi birçok sonucu doğurmuştur. Oysa Anadolu sermayesinin desteklenmesi halinde ülke genelinde büyük bir sanayileşme başlayabilirdi. Bu yüzden Erbakan döviz dağıtımına puantaj sistemi getireceğini,

⁴³⁸ Müfit Yüksel, Yeni Şafak Gazetesi, 15 Eylül 2012, Kürtler ve Milli Görüş-3.

⁴³⁹ Poyraz, *Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüş Hareketi*, a.g.t.,298.

kredi paylaşımında İstanbul sanayicisiyle Anadolu sermayesinin dengeleyeceğini, yatırımları verimli üretimlere yönelteceğini söylüyordu⁴⁴⁰.

23 Eylül 1973 Güney Doğu Anadolu Bölgesi “Herkes Refah” Diyarbakır da yapılan Mitinginde Erbakan yapmış olduğu konuşmasında “*Diyarbakır sanayi, kültür merkezidir, yurdun en büyük tarihine sahip şehirlerden biridir. MSP Anadolu insanını zengin etmek için geliyor. MSP temel sloganlarından, temel sözlerinden bir tanesi herkese refah, herkese hürriyet sözüdür. CHP-AP bu kavramların manasını bilmeyen zihniyettir. Bu israfçı zihniyetten dolayı Anadolu insanı çalışacak işyeri bulamıyor. Çünkü faydasız yerlere, muzır yerlere paraları harcıyor. Anadolu insanı ekmek parası kazanacağı tesisleri kuramıyor. Anadolu insanını Avrupa’daki fabrikalara işçi olarak göndermeyi marifet zann ediyor*”⁴⁴¹. Erbakan, MSP iktidarında fabrikaları yalnız İstanbul’a kurmayacak, Anadolu’nun her tarafına fabrika kuracak hatta köylere kadar fabrikaları yayacak ve bu fabrikaların sahipleri CHP’nin yaptığı gibi ne devletin olacak, nede AP’nin yaptığı gibi Erbakan’ın şu sözleriyle “*İstanbul’daki üç buçuk zengin mutlu azınlık olmayacak*” Bu fabrikaların sahibi o köyde, o şehirde oturan çalışanların olacaktır. Böylece MSP Türkiye’deki coğrafi dengesizlikleri kaldıracak ve iç barışın temini olacağını belirtmektedir⁴⁴². MSP Parti programında da bunu dile getirmektedir. Sanayi bakımından yurt içinde yeni sanayi istihlal sahaları teşkil edilmeli ve yaygın sanayileşme ve kalkınma politikası takip olunarak bütün yurt sathındaki potansiyel seferber edilmelidir⁴⁴³.

Erbakan’ın bu fabrikaların dağılımıyla Güneydoğu ve Doğu Anadolu’ya ağırlık vermeye çalışmıştır⁴⁴⁴. Türkiye’nin bütün bölgelerinde yatırımların dengeli bir şekilde dağılımı için Devlet Planlama Teşkilatı kuracaklarını; bu teşkilatın proje ofisleri kuracağını, projelerin karşılaşacağı güçlüklerle mücadele edeceği ve sanayi koruma ve geliştirme kanunu ile yurdun her yerine yatırımların götürüleceğini dile getirmiştir⁴⁴⁵.

---

⁴⁴⁰ Ergin, a.g.e.,25.

⁴⁴¹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,405-409.

⁴⁴² Erbakan, *Milli Görüş-Temel Görüş*, a.g.e.,44-45.

⁴⁴³ Milli Selamet Partisi Programı, Elif Matbaacılık, Ankara, 1973, 6.

⁴⁴⁴ Çalmuk, a.g.m.,554

⁴⁴⁵ Erbakan, *Milli Görüş*, a.g.e.,65.

Doğu Anadolu bölgesi 26 Ağustos 1973 Erzurum Eğitim (Maarif) mitinginde Erbakan “*Anadolu'nun artık fakirlikten ve buhrandan kurtulup, yeniden zengin olmasını istiyoruz. Milletimizin tarihteki büyük tahtına çıkıp oturmasını istiyoruz. Biz isteyeceğiz Cenab-ı hak da 14 Ekim de istediğimizi fazlasıyla verecektir*”⁴⁴⁶.

Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda 1973 genel seçimlerinde Kürtlerin etkisi sorusuna “*Kürt halkı İslam dinine sadık insanlardır. Size canımız feda, emrinizdeyiz, sizin partinizde ırkçılık yok, İslam'ı canlandırmak için parti çalışması yapıyorsunuz*”⁴⁴⁷. şeklinde cevap vermişlerdir. Böylece seçim sonucunda Kürt vatandaşların yoğun yaşadığı bölgelerde ortalamanın üstünde oy almışlardır.

MSP genel seçimden önce Müslümanlık ve Kürt kimliğine sahiplenmeleri, Kürt kökenli yurttaşların ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmekten kurtulacaklarını ve devlet yatırımların dengeli bir şekilde dağılacığı, yatırımların MSP'yle Doğu ve Güney Anadolu'ya bölgelerine başlatılacaktır. Bu söylemler seçimlerde Doğu ve Güneydoğu'daki oy oranlarını etkilemiştir. Seçim istatistiklerine baktığımızda MSP'nin 1973 genel seçiminde Doğu ve Güneydoğu'da yüksek oranda oy almıştır. MSP, 1977 genel seçimlerinde batı illerinde aldığı oya bakılırsa; 1973 genel seçimlerine göre oy kaybı yaşamıştır. Türkiye'nin Batı illerinde oy kaybına uğramıştır. Bu iller, Isparta, İçel, İzmir, Kırklareli, Aydın, Çanakkale, Tekirdağ Muğla, Denizli ve Doğu Anadolu'dan da Tunceli'dir. MSP Türkiye'nin birçok ilinde oy kaybederken Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 1977 genel seçimlerinde oy oranını arttırmıştır. MSP'nin oylarını arttırdığı bu iller, Mardin, Muş, Hakkari, Malatya, Siirt, Bitlis, Van ve Urfa'dır⁴⁴⁸.

3.15.7. Türkiye'de İslami Siyasi Kimliğin Etkisi

Türk toplum yapısında bireylerin kimlik tanımlarında dinin yadsınamaz bir yeri vardır. Bireyin iç değerler dünyası ile dış dünyanın ona sunduğu değerler arasında uyumsuzluk olması durumunda, bir kimlik bunalımının yaşanması söz

⁴⁴⁶ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, ,C.I.,a.g.e.,383.

⁴⁴⁷ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁴⁴⁸ TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012, 15-16.

konusu olabilmektedir⁴⁴⁹. Türkiye de İslami kesimin iç dünyası ile devletin kendisine sunduğu dünya arasında tezatlık vardı. Bu da İslami kesimin bastırılmış duyguların birikmesine neden olmaktaydı. Bu bastırılmış duygular Osmanlı devletinin son dönemlerinde başlayıp Cumhuriyetin kuruluşuyla devam etmiştir. Türkiye'de İslami Siyasi Kimliğin oluşması tavizsiz dinsel çevrelerin 100 yıldır uzak kaldıkları siyasi yaşama dönme isteklerin bir sonucudur⁴⁵⁰. MSP İslami geleneği de, Türkiye'nin çağdaş kimlik ve adalet sorunlarını çözmek için modernist bir söylem olarak yeniden tasarlamıştır. MSP, İslami geleneğin, dünyanın her yerindeki Müslümanlar için siyasi, ekonomik ve kültürel başarı örneği olabilecek bir yeni Türkiye oluşturulmasına yönelik modern söylemler bağlamında yeniden yapılandırılmasıdır. Bu durumun oluşturduğu İslami siyasi kimlik, dini oryantasyona sahip sosyal gruplar arasında yeni bir kimlik ve bağlılık nosyonundan ibarettir. Bu kimlik hem doğal bir değere, hem de daha iyi bir hayat sürme ve ortak söylemleri kullanarak uyumlu bir iletişim kurmak üzere ortak davranış kalıplarını dışsallaştırma maksadını gerçekleştiren araçsal bir değere sahiptir⁴⁵¹. Bu da Türk toplumunun bir olgusunu temsil ediyor. Günlük yaşamımızdaki kötülüklerin temel nedenini İslam'dan ayrılıştan gören, kurtuluşu İslam'ın ilkelerinde arayan, çağdaşlaşmanın bütün belirtilerine kuşkuyla bakan milyonlarca insanımız bulunmakta; onları yok saymak doğru bir davranış olmaz; olması gereken varlıklarını kabul edip onlarla diyalog kurmak ve içlerindeki eğilimleri olumlu yönlere çevirmektir. Bu eğilimler içinde çok sağlıklı bir takım tutumlara temel olabilecek başlangıç noktalarının bulunduğu da açıkça ortaya çıkmıştır. Yıllar yılı iç ve dış sömürücülerin aracı olarak kullanılan din duyguları, artık içte sömürüye karşı bir düzen kurmanın, dışta da ekonomik bağımsızlık kazanmanın temelleri olarak ileri sürülmeye başlanıyor⁴⁵². MSP iç ve dış din sömürücülerine karşı İslami bir duruş göstermiştir. Sömürücülerin amaçlarını miting alanlarında söylemişlerdir. Muhafazakar dindar taşra kendisini siyasal ve kültürel alandan dışlayan Cumhuriyet Batıcı-seçkinciliğine karşı Osmanlı mirasına sahip çıkmayı kendini onunla irtibatlandırmayı bir seçkinler statüsü olarak görmüştür⁴⁵³.

---

⁴⁴⁹ Ejder Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, 78-79.

⁴⁵⁰ Yalçın, a.g.e., 66.

⁴⁵¹ Yavuz, a.g.e., 322.

⁴⁵² Albayrak, a.g.e., 163.

⁴⁵³ Nuray Mert, *Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İslamcılık*, C.VI., (Ed. Tanıl Bora–Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005, 416.

MSP, Türkiye'nin büyük devlet olmasının temelinde İslam uygarlığına dönüştür. Osmanlının çöküşünü Batılılaşma uğruna İslam'ı reddetmesine bağlayan MSP, büyük Türkiye'nin İslam uygarlığına dönmekle oluşacağını savunuyordu⁴⁵⁴. Milli Görüş adı ile anılan ideoloji kısa sürede sanayileşmeyi ve İslam ülkeleri arasında daha sıkı işbirliği savunuyordu. MSP Türkiye'nin ortak Pazar'a girmesine karşıydı ve faizleri de haram kabul ediyordu. MSP'ye göre milli kalkınmanın ve güçlü olmanın yolu, yeniden İslam'ı değerlere ve uygulamalarına dönmektir. Bu görüş gerçekleşirse, hızlı bir sanayileşme ve kalkınma sağlanacaktır⁴⁵⁵. MSP'nin savunduğu siyasi ve ekonomik program Türkiye'nin hakim destek eksenli kültürle barıştı. İslami kimlik etrafında şekillenen MSP Türk modernleşmesinin itici gücü de oldu. MSP hem mufalefet açısından hem çevre güçlerini merkeze taşıyarak ve devlet tarafından değil toplum tarafından belirlenmiş bir modernleşme partisi olarak son derece başarılı olmuştur⁴⁵⁶. Bu yönüyle MSP hem muhalif hem de modernleşmeci bir karaktere sahiptir.

Türk siyasi hayatında dini esaslara dayalı ve onları hayata hakim kılma iddiası ile ortaya çıkan MSP değişik ve renkli bir siyasi görüntü içinde Türkiye'de politik bir ortam oluşturarak koalisyonlarda yer almış, kültürel, ekonomik ve politik bir çizginin yeni ve tartışmalı havasını gündeme getirmeyi başarmıştır. MSP'nin en çok maruz kaldığı ithamda "gericilik" olmuştur⁴⁵⁷. Bu yönüyle MSP dindar kesimin ilk örgütlü siyasal muhalefet partisidir. İslamcı kesimlerin bağımsız bir siyasal kimlik kazanmalarının hem sonucu, hem de bu süreci hızlandıracak bir oluşum olması itibarıyla de sebebidir. Bu yönüyle, ülkedeki dini akım ve grupların etkisiyle şekillenen bir hareket olarak da değerlendirilebilir⁴⁵⁸. Türkiye'deki dindar kesim; MSP ile meclise girmiş Bakan olmuş, holding kurmuş, gazete ve televizyon sahibi olmuştur⁴⁵⁹. Türkiye'de Müslümanların gözünü açmıştır. Böylelikle MSP yeni bir "siyasi örgüt" durumundadır. "Ezilmiş ve horlanmış İslamcılar" hem parlamento hem de hükümettedirler artık⁴⁶⁰. Dolayısıyla dinin toplumsal yaşamı düzenleyen

⁴⁵⁴ Şadiye Ay, "Türkiye'de Siyasal İslam", *Mevzuat Dergisi*, Sayı:83,Kasım 2004.

Bkz. <http://www.mevzuatdergisi.com/yazarlar/sadiye-ay.htm>.,Erişim Tarihi 26 Ağustos 2015.

⁴⁵⁵ Duman, *a.g.e.*,84.

⁴⁵⁶ Yavuz, *a.g.m.*,593.

⁴⁵⁷ Albayrak, *a.g.e.*,7.

⁴⁵⁸ Maviş *a.g.e.*,178.

⁴⁵⁹ Ergin, *a.g.e.*,11.

⁴⁶⁰ Albayrak, *a.g.e.*, ,84

sistematik bir öğretiy olarak siyasal yaşamı da düzenlediğini, toplumsal gerçekliğe bakıldığında dinlerin, en azından, siyasal yaşamda neyin nasıl olması gerektiği yolunda reçeteler verir. “Tarihsel detaya bakıldığında, din için siyasal sistem açısından en önemli işlevin meşruiyet sağlama olduğu görülmektedir”⁴⁶¹.

1950'lere kadar uygulanan pozitivist, bilimi tüm toplumu anlamlandırmada ve şekillendirmede yegane referans noktası olarak gören laiklik uygulamalarının hakim, güçlü bir değerler sistemi oluşturamadığını, dinin toplumdan dışlanmasının toplumda, kültürel kuralızsızlık ve kimlik arayışına neden olduğunu, bu arayışların 1960 sonrası Türkiye'sinin ideolojik çeşitlilik ve arayışlarının temel nedeni olduğunu vurgulamıştır. MGH Türk toplum yapısı içinde var olan bu kimlik bunalımının aşılmasında önemli bir rol oynamış ve bu rolünden ötürü Türk seçmeninden güçlü bir destek görmüştür⁴⁶². MSP Türkiye'de zulme uğramış hakaret görmüş Müslümanların temsil edilmesi davasına sahip çıkmış ve Geleneksel Türkiye siyasetinin o güne kadar söylemediklerini söylemesi, ahlaktan, maneviyattan bahsetmesi ve İslami değerlere vurgu yapması dindar kesimin Milli Görüş'e bağlanmasına sebep oldu. Bu da genel seçimi doğrudan etkilemiştir 14 Ekim 1973 seçimlerine MSP, % 11.8 oy oranı ile Meclis'e 48 milletvekili göndermiştir. Birçok araştırmacı gibi Yalçın da, bu oyların büyük kısmının köyden değil kentten alındığına dikkat çekmektedir. MSP 25 büyük kentin 11 'inde Türkiye oranının üstünde oy aldı. MSP 'nin çok oy aldığı kentlerin ortak özelliği, dinsel inanç ve geleneklerin toplum yaşamında önemli bir yer tutmasıdır⁴⁶³.

MSP-CHP koalisyon döneminde İstanbul'da bulunan bir “çıplak kadın heykeli”ni yerinden sökülüp atılması yanında koalisyonun 19 Mayıs gösterilerinin “çıplak kıyafetle” yapılmasına karşı çıkılması gibi hususlar, MSP'nin üstüne gidilmesi⁴⁶⁴ bu da bize şunu gösteriyor ki devlet bir aygıt olarak kimin elindeyse ideolojisine göre hizmet üretir. MSP'nin iktidar döneminde Kıbrıs Barış Harekati gerçekleştirilmiş, ayrıca Müslüman ülkelerle işbirliği arttırmıştır. Yine bir dışişler bakanı İsrail ile geliştirdiği ilişkiler nedeniyle MSP'nin verdiği gensoru önergesiyle düşürülmüştür. Erbakan ilk dış gezilerini İslam ülkelerine yapmış. Tüm bunlar Milli

---

⁴⁶¹ Şaylan, *a.g.e.*,30.

⁴⁶² Mümtaz'er Türköne, *Modernleşme Laiklik ve Demokrasi*, Ark Yayınları, Ankara, 1993, 34.

⁴⁶³ Yalçın, *a.g.e.*,61-66.

⁴⁶⁴ Albayrak,*a.g.e.*,86.

Görüş ideolojisinin dış politika önceliğini Milli ve İslami esaslar doğrultusunda belirlediğini gösterir. İslam'ın geri kalmışlık olarak kabul gördüğü bir dönemde İslamsız saadet olmaz dinin gerekliliğini dile getirmiş ve 1973 genel seçimlerin başarısından sonra Türkiye'deki İslami kesime karşı bazı önyargılar yavaş yavaş kırılmaya başlamıştır. “Müslümanlar devlet işlerinden anlamaz, saftırlar, üst mevkilere gelemmezler” algısının kırılmasının bir nevi başlangıcı oldu. Müslümanlar, ülke yönetimine talip olmaya başladı. Böylece Türkiye'de Müslüman kesimin kendine özgüveni artmış ve özgüvenin başlangıcı olmuştur. Bu başlangıç Erbakan'la başlayıp Özal'la devam etmiş sonraki yıllarda ve günümüzde de devam etmektedir.

3.15.8. Türkiye'de Yerli Siyasi Kimliğin Etkisi

MSP, Parti Programında ana gayesinin milletimizin manevi ve maddi sahada kalkınarak saadet ve selamete erişmesini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. *“Manevi kalkınmamızı sağlamak için Milletimizin milli şuur ve gayeler etrafında toplanmış bölünmez bir bütün teşkil etmesi, İnsan hak ve hürriyetlerini teminat altına alınması, Demokratik nizam içinde iç barışın tam ve kamil manada tahakkuku ve devlet millet beraberliğinin sağlanmasıdır. Manevi kalkınmamızın sağlanması ve milletimizin muasır medeniyetin her bakımdan üstüne çıkabilmesi için tarihine bağlı, örflerini hürmet ve saygıyla muhafaza eden; Her türlü taklitçilikten uzak milli şahsiyetine müdrik her gün bir öncekinden daha ileri olma iman ve azmiyle şahlanan bir şuurla hareket edilmesi zaruretine inanıyoruz.”* şeklinde söylem ve fikirlere ağırlık veriliyordu. MSP'nin programında belirttiği noktalardan bir tanesi de yerliliğe vurgu yapmasıydı.

MSP'nin ideolojisi, 19. yüzyıl sonu ve 20. Yüzyılın başlarında Batılılaşma çabalarıyla birlikte gündeme gelmiş olan İslamcı akımın bir devamı niteliğinde görülebilir. Din temasını belirgin bir biçimde ele alarak kurulan partilerin yanı sıra çok partili dönem süresince Türk toplumunda din ve dini geleneklerin konumu partiler arası sürekli bir tartışma ortamına yol açmıştır. MSP, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa bu tartışmayı çok boyutlu olarak gündeme getirmiş ve muhafazakar akımın merkezindeki elitler açısından, bir ideoloji oluşturmaya çalışmıştır. MSP, siyasi felsefesini ve programını ‘Milli Görüş’ adı altında sunmuştur. Buradaki ‘milli’

kavramı, MSP'nin kendi konumunu o dönemin diğer partileriyle karşılaştırması sonucunda ortaya atılmıştır. CHP'yi 'Solcu Görüş' ve AP'yi 'Liberal ya da Renksiz Görüş' sahibi partiler olarak nitelendiren MSP, her ikisini de dış kaynaklı ideolojilerden esinlenmiş partiler olarak tanımlamış, kendi dünya görüşüne 'milli' derken bunu Türk kültür ve medeniyetinin özüne dayandırdığını savunmuştur⁴⁶⁵.

1970'lerin ilk yıllarında birçok Müslüman-Türk eskiden yasaklanan kimliklerini dile getirmek için yeni açılan fırsat alanlarından yararlanmaya başladı. Laiklik, sanayileşme, kentleşme, bilginin kitlesel eğitim ve iletişim yoluyla popülerleşmesi gibi modern gelişmelerle bu sayede başa çıkacaklarını düşündüler. Bu insanlar yeni oluşan bu bilinci kucaklamak ve ifade etmek için MNP'nin ve onun Anayasa Mahkemesi'nce 20 Mayıs 1971'de kapatılmasından sonra da 1972'de MSP'nin kurulmasını desteklediler. 1970'lerin başında MNP'den, MSP'ye uzanan isim değişiklikleri, seküler aydınlanmacı merkezle, Türk- Müslüman taşra arasında süregelen güç mücadelesinin baskılarını ve aynı zamanda her bir dönem boyunca partinin ana siyasi platformunu yansıtmaktadır. Mesela Milli Nizam, popüler Türkçe'de din kökenli 'adil düzen' kavramıyla aynı anlama gelmektedir. 'Milli' yalnızca 'ulusal' anlamına gelmez, aynı zamanda dini etnikliği de çağrıştırır ve adalet, sadakat ve cemaatin etik işareti olarak kullanılmaya devam eder⁴⁶⁶.

Erbakan'a göre Milli Görüş'ün ırk ile milliyet ile alakası yoktur. Millet-i İbrahim'in mücadelesini vermektir. Erbakan yerel unsurları ise şöyle değerlendirmiştir; Milli Görüş; "Malazgirt'tir, Kosova'dır, Niğbolu'dur, İstanbul'dur, Galiçya'dır, Sakarya'dır, Sultan Fatih'tir, Ulubatlı Hasan'dır, Seyit Onbaşı'dır, Sütçü İmam'dır." Burada Milli Görüş'ün yerli olduğunu kaynağı geçmişin maneviyatında aldığını belirtmektedir⁴⁶⁷. Seçim beyannamesinde tarihimiz şan ve şerefle doludur. *Milletimiz bütün tarihi boyunca hakkı ve adaleti temsil etmiş, diğer milletlerin yekununa galebe çalarak insanlığa her sahada hizmet etmiştir. Daha bir sene önce, batının toplam gücü olan haçlı ordularının yanlış zihniyetine milletimiz karşı çıkmış, onların barbar hücumlarını göğsünde söndürmüştür.*

---

⁴⁶⁵ Durmuş Ali Koltuk, *Türk Siyasi Tarihinde Milli Nizam ve Milli Selamet Partileri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2009, 147.

⁴⁶⁶ Yavuz, a.g.e., 280.

⁴⁶⁷ Erbakan, *Milli Görüş'ün Esasları*, a.g.e.,10.

Milletimiz beş asır önce İstanbul'u fethederken ve dört asır önce Viyana kapılarını zorlarken aynı şekilde batının toplam gücüne karşı zaferler elde etmiştir. Tarihimiz hep böyle geçmiştir. Milletimiz inançlara müdahale etmemiş hiç bir zaman sömürgeci olmamıştır. Milletimiz tarihi boyunca milletlerarası münasebetlerde, hakkın ve adaletin müdafii olmuş ahitlere bağlılık ve karşılıklı eşit muamelenin en güzel örneklerini vermiştir. Milletimizi dıştan yenemeyen yanlış zihniyetler, uzun asırlar sonra onu içten yenme yoluna yöneldiler ve bu hususta zamanla büyük başarılar sağladılar. Gayri Millilik hareketleri maddi ve manevi sahada gerilememize sebep olmuş ve büyük imparatorluğumuzu kısa zamanda çökertmeye ve yıkmaya kafi gelmiştir. Çanakkale ve istiklal Harplerimiz, bütün tereddiye rağmen inandığı zaman bu milletin yine ne büyük harikalar gösterebileceğine dair en yakın tarihimizin açık şaheserleri ve milletimizin hayati yetini kaybetmediğini ortaya koyan kuvvetli delilleridir denmiştir⁴⁶⁸. Seçim beyannamesinde MSP'nin milli heyecanla doğmuş bir hareket olduğunu, bu milli hareketi Erbakan seçim mitinglerinde de haykırıyordu. Doğu Anadolu bölgesi Maarif 26 Ağustos 1973 Erzurum mitinginde Erbakan "MSP 10 ay önce kuruldu. Yıldırım gibi vatan sathına yayıldı. Bir insan dışarıdan bakarsa MSP'yi 10 aylık yeni bir parti zanneder. MSP aslında milletimiz kadar eskidir"⁴⁶⁹. Samsun mitinginde Erbakan "MSP bizim milletimizin aslıdır, özüdür, kendisidir"⁴⁷⁰. Mitinglerde ve toplantılarda MSP'yi milletle bütünleştirmek istemiştir. MSP'nin milletin kendisi olduğunu belirtmişlerdir.

Şüphesiz, bu hızlı örgütlenmede MSP'nin gördüğü yaygın desteğin büyük etkisi olmuştur. 1973 seçim sonuçları bu yaygın desteği kanıtlaması açısından önemli bir evreyi simgelemektedir. Bu seçimlerden aldığı oy ve kazandığı sandalye sayısı MSP'yi Türk siyasal hayatının üçüncü büyük partisi yapmıştır. Ayrıca MSP geldiği bu durumdan sonra Türk demokrasisi için 'anahar parti' niteliği kazanmış ve üç ayrı hükümette ortak olarak ideolojisini uygulamaya koyma olanağı bulmuştur⁴⁷¹.

---

⁴⁶⁸ Milli Selamet Partisinin 1973 Seçim Beyannamesi, 4-5.

⁴⁶⁹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,383.

⁴⁷⁰ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,392.

⁴⁷¹ Sarıbay, *Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası: MSP Olayı*, a.g.m.,265.

3.15.9. Milli Selamet Partisi'nin Teşkilatlanmadaki Başarısı

Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlarında Kur'anı Kerim mealinde Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) itaat edin buyurmaktadır⁴⁷². Bu ayet doğrultusunda parti teşkilatındakiler Erbakan'ı ulu emir (baştaki idareci) olarak gördükleri için ona itaatı farz Allah'ın bir emri olarak görüyorlardı. Erbakan etrafında şekillenen MGH hedeflerini gerçekleştirmek için o hedeflere inanan "inanın seçmenlerden" oluşan tabanıyla diğer partilerden ayrıldı... MGH seçimleri "Müslümanların sayımı" şeklinde ele alırken halkla ilişkilere büyük önem verdi. Partileşme sürecinde cemaat, teşkilat ve lidere itaat sürekli vurgulandı. Cemaat şeklinde örgütlenmesi hareketin her alanda yayılmasını sağlarken, aynı zamanda teşkilatların yerel koşul ve ihtiyaçlara göre örgütlenmesine izin verildi⁴⁷³. MGH teşkilatlarında lider ve teşkilat çok önem arz etmekte bu konuların MSP mensupların çok iyi kavraması için sıklıkla toplantı ve sohbetler yapılmıştır. Lider ve komutanların başarılı veya başarısız olmalarında ise kendi şahsi kabiliyet, cesaret ve marifetlerinin yanında, elbette askerlerinin ve cemaatlerinin bağlılık ve itaatlerinin de önemli etkisi ve katkısının büyük olduğunun bu nedenledir ki Cenab-ı Hak "Ey İman edenler! Allah'a itaat ediniz (Kur'an'a uyunuz), Resule (S.A.V.) itaat ediniz. (sünnet'e tabi olunuz) ve sizden ulü-l emre (emir sahiplerine)de (itaat ediniz)" buyurmaktadır. Ayette ki ulü-l emirle halife (Devlet ve Hükümet Başkanından)veziirlere ve nazırlara (Bakanlara), valilerden ordu komutanlarına ulemandan Teşkilat başkanlarına kadar, baştan aşağı bir düzen ve disiplin içerisinde, emir ve yetki sahibi herkesin kastedildiği ve "bizden olmak", yani benimsediğimiz ve beklediğimiz evrensel hukuk nizamına inanmak ve uygulamak şartıyla, her seviyede ki emir sahiplerine, yetki ve sorumlulukları ölçüsünde itaat etmenin kesinlikle emredildiği tefsir hadis ve fıkıh kitaplarında ifade edilmiştir. Devlet ve Teşkilat liderliğinin genel şartları ise dört esas olarak sayılmıştır. İlim ve adalet, Liyakat ve ehliyet, Siyasi kabiliyet, Sıhhat ve selamet⁴⁷⁴ MSP teşkilatlarında bulunanlar Erbakan'ın bu vasıflara sahip olduğuna inanıyor ona göre hareket ediyorlardı.

⁴⁷² Nisa Suresi, 4/59.

⁴⁷³ Yavuz, a.g.m.,592.

⁴⁷⁴ Akgül, *Erbakan Devrimi*, a.g.e.,132.

Erbakan her zaman siyasi fikirlerini bir iyi ile kötü, güzel ile çirkin, hak ile batıl, refah ile yoksulluk, adalet ile zulüm ikilemi üzerine kurdu. Her zaman kendisini ‘ötekine’ karşı tarif etmek Erbakan stratejisinin özünü oluşturdu. Parti içerisinde demokrasi değil sağ siyasette olan tekçilik hakimdi⁴⁷⁵. İslami söylemin ve teşkilat, lidere itaat sonucunda Erbakan’ın girmiş olduğu ‘Bağımsızlar Hareketi’ yani 1969 seçimleri ile beraber Türk siyasal hayatı 40 yıl sürecek bir mücadelenin lideri ile Türkiye tanışacaktır. Konya’dan bağımsız aday olarak Meclise girmiştir. Erbakan’ın Meclis’e girmiş olması değil, Erbakan’ın etrafında oluşan politik yapının belirginleşmiş olması ve aynı zamanda MNP’nin temelini oluşturacak olan Bağımsızlar Hareketi (Müstakiler Hareketi) de doğmuş olmasıdır⁴⁷⁶. Sonrasında MNP kurulmuş 12 Mart Muhtırasından sonra kapatıldıktan sonra yerine 1972’de MSP adıyla yeni bir parti kurulmuştu. İskenderpaşa Nakşibendi cemaatinin mensubu olan Süleyman Arif Emre bu partinin ilk Genel Başkanı oldu. Süleyman Arif Emre MSP Kurucu Genel Başkanı Partisi döneminde “*Erbakan Hoca Genel Başkan iken biz bu türlü meselelerde kendisine itaat ederdik. Benim Genel Başkanlığım döneminde de o bana itaat ediyordu*”⁴⁷⁷. Bu da şunu gösteriyor Erbakan Genel Başkan olmadığı için Genel Başkan olan Süleyman Arif Emre’nin söyledikleri doğrultusunda hareket etmiştir.

MSP Teşkilatı MNP akıbetini yaşamamak için temkinli davranmışlardır. MNP zamanında olduğu gibi kürsüye her aklına geleni söyleyecek kimselerin çıkmamasına özen gösterilmiştir. MSP seçim öncesi açık hava ya da kapalı salon toplantılarını yeğleyen MSP Genel Merkezi Erbakan’ın radyo konuşmalarının bütün Türkiye’de evlerde gruplar halinde dinlenmesi sağlamıştır. Buna karşılık partinin yurt düzeyinde örgütlenmesi hızlı bir biçimde gerçekleşmiştir⁴⁷⁸.

Süleyman Arif Emre Siyasette 35 Yıl’ın ikinci cildinde, muhtemelen başkaları adına konuyu öğrenmek için kendileri yoklayan gazetecilerle aralarında geçen konuşmalara örnek olarak şunları aktarır: “*Gazeteciler ikide bir telefon açıyorlar bana soruyorlar: Sayın Genel Başkan, sizin partinizi, il il dolaşan Konya Bağımsız Milletvekili şu Necmettin Erbakan, her konuşmasında, her konferansında*

---

⁴⁷⁵ Yavuz, a.g.m.,593.

⁴⁷⁶ Maviş, a.g.e.,95.

⁴⁷⁷ Ergin, a.g.e., 66-67.

⁴⁷⁸ Sarıbay, *Türkiye’de Modernleşme Din ve Parti Politikası: MSP Olayı*, a.g.e.,580.

methediyor. Partinizle ilişkisi olmayan bu zatın bu hareketlerine ne diyorsunuz? Bende cevaben: Ne diyebiliriz ki Allah ondan razı olsun, biz yeni bir partiyiz, tanıtılmaya ihtiyacımız var. Keşke meclisteki diğer 449 milletvekili de bizi böylesine tanıtırsa, ilk seçimde iktidara geliriz, diyordum.

Bir gazeteci daha ileri gitti:

-Arif Bey Necmettin Bey partinize katılmak isterse ne yapacaksınız? Benim cevabım:

-Ben kaçın kurasıyım, bilmez miyim o gelirse başkanlığa oynamaya kalkar. Hiç alır mıyım partiye? Zaten partiye girme hakkı yokmuş.’’

Durum hakikaten hassastır ve dönemin şartları, kapatılan MNP milletvekillerinin yeni kurulan MSP’yle bağlantılarının açıktan konuşulmamasını gerekli kılmaktadır. MSP Genel Başkan Süleyman Arif Emre’nin, tedbiri zaman zaman daha ileri noktalara taşıdığı da vakidir. Telefonların da dinlenildiğini bildiği için, özellikle Erbakan ile yaptığı konuşmalarda daha dikkatli olmaya özen göstermiştir.

Yeni Ortam Gazetesi köşe yazarı İlhan Soysal ile MSP Genel Başkanı Süleyman Arif Emre arasında konuşmada İlhan Soysal gözlemlerini aktarıyor: “Büyük küçüklü bütün partilerde, çok kırıcı ve düşmanca adaylık kavgaları cereyan ediyor. Hatta bir partinin iki hizbi arasındaki husumet iki rakip parti arasındaki husumetten daha fazla herkes liste başı olmak için mücadele ediyorlar. Ama bundan sizin partiniz müstesna. Her ilde sizin teşkilatınız gayet efendi, gayet sakin hatta adaylık sırasını birbirlerine teklif ve ikram ediyorlar. 20’nci asırda bu kadar idealist insanı nerede buldunuz da teşkilat kurdunuz”?

Süleyman Arif Erme cevap veriyor: “Bizde vazife istenmez, verilir prensibi yürürlüktedir. Bir vazifeyi ille de bana verin diye şahsi menfaat hırsıyla isteyenlere teşkilatımızda, ne de genel merkezimizde kabule şayan olur. Bu bir feragat ve fazilet yarışıdır. Biz boşuna laf olsun diye “Önce Ahlak ve Maneviyat” demiyoruz. Prensiplerimizi önce kendimiz yaşamadıkça ona riayet etmeyi başkalarından nasıl

*isteriz. Biz ahlak reformunu hedef almış olan bir siyasi teşekkülüz. O reformu önce kendi üzerimizde yapmış olmadıkça memleket genelinde yapamayız*⁴⁷⁹.

MSP iyi teşkilatlandığının bir örneği de 1973 genel seçiminden sonra MSP-CHP koalisyon ortaklığında Başbakanlık dahil 17 bakanlık CHP'ye, 7 Bakanlık MSP'ne verilmişti. Ecevit 17 Bakanını önceden tespit etmişti. MSP 7 bakanlığa kimleri getireceğimiz hakkındaki istişarelerin uzamasının sebebini Süleyman Arif Emre şöyle ifade etmektedir: “Erbakan kime görev vermek istese onun kabul etmeyerek, başka bir arkadaşı o göreve tavsiye etmeseydi. Hatta bir gazeteci bana gelerek:

-Arif Bey Biz gazeteciler bazen acayip metodlarla çalışırız. Sayın Ecevit'in odasının bulunduğu koridorda, kapıdan içerisini dinledim, ille ben bakan olacağım, falanca olmayacak şeklinde tartışma sesleri duydum. Sizin koridorunuzda Erbakan Bey'in kapısını dinledim, içeriden Hocam ben bu görevi almak istemiyorum, daha münasip bir arkadaşımıza teklif edelim şeklinde konuşmalar işittim.

Bu bir gerçek idi. Mesela Şevket Kazan Bey'in Adalet Bakanlığı'na getirilişi bu konuda tipik bir misal teşkil eder.

Adalet Bakanı kim olacak? Bu meseleyi çözememiştik. Erbakan'a 'Ben 30 seneye yakın avukatlık yaptım, adliyeden, mahkemeden artık uzak durmak istiyorum' dedim, Şevket Kazan Bey'i tavsiye ettim. Atadık taradık Şevket Bey Meclis'te yok evinde de değil. Eh ne yapalım, biz gösterelim akşam televizyon seyrederken kendinin bakan olduğunu öğrenir dedim. Öyle oldu.

Haberlerden öğrenince bana telefon açtı. 'Abi neden böyle yaptın? Bu senin işin, siz varken beni neden Adalet Bakanı seçtiniz?' Dedim 'Şevket Bey, sen çok hızlı ve sistematik çalışan bir arkadaşımızsın, bu işin üstesinden gelirsin.' Gerçekten de öyle oldu. Ben bu gün bile eski bir emekli Yargıtay Üyesi ile karşılaşsam bana, 'Şevket Kazan Bey'in bakanlığı başka idi, yakın dönemde bizlerin sorunlarına en iyi eğilen, en çok faydalı olan o idi.' ifadelerini kullanmıştır⁴⁸⁰.

MSP 15 dönem milletvekili Turhan Utku ile yaptığımız röportajda 1973 seçimlerinde MSP beklenenin üstünde oy almasını sebebini sorduğumuzda “1973

⁴⁷⁹ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e.,22-23.

⁴⁸⁰ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e.,52.

genel seçimlerinde ciddi bir çalışma yaptık. Sabah saat 7 de çalışmaya başlıyorduk. Günde 6 köye gidiyorduk. Ama 1977 genel seçimlerinde sabah saat 10 da çalışmaya başlıyorduk. Ben ve Yasin Hatipoğlu Çorum'da adaydık. Bizler 1973 seçimlerinde sabah saat 7 de gelirken 1977 seçimlerin saat 10 da geliyorduk. 1973 seçimlerinde günde 6 köye gidiyorduk. 1977 seçimde gittiğimiz köy sayısı 4'e düştü. 1973 seçimlerinde ciddi çalıştık ve başarılı olduk"⁴⁸¹. 1973 seçimlerinde MSP'nin bir şekilde teşkilatlandığını görüyoruz. Bu doğrultuda şunu da söyleyebiliriz bir davanın başarılı olması için hak olması yetmiyor; samimiyetle çalışmakta gerekir.

MSP, teşkilat modelinde herkes kendisini çok değerli ve önemli hissetmesi sağlanırdı. Şehir sorumlusu, Köy sorumlusu, mahalle sorumlusu, sokak sorumlusu, öğrenciyse okul sorumlusu, sınıf sorumlusu... benzeri toplumun her kesiminde varlıklarını hissettirmek istemişlerdir. Teşkilatlardaki herkese sorumluluk verilir. İnsan bu sorumluluk bilinciyle çevresine karşı sorumlu olduğunu hisseder buna göre çalışır. Bu da şunu gösteriyor ki MSP teşkilatlarında emir komuta zinciri hakimdi. Baştaki idariciye itaat kesin ve vereceği görevler sorgulanmazdı. Görev verilir ve en güzel şekilde yerine getirilir.

3.15.10. Erbakan'ın Yurda Dönüşü ve Türk Silahlı Kuvvetleri

AP, 1973 genel seçiminde o an için, zaferle birinci parti olarak çıkması en muhtemel görüldü. Fakat Ordu'nun üst kademesinin, 12 Mart 1971 Muhtırası ile dışladıkları birinin tekrar ülkeyi yönetmesine izin verip vermeyecekleri konusunda epey spekülasyon yapılıyordu. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler'i Cumhurbaşkanı seçtirmemesi, ya da Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı süresini uzattırmaması, Demirel için bir başarıydı; zira Genelkurmay Başkanı Orgeneral Faruk Gürler ve kendisi de eski Genelkurmay başkanı olan Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay 12 Mart 1971 Muhtırası ile Süleyman Demirel'in başbakanlıktan düşüşünde önemli rol oynamışlardı. Emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanı seçilmesiyle, AP'nin yani Demirel'in tekrar seçim sandığıyla

⁴⁸¹ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

başbakanlığa çıkması, büyük bir ihtimal gözüküyordu⁴⁸². Bu ihtimal göz önüne alan paşalar 12 Mart Muhtırası'nın Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ile Orgeneral Turgut Sunalp'ın İsviçre'ye giderek Erbakan'a yurda dönmesi yeniden siyasi ve fiili hizmetinin başına geçmesi yolunda temenni ve teminatta buldukları söylenir. Bu görüşmenin nasıl ve ne biçimde gerçekleştiği ispatlanmamıştır. Bu durum doğru olsa bile Türkiye'nin kötü gidişatını takdir eden vatanperver bazı generallerin sırf ülkeye hizmet gayesiyle giriştikleri bir teşebbüs sayılabilir⁴⁸³. Veya Demirel'in seçimlerde birinci parti olarak çıkmasını engellemekte olabilir. 14 Ekim 1973 seçimleri öncesi AP'yi bölmek amacı ile Hava Kuvvetleri komutanı Muhsin Batur ile Turgut Sunalp tarafından ikna edilerek Türkiye'ye getirildi. Erbakan kuracağı partinin tekrar kapanmaması için paşalardan teminat almışta olabilir. Aslında paşaların, Erbakan ve ideolojisini sevdiklerinde değil; Demirel ile sorunları olan paşaların Erbakan'a taviz vererek AP'yi böldürmek ve Demirel'in elini zayıflatmak gibi bir politika izlemekteydiler.

Sebahaddin Uçar, Savunan Adam adlı kitabından bu konu hakkında şunu söylemektedir: MNP'nin kapatılmasından sonra rahatsızlanan Erbakan'a doktorlar, kalp yetmezliği teşhisi koydular. Tıp dalında ilerlemiş bir ülke olan İsviçre'ye gitmesini önerdiler. Bunun üzerine Erbakan İsviçre'nin Zürih şehrine gidip burada yaklaşık iki buçuk ay tedavi gördükten sonra Türkiye'ye dönüyor. Erbakan'ın İsviçre'ye gidişi hakkında, kaçtı şeklinde dedikodu yaptıkları gibi, Türkiye'ye dönüşü hakkında da 12 Mart muhtıracılarından Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur tarafından sağ oyları parçalamak maksadıyla bir parti kurdurtmak için davet edilmiştir. Şeklinde dedikodu yaptılar... Ancak Erbakan ne gidişinde ne de dönüşündeki dedikodulara aldırmadan gerekeni yapmak üzere tedavi olmuş, dinlenmiş ve sağlığına kavuşmuş bir şekilde ülkesine döndüğünü söylemektedir⁴⁸⁴.

MSP Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda Paşaların İsviçre'de Erbakan'la görüştüğü Türkiye'ye dönüp parti kurması için teklif edip

---

⁴⁸² Ahmad, a.g.e.,318.

⁴⁸³ Akgül, *Erbakan Devrimi*, a.g.e.,42.

⁴⁸⁴ Uçar,a.g.e.,130.

teminat verdiği sorusuna “*Askerlerin Erbakan’ı çağırdığı doğru değildir. Bizim tabanı etkilemek için rakip partilerin uydurmasıdır*”⁴⁸⁵. şeklinde cevap verdi.

Oral Çalışlar bu konuda: 12 Mart Darbesi’nden sonra Erbakan’ın Türkiye’ye getirilişinde generaller arasında gelişen görüş İslam dininin, komünizme karşı sed olabilecekleri görüşündedir. “*12 Mart’ta ordumuz yetişip durdurmasaydı, mevcut siyasilerin elinde millet ve memleketimiz karanlık bir uçuruma yuvarlanırdı*”⁴⁸⁶ Erbakan’da “*Türkiye’de komünizmin gelmesini önleyecek tek teminat biziz. Türkiye’de Komünizm tehlikesine karşı tek ve kağı teminatız*”⁴⁸⁷. diyordu. Türkiye’de Ordu komünizme hiçbir zaman geçit vermemiştir.

Ruşen Çakır bu konuda: 12 Mart dönemin yumuşamasıyla, AP’nin zayıflamasını isteyen ordu Erbakan’ı yurda dönmeye ikna ettiğini söylemektedir⁴⁸⁸.

Soner Yalçın bu konuda: 12 Mart askeri darbesinin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ile Orgeneral Turgut Sunalp’ın İsviçre’ye giderek, Erbakan’ı Türkiye’ye dönüp parti kurması için her türlü güvenceyi verdiklerini söyler⁴⁸⁹.

Kadir Mısıroğlu’nun harf ve şapka inkılabına aykırı sözlerinin Süleyman Arif Emre’ ye isnat edilmesi nedeniyle MSP’ nin kapatılması gündeme gelirken Erbakan, MGK Genel Sekreteri Nahid Paşa ile görüşmesini sonucunda MSP kapatılmaktan kurtuluyor⁴⁹⁰. Bu da bize şunu gösteriyor ki ülkede egemen güç Türk Silahlı Kuvvetleridir. Bir partinin siyasi hayata devam etmesinde de etkili güçtür.

7 Gün Dergisi yazarı Mehmet Kemal bu durumu şöyle ifade etmektedir. “*12 Mart askeri dönemiydi Servet düşmanı diye binlerce insanı cezaevlerine doldurmuşlardı. Faizi kaldıracığını, servetten vergi alacağını söyleyen Erbakan’ı duymuyorlardı. Alfabeyi değiştireceğini geleneksel yapıyı getireceğini yani İrticayı Cumhuriyet için tehlike*⁴⁹¹” gören 12 Mart cuntacıları verdikleri teminattan dolayı Erbakan’ın mitinglerde Cumhuriyet için tehlike arz eden söylemlerine ses

⁴⁸⁵ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁴⁸⁶ Oral Çalışlar, *Refah Partisi Nereden Nereye*, Pencere Yayınları, İstanbul,1997, 43.

⁴⁸⁷ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,156.

⁴⁸⁸ Çakır, a.g.m.,546.

⁴⁸⁹ Yalçın, a.g.e.,61.

⁴⁹⁰ Emre, *Siyasette 35 Yıl*,C.,II, a.g.e.,16-17.

⁴⁹¹ <http://www.turktoresi.com/viewtopic.php?f=214&t=10219>.,Erişim Tarihi 28 Mayıs 2016.

çıkarmıyordu. Bu da bize gösteriyor ki Erbakan yeni kurulacak partinin kapanmaması için paşalardan teminat alma ihtimali yüksek görülüyor. İnsanın dikkatinin çeken başka bir noktada MNP ile TİP Anayasaya aykırı eylemlerinden dolayı kapattılar. TİP kapatıldıktan sonra devamında bir parti kurulamamış ama MNP kapatıldıktan sonra devamında MSP kurulmasına müsaade edilmiştir. Türkiye de o dönemdeki egemen otorite MSP'ye destek verirsem Kürt vatandaşlar MSP'nin dini söylemlerinin etrafında toplanacak, ayrılıkçı hareketlerde bulunmayacak ve Komünizm Türkiye'de yaygınlaşmayacak düşüncesi hakimdi. MSP de seçim çalışmalarında Müslüman kimliği ön plana çıkarmıştır. Paşalarda komünizm tehdidine karşı da MSP'yi sed olarak görmüşlerdir. MSP'lilerin mitinglerinde laiklik için tehlike olarak görülen söylemlerine ses çıkarmamışlardır.

3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONU

4.1. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONUNA DOĞRU

14 Ekim 1973 genel seçimlerinden sonra ortaya çıkan sonuç hiçbir partiye tek başına iktidar olanağı vermemesine karşılık partilerin koalisyon kurarak iktidar olmalarını sağlayan çeşitli seçenekler bulunmaktaydı. 1973 seçimlerinde CHP 185 milletvekili kazanarak birinci parti olduğu için Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk hükümeti kurma görevini 27 Ekim’de Bülent Ecevit’e vermiştir. Bunun üzerine Ecevit parti liderleriyle görüşmeye başlamıştır. CHP Genel Başkanı Ecevit, koalisyon konusunda var olan tüm seçenekleri deneme girişiminde bulundu. Partilerden olumsuz cevap alması üzerine 7 Kasım’da görevi iade etmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, hükümet kurma görevinin AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’e sonra da Cumhuriyet Kontenjan üyesi Naim Talu’ya verir bunlar da başarı sağlamayınca 15 Ocak 1974 tarihinde hükümeti kurma görevini tekrar Ecevit’e vermiştir⁴⁹². Dediğimiz gibi önce Ecevit, sonra Demirel, daha sonra Naim Talu ve yeniden Ecevit’e verilen hükümeti kurma yetkisi, CHP-MSP arasında devam eden görüşmeler sonunda 24 Ocak 1974’de varılan anlaşmayla son bulmuştur⁴⁹³.

CHP-MSP koalisyonunun kuruluş sürecini anlatan MSP Manisa Milletvekili Mustafa Gündüz Sevilgen: “Partililer CHP-MSP koalisyonunun mümkün olmayacağı fikrinde birleşiyorlardı” diyor ve Erbakan’ın koalisyonun kurulması için bir hayli uğraştan sonra GİK’yu ikna ettiğini, parti meclisinin istemeyerek onay verdiğini dile getirmiştir⁴⁹⁴. Sadık Albayrak da bu konu da “Erbakan ile de görüşür. Ancak Erbakan GİK, Meclis grubu ve il başkanlarıyla istişare yaptıktan sonra Ecevit’e hayır dedi. Erbakan’ın arzusu Demirel’le hükümet kurmak idi. Ancak Demirel, milletin kendisine muhalefet görevi verdiğini söyleyip hükümet kurmaya

⁴⁹² Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ocak 1974, 1.

⁴⁹³ Milliyet Gazetesi, 25 Ocak 1974, 1.

⁴⁹⁴ Sevilgen, a.g.e., 48.

yanışmıyordu. Erbakan ise sağ partilerle bir koalisyon kurmak istiyordu. Erbakan, Ecevit'in ilk hükümet kurma teklifini reddettikten sonra Meclis'ten bir hükümet çıkması ihtimali çıkmaza giriyordu. Böylece üç buçuk ay süren hükümet buhranı meydana çıkmış oluyordu"⁴⁹⁵.

Son Havadis ve Tercüman'ın öncülük ettiği muhafazakar basın da selametçilerin solcularla ittifak kurduğunu ileri sürerek görüşmeleri baltalamaya çalışmaktaydı⁴⁹⁶. MSP tabanı da CHP'yi dinden uzak diye karaladıkları için CHP-MSP koalisyonuna karşı çıkıyordu. Erbakan ise parti tabanına ve bir kısım milletvekillerine rağmen koalisyonla sıcak bakmıştır. Bununla Erbakan kendi liderliğini de riske atmıştır.

Erbakan'ın CHP ile koalisyonla yeşil ışık yakmasının sebebi 9 Aralık 1973 günü yerel seçimler yapılmış; Türkiye bir yandan hükümetlerini ararken diğer yandan da girdiği yerel seçimlerde CHP % 37,1 ile oylarını 4,69 oranında artırmış, AP % 32,3 ile oylarını 3,81 arttırmış, MSP ise % 6,2 oy oranı ile % 50 oranında oy kaybetmişti. Belirgin bir oy kaybeden MSP'nin bu sonuçların akabinde erken seçim telaffuz edilmeye başlanması yapılacak bir genel seçimde aynı sonucu alamayacağını düşünerek tedirgin olmasına ve CHP ile koalisyon kurmasına neden olmuştur⁴⁹⁷. MSP erken seçim olasılığını ortadan kaldırmak istemesi, seçim meydanlarında halka vaad ettiklerini yerine getirme fırsatı olarak görmesi, koalisyonda kendi istek ve düşüncelerini topluma anlatmak, benimsetmek ve inançlı kadroları devlet kademelerine yerleştirmek ve yetiştirmek amacına yönelikti. Zaten sağda bir koalisyon da gözüküyordu. DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle AP ile herhangi bir hükümette yer almak istemiyordu. Eğer MSP hükümette yer almak istiyorsa CHP dışında başka bir seçeneği kalmıyordu. CHP-MSP İki partinin de ortak özelliği 1973 genel seçim kampanyası boyunca baş rakip olarak AP'yi görmeleri ve ona karşı mücadele etmeleridir.

MSP Grup Başkanı aynı zamanda İstanbul Milletvekili olan Hasan Aksay ile yaptığımız röportajda tabanınız istemediği halde CHP-MSP koalisyonunda neden yer aldınız sorusuna "*Politika yapıyorsan hizmet edeceksin. Hizmet edebilmenin şartı*

⁴⁹⁵ Albayrak, a.g.e.,165.

⁴⁹⁶ Ahmad, a.g.e.,333.

⁴⁹⁷ Fatin Dağıstanlı, *Sosyal Demokratlar*, Ankara, 1998, 61.

hükümette olmaktır. Dışarıda kalıp bir şey yapmamak doğru bir şey değil. Millet bizi hizmet için göndermiş. Kendimizi millete kanıtlamamız gerekir"⁴⁹⁸. şeklinde cevap vermiştir.

MSP mitinglerde "Yeni komünist CHP, dinsiz CHP" olmakla eleştirdiği CHP ile koalisyon kurmayı kabul edecektir. CHP-MSP arasında yapılan görüşmeler sonucu varılan anlaşmasıyla CHP-MSP koalisyonu kurulmuş. Böylece devlet nezdinde gerici, tutucu bir parti olan MSP, koalisyon ile devlet nezdinde bir nevi meşrulaşıyordu.

MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile yaptığımız röportajda CHP-MSP koalisyonu hakkında düşüncelerinde "*CHP ile koalisyonun yapılması önemli bir tabunun yıkılması demektir. O dönemde ne kadar AP iktidar olsa da bütün basın CHP dir. Cumhuriyetin kuruluşundan 50 gün önce kurulduğu için devleti kuran partidir. Muhalefette olsa da asker, memur CHP'ye bir şekilde bağlıdır. CHP, en uyumsuz bir parti ile koalisyon kurması tabuların tek tek yıkılacağı anlamına gelir. Cumhuriyetin direğinin yıkılması demektir. Cumhuriyette bir gedik açmak demektir*"⁴⁹⁹. açıklamasında bulundu.

4.2. MİLLİ SELAMET PARTİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONU

CHP-MSP koalisyonu olan 37.Cumhuriyet Hükümeti (I. Ecevit) Bakanlar Kurulu listesi 25 Ocak'ta Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından onaylanıp 26 Ocak'ta Resmi Gazete'de yayınlandı⁵⁰⁰. CHP-MSP koalisyon protokolü mecliste Ecevit ve Erbakan tarafından törenle 25 Ocak'ta imzalandı⁵⁰¹. Ecevit ve Erbakan "*Bütün ulusun hükümeti olacağız.*" Bütün yurttaşlarımıza ayırım yapmadan hizmet edeceğiz açıklamalarında bulunmuşlardır⁵⁰². Bülent Ecevit başkanlığındaki CHP-MSP koalisyon hükümeti Naim Talu hükümetinden görevi devralmış ve ilk toplantısını basına açık yapmışlardır⁵⁰³. CHP lideri Bülent Ecevit'in Başbakanlığı,

⁴⁹⁸ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁴⁹⁹ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁵⁰⁰ T.C Resmi Gazete, 26 Ocak 1974, Sayı:14780, 1.

⁵⁰¹ Milliyet Gazetesi, 25 Ekim 1974, 1.

⁵⁰² Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ocak 1974, 1.

⁵⁰³ Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ocak 1974, 1.

MSP lideri Necmettin Erbakan'ın Başbakan Yardımcılığında göreve başlayan 37. Hükümetinde 18 CHP'li, 7 MSP'li bakan yer almıştır. Kabine 23 milletvekili ve 2'de senatörden oluşmuştur. 17 Kasım 1974'e kadar görevine devam eden 37. Hükümetinde (CHP-MSP) şu kişiler görev almıştır:

- 1) Başbakan: Bülent Ecevit (CHP)
- 2) Başbakan Yardımcısı: Necmettin Erbakan (MSP)
- 3) Devlet Bakanı: Orhan Eyüboğlu (CHP)
- 4) Devlet Bakanı: İsmail Hakkı Birler (CHP)
- 5) Devlet Bakanı: Süleyman Arif Emre (MSP)
- 6) Adalet Bakanı: Şevket Kazan (MSP)
- 7) Milli Savunma Bakanı: Hasan Esat Işık (CHP)
- 8) İçişleri Bakanı: Oğuzhan Asiltürk (MSP)
- 9) Dışişleri Bakanı: Turan Güneş (CHP)
- 10) Maliye Bakanı: Deniz Baykal (CHP)
- 11) Milli Eğitim Bakanı: Mustafa Üstündağ (CHP)
- 12) Bayındırlık Bakanı: Erol Çevikçe (CHP)
- 13) Ticaret Bakanı: Fehim Adak (MSP)
- 14) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Selahattin Cizrelioğlu (Senatör, CHP)
- 15) Gümrük ve Tekel Bakanı: Mahmut Türkmenoğlu (CHP)
- 16) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı: Korkut Özal (MSP)
- 17) Ulaştırma Bakanı: Ferda Güley (CHP)
- 18) Çalışma Bakanı: Önder Sav (CHP)
- 19) Sanayi ve Teknoloji Bakanı: Abdülkerim Doğru (MSP)
- 20) Enerji Bakanı: Cahit Kayra (CHP)
- 21) Turizm ve Tanıtma Bakanı: Orhan Birgit (CHP)
- 22) İmar ve İskan Bakanı: Ali Topuz (CHP)

23) Köy işleri ve Kooperatifler Bakanı: Mustafa Ok (CHP)

24) Orman Bakanı: Ahmet Şener (CHP)

25) Gençlik ve Spor Bakanı: Müslihittin Yılmaz Mete (Senatör, CHP)⁵⁰⁴

24 Ocak 1974'te 109 maddeden oluşan protokolün imzalanmasının ardından koalisyon hükümeti'nin programında: Genel af çıkarılması, orman suçlarının affı, siyasal hakların iadesi, bütün seçmenlerin oy kullanmalarını sağlayacak tedbirler alınması, halkın kamu yönetimine daha çok katılabilmesi için halkın hizmetlerinde etkili bir idare kurulması, vergi sistemi'nin adil bir yapıya kavuşturulması, kamu idaresindeki israfların önlenmesi, haşhaş üreticilerinin mağdurluk durumlarına son verilmesi, sanayileşmeye hız katmak, kamu ve özel kesimlerin yanı sıra, halkın teşebbüs gücünü harekete geçirecek bir halk sektörü geliştirilmesi, bölgesel kalkınma ortaklıklarına gerek finansman, gerek diğer teşvik tedbirleri bakımından gerekli destekler ve kolaylıkların sağlanması, sanayi yatırımlarında Anadolu'ya öncelik verilmesi, sanayileşme hareketinin memleketin bölgeleri arasında dengeli bir şekilde yer alması, Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkeleri ile karşılıklı ticari ve iktisadi ilişkilerin geliştirilmesine özel önem verilmesi hususları yer almakta ayrıca protokol de AET ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edilmekle birlikte ek protokollerin yeniden ele alınması, işsizlik sigortasının gerçekleştirilmesi, işçilerin kıdem tazminatlarının arttırılması, gelirsiz kalan yaşlılara, kimsesiz çocuklara ve sakatlara yapılan sosyal yardımlar bir düzene bağlanması, liselerden yükseköğrenime yönelen öğrencilerin üniversiteye sınavsız yerleştirilmesi, halk yardımıyla yapıp da bugüne kadar öğrenime açılmamış bulunan okul binalarının yapılış maksatlarına uygun olarak bir an önce hizmete açılması, vekil imamların eğitim eksiklikleri tamamlanarak asıl kadroya geçme imkanlarının geliştirilmesi, camiye ihtiyacı olan köylerin cami projeleri ve cami yapımı için gerekli malzemenin devletçe sağlanması, tarihi vakıf camiler ve eserlerin bakım ve onarımı çalışmalarına büyük bir hız kazandırılması ve bunların gayelerine matuf olarak kullanılması, 1973 sonuna kadar yaptırılmış olan gecekonduların meşrulaştırılması, asgari geçim indiriminin arttırılması, sosyal adaletin sağlanması gibi konu başlıklar bulunmaktadır. Ölüm cezasına mahkum edilmiş olanların 30 yıl, ömür boyu hapse

⁵⁰⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kuruluşundan Günümüze Hükümetler, Ankara, 1998, 337-339. Bkz. T.C Resmi Gazete, 26 Ocak 1974, Sayı:14780, 1.

mahkum edilmiş olanların cezalarının ise 20 yıla indirilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır; fakat fikir suçluları üzerinde anlaşmaya varılamamıştır. Üniversitelere idari ve mali özerklik verilmesi, nüfus kontrolü, din eğitimi, toprak reformu uygulamalarının başkanlar düzeyinde ele alınması, hızlı ve ucuz vergi sistemi, Kıbrıs Türklerinin toprak mülkiyetleri ve ekonomik gelişme olanakları teminat altına alınması gibi konular da uzlaşmaya varılan diğer konular arasındadırlar⁵⁰⁵. 109 maddelik koalisyon protokolü daha çok MSP ideolojisinin ağır bastığı maddeler içermektedir. MSP Milletvekillerinin protokol maddelerinin hazırlamasında etkin olduğu anlaşılmaktadır.

4.3. MİLLİ SELAMET PARTİSİ-CUMHURİYET HALK PARTİSİ KOALİSYONUNDA MECLİS

12 Mart 1971 Askeri Muhtırasından sonra mecliste komünizmi ezmek ve anarşi olaylarını yok etmek için sıklıkla sıkıyönetim ilan edilmiştir. Şehirlerde sıkıyönetim ilan edilmesi ve sürelerinin uzatılması sıklıkla meclis gündemindeydi. Meclisten bir örneği vermek gerekirse İçişleri Bakanı Ferit Kubat: *“19 ay önce 26.04.1971 tarihinde Hükümetçe ilan edilip Yüce Heyetinizce de onaylanan 'Sıkıyönetim, kararının 11 ilimizde iki ay daha uzatılması gereğinin nedenlerini açıklamak üzere huzurunuzda gelmiş bulunuyorum’”*⁵⁰⁶. dediği görmekteyiz. Genel seçimlerden sonra da sıkıyönetim uygulamaları sıklıkla konuşulmuş; sıkıyönetim kararların uzatılması karara bağlanmıştır. Mecliste genel seçimlerden önce komünizm karşıtlığı dile getiriyordu. Komünizm için rencide edici ithamlarda bulunuyordu. Mecliste komünist milletvekili olarak görülen Mehmet Ali Aybar İstanbul Milletvekili konuşmaya başladığında diğer partilerin milletvekilleri sıralarından ayağa kalkmalar, gürültüler, *“Otur yerine komünist”* sesleri Mehmet Ali Aybar *“Ben sosyalistim, bu Mecliste tek sosyalist milletvekiliyim.”* diğer milletvekilleri de *“Rezil sensin, rezil sensin, otur rezil herif, sus”* şiddetli gürültüler yapıyordu⁵⁰⁷. 1973 genel seçimlerinde sosyalistler pek bir varlık göstermemişlerdir.

⁵⁰⁵ Milliyet Gazetesi, 26 Ocak 1974, 6-7.

⁵⁰⁶ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 24 Kasım 1972, 2.

⁵⁰⁷ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 24 Mayıs 1973, 263.

14 Ekim 1973 genel seçimlerinde tek başına bir siyasi parti hükümet kuracak bir çoğunluğa sahip olamamıştır. Cumhurbaşkanının parti liderlerini hükümet kurmakla görevlendirmesi sonucunda MSP-CHP koalisyonu kurulmuştur. MSP-CHP koalisyonu hükümet bunalımına son vermiştir. CHP 50 yıllık düşmanlık ettiği ideolojiyle ortaklık kurar. Kamuoyunda sakallı milletvekili ve takunyalı parti tartışması başlamıştır. 26 Ocak 1974'te kurulmuş olan CHP-MSP koalisyon hükümeti görevi Talu Hükümetinden devralmış ve ilk toplantısını da basına açık olarak yapmıştır⁵⁰⁸. Programın okunuşunda Genel af, 18 yaşını tamamlayanlara oy hakkı tanınması, MEYAK ve OYAK'ın kurulması, işsizlik sigortasının kademeli olarak uygulanması, işçilerin kıdem tazminatlarının iki misline çıkarılması, mayınlanarak tarım dışı bırakılan bazı arazilerin verimli hale getirilmesi ve yeniden tarıma tahsis edilmesi, ihtiyaç fazlası subayların kamu hizmetlerinden çalıştırılması gibi hususlar yer almıştır⁵⁰⁹.

Ecevit, mecliste yapmış olduğu konuşmada koalisyon değerlendirmesinde *“Demokrasiyi benimsemiş bir toplumda geçerli olan birlik, mutlaka düşüncelerde ve çözümlerde birleşmekle değil, düşüncelerdeki ve çözümlerdeki ayrılıklara rağmen milletin mutluluğu, ülkenin esenliği ve demokrasinin bütün kurallarıyla ve özgürlükleriyle işlerliği için iyi niyetleri ve çabaları uyumlu kılmakla sağlanan birliktir. İyi işleyen bir demokraside düşünce ayrılıkları, toplumu kargaşalığa, iç düşmanlığa, bunalımlara sürüklemeyiz; tam tersine, toplum yaşamını zenginleştirir, toplum yapısına canlılık kazandırır, her alanda gelişmeyi ve ilerlemeyi hızlandırır. Devleti zayıflatmaz, güçlendirir. Milleti bölmez, bütünleştirir. Milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkesine yürekten inananı; hukukun üstünlüğüne, demokratik hak ve hürriyetlere saygılı CHP ve MSP'nin ortak gayesi, kanunları herkese eşit olarak uygulayan, Atatürk ilkelerine bağlı bir Devlet idaresiyle, anlayış, kardeşlik ve sosyal adalete dayanan bir toplum düzeninin kurulmasıdır”*⁵¹⁰. Açıklamasında bulunmaktadır.

MSP ve CHP politikalarına baktığımızda MSP'nin Batı ve büyük sermaye karşıtı olmaları ve modern sektörü, yabancılara bağımlı ve kökü dışarıda yapılar

⁵⁰⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ocak 1974, 1.

⁵⁰⁹ Milliyet Gazetesi, 01 Şubat 1974, 11.

⁵¹⁰ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 01 Şubat 1974, 350-351.

olmakla eleştiriyorlardı. Ağır sanayinin ilk başta devletin eliyle yapılmasını ve sonrasında halkın gücü nispetinde ortak olarak devam etmesi düşüncesini savunuyordu. Türkiye'nin geleneksel dış siyasetini İslam dünyasına yönlendirme çabasındaydı. MSP, AET, Kuzey Atlantik Savunma Paktı (NATO) kısaca Batı'nın kurduğu bütün toplulukların Müslümanlara karşı görüyor ve karşı çıkıyorlardı. MSP, Türkiye bölgede bir İslam Ortak Pazarı'nın kurulması böylece bu pazarda rekabet edebilir ve İslam devletlerine önderlik edebilir düşüncesine sahipti. CHP ise Batılaşma karşıtı değil taraftarıydı. Ecevit, NATO ulusal güvenliğin ve savunmanın yalnızca NATO'ya dayanmanın yeterli gelmediğini savunmuştur. Ortak Pazarı Türkiye için yararlı görür; AET ve Türkiye menfaatlerinin karşılıklı korunması görüşündedir⁵¹¹.

1973 genel seçimlerinden önce mecliste sıkıyönetimin uzatılması ve komünizm ilgili konular geniş yer tutarken; 1973 genel seçimlerinden sonra CHP-MSP koalisyonunda da bu sefer mecliste komünistlerin af kapsamına alınıp alınmaması konusu geniş yer almış ve mecliste bu konu tartışma ve kavgalara sebep olmuştur. Af kanunu MSP'nin içinde bölünmelere sebep olmuştur. Mecliste Kıbrıs Harekatı'nda bütün partiler çoğunlukla ortak hareket etmiştir.

4.4. NECMETTİN ERBAKAN'IN MİLLİ SELAMET PARTİSİ GENEL BAŞKANI OLMASI

12 Ekim 1969 genel seçimlerinden 14 Ekim 1973 genel seçimlerine kadar Türkiye'de birçok siyasi değişimler olur. Cumhurbaşkanı seçiminde Cevdet Sunay'ın yerine Fahri Korutürk Cumhurbaşkanı olur. Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı olma serüveni kapanır. CHP'de Genel Başkanlık Bülent Ecevit'e geçer. TİP ve MNP hakkında da soruşturma açılır ve kapatılırlar. Fakat MNP Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış ancak parti yöneticileri hakkında herhangi bir ceza davası açılmadığı gibi, siyaset yasağı da konulmamıştır. MNP milletvekilleri Prof. Dr. Necmettin Erbakan, Hüsamettin Akmumcu ve Hüseyin Abbas artık bağımsız birer milletvekilidirler⁵¹². MNP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın dokunulmazlığı

⁵¹¹ Milliyet Gazetesi, 01 Şubat 1974, 11.

⁵¹² Kızıldaş, *a.g.e.*, 142.

olduğu için hakkında düzenlenen dosya ağır ağır işleme konur. Eski MNP'liler tekrar siyasi hayata geçmek için 11 Ekim 1972'te MSP'yi kurarlar. MSP Genel Başkanlığına Süleyman Arif Emre getirilir. Bunun geçici olduğu anlaşılıyordu. Bu ara bekleyiş, Erbakan'a yeni bir yol açma eylemi sayılır. 12 Mart döneminde MNP kapatılmışsa da devamı olan MSP'nin siyasete soyunmasına göz yumulmuştur. Fakat MNP'nin kapatılması ve Erbakan'a hakkında işleyen prosedür de çeşitli çevreler tarafından farklı yorumlanmıştır⁵¹³.

Süratli bir gelişme gösteren MSP'de benimsenen siyasal felsefeye Milli Görüş adı verilmişti. Bu, "taklitçilik" diye suçlanan Batıcılığa karşı İslami değerleri benimsemek, gelenekleri korumak, kalkınmayı yalnız maddi alanda değil, manevi alanda da gerçekleştirmek diye tanımlanıyordu. Bu nedenle laiklik kavramının sınırları zorlanarak din ve vicdan Özgürlüğü'ne önem veriliyor, ayrıca, hızlı kalkınmaya ve İslam ülkeleri ile sıkı işbirliğine öncelik tanınıyordu. Gençler arasında da taraftar toplamaya çalışan MSP, Akıncılar adı verilen bir örgütlenmeye de yönelmiştir⁵¹⁴.

Necmettin Erbakan MSP kurulduğunda henüz partiye girmediği dönemlerde Konya'ya gittiğini, 100 adet kurucu insan toplandığını ve çok kuvvetli bir İl İdare heyeti seçtiklerini, İl teşkilatını kurduklarını, Karaman'a gittiklerini 40 kişilik kurucu heyetle ilçe teşkilatını kurduklarını belirtmiştir⁵¹⁵. Erbakan, MSP'ye üye olmadığı halde ülkenin dört bir yanında teşkilatlanma çalışmalarını sürdürmüştür. 1973 genel seçimlerinde Necmettin Erbakan, Hüsamettin Akıncı ve Hüseyin Abbas MSP'den milletvekili adayı olup seçilirler.

1973 genel seçiminden sonra CHP içerisinde İnönü taraftarları, Ecevitçileri partisi içinde etkisiz hale getirmek için Siyasi Partiler Kanunu'nda bir değişiklik yapmak üzere Meclis'e kanun teklifi vermiştir. Bu değişiklik teklifi kanunlaştığı takdirde Necmettin Erbakan, Hüsamettin Akıncı ve Hüseyin Abbas da etkileyecek MSP'ye giremeyeceklerdi. Bu durumu dikkate alan Erbakan, iki arkadaşıyla birlikte bir basın toplantısı düzenleyerek MSP'ye girerler. Bu haber AP'de şok tesiri yapmış, girebilir giremez tartışmasını başlatmıştır. Bu tartışmalar

---

⁵¹³ Albayrak, *a.g.e.*,72-73.

⁵¹⁴ Bingöl, *a.g.t.*,155-156.

⁵¹⁵ Emre, *Siyasette 35 Yıl* ,C.II, a.g.e.,21.

üzerine Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı Anayasa Mahkemesi'ne konuyu sormuş onlar da girebilir deyince tartışma son bulmuş⁵¹⁶. Genel seçimden bir hafta sonra 20 Ekim 1973 tarihli GİK 305 kararıyla parti başkanlığına Necmettin Erbakan getirilmiştir. Erbakan bu görevini 12 Eylül 1980 tarihinden sonra MSP kapatılmasına kadar sürdürecektir⁵¹⁷.

4.5. İSLAM ZİRVESİ KONFERANSI

22-24 Şubat 1974 tarihinde İslam Zirvesi Konferansı Pakistan'ın Lahor şehrinde yapılmıştır. Konferansa birçok İslam ülkesi katılmış. Türkiye bu konferansa en kuvvetli İslam memleketlerinden biri olarak katılıyordu. Bir zamanlar İslam aleminin manevi liderliğini yapmış müstakil bir ülke olarak katılıyordu. Türkiye adına bu konferansa Dışişleri Bakanı Turan Güneş katılmıştır. Güneş, vermiş olduğu demeçte, Türkiye'nin laik bir devlet olduğunu ancak nüfusumuzun hemen hepsinin Müslüman olduğunu ve tarihin akışı içerisinde İslam ülkeleri ile aramızda birçok bağın mevcut olduğunu bu sebeple de Türkiye'nin İslam konferansında kendinden beklenen yeri alması gerektiğini ifade etmiştir. Anayasanın kabul ettiği laiklik ilkesi nedeni ile İslam konferansı sekreteryasının üyesi olmadığını ancak bu konferanslarda tam üye gibi muamele gördüğünü de eklemiştir⁵¹⁸. Mecliste de AP Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli, İslam Zirvesi Konferansına İslam devletlerin Devlet Başkanları ve Başbakanları katılmışken Türkiye'de Dışişleri Bakanı Turan Güneş katılımı eleştirmiştir. *“Pakistan'ın, Lahor şehrinde yapılan İslam Zirvesi Konferansına İslam devletleri, devlet başkanları, başbakanları seviyesinde katıldılar. 17 İslam Devlet Başkanının, 6 da Başbakanın katılmıştır. Türkiye ise Dışişleri Bakanı katılmıştır. Bugünkü Cezayir'den Endonezya'ya Filipinler'den Sumatra'ya kadar 3-4 kıtanın milyonlarca Müslüman ve bütün dünya insanları ve Batı ve haçlı dünyası, “İslam” denince Türk'ü, “Türk” denince İslam'ı anlıyordu. Bu toplantı İslam devletleri, İslam Zirve Konferansı toplantısıdır, öyle ise burada en büyük ağırlığımızı koymak, bize düşer. Çünkü İslam zirvesinde en büyük biziz. En büyüğün, en büyük yerde en büyük*

⁵¹⁶ Uçar, a.g.e., 136.

⁵¹⁷ Binnaz Toprak, “Milli Selamet Partisi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.VIII., İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, 2104.*

⁵¹⁸ Tercüman Gazetesi, 21 Şubat 1974, 1

olarak görülmesi icap ederdi”⁵¹⁹. Türkiye İslam Zirvesi Konferansında dünyanın kendisine biçmiş olduğu prestije sahip çıkmamıştır diyerekten eleştirisini yapmıştır.

İslam Zirvesi Konferansında alınan kararlar: Arap topraklarının kurtulması, İslam ülkeleri arasında ekonomik dayanışma sağlanması, Kudüs konusunda taviz verilmemesi, İsrail’in Arap topraklarına saldırılarının kınanması, bu toprakların işgalini destekleyen devletlerin İslam devletlerince cezalandırılması kararı alınır. Ancak Ankara da bu konuda Türkiye’nin İsrail ile ilişkilerini kesmeyeceğini söylemiştir. Türkiye dış politikasında bütün devletlerle dostça geçinmektedir⁵²⁰. açıklamasını yapmıştır.

4.6. ERBAKAN’NIN SUUDİ ARABİSTAN SEYAHATI

6 Ekim 1973’te Arap-İsrail savaşları yeniden başlamış ve petrol ihraç eden Arap ülkelerinin girişimiyle ham petrol fiyatı 2,5 dolar iken, 24 Aralık 1973’te 11,6 dolara yükselmiştir. Dünya ekonomisinin dengelerini alt üst etmiş olan “petrol şoku” petrol ithalatçısı olan Türkiye’nin dış ticaret açığının üç misli artmasına neden olmuştur⁵²¹. Dünyada baş gösteren petrol krizi karşısında hükümetin almak istediği tedbirler ile ilgili olarak Ecevit’in verdiği demeçte Türkiye’deki enerji ihtiyacının su ve kömür kaynaklarından karşılanması gerektiğini belirtmiştir⁵²². 26 Ocak 1974’te MSP-CHP koalisyonundan sonra Erbakan Petrolü uygun fiyata almak için dış seyahatini Suudi Arabistan’a yapar⁵²³. Seyahat eleştirilere sebep olur. Bunu üzerine Erbakan, 24 Nisan ve 2 Mayıs tarihleri arasında yapılan Suudi Arabistan seyahati eleştirisine meclis kürsünde cevap vermiştir. Suudi Arabistan’ın büyük ve hızlı bir gelişme gösterdiğini, bu gelişmeden dolayı Batılı ülkeler tarafından ziyaret edilmektedir. Riyad, dünya ülkeleri ziyareti bakımından Paris ve Washington’dan daha çok yabancı ülkelere ziyaret etmektedir. Bir haftalık Suudi Arabistan ziyaretinde ülkenin Başbakanı ve Başbakan Yardımcısının yanlarında olduğunu söylemiştir. Aynı anda Güney Kore, Mısır ve Tunus ülkelerinin temsilcilerinin de ziyarete geldiğini belirtmiştir. Ziyaretlerinden önce İspanya ve Fransa heyeti gelmiş

⁵¹⁹ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 06 Nisan 1974, 160-161.

⁵²⁰ Milliyet Gazetesi, 22 Şubat 1974, 11.

⁵²¹ 12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu, 21 Kasım 2012, 163.

⁵²² Milliyet Gazetesi, 01 Şubat 1974, 11.

⁵²³ Erbakan, *Türkiye ve Ekonomi*, a.g.e., 99.

dönmüşler. Suudi Arabistan hiçbir ülke heyetine göstermediği ilgiyi Türk Heyetine göstermiştir. Türk heyeti bulunduğu müddetçe Kral Faysal, diğer ülke görevlilerinden ziyade Türk heyetiyle meşgul olmuştur. Ticari, ekonomik ve kültürel alanlarda antlaşmaya varılmıştır. İki ülke arasında dostluğu ilerletmek için birbirlerinin öğrencilerine burs verecekleri ve iki ülkenin okul kitaplarında birbirlerini yeni yetişen nesillere iyi tanıtacakları kararlaştırılmıştır.

Türkiye yılda 14 milyon ton ham petrol ihtiyacı bulunmaktadır. 10 milyon ton ham petrolü dış ülkelerden almakta; 4 milyon ton ham petrolü ise yurtdışı temin etmektedir. Erbakan, petrol ihtiyacının temini ve iki ülke dostluk ilişkilerin gelişmesi için Suudi Arabistan seyahatinin gecikmiş bir seyahat olarak değerlendirmiştir. Dost ve kardeş ülke Suudi Arabistan tabirini kullanmıştır⁵²⁴. MSP'liler seçim mitinglerinde Türkiye'nin yüzünü batı dünyasından, İslam dünyasına döndüreceklerini söylüyorlardı. Erbakan'ın bu seyahati amaçlarını gerçekleştirmek için bir başlangıç olmuştur.

Erbakan, resmi ziyaret yaparken de umre ibadetini gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine devlet adamı sıfatı üzerinde bulunan kişilerin ihram giymesinin, tavaf yapmasının devletin temel nizamlarını sarsan gerici hareketler olduğunu ileri sürmüşlerdir. AP, Bitlis senatörü Kamran İnan *“Erbakan, Atatürk ilkelerini çiğnemiştir. Devlet adamına yakışmayan kıyafetler giymişlerdir. Meclis kapısından içeri sokulmamalı, hatta oracıkta idam edilmelidir.”* Hani benzin getirmedin⁵²⁵. Benzeri sözler söylemiştir. Süleyman Arif Emre ile yaptığımız röportajda Kamran İnan'ın bu sözlerine karşı *“Erbakan çok sert bir üslupla bana kimse müdahale edemez, bu benim en şerefli üniformamdır. Allah'ın huzuruna bu kıyafetlerle çıkmak isterim”*⁵²⁶. demiştir.

4.7. GENEL AF KONUSU

Cumhuriyetin 50. yılının geride bırakıldığı bu dönemde, bir barış dönemine girilmesi için bazı suç ve cezaların affı gerekliliğine inanılmıştır. CHP 1973 genel seçimlerinde Genel Af konusunu gündeme getirmiştir. Bülent Ecevit seçim

⁵²⁴ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 09 Mayıs 1974, 459-460.

⁵²⁵ Uçar, a.g.e., 196.

⁵²⁶ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

propagandası sırasında 12 Mart sonrası dönemin cezaevlerine sürüklediği sanık ve mahkumları kurtarmak, bir “iç barış” sağlamak amacıyla ‘genel af’ çıkarılacağını taahhüt etmiştir⁵²⁷. 1973 genel Seçimlerinde Erbakan da Af konusuna sıcak bakmış şu ifadeleri dile getirmiştir. “*AP, evinde dua eden ve dini kitapları okuyan insanları çeşitli bahanelerle almış, onları hapisanelere koymuştur.*” Erbakan bu ifadelerle seçimde sonra haksız yere hapisaneye konulanlar için af kanunu çıkaracağı sinyalini veriyordu⁵²⁸.

Bülent Ecevit seçim propagandası sırasında, özellikle düşünce suçları üzerinde durarak bir genel af çıkaracaklarını vurgulamıştı. Af konusu hükümet programında da ele alındı. Bundan sonra Ülke gündeminde af konusu geniş yer aldı ve farklı yorumlar yapıldı. Adalet Bakanı Şevket Kazan “*Aftan önce hükümlülerin imam önünde tövbe edeceği haberleri doğru olmadığını belirtti.*” Diyanet İşleri Bakanlığına bağlı illerdeki din görevlileri haftada üçer saat cezaevlerinde giderek hükümlü ve tutuklulara öğütlerde bulunacaktır. Yabancı uyruklularda aftan yararlanacaktır ancak uyuşturucu maddelerle ilgili cezalar kapsam dışında tutulmuştur⁵²⁹.

Milliyet Gazetesine bir demeç veren Erbakan “*Siyasi hak iadesinin ilk görüşmesi bitti.*” MSP Af Kanununa son şeklini verilmiştir. MSP 141-142. maddelerden hüküm giymiş olanların affına karşıdır ancak fikrimiz başka, bağlılığımız başkadır. Grup bu yolda karar verdiği için bağlı kalacağız. 141 ve 142. maddeler fikir suçlarıdır. MSP, fikir hürriyetine taraftar, anarşiye karşıdır. Af Kanununda küçük çocukların ırzına geçenler af kapsamı dışında kalmıştır⁵³⁰. şeklinde konuşmuştur. Demirel ise “*Komünist ve anarşistlerin affına karşıyız*”⁵³¹. Cumhuriyet Gazetesi ise 141-142. maddelerdeki CHP-MSP görüş ayrılığı giderildi. şeklinde başlık atmıştır⁵³². MSP, af için olumlu oy verme kararı aldı. Adalet Bakanı Şevket Kazan “*Af Kanunu gerçekleşirse 50 bin kişi tahliye olacak*”⁵³³. dedi. Cumhuriyet Gazetesi 03 Nisan 1974 tarihinde 141-142. maddeler af kapsamında

⁵²⁷ Muzaffer Ayhan Kara, *Türk Siyasal Yaşamında 1961 sonrası Bir Olgü ve Demokrasi ve Uzlaşma Kültürü Açısından Koalisyonlar*, İstanbul, 2004, 109.

⁵²⁸ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,388-389.

⁵²⁹ Milliyet Gazetesi, 24 Şubat 1974, 11.

⁵³⁰ Milliyet Gazetesi, 27 Mart 1974, 7.

⁵³¹ Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mart 1974, 1.

⁵³² Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mart 1974, 1.

⁵³³ Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mart 1974, 1.

kaldı⁵³⁴. AP ve DP, 141-142. maddelerin af dışında kalmasını istiyorlardı. Af hakkında 141 ve 142. maddelerden hüküm giymiş tutukluların aftan faydalandırılmasında ‘komünistlerin affedilmesi’ anlamına geldiğini ifade ederek karşı çıkmışlardır. AP ve DP’nin bu tavrına MSP grubunda da destekleyenler bulunmuştur. TCK’nın 141 ve 142. maddeleri yani fikir suçları kapsam dışı bırakılmıştır. Osmanoğulları erkeklerinin yurda dönmesine karar verilmiştir⁵³⁵. Bunu üzerine AP, hükümeti düşürmek için bazı MSP milletvekillerini kandırdığı yorumları yapılmıştır⁵³⁶. 163. madde ise dini esaslara dayalı devlet kurmak isteyenlerle ilgili bir maddedir. Ceza Kanunu’ndaki 141 ve 142. Komünistlik ile ilgili maddeler ile 163. maddeden hapiste yatan şeriatçılara af geldi. Erbakan ve Ecevit seçim meydanlarında verdikleri sözde durduğu halde, MSP’li Nurcu milletvekilleri, 141 ve 142. Maddelerin suçlularının affı için oy vermemesi sebebiyle aftan yararlanamadılar. Fakat Anayasa Mahkemesi eşitlik ilkesinden onları da istifade ettirdi ve hapisten çıktılar. MSP deki Nurcu milletvekilleri “*Biz yatarsak yatalım yeter ki; tek Komünistler 141 ve 142 den hapiste yatanlar affedilmesin*” tezini ileri sürüyorlardı. Isparta ve Afyonda 163 üncü maddeden hapisanede yatan Nurcular ise “*Bize af istemeyen kardeşlerimiz gelsinler, bizim yerimize yatsınlar da öyle konuşsunlar*” diye söyleniyorlardı⁵³⁷.

15 Mayıs 1974’te Genel Af teklifi Mecliste kanunlaştı. MSP'nin Nurcu milletvekilleri hayır dedi ancak CHP anayasa mahkemesine giderek düşünce suçlularında kapsama girmesini sağladı ve af kapsamı genişledi. Sonrasında Nurcu MSP milletvekilleri “Komünistleri nasıl affedersiniz? diye Erbakan’a tavrı aldılar. Erbakan ise herkes inandığını, inanmadığını açıkça söylesin. Özgürlüğün olduğu yerde bütün fikirler birbiriyle mücadele eder; haklı olan taraf ortaya çıkar söyleyerek MSP içinde birliği tesis etmek istiyordu⁵³⁸. Ecevit’te MSP içinde grup kararı çıkmadığı için koalisyonu bozma fikrini ortaya koymuştur⁵³⁹.

---

⁵³⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 03 Nisan 1974, 1.

⁵³⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1974, 1

⁵³⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 04 Nisan 1974, 1.

⁵³⁷ Ertan Yülek, *Ömürdür Gelir Geçer (Yaşadıklarım Gördüklerim Duyduklarım)*, Kelime Yayıncılık, Ankara, 2015, 256.

⁵³⁸ Ergin, a.g.e.,78.

⁵³⁹ Emre, *Siyasette 35 Yıl, C.II.*, a.g.e.,114.

4.8. HAŞHAŞ EKİMİ

12 Mart'tan sonra kurulan partiler üstü hükümetlerden Nihat Erim Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) baskıları sonucu ve Türkiye'nin aldığı maddi yardımlardan dolayı haşhaş ekim yasağı uygulamıştır. Bu yasakta Türkiye'nin önemli gelir kaynaklarından birini kaybettiği gerekçesiyle halkın tepkisini çekmiştir. Türkiye'de 1973 seçimleriyle yeniden çok partili demokrasiye dönüldüğünde, seçim kampanyasının en önemli konularından biri haşhaş meselesi oldu. Bölgedeki halk, haşhaş ekimine yeniden izin verilmesi yönünde yoğun şekilde istekte bulunduğu için MHP hariç diğer tüm siyasi partiler haşhaş yasağını eleştirip iktidara geldiklerinde sıkı tedbirler alarak yeniden haşhaş ekimine izin vereceklerini söylediler. Türkiye'de ulusal bir meselesi haline gelen haşhaş ekimine başlanması konusu CHP-MSP koalisyonunun kurulmasını sağlayan ortak paydalardan biri oldu. Çünkü iki parti de haşhaş ekimi konusunda hem fikirdiler. Koalisyon Hükümetinin Programı'nda haşhaş yasağı konusunda özel bir yer ayrılmıştı⁵⁴⁰. Ecevit mecliste yapmış olduğu konuşmada *"Haşhaş sorununa bir yandan insani kaygıları tatmin edici, öte yandan haşhaş üreticilerinin mağdur durumlarına son verici çözüm yolları süratle bulunup uygulanacaktır"* demiştir⁵⁴¹.

21 Şubat 1974 de Birleşmiş Milletler (BM) Uyuşturucu Maddeler Komisyonu toplandı. Komisyon haşhaş ekimi konusunda gelişmeleri görüşmek üzere 30 ülke temsilcileri bir araya geldi. Toplantı 1 Mart'a kadar sürecektir. Türkiye'de haşhaş ekimi yasağı kaldırılması ihtimali üzerinde görüşülmüştür. Türkiye'deki haşhaşın dünyanın en kaliteli haşhaş olması ve Türkiye'nin batı ülkelerine yakın olmasından dolayı bu konu daha ciddi bir hal alıyor ve Türkiye'deki haşhaş politikası Cenevre de endişe oluşturdu⁵⁴². Türk Hükümeti'nin haşhaş ekimine yeniden izin vermesi halinde ABD'nin Türkiye'ye yapmakta olduğu tüm ekonomik yardımı kesmesini önereceğini açıklamıştır⁵⁴³. Türkiye'ye gelen iki ABD Temsilciler üyesinin Washington'daki demeci: *"Haşhaş ekilirse Türkiye'ye yapılan yardımı kesmeye çalışacağız"*

⁵⁴⁰ Özgür POLAT, *37.Cumhuriyet Hükümetinin (CHP-MSP Koalisyonu) Dış Politikası 26 Ocak-17 Kasım 1974*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 2009, 34.

⁵⁴¹ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 01 Şubat 1974, 355.

⁵⁴² Milliyet Gazetesi, 21 Şubat 1974, 6.

⁵⁴³ Milliyet Gazetesi, 24 Şubat 1974, 11.

diyorlardı. ABD 140 milyon dolar askeri yardım 250 milyon dolar ithalat ihracat Bankası kredisi aldığı haşhaş ekiminin durdurulması halinde 35 milyon dolarlık yardımın ekleneceği söylemişlerdir. Haşhaş ekimi veya ekilmemesi hususunda ABD-Türkiye arasında herhangi bir antlaşma yoktu⁵⁴⁴.

Hükümetin 1 Temmuz 1974 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla Türkiye'nin 6 ilinde ve bir ilinin de 3 ilçesinde, sınırlı ve sıkı bir denetime bağlı olarak, haşhaş ekimine yeniden izin vermeyi kararlaştırmıştır⁵⁴⁵. Haşhaş ekimine izin verilmesi, Amerika'da çok sert tepkilere yol açtı. Türkiye'ye yapmış olduğu maddi yardımı kesmiş ve ambargo uygulamıştır⁵⁴⁶.

4.9. KIBRIS BARIŞ HAREKATI

1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur. Türk ve Rum halkların eşitliğine dayalı ortaklık olarak Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan garantörlüğünde Dünya'da yerini aldı. Sonra da Kıbrıs'ta Rumlar, Türklere baskı yapmaya başladılar. Buna karşı da Kıbrıslı Türkler Türkiye'den yardım bekliyorlardı. O dönemlerde Türkiye'de İsmet İnönü'nün Başbakan olduğu CHP hükümetinde idi. Kıbrıs'ta Rumlar, Türklere karşı katliama girişmişlerdi. Bir doktor ve ailesini öldürmüşlerdi⁵⁴⁷. Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahale yapmayı kesinleştirmişti. ABD, askeri müdahaleyi önlemek istemiş ama Türkiye'nin kararından caydıramayınca 5 Haziran 1964 ABD Başkanı Johnson Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesini engellemek için tehdit dolu bir mektup göndermişti. Böylece yapılması planlanan askeri müdahaleyi ABD durdurmuştu.

Süleyman Demirel başkanlığındaki AP 1967 tarihinde tek başına iktidarda iken Yunan askeri hükümeti Enosis peşinden koşuyordu. Enosis: Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmek anlamına gelir. Rumlar, Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmek istiyordu. Rum Milli muhafız kuvvetleri Türklerin bulunduğu köylere karşı harekete geçti. Türkiye buna rıza gösteremezdi. İskenderun da büyük bir çıkarma birliği hazırlanmıştı. Türkiye-Yunanistan arasındaki bu gerginlik

⁵⁴⁴ Milliyet Gazetesi, 15 Mart 1974, 11.

⁵⁴⁵ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 02 Temmuz 1971, 347.

⁵⁴⁶ http://www.youtube.com/watch?v=0LjzWsXV7_Y, Erişim Tarihi 23 Aralık 2015.

⁵⁴⁷ Ergin, a.g.e., 82.

Amerika'nın araya girmesiyle Türkiye'de yola çıkan donanma geri dönmüş ve savaş hazırlıklarını durdurmuştur. Bunun üzerine Yunanlılar da kuvvetlerini Kıbrıs'tan çekmişlerdir⁵⁴⁸.

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta, Yunanistan'a bağlı subayların yönetimindeki Ulusal Muhafız Gücü Kuvvetleri, bir hükümet darbesi yaparak yönetime el koydu. Makorios'un Başkanlık Sarayını bombalamaya başlamıştı. Saldırıdan kurtulan Makorios, önce İngiliz üssüne geçmiş, oradan da adayı terk etmiştir. Yunan subayları darbenin ilk günlerinde hareketin Türklere yönelik olmadığını belirtmişlerdir. Kıbrıs'ta yapılan bu darbe adaya Yunan müdahalesiydi. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı anlamına geliyordu. Adadaki anayasal düzen yıkılmış, gayrimeşru bir askeri yönetim iş başına gelmişti. Böylece Londra ve Zürih antlaşmaları ihlal edilmiş oluyordu⁵⁴⁹. 17 Temmuz 1974 te Başbakan Ecevit, İngiltere Başbakanı Halord Wilson'la Londra'da görüştü. Gazetecilere, “*Yunan Hükümetini, olayların tahrikçisi ve sorumlusu sayıyoruz. Yapacağımız görüşmelerin Kıbrıs'ta barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacağını umarım.*” dedi. İngiltere de Kıbrıs'a müdahaleye taraftar olmadığını belirterek, 'Garantör' devlet olarak Türkiye'yi yalnız bıraktı. Ecevit, Ankara'daki Amerikan Büyükelçisi ile görüştü. ABD Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs konusunda kararsız olduğu açıkladı. Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi, Dışişleri Bakan Vekili Hasan Işık'a Yunanistan'ın Kıbrıs'taki olaylarla ilgisi olmadığını bildirdi. Kıbrıs'ta kurulan anayasal düzeni ve eşitliği korumak ve devam ettirmekle yükümlü olan garantörler devletler (İngiltere, Yunanistan ve Türkiye) Ada'daki sorunlara bir çözüm getiremediler⁵⁵⁰.

Türkiye'de 18 Temmuz 1974 te TBMM'de gizli bir toplantı yapıldı. Kıbrıs için 5 gündür sürdürdüğü yoğun diplomatik temaslardan bir sonuç alınmamıştı. 20 Temmuzda Başbakan Bülent Ecevit, Ankara'da gazetecilere verdiği demeçte: “*Biz aslında savaş değil, barış için ve yalnız Türklere değil, Rumlara da barış götürmek için adaya gidiyoruz. Bu karara, bütün diplomatik, politik yolları denedikten sonra,*

---

⁵⁴⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, C.I-II., Alkım Yayınevi, İstanbul, 14.Baskı, 788-789.

⁵⁴⁹ Refik Turan ve Bşk.,a,g,e., 149.

⁵⁵⁰ 12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu, 21 Kasım 2012. Ve Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, C.I., Kasım-2012 Kronolojisinden alınmıştır.

*meçbur kalarak vardık.” açıklamasında bulunmuştur⁵⁵¹. Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan da hareket ile ilgili olarak yaptığı açıklamada; hareketin barış maksadıyla yapıldığını ifade etti. Kıbrıs Harekatı'nın Türk milletine ve bütün insanlığa hayırlı olmasını dileyip tarihi bir görevi yerine getirmenin memnuniyeti ve bahtiyarlığı içinde olduğunu belirtti⁵⁵². Başbakan Bülent Ecevit 20 Temmuz 1974 tarihinde mecliste yaptığı konuşmada “*Dış siyasi olayların çıkardığı ağır şartlar sonucu TBMM'nin 16.3.1964 gün ve 93 sayılı; 17.11.1967 gün ve 148 sayılı kararlarıyla verilen izne dayanılarak, Kıbrıs'a yapılan İndirme ve çıkarma hareketinin meydana getirmesi muhtemel itilaflar karşısında; gerekliliği, sınırı ve miktarı Hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde TSK'nin yabancı ülkelere gönderilmesine Anayasanın 66'ıncı maddesi uyarınca izin verilmesi kararı ve teklifini vermiştir*”⁵⁵³. açıklamasını yaptı. Başbakan Bülent Ecevit mecliste yapmış olduğu konuşmada “*Kıbrıs'ta kazanılacak olan zafer de yalnız Türk Milletinin değil, yalnız Türklüğün değil, aynı zamanda demokrasinin zaferi olacaktır, demokrasinin diktaya karşı zaferi olacaktır, özgürlüğün baskıya zaferi olacaktır*”⁵⁵⁴. demiştir.*

20 Temmuz 1974 “Ayşe Tatile Çıktı.” Türkiye, bu parola ile Kıbrıs Barış Harekatı'na başladı. Günün erken saatlerinde, Türk Ordusunun Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Kıbrıs'a havadan indirme ve denizden çıkarma yapmaya başladı. 21 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta havada ve karada savaş başladı. Türk uçakları, Kıbrıs'a çıkarma yapmak isteyen ve savaş gemileriyle korunan büyük bir Yunan konvoyuna ateş açtı. Türk ve Yunan donanmaları Kıbrıs sularında fiilen çarpıştı. Adadaki Türk Alayına saldıran Yunan Alayı püskürtüldü. Kıbrıs'ın kuzey sahillerine ve özellikle Girne Limanı'na yapılan Türk çıkartması iki gün sürdü. 22 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, BM'nin ateşkes çağrısına uyularak sona erdi. 23 Temmuz 1974 Kıbrıs'ta, Rum darbecilerin Cumhurbaşkanı ilan ettikleri Nikos Sampson istifa etti⁵⁵⁵.

23.07.1974 te Ecevit mecliste konuşurken “*Bu üç günlük hareket sırasında 57 şehit verilmiştir, Allah onlara rahmet eylesin. 184 yaralı, 242 kayıp; toplamı*

⁵⁵¹ Tercüman Gazetesi, 21 Temmuz 1974, 7.

⁵⁵² Milliyet Gazetesi, 21 Temmuz 1974, 6.

⁵⁵³ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 20 Temmuz 1974, 8.

⁵⁵⁴ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 20 Temmuz 1974, 9.

⁵⁵⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, C.I, Kasım-2012, 572.

483...” (MSP sıralarından, Mücahitler dahil mi? sesleri.)⁵⁵⁶ şeklinde bilgi verir. MSP Grubu adına Hasan Aksay İstanbul Milletvekili, “ ... *Binaenaleyh, Ada'nın sulh ve sükun ve refahını temin ve meselenin vahimleştirdiği beynelmilel münasebetlere gerekli dostluk ve anlayış havasını iade etmek için nihai bir hal şekli olarak ancak taksimi kabul ve tatbik mevkiine koymak zaruridir*⁵⁵⁷. şeklinde konuştu. Mecliste Kıbrıs'ın geleceği üzerinde konuşulurken iki gün sonra Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hükümetleri görüşmelere başladı. Üç devletin dışişleri bakanları 25 Temmuz 1974 de Cenevre’de toplandılar. 30 Temmuz 1974’de Cenevre Deklarasyonu imzalanmıştır. II Cenevre Konferansı da 8 Ağustos 1974’de başlamış 14 Ağustosa kadar devam etmiş, Türkiye açısından olumlu bir netice alınamamıştır⁵⁵⁸. Cenevre müzakerelerinde olumlu netice alınmayınca Dışişleri Bakanı Ankara’ya üstü kapalı bir mesaj gönderiyor “Ayşe tatile çıksın” böylece ordu ikinci harekate 14 Ağustosta başlıyor ve 16 Ağustos 1974 akşamı saat 19:00’den itibaren Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin aynı günlü ve 360 sayılı kararına uyarak ateşkesi kabul etmiştir. İki gün içinde Türk silahlı kuvvetleri Magusa-Lefkoşa-Lefke-Kokkina çizgisine ulaşarak adanın % 38’ini ele geçirmiştir⁵⁵⁹. TSK’nin bu başarıyla MSP’liler cihat ve fetih havasına bürünmüşlerdir. MSP Grubu adına Hasan Aksay İstanbul Milletvekili: “*Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; Kıbrıs Barış Harekatı ve onun tabii gereği olarak örfi idarenin uzatılması hakkındaki, MSP Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınıza çıkmış bulunuyorum. Allah'ın lütfü ile ikinci askeri hareketimiz da Kıbrıs'ta büyük bir zaferle neticelenmiştir. Bu hareketin değerlendirmesini bir cümle ile ifade etmek icap ederse, 'Magosa'ya bir kandil günü ezan sesleri ile giriş, tarihimizin yeniden dirilişidir...' Bilindiği gibi, ilk çıkarma hareketından önce olduğu gibi, ikinci hareketimizdan önce de bütün sulhçu ve barışçı yollar denenmiş, gerekli her teşebbüse başvurulmuştur. Yine bir yandan iyi niyetli ve sulhçu tutumumuzu ısrarla devam ettirmeliyiz*”⁵⁶⁰. demiştir. MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş Adana Milletvekili: “*Sayın Başkan, TBMM'nin sayın üyeleri; ikinci Kıbrıs harekatı da zaferle sonuçlanmıştır. Böylece, Türk Milletinin enerjik karakterine ve yıllardan*

⁵⁵⁶ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 23 Temmuz 1974, 18.

⁵⁵⁷ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 23 Temmuz 1974, 33.

⁵⁵⁸ Armaoğlu, a.g.e.,804.

⁵⁵⁹ Armaoğlu, a.g.e.,806.

⁵⁶⁰ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 19 Temmuz 1974, 77-78.

beri süren özlemine uygun, alınmış kararlarla Kıbrıs'ta Türk Milletinin davası, insan hakları, barış sağlanması gibi gayeler daha sağlam teminata kavuşmak imkanını bulmuştur. Bu zafer Türk Milletini çelik bir birlik haline getirmiştir. Cumhuriyet Hükümetinin isabetli kararı bütün Milletçe, Meclisiyle, partileriyle desteklenmiştir"⁵⁶¹. ifadeleriyle hareketin herkes tarafından desteklendiğini belirtmiştir.

İkinci Barış Harekatı'nın hemen ardında 25-26 Ağustos 1974 tarihi'nde BM Genel Sekreteri Kıbrıs'a gelerek toplumlar arasında ikili görüşmeler başlatılmasını istedi. İkili görüşmelerde varılan mutabakat gereği nüfus mübadelesi yapıldı. Rumlar güneye, Türkler ise kuzeye geçti. Böylece iki bölge ve iki toplumlu federal bir yapı için uygun ortam sağlanmış oldu. 13 Şubat 1975 günü Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilanı Doktor Fazıl Küçük tarafından açıklanarak gerçekleşti. Amaç federal bir Kıbrıs Devleti tesis etmektir. Ancak gerçekleşemediğinden 8 yıl sonra Türkler yol ayrımına giderek kendi cumhuriyetlerini kurmak yoluna girdiler. Bu gelişmelere paralel olarak 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC'nin ilanı gerçekleşti⁵⁶².

Kıbrıs Barış Harekatı'nda Müslüman ülkeler Pakistan, Afganistan, Libya, Suudi Arabistan ihtiyaç duyulan malzemelerin tereddüt etmeden göndereceklerini söylemişlerdir. İhtiyaç duyulan malzeme Libya ve Pakistan tarafından sağlanmıştır. Petrol konusunda da Suudi Arabistan yardımında bulunmuştur.⁵⁶³ Amerika da ne kadar da Türkiye'de haşhaş ekiminin serbest olmasından muzdaripse de ordunun başarılı olmasında tavır değiştirmiş "*Kıbrıs Adası Küba gibi Komünist olmaktan kurtuldu. Türk ordusunun bulunması bir teminattır*"⁵⁶⁴. açıklamasında bulunmuştur.

4.10. İÇ POLİTİKADA İCRAATLAR

Ayasofya zamanında cami iken Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye çevrilmiş; Ayasofya'nın tekrar ibadete açılması için MSP'li 7 bakan imza atmış ancak CHP'li bakanlar imzalamayınca icraat yürürlüğe girmemiştir⁵⁶⁵.

⁵⁶¹ Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi, 19 Temmuz 1974, 79.

⁵⁶² Refik Turan ve Bşk., a.g.e.,350.

⁵⁶³ Kızıldaş,a,g,e,. 173.

⁵⁶⁴ Emre, *Siyasette 35 Yıl* ,C.II., a.g.e.,149-150

⁵⁶⁵ Emre, *Siyasette 35 Yıl* , C.II.,a.g.e.,73.

Cuma gününün resmi tatil olması için MSP milletvekilleri kanun teklifinin vermişlerdir. Teklif MSP oyları dışında oy almayınca reddedilmiştir⁵⁶⁶. MSP'lilerden önce Millet Meclis'in 3.Döneminde Ocak 1973'te DP, Diyarbakır milletvekili Hasan Değer, meclis başkanlığına hafta tatilinin Cuma gününe alınması için kanun teklifinde bulunmuştu. Olumlu bir netice alınmamıştır⁵⁶⁷.

11 Mart 1974'te Alkollü içki olduğu gerekçesiyle biranın ruhsatsız yerlerde satılmaması için İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk tarafından valiliklere gönderilen bir genelge ile yasaklandı. *"Biranın alkollü içki olduğu bu nedenle ruhsatsız yerler dışında satılmayacaktır."* Böylelikle okul, pastane, park, lokanta, kahvehane, oyun salonu ve benzeri yerlerde bira satılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır⁵⁶⁸.

10 Mart 1974'te Cumhuriyetin 50. yılını kutlama komitesi tarafından İstanbul'un çeşitli yerlerine dikilmesine karar verilen heykellerden biri de Karaköy Meydanına konulmuştu⁵⁶⁹. 17 Mart 1974 MSP İstanbul İl Kongresi'nde konuşan Erbakan, İstanbul Karaköy Meydanı'na dikilen 'Güzel İstanbul' adlı çıplak kadın heykelinin kaldırılacağını söyledi⁵⁷⁰. 18 Mart 1974 Karaköy Meydanı'nda bulunan 'Güzel İstanbul' heykeli, valiliğin verdiği emir üzerine gece yerinden söküldü. İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk *"Heykelin Kaldırılma kararı heykelin çıplak olmasından değil heykel zevksiz olduğu için kaldırıldı."* Heykelin kaldırılması için İçişleri Bakanlığından bir emir gelmediğini belirtmiştir⁵⁷¹.

Oğuzhan Asiltürk Şubat 2006 yılında Ankara MGTV Genel Merkezi Konferans salonunda Türkiye'nin farklı üniversitelerinden gelen üniversite öğrencilerine (içinde bulunduğu toplantıda) MSP İçişleri Bakanlığı döneminde Alkollü içki satılmasına sınırlama getirdiğini, İstanbul'daki çıplak kadın heykelinin kaldırdığını söylerken Türkiye'de siyasi olarak üst düzey makamlarda olunca topluma yön verilebileceğini söylemiştir.

Erbakan, 27 Mart 1974 yılında mason mahfillerin ve Yahudi cemaatlerinin baskısına karşı parlamentoda MSP milletvekillerinin adına Türkiye'de masonluğun

⁵⁶⁶ Emre, Siyasette 35 Yıl, C.II.,a.g.e.,103.

⁵⁶⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ocak 1973, 1.

⁵⁶⁸ Milliyet Gazetesi, 2 Mart 1974, 1.

⁵⁶⁹ Milliyet Gazetesi, 11 Mart 1974, 1.

⁵⁷⁰ Milliyet Gazetesi, 18 Mart 1974, 11.

⁵⁷¹ Milliyet Gazetesi, 20 Mart 1974, 11.

yasaklanması ve yerlerinin (mahfillerinin) kapatılması hususunda kanun tasarısı sunmuştur⁵⁷². Demirel “*AP’lilere masonluk iddiasını üzerinize almayınız.*” Bizi masonluk durumuna düşürmek istiyorlar⁵⁷³. demek durumunda kalmıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi üç büyük devlet adamı olan Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın idamına yol açmıştır. CHP-MSP koalisyonu döneminde yaşanan gelişmelerden biri de, mezarları İmralı’da bulunan Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın naaşlarının istenilen yere nakli konusunda karar alınmış olmasıdır. Ailelerinin istekleri doğrultusunda gerçekleştirilecek olan nakil işlemi kararı için Ecevit, ‘*Kararı insani ve dini görev bildik*’ demiştir⁵⁷⁴. Ecevit, “*3 na’şın nakli siyasi değil; insanidir. Görev bildik, ailelerine haber ulaştırdık aileler istedikleri zaman naaşları alabilir demiştir*⁵⁷⁵.”

MSP’nin 19 Mayıs gösterilerinin “çıplak kıyafetlerle” yapılmasına karşı çıkmış ve MSP’nin bunların üzerine gitmesi gibi hususlar bir gelişmenin öncüsü olmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler karşısında CHP’liler tarafından devrimler hedefinden saptırılıyor denilmiştir. İki partinin ideolojik düşüncelerinin farklı olması zaman zaman iki partiyi karşı karşıya getirmiştir⁵⁷⁶.

4.11. MİLLİ SELAMET PARTİSİ’NİN MANEVİ KALKINMAYLA İLGİLİ POLİTİKALARI ve SONUÇLARI

Toplumumuzda köylü köy camisini, köy imam evini, mezarlıkların çevresini kendi yapar ve İmam-Hatip Okullarına yardım etmeyi büyük hayır saymıştır. Cumhuriyet devrimleriyle beraber bu hizmetlere önem verilmediği için halk bunlara sahip çıkar ve kendi imkanlarıyla yapmıştır. İmam-Hatip Okullarını halk yapar inşaatını bitirir, Milli Eğitime yani devlete devir ederdi⁵⁷⁷. MSP genel seçimlerde toplumun manevi hassasiyetlerine vurgu yapmıştır. 1973 genel seçiminden sonra

---

⁵⁷² Ziyad Ebu Ğanime, "Bir Türk Bir Filistin Necmettin Erbakan", *Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim*, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 350.

⁵⁷³ Milliyet Gazetesi, 10 Nisan 1974, 11.

⁵⁷⁴ Tercüman Gazetesi, 26 Mart 1974, 1.

⁵⁷⁵ Milliyet Gazetesi, 27 Mart 1974, 7.

⁵⁷⁶ Albayrak, a.g.e., 85-86.

⁵⁷⁷ Utku, a.g.e., 266.

ortak olduğu CHP-MSP koalisyon döneminde manevi kalkınma ile ilgili söylemlerinin en azından bir kısmını pratiğe geçirme şansına sahip olmuştur. Bunlar:

- 1) İmam-Hatip ve Kuran kursları sayıları arttırılmıştır.
- 2) İslam dünyası ile ilişkiler arttırılmıştır.
- 3) Mecliste Cuma gününün tatil günü seçilmesi çalışmaları yapılmıştır⁵⁷⁸.
- 4) Osmanlı hanedan üyelerinin Türk vatandaşlığına geçiş yasalarının çıkarılması çalışmalarını yapmış ve Osmanlı hanedan üyelerine af çıkarılmıştır⁵⁷⁹.
- 5) MSP hükümet ortağı olduğu dönemde başörtüsü yasağına karşı çıkmıştır⁵⁸⁰.
- 6) Her köye bir cami projeleri ve malzemeler için bütçeden 40 milyon TL ödenmiştir.
- 7) Daha önceden kapatılan İmam-Hatip Okulların orta kısımları açılmış ve halk tarafından yapılıp çeşitli sebeplerle kapatılan İmam-Hatip Okulların binaları öğretime açılmıştır.
- 8) İmam-Hatip Okulları mezunlarının istedikleri fakülteye girebilmelerini sağlamak üzere kanun değişikliği hazırlayıp TBMM'ne tevdi edilmiştir. Komisyonlardan geçirilmiştir, Meclis Umum Heyeti gündemine kadar getirilmiştir.
- 9) Müstehcen neşriyatla ve ahlaka aykırı yayınlarla mücadele kanununun çıkartılması, Adalet ve İçişleri Bakanlıklarınca bu konular üzerinde ciddiylet durmuştur.
- 10) İnanç hürriyeti üzerindeki baskı ortadan kaldırılmaya çalışılmış. İlmi ve Ahlakı eserlerin okutulmasına konulan yasakları kaldırmıştır.(Risale-i Nur gibi dini eserler)
- 11) Karayolu ile Hacca gitmek serbest bırakılmıştır.

---

⁵⁷⁸ Duman, *a.g.e.*,91.

⁵⁷⁹ Ertem, *a.g.e.*,107.

⁵⁸⁰ Uçar, *a.g.e.*,149-150.

(MSP-CHP Koalisyonu döneminde Milli Eğitim Bakanlığı CHP'ye verilmişti. Bakan ise Mustafa Üstündağ idi. Bu Bakanlık tarafından başörtüsü ile okullara girilmesini yasaklayan bir tamim yazılıyor. Tamimi haber alan Erbakan harekete geçiyor ve tamimin uygulanmasını durdurtuyor.)

12) Okullarda Ahlak Dersleri konulmuş; bu derslerin konulmasında MSP'lilerin amacı yetişen gençlerin Ana-Baba saygısını, vatan, millet sevgisini, iffet, haya öğretmek olarak belirtmişlerdir⁵⁸¹.

MSP I. Koalisyon döneminden sonra ortak olduğu diğer koalisyon dönemlerinde de manevi alanda birçok hizmetleri olmuştur.

- 1) Cumhuriyet tarihinde 50 yılda 50 tane İmam-Hatip Okulu açılmış; MSP döneminde 3 yılda 300 tane İmam-Hatip Okulu açılmıştır.
- 2) İmam-Hatip mezunu öğretmenlerin ilkokullarda Din ve Ahlak dersi öğretmeni olmaları sağlanmıştır.
- 3) Bütün okullarda Din ve Ahlak dersi mecburiyeti konulması. Din ve Ahlak derslerinin Ortaokul ve Liselerde İlahiyat mezunlarınca okutulması talimle şart koşulmuştur.
- 4) 1976-1977 ders yılı başında itibaren ilk, orta ve liselerde bütün ders kitaplarının yeniden yazılmasının Bakanlar Kurulunca karara bağlanmıştır.
- 5) Mısır, Suudi Arabistan gibi Müslüman ülkelerde okuyanların diplomalarının Türkiye'de geçerli sayılması sağlanmıştır.
- 6) Vakıf mallarının yağmalanmasına son verilmesi, vakıflarca 500'e yakın caminin yeniden restore edilmesi, vakıf gelirlerinin 3-4 misline çıkarılması, vakıf aşevlerinden yedirilen yoksulların sayısının arttırılması ve 5000'e kadar sakat ve sahipsiz insana vakıflardan maaş bağlanması.
- 7) Mukaddesata sövenlerin cezalandırılması
- 8) Kur'an Kurslarının yapılması, yaşatılması için Cumhuriyet tarihinde ilk defa bütçeden ödenek ayrılması ve 3000'den fazla Kur'an kursunun açılmasını sağlamıştır.
- 9) Din görevlilerin meslek içi eğitimi için yedi tane Bölge Eğitim Merkezinin kurulmuştur.
- 10) Fahri Olarak görev yapan din görevlilerine kadro verilmiştir⁵⁸².

⁵⁸¹ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,438.

⁵⁸² Uçar, *a.g.e.*, 149-150.

4.12. MİLLİ SELAMET PARTİSİ'NİN MADDİ KALKINMAYLA İLGİLİ POLİTİKALARI ve SONUÇLARI

MSP koalisyonları dönemlerinde parti programlarında ve seçim meydanlarında söylediklerinin bir kısmını ortak olduğu I.CHP-MSP koalisyon hükümetinde gerçekleştirmiştir. Koalisyonda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı MSP de olduğundan fabrikaların plan ve projesi yapılmış ve birçok fabrikanın temelleri atılmıştır.

- 1) 1974 yılında Türkiye'deki nüfusun % 70'i köyde oturmaktadır. Taban fiyat politikasıyla Köylüyü kalkındırmak için buğdayın kilosu 80-120 kuruşa alınırken koalisyon döneminde buğdayın kilosu 220-230 kuruştan alınmıştır. 18-19 liradan alınan tütünün kilosu 30-35 liraya çıkarılmıştır. 9,5 liradan alınan fındık 13,5 liraya çıkarılmıştır. 3,5 liradan alınan çay 6,25 liraya çıkarılmıştır. 5,80-6.00 liradan olan pamuk 8 liraya çıkarılmıştır. Şeker pancarı 20 kuruştan 30 kuruşa çıkarılmıştır.
- 2) Uçak Fabrikası kurulması için 1973 yılında özel kanun çıkarılmıştır. Üçüncü beş yıl Plan Kot No:1095.
- 3) Motor ve Aktarma Organ Fabrikaları: Üçüncü beş yıl plan kot numarası:1002/1. 1974 yılı icra plan tedbir no:68.
- 4) Ağır Sanayi Makina ve Teçhizat Projesi: Üçüncü beş yıl plan
- 5) İş Makineleri Projesi Kot No:1003/3 Buldozer, Greyder İmalatı
- 6) Elektronik Cihaz ve Eleman Projesi: 3. BYP Kot. No:1049. 1974 İcra Plan Tedbir No:71.
- 7) Takım Tezgahları Sanayi Projesi: 3 BYP plan 1974 Program No: 286/31.1974 yılı İcra Plan Tedbir No:70.
- 8) Tersane ve Gemi İnşaatı Projesi: 3. BYP Kot No:1088-1089.
- 9) Harp Silah ve Vasıtaları Sanayi: 3 BYP Kot No: 616/9 ve 994.
- 10) Çelik Üretim Projesi: 3. BYP Kot No: 937946.

- 11) Memurlara iş güçlüğü, iş riskinden memur maaşlarına ilaven yan ödeme yapılması yürürlüğe konulmuştur. Bu kararname ile teknik, sağlık personelleri, idareci personel ve geri kalmış bölgelerde görev yapan memurlara yan ödeme yapılması imkanını sağlanmıştır.
- 12) Toplu sözleşmelerde işçi ücretleri bir yılda ortalama % 50 artırılmıştır.
- 13) Ziraat ve hayvancılığı geliştirmek için süt ve yem fabrikalarının kurulmasına öncelik verilmiştir.

MSP, Türkiye’de 67 ilde Bölge Sanayi Müdürlükler kurulmasını istemiştir. Bu müdürlüklerle hangi ilde hangi tesislerin kurulması karlıdır, hangi ilçede hangi atölyenin kurulması uygundur, hangi köyde tezgahların kurulması uygundur, araştırılacak ve bunların kurulmasına yardımcı olunacaktır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı MSP de olduğunda CHP’nin bu müdürlüğün kurulmasına karşı çıktığını söylemişlerdir⁵⁸³. MSP-CHP koalisyonunda MSP 200 büyük fabrikanın plan ve projelerini hazırlayıp temellerini attı. 70 tanesini MSP ikinci koalisyon ortaklığı döneminde işletmeye açmıştır. Diğerlerinin de inşaatların bitirip; Ağır Sanayi Hamlesini başlatmıştır⁵⁸⁴.

CHP-MSP koalisyonu bittikten sonra MSP’nin ortak olduğu diğer koalisyon hükümetlerinde halkın maddi açıdan refaha kavuşması için birçok kanunun çıkarılmasına öncülük etmiştir.

- a) İstiklal Harbi gazilerine maaş bağlanması hususunda kanun teklifi verilmesi.
- b) Emekli işçilerin eş ve çocuklarının sigorta kapsamına alınması.
- c) Çalışan işçilerin ana-babalarının sigortalı sayılması.
- d) Asgari(en az)geçim indirimi kanun teklifinin hazırlanması.
- e) Çıraklık ve kalfalık kanununun çıkartılması.
- f) Muhtarlara maaş bağlanması.
- g) Pahalılığı önlemek için faizin masrafa yazılmaması.
- h) Doğu Anadolu’da görev yapanlara yakacak yardımı yapılması.

⁵⁸³ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,440-443.

⁵⁸⁴ Akgül, a.g.e.,101.

- i) Küçük çiftçi ve balıkçıların vergi muafiyeti sınırının yukarı alınması.
- j) Yabancı ülkelerde çalışan işçilerin askerliklerinin 29 yaşına kadar uzatılması.
- k) Ev hanımı olan kadınların ve özel ev hizmetinde çalışanların sigorta kapsamına alınması.
- l) Tarım ve Orman İşçilerinin Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamına alınması.
- m) Yurtdışında çalışan işçilerin Türkiye içindeki hizmetlerinin birleştirilmesi.
- n) Yurt dışındaki işçi çocuklarının diplomalarının geçerli sayılması.
- o) 65 yaşını dolduran düşkünlere maaş bağlanması.
- p) Dul ve yetimlere maaş bağlanması⁵⁸⁵.

4.13. CUMHURİYET HALK PARTİSİ-MİLLİ SELAMET PARTİSİ KOALİSYONUNUN SONU

CHP-MSP Parti programları arasındaki uyumsuzlukların aşılammaması, Genel Af Yasası'nda çıkan anlaşmazlıklar, Kıbrıs Barış Harekatı gibi çeşitli nedenlerin sonucunda mevcut birliktelik bozulmuştur⁵⁸⁶. Başbakan Ecevit, MSP-CHP Koalisyonunda “iktidar çıkarları” hesapları yapılırken, MSP ve Erbakan için “ideolojik” hizmet yapmak iddiaları yaygınlık kazanıyordu. MSP devlet içinde kadrolaşmaya çok önem veriyordu. Bunu koalisyon kurulma aşamasında da dile getiriyordu. MSP-CHP koalisyon görüşmelerinde üçlü kararnamelerle tayin edilecek devlet memurların ataması Erbakan'a sorulmadan ve onay alındıktan sonra atamanın yapılmasında direnmiş ve koalisyon gerçekleşmeden bitme noktasına gelmiş Oğuzhan Asiltürk ve Deniz Baykal'ın girişimleriyle yeniden koalisyon çalışmaları başlamıştır⁵⁸⁷. Sonradan MSP'nin koalisyondaki icraatı huzursuzluk oluşturmaya başlamıştı. MSP'nin hükümet içindeki planı ise tamamen “örgütsel” olarak yorumlanmıştı. Kadrolaşma, Devletleşme ve İslam'ı kendi yaşantılarında ve memleket genelinde uygulamak istiyorlardı. MSP'nin koalisyonundaki tavrı ve icraatı bu şekilde yorumlanmış olacak ki, genel affın çıkmasında TCK'nın 141 ve

⁵⁸⁵ Uçar, *a.g.e.*, 151-154.

⁵⁸⁶ Hikmet Bila, *CHP 1919-2009*, a.g.e., 243.

⁵⁸⁷ Milliyet Gazetesi, 24 Ocak 1974, 1.

142. Maddelerinin af kapsamı dışında tutulması için yapılan oylamada bazı MSP'li üyenin oy kullanması, koalisyon ortaklığını zedeler bir sarsıntı doğurmuş, “turist ahlak götürür” beyanı kadar, MSP'nin Nakşibendi Tarikatı'nın destekçisi bulunması ve İstanbul'da bulunan bir “çıplak kadın heykelini” yerinden sökülüp atılması yanında 19 Mayıs gösterilerinin “çıplak kıyafetlerle” yapılmasına karşı çıkılması gibi hususlar, MSP'nin devrimleri hedefinden saptırır bir gelişmenin öncüsü olmasına sebep olmuştur. O sıralarda tutuklu bulunan Said-i Nursi'nin vekilim dediği talebelerinden Hüsrev Altınbaşak'ın hapisten kurtulması için Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın girişimleri, dinin devlet işlerine karışması diye yorumlanmıştır. MSP, Tuvaletlerde takunyalar, havlular asılıyor, ceplerde kabe yeşili mendiller taşıyor, ezan saatlerinde ise müsteşar odaları toplu namazların kılındığı küçük mescitler haline geliyordu. Hatta bazı bakanlar öğle namazlarında memurların, müdürlerin önüne geçip hocalık görevini yapıyorlardı. CHP'li milletvekili ve senatörler, şaşkınlıkla bu manzaralara tanık oluyorlar, özellikle sol kesimin “din devlet işlerine karıştırılıyor” eleştirileri hükümetin CHP'li kanadına kadar uzuyordu⁵⁸⁸. Bunun üzerine CHP de koalisyonu bozmak için bahaneler aramaya başlar. Başbakan Bülent Ecevit, koalisyon bozulması durumunda sağ partilerin uzun ömürlü bir koalisyon hükümeti kuramayacağını ve erken seçimin olacağına inanıyordu. Yapılacak genel seçimlerde ezici çoğunlukla iktidara geleceğini düşündüğünden Erbakan'dan bağımsız hareket etmeye başlamıştı. Ecevit, banka tasarruflarını teşvik edip artırmak yüksek faiz oranlarını tehdit etmek isterken Erbakan “faizsiz” bir ekonomik sistem kurmaktan söz etmeye başladı⁵⁸⁹. Başbakan Ecevit, İskandinav ülkelerine giderken vekaletini Erbakan'a değil de Devlet Bakanı Orhan Eyüpoğlu'na bırakmış. Ecevit'in bu şekilde davranışı koalisyonu bitirme noktasına getirmiştir.

MSP'li bakanlar da bu geziye onay vermedi ve iki parti arasında ciddi bir anlaşmazlık doğdu. CHP ve MSP birbirlerine hiçbir zaman güvenle bakmamışlardır. Ecevit “*Önemli olan rejimin istikrarıdır*”⁵⁹⁰. diyerek Erbakan'a ne için bırakmadığını belirtiyordu. MSP'lilerde Ecevit'in istifasını muharebede siperi terk etmeye benzetmiştir⁵⁹¹.

---

⁵⁸⁸ Albayrak, a.g.e., 99-100.

⁵⁸⁹ Ahmad, a.g.e.,339.

⁵⁹⁰ Milliyet Gazetesi, 17 Eylül 1974, 1.

⁵⁹¹ Milli Gazete, 18 Eylül 1974, 1.

MSP'liler kendi aralarında yaptıkları toplantıda Fehim Adak'ın fikri öne çıkar hükümeti bozan tarafın CHP olmasını sağlamak için bu geziye izin verilmemiş ve böylece koalisyonu bozan tarafın CHP olmasını sağlamıştır. Böylelikle Ecevit istifasını vererek hükümetten çekildi.

MSP'lilere göre koalisyonu bozma sebepleri,

- a) Ecevit, hükümeti bozup, Bozbeyli ile seçim hükümeti kurup, Kıbrıs Fatihî prestijini kullanarak tek başına iktidara geleceği düşüncesi vardı.
- b) Masonik çevrelerin bu koalisyon devam ederse; AP tabanı MSP'ye kayacak, Türkiye'nin yönetimi hepten masonların kontrolünde uzaklaşacak endişesi yatmaktadır⁵⁹².
- c) Koalisyonda CHP'nin partizanca düşünmesi ve MSP'nin hizmet düşüncesiyle hareket etmesi iki parti arasında zıtlaşmaya sebep olmuştur.
- d) CHP içindeki solcularla, koyu solcular arasında bölünmeler yaşanması ve CHP oylarının diğer sol partilere kayma endişesi olduğu düşünülmektedir.
- e) Kıbrıs Barış Harekatı zaferinden sonra şehit kanını oya tahvil etmek isteği⁵⁹³.

CHP-MSP Koalisyonu 26 Ocak 1974 tarihinde başlayıp 17 Kasım 1974 kadar sürmüştür. Aslında Ecevit, 18 Eylül 1974'te istifasını sunmuştur; fakat yeni bir hükümet kurulana kadar iktidarda kalmışlardır. Bu bağlamda aktif anlamda 8 ay, resmen 9,5 ay varlık göstermiştir. Kısa bir süre varlık gösterebilmiş ve sonrasında koalisyon sona ermek durumunda kalmıştır. 12.11.1974'te yayınlayan Cumhurbaşkanı bildiriyle hükümet kurma görevini Prof. Dr. Sadi Irmak'a verilir. Irmak "*Hükümetin çizgisi Kemalist olacak, MSP'ye görev verilmeyeceğini*" söylemiştir⁵⁹⁴. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından görevlendirildikten sonra AP, CHP, DP, MSP Irmak'ın kuracağı hükümetten yer almayacaklarını söylemişler.

⁵⁹² Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e.,200-201.

⁵⁹³ Erbakan, *Erbakan Külliyyatı*, C.I., a.g.e.,446.

⁵⁹⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1974, 1.

Irmak, dışarıdan karma bakanlar kurulu oluşturmuş ve Cumhurbaşkanı'na onaylatmış böylelikle 17 Kasım 1974 CHP-MSP koalisyonu sona ermiştir⁵⁹⁵. 29 Kasım 1974 tarihinden Kontenjan Senatörü Irmak başkanlığında kurulan partiler dışı hükümet güvenoyu alamamıştır⁵⁹⁶.

4.13.1. Basında Erbakan'ın Demeçleri

CHP-MSP koalisyonunda bu partilerin kendi programlarını tatbik etmeleri beklenemezdi. İdeolojik olarak iki zıt partinin koalisyonunun uzun sürmesi de beklenmiyordu. Erbakan, koalisyon dönemlerinde gittiği şehirlerde fabrika temelleri atması ve her şehre fabrika sözü vermesi, basında 100 bin traktör ve 10 bin uçak benzeri söylemlerde bulunması CHP tarafında hoşnutsuzluğu sebep olmuştur. Aynı şekilde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde MSP teşkilatlarında Erbakan'ın böyle konuşmaktan vazgeçmesi yönünden tekliflerde geliyordu⁵⁹⁷.

Bu konuyu MSP milletvekili Hasan Aksay'a sorduğumuzda *“Erbakan şöyle düşünüyordu: Temeller atılsın, duvarlar yükselsin millet sahip çıkar. Erbakan Avrupa'da yıllarca kalmış biri olduğu için bunların nasıl, hangi imkanlarla yapılacağını biliyordu. Bu işlerin teknik boyutları mühendis sıfatı ile açıklıyordu”*⁵⁹⁸.

MSP milletvekili Turhan Utku ise *“Erbakan, gece-gündüz bunlarla yatıp kalkan kişiydi. Bunların zamanla olacağını belirtiyordu. Bir fidan bahçesini düşünelim 200 fidan dikerseniz hepsi yeşermez ama büyük bir kısmı yeşerir kurulacak fabrikalarda böyledir. Erbakan Gümüş Motor Fabrikası, Üniversite hocalığı ve yurtdışı çalışmalarının tecrübelerinden her şehre fabrika,100 bin motor... diyordu. Bunların yapılmasına izin verilirse kısa bir zamanda olacağına inandığı için söylüyordu”*⁵⁹⁹.

Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan'ın 16 Aralık 2012 tarihinde yayınlanan Necmettin Erbakan, Bülent Ecevit'e yanıt veriyor. Video konuşmasında Bülent Ecevit, Erbakan'ın bu demeçlerinden dolayı çok sarsıldığını, basın ve kamuoyunun

⁵⁹⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 18 Kasım 1974, 1.

⁵⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1974, 1.

⁵⁹⁷ Kızıldaş, a.g.e., 158.

⁵⁹⁸ 15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁵⁹⁹ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

alay konusu olduğunu söyler. Ecevit, Sayın Erbakan “100 bin traktör, 100 bin uçak, 100 bin tank... niye yapalım; yaptık diyelim 100 bin pilot nereden getirelim.” Hayallar üzerine kurulan dünyalar Ecevit’e göre koalisyonun ömrünü kısaltmıştır. Erbakan ise cevaben “ Bir şey hayal etmeden hiç bir şey yapılamaz. Bizim hedefimiz Türkiye’de 100 bin motor yapan fabrika kurmaktır. 100 bin uçak,100 bin tank yapmak değil. Şuanda Türkiye’de 100 motor yapan fabrikayı kurduk. Koalisyon döneminde temelli atılan fabrikaların 70 tanesinin faal olduğunu hedeflerimizi gerçekleştirdik söyleyip gerçeğe bakalım...⁶⁰⁰” diyordu.

Erbakan ise hayalciydi, hayallerini her yerde dile getiriyordu. Hayallerini gerçekleştirmek içinde somut çalışmalar ve mantıklı açıklamalar yapıyordu. Erbakan bu millet senede 100 bin traktör motoru yapacak fabrikayı kendi gücü ile kuracak dediğinde diğer partililer Erbakan yalan söylüyor, milleti aldatıyor, döviz nerede bulacak fabrika kuracak, oy avcılığı yapıyor, devlet adamı ciddiyetine bağdaşmaz diyorlardı. Erbakan da Planlama Müştesarı vasıtasıyla cevap veriyordu. Böyle bir fabrikanın kurulması için ne kadar döviz gerekiyor? Müştesar: *Takriben 350 milyon dolar lazım. Erbakan: Bu fabrika yapılmadığı için her sene çiftçimizin traktör ihtiyacı için ne kadar döviz ödemek zorundayız? Müştesar: Her sene 350 milyon dolardan fazla döviz ödemek zorundayız. Erbakan: Demek ki bir senede dışarıya ödediğimiz dövizle fabrika kurulabilir*⁶⁰¹. Erbakan da söylemlerini böyle örneklerle ve bilirkişiler vasıtasıyla doğrulamaya çalışıyordu.

4.13.2. Af Kanunu ve Milli Selamet Partisi Nurcu Milletvekillerin Tavrı

CHP-MSP Koalisyonunun bitmesinin önemli bir sebebi de Af Kanunuydu. Bülent Ecevit seçim propagandası sırasında ‘genel af’ çıkarılacağını sıklıkla dile getirmiştir. Af konusunda düşünce suçları üzerinde durarak bir genel af çıkaracaklarını vurgulamıştı. CHP-MSP koalisyonun kuruluş maddeleri içinde yer almıştır. Erbakan, 141-142. maddelerden hüküm giymiş olanların affına karşı olduğunu ama yapılan iştişareler sonucunda CHP ile aynı kararı vereceklerini dile getirmiştir. “*Fikrimiz başka bağlılığımız başkadır.*” Mecliste nasıl hareket

⁶⁰⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=IHj70BbHFJY> Erişim Tarihi 12 Aralık 2015.

⁶⁰¹ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C. II.,a.g.e.,184.

edeceklerini bu sözlerle dile getirmiştir⁶⁰². Meclis'teki oylamada MSP grubundan Nurcu milletvekillerinin menfi tavrı dolaysızla TCK'nın 141-142. maddeleri aftan hariç kalmış; Ecevit “*tutunduğunuz dal çatırıyor*” diyerek tutumunu dile getirmiştir.

Sonuç olarak 15 Mayıs'ta parlamentoda genel af tasarısı oylanırken MSP'li bazı üyeler diğer sağ kanat partililer ile birlikte olumsuz oy kullanmışlardır. Bu tutum koalisyon ortaklığı ruhuna aykırı düşmüştür Ecevit'te MSP içindeki grup kararı çıkmadığı için koalisyonu bozma fikrini ortaya koymuştur⁶⁰³. Bu oylama CHP-MSP ortaklığının en önemli çatışmasıydı. CHP daha sonra yasayla ilgili olarak Anayasa Mahkemesine başvurdu ve yasanın iptalini talep etti. Bunun üzerine 141. ve 142. maddeye giren siyasi suçlular da af yasasından yararlandılar. Bu oylamalardan sonra CHP koalisyondan ayrılmak istedi. Ama sonunda bir uzlaşma sağlandı⁶⁰⁴.

Aftan cezaevindeki solcuların yararlanmasına karşı çıkan 22 Nurcu MSP'li milletvekilleri, Erbakan'a rağmen Af Yasası'na ret oyu vermiş⁶⁰⁵. Böylece MSP kendi içinde ilerde ayrılmaların sinyallerini vermiş ve CHP-MSP koalisyonunda bitmesinin önemli bir sebebi olmuştur. Koalisyonun dağılmasının ardından gerçekleşen MSP 2. Kurultayı tarikatların (Nurcu-Nakşibendi) çekişmesine sahne olur⁶⁰⁶. Nurcu MSP'li milletvekilleri komünistlerin salıvermesini istemiyorlar ama şeriatçıların cezaevlerinden salıvermesini istiyorlardı. Bu da bize şunu gösteriyor ki Cemaatler, cemiyetler ve dindar insanlar bir parti çatısı altında birleşsinler ve ortak hareket etsinler diye kuruldu fakat bu da gerçekleşmedi.

4.13.3. Kıbrıs Harekatı'nın Siyasi Etkisi

MSP-CHP koalisyonunda bardağı taşıran son damla Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra ortaya çıkan “Kıbrıs Fatih” sorusudur. Kıbrıs zaferi milleti sevinçten mest etmişti. Parti farkları ortadan kalmış, Türkiye bütünleşmişti. Başbakan Bülent Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, ulusal kahramanlar haline geldiler. MSP ve CHP açısından da Kıbrıs Zaferine tek başına sahiplenme duygusu uyandırdı. CHP parti teşkilatları Ecevit'in miğferli resimlerini

⁶⁰² Milliyet Gazetesi, 27 Mart 1974, 7.

⁶⁰³ Emre, *Siyasette 35 Yıl*, C.II., a.g.e., 114.

⁶⁰⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mayıs 1974.

⁶⁰⁵ 15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁶⁰⁶ Yalçın, a.g.e., 75.

şehirlerarası otobüslerin arkasına asmış propaganda malzemesi olarak kullanmaya başlamıştı⁶⁰⁷. Kıbrıs'ta ordunun başarısı, hükümete özellikle Ecevit'e çok başarılı bir sonuç getirmiştir. Kıbrıs Harekatı dolayısıyla Ecevit'in ve CHP'nin prestiji hayli yükselmişti. MSP'lilere göre halk Necmettin Erbakan'ı 'gazi' olarak adlandırırken, Bülent Ecevit, rakibinin popülerliğini aşındırmak ve tek başına bu başarıya sahiplenip koalisyonu sona erdirmek için fırsat aramaya başladı.

Ecevit, DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli ile bir seçim koalisyonu kurmak için harekete geçer. Böylece erken seçimle tek başına iktidara gelmek istiyordu. Bozbeyli'nin tavrını müspet görünce "*Bizim hükümet etme anlayışımızla, MSP'nin ki arasında fark olduğu için hükümetten çekiliyoruz.*" şeklinde bir açıklama yapar. Bozbeyli'nin hareketi fevri bir hareketti. DP meclis gurubun CHP ile bir koalisyona razı olması mümkün görünmüyordu. Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy ve Adnan Menderes'in ailesi karşı çıkmışlar. Seçim koalisyonu kurulamamıştır⁶⁰⁸.

Cumhurbaşkanı Korutürk, Kontenjan Senatörü Sadi Irmak'a hükümet görevlendirdiğinde Ecevit erken seçim şartıyla kurulacak hükümete katılmaya hazır olduklarını bildirmiştir⁶⁰⁹.

CHP hükümetten ayrıldıktan sonra, hemen erken seçim talep etti. Aslında CHP'nin bir hükümet bunalımı oluşturarak bir erken seçime gitmek istemesi, Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra doğan yüksek prestijini geniş bir oy potansiyeline çevirerek, tek başına iktidar olmak hedefinden ileri geliyordu. Sağ kanattaki partiler bir erken seçim önerisini reddettiler. CHP'nin parlamentodaki gücü tek başına bir erken seçim kararı almaya yetmiyordu.

CHP-MSP koalisyonu sona erdikten sonra Ecevit ve Erbakan Kıbrıs Hareketin başarısını yalnızca kendilerine mal etme yarışına girmişlerdir. MSP'nin hareket kararının alınmasında CHP'nin tereddüt gösterdiği ve kararın alınmasında kendilerinin etkili olduğu dile getiriyorlardı. Erbakan "*O yıllarda tüm dünya bizim böyle bir hareket yapmamıza karşıydı. Ancak savaşa Ecevit de karşıydı.*" Son görüşmeler için Kıbrıs'ın garantör ülkelerinde olan İngiltere ile birlikte hareket edelim diyen Ecevit, bizim karşı çıkmamıza rağmen Londra'ya gitti. Ecevit, yanlış

---

⁶⁰⁷ Uçar, a.g.e.,191.

⁶⁰⁸ Kızıldaş, a.g.e., 176.

⁶⁰⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1974, 1.

bir şey yapmasın diye yanına İçişleri Bakanımızı Oğuzhan Bey'i de yanına verdik. Ecevit, Londra'ya gittikten sonra dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'a Kıbrıs'a çıkarma emri verdiğini ve Ecevit İngiltere'den döndüğünde bizim yaptığımız durumu kabullenmekten başka çaresi kalmamıştı. Yani Kıbrıs zaferi kararı alınmasında ve askerın Kıbrıs'a çıkarmasını Başbakan vekaletini kullanarak bunları ben yönlendirdim. Diyerek kendisinin Kıbrıs'ın gerçek Fatihı olduğunu söylüyordu⁶¹⁰.

MSP'lilerin sözlerine karşı Başbakan Ecevit de durumu şöyle özetliyordu: *“Güya ben ve arkadaşlarım bu konuda kararsızmışız, çekingenmişiz, benim Londra'ya gitmemden yararlanarak bana vekalet ettiği sırada Sayın Erbakan bu kararı vermiş. Bu konudaki ilk kararlarda, nihai karar da benim başkanlığımdaki Bakanlar Kurulunda müzakere edilmiştir, alınmıştır ve hareketin başlaması yolundaki hükümet kararı da yine benim başkanlığında 19 Temmuz günü yapılan toplantıda verilmiş ve benim imzamlı Genelkurmay'a bildirilmişti”*⁶¹¹.

CHP'lilerde Ecevit'i dünyaya kafa tutan adam Kıbrıs Fatihı olarak görüyordu. CHP İzmir Milletvekili Süleyman Genç durumu şöyle değerlendiriyordu: 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Hareketinde Türk askeri Kıbrıs'a ayak bastığında Ecevit, Avrupa'yla ikinci kez karşı karşıya gelmişti. İlki Haşhaş Ekimi ve Kıbrıs Harekatı ile Avrupa Türkiye'yi ambargo ve ekonomik sıkıntılarla cezalandırma yoluna gitmiştir⁶¹².

Ecevit'in bu gelişmelerin tek yönlendirici gibi görünmesi koalisyon ortağı MSP'yi oldukça rahatsız etti. Ecevit'in istifasını, Erbakan daha sonra yaptığı bir açıklamada şu şekilde değerlendirmiştir: *“Bırakıp kaçma hareketidir. Kıbrıs meselesinin arkasından biz bunu oya tahvil edebilir miyiz? Harp bitmeden ganimete koşma hareketidir. Şehit kanını oya çevirme hareketidir. Memleketin iç ve dış şartlarının çok nazik olduğu bir noktada asıl şimdi ekonomik atılımların gerektiği sırada hizmete talip olacağına fırsatçılığa yönelmiştir”*⁶¹³.

⁶¹⁰ <http://www.youtube.com/watch?v=F-u65O7b814>, Erişim Tarihi 22 Aralık 2015.

⁶¹¹ Milliyet Gazetesi, 23 Eylül 1974.

⁶¹² http://www.youtube.com/watch?v=0LjzWsXV7_Y, Erişim Tarihi 23 Aralık 2015.

⁶¹³ Uğur Tekin, *Erbakan'ın Günah Galerisi*, Er-Tu Matbaası, İstanbul, 1997, 16-17.

Bülent Ecevit'in vefatına yakın bir zaman da Kıbrıs Barış Harekatını Demokratik Sol Parti (DSP) yönetimine anlatır. Dinleyenler arasında DSP Genel Başkan yardımcısı Hasan Macit, Bülent Ecevit'in sözlerini şöyle izah eder: *"Hükümet ortağımız MSP olmasaydı Kıbrıs Harekatını gerçekleştiremezdik"*⁶¹⁴. Erbakan da eğer Bülent Ecevit değil de; Süleyman Demirel olsaydı çıkarmayı yapamazdık. Demirel ne yapıp edip engellerdi. MSP milletvekilleri Süleyman Arif Emre, Hasan Aksay ve Turhan Utku beylere sorduğumuz soruya karşılık özetle *"Demirel olsaydı zor olurdu. Eğer CHP tek başına hükümette olsaydı; ABD ile ters düşmeyi göze alamayacağı için hareket gerçekleşmezdi. MSP'nin zorlamasıyla, gözü karasıyla oldu"*⁶¹⁵.

İskandinav ülkelerine yapmayı planladığı bir ziyaret öncesinde güven duymadığı Erbakan'a kendi vekaletini bırakmayacağını bildirmiş çünkü Kıbrıs Hareketinde Ecevit'in İngiltere'ye gidişinde Başbakanlık vekaleti Erbakan'daydı. Erbakan, Kıbrıs Harekatına fetih ve cihat havası vermiştir. Kıbrıs Barış Hareketi'ni anlatan Orgeneral Kenan Evren T.C.7.Cumhurbaşkanı *"Koalisyon kanadı MSP Kıbrıs'ta ele geçirilen topraklardan bir karışın bile verilmesine razı olmuyor, sanki ulaşılan hedef kazanılan araziye kendisi kararlaştırmış gibi 'Kanla alınan toprak verilmez' diyerek bütün görüşmeleri baltalıyordu. Halbuki ele geçirilen topraklar esasında kararlaştırılardan fazla idi. Sebebi de yapılacak müzakerelerde bu fazlalıklar bir taviz olarak verilebilecekti. Erbakan sanki kendisi cepheye savaşmış gibi bir mücahit havasıyla her müzakereyi neticesiz bırakıyordu"*⁶¹⁶. Ecevit de *"MSP dünyaya ciddi kuşku oluşturmuştur. Bizim elimizi ve kolumuzu bağlayacak ciddi sorunlar oluşturabilirdi"*⁶¹⁷. Erbakan *"Adanın bütününü almak özellikle Larna şehrinde Hz. Muhammet'in halasının mezarı olduğundan burası mutlaka alınmalıydı"*⁶¹⁸. Erbakan'ın sözleri Ecevit'i doğrular nitelikteydi. CHP'liler Kıbrıs Hareketi öncesi ve sonrasında Atatürk'ün *"Yurtta sulh, Cihanda Sulh"* MSP'liler ise Fatih Sultan Mehmet'in fetih ilkesine göre hareket etmiştir.

⁶¹⁴ Mehmet Seyfettin Erol, "Erbakan Hoca'nın Dış Politika Felsefesi", Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015, 319-320.

⁶¹⁵ MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat.

⁶¹⁶ Kenan Evren, *Kenan Evren'in Anıları*, C.I., Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990, 168.

⁶¹⁷ http://www.youtube.com/watch?v=0LjzWsXV7_Y, Erişim Tarihi 12 Aralık 2015.

⁶¹⁸ https://www.youtube.com/watch?v=V00_I1QicBU, Erişim Tarihi 12 Aralık 2015.

Türkiye’de Kıbrıs Barış Harekatı başladığında ve zaferle sonuçlanmasının bütün aşamalarında Türkiye’de köylü, şehirli, işçi, işveren, sağcı, solcu toplumun bütün kesimleri birlik bütünlük havasına girmiştir. Koalisyondaki CHP-MSP’lilerde Kıbrıs’taki Türkleri korumak ve güvene almak düşüncesindeydi. Ecevit ve Erbakan’ında Kıbrıs Fatihî olma düşüncesi yoktu. Tek fikirleri Kıbrıs’ta askerî zaferi için çalışmak ve dua etmektir. Bunu da o dönemdeki Ecevit ve Erbakan’ın videolarında görüyoruz. Kıbrıs Barış Hareketinden sonra iki liderin Kıbrıs zaferini paylaşamamaları bardağı taşıran son damlalar olmuş ve koalisyonu bitirmiştir.

SONUÇ

11 Ekim 1972 yılında kurulan MSP ideolojisini Milli Görüş düşüncesi üzerine kurmuştur. MSP, Nakşibendi Tarikatı'nın bir koluna bağlı tahsil yapmış müritlerinin ağırlıkta olduğu bir kadro tarafından kurulmuştur. Bu kadro siyasete girdikten sonra, mevcut kanunlar çerçevesinde slogan olarak dini bir terim kullanamadıkları için Milli Görüş sloganını kullanmışlar ve kendilerince buna manevi manalar yüklemişlerdir. Nakşibendi Tarikatın müritlerinin başkanlığında daha sonra kurulan bütün partiler bu ideolojiyi benimsemişlerdir. Erbakan'ın miting ve toplantılarda yapmış olduğu konuşmalardan yola çıkarak Milli Görüş'ün ne olduğunu söyle özetleyebiliriz: Milletın bütün manevi değerlerine saygılı olan ve sahip çıkan görüştür. Yani milletin kültürüdür, inancıdır, tarihidir, kimliğidir. Erbakan'ın ortaya koyduğu siyasi kimlik olarak "Milli Görüş", hem yerliliği hem de dini vurgulamaktadır. Milli Görüş, dış politikadan güncel gelişmelere, sanayileşmeden eğitime kadar her olaya dine dayalı ve 'yerli' bir bakış açısı sağlama iddiasındadır. Yerliliğe yaptığı vurgu, manevi ve maddi alanda kalkınmayı sağlamak; özellikle "ahlak ve maneviyat" yanında İslam'ın evrenselliğini ve bireylerin manevi fikri eğitim ve gelişmesini gerçekleştirmektir.

Milli Görüş Türkiye'nin toplum koşullarında ortaya çıkmış bir harekettir. Osmanlıcı politikalar güden ve İslam'ı referans aldığını açıkça ortaya koyan hareket, ülkenin siyasal hayatında yerini belirgin bir biçimde almaya başlamıştır. MGH'nin başlangıçtaki ideolojisinin şekillenmesinde İskenderpaşa Dergahı'nın Şeyhi Mehmet Zahid Kotku'nun etkisi büyüktür. Kotku, makro sosyo-ekonomik değişimlerin ancak ahlaklı kişilerden oluşan bir hareketle gerçekleştirilebileceğine inanmıştı. Bunun için dindar siyasal zemin oluştururken diğer partilerdeki cemaat ve tarikat bağlantısı olan milletvekilleriyle temasa girmişlerdir. Türkiye'deki cemaat ve tarikatların ortak kararıyla MGH siyasi faaliyetlerine başlamıştır. Böylece bu siyasi hareketin fikir babası Nakşibendi Tarikatı'nın şeyhi Mehmet Zahid Kotku olup siyasi hareketin başına da İskenderpaşa Dergahı'ndan genç, dinamik, başarılı ve dünyada yaptığı bilimsel çalışmalarla, Türkiye'de Odalar Birliği Başkanlığı'nda kendisinden söz ettiren Necmettin Erbakan getirilir. 1969 genel seçiminde Erbakan'ın AP'den Konya

milletvekili adaylığı veto edilince yeni bir parti kurmak istemiştir. Yeni parti 12 Ekim 1969 seçimlerine yetişemeyeceği için beraberindeki 15 kişiyle farklı illerden bağımsız aday olmuşlardır. Bu hareket, Türk siyasi tarihine Bağımsızlar Hareketi veya Müstakiller Hareketi olarak yer almıştır. 12 Ekim 1969 Milletvekili genel seçimi neticesinde ise bağımsız adaylardan sadece Konya milletvekili adayı Necmettin Erbakan meclise girebilmiştir. Müstakiller Hareketi Türk siyasal hayatında dinin bağımsız politik bir kimlik olarak var oluşunun ifadesidir. Bu ilk siyasi başarı daha sonraki başarıların başlangıcı ve modeli olmuştur.

MGH'nin ilk partileşme çalışmalarında Necmettin Erbakan ve arkadaşları, önce Osman Bölükbaşı'nın genel başkanlığını yaptığı MP'ye girmeyi düşündüler. Erbakan pazarlık şartları karşılanmadığı için MP'ye girmemiş ve MNP'yi kurmuştur. MNP'nin kuruluşu ile Türkiye'de dini muhalefet ilk defa kendi başına ortaya çıkmıştır. DP ve AP'den farklı olarak MNP, dini muhalefeti kendi sosyo-ekonomik tabanına dayandırarak örgütlemeyi başarmıştır.

12 Mart Muhtırasından sonra Anayasa Mahkemesi'nin 20 Mayıs 1971 tarihli kararıyla MNP kapatılmıştır. MNP'nin Anayasa Mahkemesi'nce kapatılma gerekçesi 'Laiklik Karşıtı Eylemlerin Odağı' ve 'Laik Devlet Niteliğinin ve Atatürk Devrimciliğinin Korunması prensiplerine aykırı olduğu' idi. 1971'de MNP yöneticileri hakkında 'laik devlet prensiplerine aykırı faaliyetten' herhangi bir ceza davası açılmamıştır. Ülkenin dört bir köşesinde örgütlenen parti kapanmış, Genel Başkan Erbakan, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek İsviçre'ye gitmiştir.

MNP kapatıldıktan sonra, yeniden parti kurulması için tabandan yoğun baskıların gelmesi üzerine bir istişare heyeti oluşturulur. Bu heyette yer alanlardan bazıları, yeni partinin hemen kurulmasını savunurken, diğer bir kısmı ise 12 Mart Muhtırası ile başlayan dönem sebebiyle bir müddet beklenmesini savunur. Birinci görüşe göre, Türkiye'de liberal görüşü AP, sol görüşü ise CHP temsil ediyordu. Bunun için Milli Görüş'ü temsil eden bir parti mutlaka kurulmalıydı. İkinci görüşe göre ise, henüz buhran dönemi geçmemiş olduğundan, mecliste 12 Mart'ın paraleline girdikleri için bir nevi dokunulmazlığa kavuşmuş partilerin etkisiyle yeni kurulan parti zarar görebilirdi. Parti kurma çalışmaları devam ederken Saadettin Bilgiç, MSP'nin kuruluşunun biraz ertelenmesi teklifini getirir. AP içerisinde Demirel ve

ekibine karşı bir mücadele başlatacaklarını ve sonrasında da 80'e yakın milletvekili ile ayrılarak yeni bir parti kuracaklarını söyler, ancak MSP'nin kuruluş çalışmalarını yürüten Süleyman Arif Emre ve beraberindekiler, böyle bir partinin Demirel'i sevmeyenler derneğine dönüşeceği endişesiyle bu girişime sıcak bakmaz ve teklifi reddederek işlerine devam ederler. Milli Görüş'ün ikinci partisi MSP 11 Ekim 1972'de Ankara'da kurulur, Genel Başkanlığına Süleyman Arif Emre getirilir. MSP bir nevi MNP'nin devamı görünümündedir, fakat kanuni olarak da 'yeni kurulmuş' bir partidir. Yani bir nevi tabela değişikliği olmuştur. Dini konulara hakim olan kadrolar ve birtakım İslami cemaat önderleri tarafından destek almaktaydılar. Bundan dolayı MSP'nin kadroları MNP döneminde DP ve AP'den kopan milletvekillerinden ve tarikat, Cemaat bağlantıları olan kişilerden oluşmaktadır.

Yeni kurulan partinin amblemi de parti programı ve fikriyatıyla uyumluydu. MSP amblemi anahtar şeklindedir. Anahtar amblemime verilen anlam ise, kalp şekli manevi kalkınmayı, diğer kısımlar da maddi kalkınmayı temsil eder, anahtarın ağız kısmı da bayrak gibi siyasi zaferi simgeler.

MSP'nin siyasal yaşamında en fazla kullandığı söylemlerden birincisi 'Önce Ahlak ve Maneviyat' , ikincisi ise 'Ağır Sanayi' idi. Manevi kalkınma konusunda "beşikten mezara kadar öğrenmek" temel görüşünden hareket eder. MSP İmam-Hatip Okullarının orta kısımlarını açacak, çocukların okullarda kalpleri ahlak ve maneviyatla doldurulacaktır. İmam-Hatip Okullarının yaygınlaşmasına ve diğer okullarda ders programlarına ahlak dersleri konulması konusuna ağırlık verilecektir.

MSP temsilcileri maddi ve manevi kalkınmanın beraber yürütülmesi gereken unsurlar olduğunu dile getirmişler, manevi kalkınma olmadan maddi kalkınmanın eksik kalacağını, hatta manevi kalkınma olmadan maddi kalkınmanın mümkün olamayacağını da vurgulamışlardır. Bu yaklaşım halk kesiminde güçlü bir yankı bulduğu gibi Türkiye dışından da ilgiyle izlenmiştir. İtalya Cumhurbaşkanı Leone Cevanni Erbakan'a şöyle demiştir: *"Ben sizin partinizin kalkınma modelini çok beğeniyorum. Çünkü sadece maddi kalkınma ile yetinmiyorsunuz, manevi kalkınmayı maddi kalkınma ile birlikte götürmek istiyorsunuz, işte bu çok isabetli bir çözüm. Bakınız biz İtalya'da gerçekten sanayileşmek için planlar ve programlar uyguladık. Bu işte başarılı da olduk. Ama sizin gibi manevi ve ahlaki gelişmeyi de beraberinde*

yürütmediğimiz için şimdi grevlerden, boykotlardan güzelim tesislerimiz verimli çalışamaz hale geldi. Ekonomimiz bu yüzden krizlere, çıkmazlara giriyor. Sizin politikanızı takdirle karşılıyorum.’’

MSP’ye göre, geri kalmışlıktan ve yabancı pazarlara bağımlılıktan kurtulmak için yapılması gereken, İslami değerlerle biçimlenen geleneksel toplum yapısına dönerek sanayileşmektir. Sadece maddi kalkınmaya ağırlık vererek manevi gelişmeyi ihmal eden sol ve liberal görüşler milli ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. MSP sanayileşmenin ne kadar önemli olduğunu şöyle ifade ediyordu. "Türkiye'nin sanayileşmesi bir var olma-yok olma meselesi kadar önemlidir."

MSP mensupları ve Necmettin Erbakan, Ortak Pazar konusuyla ilgili olumsuz görüşlere sahipti. Türkiye'nin Ortak Pazara girmesine, ulusal bağımsızlığa aykırı olduğu, maddi ve manevi kalkınmaya engel teşkil ettiği ve sömürü kuruluşu olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Çünkü Ortak Pazara girmenin temel ilkesi Hıristiyan kardeşliğidir. Papanın emriyle bir Hıristiyan kardeşliği tesis etmek için kurulmuştur. Anlaşmanın dayandığı kültür sistemi Siyonizmdir. Bunun temelinde sömürü ve zulüm vardır. Ortak Pazarın gayesi tek devlet, tek meclis ve tek hükümettir. Maksatları Türkiye'yi de buraya bir vilayet yapmaktır. Halbuki Türkiye'nin menfaati Müslüman Ülkelerle beraber ortak Pazar kurmaktır. Elbirliği ile hem onların kalkınmasına yardımcı olunmalı hem de Türkiye güçlendirilmelidir.

MSP 14 Ekim 1973 genel seçimlerden önce partilerin milletin seviyesine uygun bir seçim çalışması yapmaları gerektiğini dile getirdi. Bunun için bütün partileri toplantıya davet ettiklerini ve bu davete kimsenin icabet etmediğini ileri sürdü. Seçim öncesi açık hava ya da kapalı salon toplantılarını yeğleyen MSP Genel Merkezi, yurt düzeyinde örgütlenmesini hızlı bir biçimde gerçekleştirdi. Seçim meydanlarında MSP'nin Türkiye'nin en büyük partisi olduğunu, bir milyon kayıtlı üyesi bulunduğunu ve 14 Ekimde tek başına iktidara geleceğini öne sürdü. "MSP bizim milletimizin aslıdır, özüdür, kendisidir" söylemi geliştirildi. Senato'nun kaldırılması, tek meclisli 'Yarı Başkanlık Sistemi'ne geçilmesi, Devlet Başkanının tek dereceli seçimle halkın kendisinin belirlemesi gerektiğini dile getirdi. Böylece devlet-millet bütünleşmesi sağlanacağını öne sürdü.

Bazı rakipleri tarafından kendilerine karşı yapılan propagandalarda MSP'nin sinemaları kapatacağı, MSP yöneticilerinin tamamının üç ya da dört eşli oldukları dile getirilmiştir. MSP'nin kapatıldığı ve liderleri Süleyman Arif Emre ve Necmettin Erbakan'ın tutuklandığı haberini ihtiva eden sahte gazeteler basılıp dağıtılması, MSP'nin Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde TBMM'ye gelmesinin üzülecek bir hadise olduğu şeklinde ifadelerin yaygın şekilde kullanılması, parti genel başkanının ve ileri gelenlerin dini duyguları istismar etmek için bir vakit namazı birkaç yerde kıldıkları gibi propagandalarla parti yıpratılmaya çalışılmıştır. MSP'nin seçim harcamaları için Suudi Arabistan'dan para aldığı ileri sürülmüş, buna karşı Erbakan da *“İstiklal Harbini bu millet hangi parayla yapıyorsa MSP de seçimleri o para ile yapıyor”* diyerek seçim propagandalarına manevi bir hava katmıştır.

14 Ekim 1973 genel seçimlerine CHP, AP, MSP, DP, CGP, MHP, TBP, ve MP katılmıştır. 14 Ekim 1973 Seçimleri sonucunda CHP birinci parti olarak 185, AP 149, MSP 48, DP 45, CGP 13, MHP 3, TBP 1 ve bağımsızlar 6 milletvekili ile TBMM'de temsil edilmiştir. Barajsız d'Hont Sisteminin uygulandığı 1973 seçimleri sonucunda hiçbir parti hükümet kurabilecek çoğunluğu sağlayamamıştır. 14 Ekim 1973'de MSP ilk defa girdiği bu genel seçimlerde kendisinden beklenilmeyen büyük bir başarı kazanmıştır. MSP 1.265.771 oyla tüm oyların %11.8'ini almış ve parlamentoda toplam 48 sandalye kazanmıştır. Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinde %12.3 oy alarak 3 Senatör kazanmış, CHP ve AP'nin ardından 3. parti olmuştur.

MSP başarısının sebeplerine baktığımızda şunları görürüz:

Büyük sanayiciler karşısında gerileyen Anadolu kentlerindeki küçük sanayicilerin ekonomik ve sosyal gelişmeler karşısında uğradığı kayıp ve duyduğu tedirginlik sonucunda MSP'nin Anadolu'daki girişimci dindar kesimin umut bağladığı bir oluşum olmuştur.

MSP, Batıyı toplumsal alanda yaşanan tüm olumsuzlukların kaynağı olarak görmüştür. Batılılaşma ya da batıyı taklit etme yanılığı, Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan ahlaki, sosyal ve ekonomik krizlerin de sebebi olmuştur. MSP, Batılılaşmayı çağdaşlaşmanın bir ön koşulu olarak görmemekte, milli kültürden

kaynaklanan değerler yeniden benimsendiği takdirde hızlı bir kalkınmanın gerçekleşeceğini savunmaktadır.

MSP, 'öz'ü inkar eden ve küçük görenlerle mücadele ve Kemalist projeye bir karşı duruş iddiasındadır. Bu karşı duruş seçimlerde toplumun bazı kesimleri üzerinde olumlu etki oluşturmuştur.

MSP, Ulus-devlet oluşturma sürecinde Türk-Kürt ayrışmasına karşı "Müslüman kimliği" "devlet-millet bütünlüğü" ve "memleket evlatları" vurgusu yaparak Kürtlerin bağımsız ve ayrılıkçı bir kimlik arayışı içine girmesini büyük ölçüde önlemiştir. MSP'nin Doğu Anadolu'daki gücünün bir sebebi de Nakşibendi Tarikatının üyelerinin parti içinde aktif olması ve Anadolu'daki Nakşibendi Tarikatıyla olan yakın ilişkisinden kaynaklanıyordu. Milli Görüş iktidarında özellikle Kürt kökenli yurttaşların ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmekten kurtulacağı söylemi sıklıkla kullanılmıştır. MSP iktidarında devlet yatırımlarının dengeli bir şekilde dağılacağı, yatırımların Doğu ve Güney Anadolu bölgelerine kaydırılacağı dile getirilmiştir. Bu söylemler seçimlerde Doğu ve Güneydoğu'daki oy oranlarını etkilemiştir. Seçim istatistiklerine bakıldığında MSP'nin 1973 genel seçiminde Doğu ve Güneydoğu'da yüksek oranda oy aldığı görülmektedir.

MSP Türkiye'de İslamcı kesimlerin bağımsız bir siyasal kimlik kazanmalarının hem sonucu, hem de bu süreci hızlandıracak bir oluşum olmuştur. Türkiye'de zulme uğramış, hakarete uğramış olan Müslüman dindar kesimin davasına sahip çıkması, geleneksel Türkiye siyasetinin o güne kadar söylemediklerini söylemesi, ahlaktan, maneviyattan bahsetmesi ve İslami değerlere vurgu yapması dindar kesimin Milli Görüş'e bağlanmasına sebep olmuştur. MSP'nin çok oy aldığı kentlerin ortak özelliği, dinsel inanç ve geleneklerin toplum yaşamında önemli bir yer tuttuğu yerler olmasıdır.

MSP yöneticilerinin söylemlerinde, "*Milletimizin muasır medeniyetin her bakımından üstüne çıkabilmesi için: Büyük şanlı tarihimize iftihar eden; mazisine bağlı, anane ve örflerini muhafaza eden; her türlü taklitçilikten uzak milli şahsiyetine sahip, her gün bir öncekinden daha ileri olma iman ve azmiyle şahlanan bir şuurla hareket edilmesi*" dile getirilerek yerliliğe vurgu yaptığı gözlenir. Bu söylem dini ve milli duyguları güçlü halk kesiminde rağbet görmüştür. CHP'yi 'Solcu Görüş' ve

AP'yi 'Liberal ya da Renksiz Görüş' sahibi partiler olarak nitelendiren MSP, her ikisini de dış kaynaklı ideolojilerden esinlenmiş partiler olarak tanımlamış, kendi dünya görüşüne 'milli' derken bunu Türk kültür ve medeniyetinin özüne dayandırdığını savunmuştur.

Partileşme sürecinde cemaat, teşkilat ve lidere itaat sürekli vurgulanmıştır. Partililerin önemli bir kısmı Erbakan'ı ulu'l- emir olarak baş idareci gördükleri için ona itaatı farz, Allah'ın bir emri olarak görmüşlerdir. MSP Kurucu Genel Başkanı Süleyman Arif Emre'nin "*MNP döneminde Erbakan Genel Başkan iken biz bu türlü meselelerde kendisine itaat ederdik. Benim Genel Başkanlığım döneminde de o bana itaat ediyordu.*" şeklindeki ifadeleri bu yaklaşımı anlatmaktadır. Partinin iyi teşkilatlanması ve ast-üst hiyerarşisi uygulamaları seçim başarılarını etkilemiştir.

Generaller arasında bir kesim yeni kurulacak partinin komünizme karşı dalgakıran olarak görmüştür. Paşaların bir kısmı da AP'nin zayıflaması istiyorlardı; bunlar Demirel'in seçimlerde birinci parti olarak çıkmasını engellemek için Erbakan'a Türkiye'ye dönüp yeni parti kurması teminatını vermişlerdir. Çünkü o süreçte TİP'nin devamı bir parti kurulamamıştır ama MNP'nin devamı MSP kurulmuştur. Bazı generallerden teminat alınmamış olsaydı muhtemelen MSP kurulamazdı. Bunun göstergesi, 12 Mart cuntacılarının Erbakan'ın mitinglerde kullandığı ve o dönemde bazı aşırı laiklik hassasiyeti olan askerlere göre Cumhuriyet için tehlike arz eden söylemlerine ses çıkarılmamasıdır.

1973 genel seçimlerinde 185 milletvekili kazanarak birinci parti olan CHP'nin hükümet kurması için 41 milletvekili eksigi vardır. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından hükümeti kurma görevini Bülent Ecevit'e verilir. Ecevit parti liderleriyle görüşmeye başlar. CHP Genel Başkanı Ecevit, koalisyon için tüm seçenekleri dener. Sonunda CHP-MSP arasında yapılan görüşmeler anlaşmayla son bulmuştur. MSP amblemi gibi hükümet kurulması için de anahtar vazifesi görmüştür. Genel seçim sonucunda AP-MHP-MSP koalisyonu beklenirken 26 Ocak 1974'te CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in başbakanlığında CHP-MSP koalisyonu kurulacağı açıklanır. MSP sağda bir koalisyon kurulma taraftarıydı. Erbakan'ın CHP koalisyonuna yeşil ışık yakmasının sebebi erken seçim olasılığını ortadan kaldırmak istemesidir. Bir de seçim meydanlarında halka vaad ettiklerini yerine getirme fırsatı

olarak görmesi ve inançlı kadroları devlet kademelerine yerleştirmek ve yetiştirmek istemesi CHP ile koalisyona itmiştir. Bir diğer sebep, sağda bir koalisyon gözükmemesiydi. CHP-MSP koalisyonu için Erbakan basın mensuplarına “3. Cumhuriyet Başlıyor” demiştir. CHP ise kendi programlarına ters düşen bir politika değişikliğiyle MSP ile koalisyon kurup iktidar olmayı düşünmüştür. CHP lideri Bülent Ecevit’in Başbakanlığı, MSP lideri Necmettin Erbakan’ın Başbakan yardımcılığında göreve başlayan 37. Hükümet’te 18 CHP’li, 7 MSP’li bakan yer almıştır.

CHP ve MSP içinde koalisyon hükümetine direnenler vardı. Kimi CHP’liler MSP’nin siyasi amaçları için din sömürücülüğü yaptığını, bu yüzden Atatürk inkılaplarının ve cumhuriyetin karşısında yer aldığını söyleyerek karşı çıkmışlardır. Devleti kuran ve laikliği titizlikle yerleştiren CHP’nin günün birinde MSP gibi İslam’ı ön planda tutan bir akım ile iktidar ortaklığı yapması daha önce düşünülemezdi. Kimi MSP’liler ise solda yer alan ve özellikle tek parti dönemindeki uygulamalarla dindar kesimlerin büyük tepkisini ve nefretini kazanan CHP ile ortaklık istemiyorlardı. Her şeye rağmen bu ortaklık 7 Şubat 1974’te meclisten güvenoyu alarak iş başına geldi. Devleti kurma iddiasında olan ve rejimin temel öğelerinin ısrarlı savunucusu bulunan CHP, İslamcı düşünceleri bünyesinde bulunduran MSP ile koalisyona girmişti. MSP Cumhuriyet tarihi boyunca alışılmış siyaset anlayışına da yeni ve önemli bir boyut katmıştır. İslami düşünceyi savunan parti böylece meşruiyet kazanmaktadır.

Partiler arasında kurulan koalisyonlar, bu koalisyona katılan partilerden her birinin kendi görüşlerinde belli ölçülerde fedakarlık yapmasını gerektirir. Bu bakımdan, CHP ve MSP koalisyonundan da bu Partilerin kendi programlarını tam olarak tatbik etmeleri, eksiksiz olarak gerçekleştirmeleri beklenemezdi. Parti programları arasındaki uyumsuzlukların aşılammaması, Genel Af Yasası’nda çıkan anlaşmazlıklar, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’ndaki farklı yaklaşımlar gibi çeşitli nedenler sonucunda mevcut birliktelik bozulmuştur.

Kıbrıs Barış Harekatı başladığında ve zaferle sonuçlanmasının bütün aşamalarında Türkiye’de köylü, şehirli, işçi, işveren, sağcı, solcu toplumun bütün kesimleri birlik bütünlük içine girmişti. Koalisyondaki CHP’liler ve MSP’liler de

Kıbrıs'taki Türkleri korumak ve güvenceye almak düşüncesindeydi. Başlangıçta Ecevit ve Erbakan'ın da Kıbrıs Fatihisi olma düşüncesi yoktu. Tek fikirleri Kıbrıs'ta askerini zaferi için çalışmak ve dua etmektir. Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra iki liderin Kıbrıs zaferini paylaşamamaları bardağı taşıran son damla olmuş ve koalisyonu bitirmiştir.

MSP-CHP koalisyonunun bozulma sebeplerine bakıldığında, CHP ve Ecevit için "iktidar çıkarları" hesapları ithamı yapılırken, MSP ve Erbakan için "idolojik" hizmet yapmak iddiaları yaygınlık kazanıyordu.

Erbakan'ın Başbakan Yardımcısı olarak petrolü uygun fiata almak için Suudi Arabistan'a yaptığı seyahat sırasında umre ibadeti için ihram giymesi, MSP milletvekillerin tuvaletlerde takunya giymeleri, havlular asmaları, ceplerde "Kabe yeşili" mendiller taşımaları ve ezan saatlerinde müsteşar odalarının toplu namazların kılındığı küçük mescitler haline gelmesi iktidar ortaklarının arasını açan sebepler arasında yer aldı. Bazı bakanların öğle namazlarında memurların, müdürlerin önüne geçip imamlık yapmaları da tansiyonu yükselten sebeplerdendi. CHP'li milletvekili ve senatörler, şaşkınlıkla bu manzaralara tanık oluyorlardı. Özellikle sol kesimin "din devlet işlerine karıştırılıyor" eleştirileri hükümetin CHP'li kanadına kadar uzuyordu. MSP'nin icraatı huzursuzluk oluşturmaya başlamıştı.

Genel Af Kanunu'nun oylaması sırasında 22 MSP'li Milletvekilinin TCK'nın 141 ve 142. maddelerinin af kapsamı dışında tutulması için oy kullanması da koalisyonun bozulmasında önemli rol oynadı. Aftan cezaevindeki solcuların yararlanmasına karşı çıkan Nurcu MSP'li milletvekilleri, Erbakan'a rağmen Af Yasası'na ret oyu vermiş ve böylece MSP kendi içinde ayrılımların sinyallerini vermiş ve CHP-MSP koalisyonunun sona ermesinde önemli bir sebep olmuştur.

Koalisyonun dağılmasının ardından gerçekleşen MSP 2. Kurultayı parti içindeki iki farklı dini grubun (Nurcu-Nakşibendi) çekişmesine sahne olur. Bu çekişme, dini cemaatlerin, cemiyetlerin ve genel olarak dindar insanların bir parti çatısı altında birleşmeleri ve ortak hareket etmeleri hedefiyle kurulan MSP'nin bunu yeterince gerçekleştiremediğini göstermektedir.

"Turist ahlak götürür" beyanı, İstanbul'da bulunan bir "çıplak kadın heykeli"nin yerinden sökülüp atılması, 19 Mayıs gösterilerinin "çıplak kıyafetlerle"

yapılmasına karşı çıkılması, Kıbrıs Barış Harekatı'na cihat havası verilmesi gibi hususlar, hasımları tarafından MSP'nin Atatürk devrimlerini hedefinden saptıran bir gelişmenin öncüsü olduğu yorumlarına sebep olmuştur. İki zıt kutuptaki partinin koalisyonu da uzun ömürlü olamamıştır. Hükümet sürecinde çoğunlukla ortak kararlar alınamamış, ortak hareket edilemediğinden koalisyon kısa sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

RESMİ YAYINLAR

Ağır Sanayi 1977, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yayınları, 1977.

Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi, Sayı:9, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1991.

DİE. 14 Ekim 1973 Milletvekili Seçimi Sonuçları, Ankara, DİE Yayınları, 1974.

DİE. Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.

Millet Meclisi Tutanaklar Dergisi.

T.C. Resmi Gazete.

TBBM Albümü 1920-2010,C.,II., 1950-1980, Millet Meclisi IV.(XV) Yasama Dönemi 1973-1977 Milletvekillerin Özgeçmişleri.

TÜİK, Milletvekilli Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, C.I., Kasım-2012.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kuruluşundan Günümüze Hükümetler, Ankara, 1998.

12 Mart 1971 Muhtırası Araştırma Raporu, 21 Kasım 2012.

Cumhuriyet Halk Partisi, 1973 Seçim Bildirgesi, Ak Günlere, Ankara, 1973,

Cumhuriyetçi Güven Partisi, Ana Britanica, Mad. C.8.

Cumhuriyetçi Güven Partisi, Seçim Beyannamesi 1973.

Milli Nizam Partisi, Program ve Tüzük.

Milli Selamet Partisi Birinci Büyük Kongresi, 1973.

Milli Selamet Partisi Programı, Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Ankara, Elif Matbaacılık, 1973.

Milli Selamet Partisi, 1973 Seçim Beyannamesi, Ankara, 1973.

Milliyetçi Hareket Partisi 1973 Seçim Bildirisi, Ankara, 1973.

MÜLAKATLAR

15. Dönem MSP Çorum Milletvekili Turhan Utku ile 22 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat. (Ses kaydı mevcuttur.)

15. Dönem MSP Grup Başkanı Hasan Aksay ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat. (Ses kaydı mevcuttur.)

MSP ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre ile 24 Şubat 2016 tarihinde yapılan mülakat. (Ses kaydı mevcuttur.)

SÜRELİ YAYINLAR

Akşam Gazetesi.

Cumhuriyet Gazetesi.

Hürriyet Gazetesi.

Milli Gazete.

Milliyet Gazetesi.

Sözcü Gazetesi.

Tercüman Gazetesi

Yeni Akit Gazetesi.

Yeni Şafak Gazetesi.

Zaman Gazetesi.

KİTAPLAR

- AHMAD, Feröz, Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945–1980), Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayın, İstanbul, 2015.
- AKAR, Rıdvan-Can Dünder, Karaoğlan, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.
- AKGÜL, Ahmet, Dünya'nın Değişimi ve Erbakan Devrimi, Burak Yayınları, Elazığ, 1997.
- AKGÜL, Ahmet, Erbakan Devrimi, Togan Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- AKSAY, Hasan, Milli Nizam Davamız, Karınca Matbaası, İzmir, 1971.
- ALBAYRAK, Sadık, Türk Siyasal Hayatında MSP Olayı, Araştırma Yayınları, İstanbul, 1989.
- ALTAN, Mehmet, Darbelerin Ekonomisi, İyi Adam Yayınları, İstanbul, 2001.
- ALTUĞ, Kurtul, 12 Mart ve Nihat Erim Olayı, Ankara, 1973.
- ARCAYÜREK, Cüneyt, Çankaya'ya Giden Yol, Bilgi Yayınevi, 1985.
- ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, C.I-II., Alkım Yayınevi, İstanbul.
- BARANSEL, Ali, Bıçak Sirtında Çankaya Köşkü, İstanbul, 2006.
- BATUR, Muhsin, Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası, İstanbul, 1985.
- BİLA, Hikmet, CHP 1919–1999, Şefik Matbaası, İstanbul, 1999.
- BİLA, Hikmet, CHP 1919-2009, Doğan Kitap, İstanbul, 2008.
- BİLGİÇ, Saadettin, Hatıralar, Akasya Kitap, İstanbul, 2007.
- BİRAND, Mehmet Ali, Türkiye'nin Ortak Pazar Macerası(1959-1985), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986.
- BİRAND, Mehmet Ali-Rıdvan Akar, 12 Eylül-Türkiye'nin Miladı, Doğan Kitap, V. Baskı, İstanbul, 2006.
- BÖLÜKBAŞI, Deniz, Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.

- BULUT, Sedef, Muhtıra Sonrası Demokratikleşme Hareketine Örnek Model Olarak 1973 Genel Seçimleri, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.
- CEMAL, Mehmet, Muhterem Erbakan, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1991.
- ÇAHA, Ömer, Bitmeyen Beraberlik Modern Dünyada Din ve Devlet, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÇAKIR, Ruşen, Ayet ve Slogan, Türkiye’de İslami Oluşumlar, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.
- ÇALIK, Mustafa, MHP Hareketi (1965–1980), Cedit Yayıncılık, Ankara, 1995.
- ÇALIŞLAR, Oral, Refah Partisi Nereden Nereye, Pencere Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÇAVDAR, Tevfik, Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, (1950’den Günümüze), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.
- ÇINAR, Menderes, Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık, Dipnot Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2005.
- DAĞISTANLI, Fatin, Sosyal Demokratlar, Ankara, 1998.
- DEMİREL, Taner, Adalet Partisi İdeoloji ve Politika, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2004.
- DUMAN, Doğan, Demokrasi Sürecinde Türkiye’de İslamcılık, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 1999.
- DÜNDAR, Can, Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç, 1961-1976, C.II., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- EMRE, Süleyman Arif, Siyasette 35 Yıl,C.I., Keşif Yayınları, Ankara, 2002.
- EMRE, Süleyman Arif, Siyasette 35 Yıl,C.II., Keşif Yayınları, Ankara, 2010.
- EMRE, Süleyman Arif, Siyasette 35 Yıl,C.III., Keşif Yayınları, Ankara.
- ERBAKAN, Necmettin, Erbakan Külliyyatı, C.I., Ed, Tacettin Çetinkaya, Anıl Grup Yayıncılık, Ankara, 2013.
- ERBAKAN, Necmettin, Erbakan Külliyyatı, C.III., Ed, Tacettin Çetinkaya, Anıl Grup Yayıncılık, Ankara, 2013.

- ERBAKAN, Necmettin, Erbakan Külliyyatı, C.V., Ed, Tacettin Çetinkaya, Anıl Grup Yayıncılık, Ankara, 2013.
- ERBAKAN, Necmettin, Türkiye ve Ekonomi, Milsan Yayınları, İstanbul, 2002.
- ERBAKAN, Necmettin, Milli Görüş-Temel Görüş, (Drl. Abdullah Lelik), Dağarcık Neşriyat ve Dağıtım, Ankara, 1975.
- ERBAKAN, Necmettin, Milli Görüş, Dergah Yayınları, İstanbul, 1975.
- ERBAKAN, Necmettin, Milli Görüş'ün Esasları, Dergah Yayınları, İstanbul, 1975.
- ERBAKAN, Necmettin, Türkiye'nin Temel Meseleleri, Rehber Yayıncılık, Ankara, 1991.
- ERGİN, Mehmet, Dünden Bugüne Necmettin Erbakan, Özbay Yayıncılık,(Akis Kitap), İstanbul, 2006.
- ERTEM, Hüsamettin, Yaşayanların Dilinde Milli Görüş, Ravza Yayınları, İstanbul, 2013.
- EVREN, Kenan, Kenan Evren'in Anıları, C.I., Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990.
- GÜLER, Filiz Demirci, Adalet Partisi, Todaie Yayınları, Ankara, 2003.
- GÜRKAN, Celil, 12 Mart'a Beş Kala, Tekin Yayınevi, II. Basım, İstanbul, 1986.
- KARA, İsmail, Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- KARA, Muzaffer Ayhan, Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu ve Demokrasi ve Uzlaşma Kültürü Açısından Koalisyonlar, İstanbul, 2004.
- KARPAT, Kemal Haşim, Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları, İstanbul, 1996.
- KARPAT, Kemal Haşim, Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi 1876-1980, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.
- KEMAL, Mehmed, Celal Bayar Efsanesi ve Raftaki Demokrasi, Abece Yayınları, İstanbul, 1980.
- KIZILTAŞ, Ekrem, Herkesin Hocası Erbakan, Hayat Yayın Gurubu(Alioğlu), İstanbul, 2011.

- KONGAR, Emre, 21.Yüzyılda Türkiye 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- LEWİS, Bernard, Modern Türkiye’nin Doğuşu, (Çev. Metin Kıratlı), Ankara, 2004.
- MAVİŞ, Nazım, Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüşün Doğuşu MNP, Keşif Yayınları, Ankara, 2009.
- OKUMUŞ, Ejder, Toplumsal Değişme ve Din, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- ORAL, Serkan, Karga Tulumba Refah, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.
- ÖZNUR, Hakkı, Ülkücü Hareket, C.I., Alternatif Yayınları, Ankara, 1999.
- PERİNÇEK, Doğu, Anayasa ve Partiler Rejimi (Türkiye’de Siyasal Partilerin İç Düzeni ve Yasaklanması), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985.
- POYRAZ, Fahrettin, Milli Nizam Partisinden Ak Partiye’ye “İslami Hareketin Partileri ve Değişim”(İttihat ve Terakki’den Günümüze)Türkiye’de Siyasal Partiler),(Ed.Turgay Uzun) Orion Yayınları.
- SARIBAY, Ali Yaşar, Türkiye’de Modernleşme, Din ve Parti Politikası: MSP Örnek Olayı, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985.
- SENCER, Muzaffer, Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri, May Yayınları, İstanbul, 1974.
- SEVİLGİN, Musfata Gündüz, MSP’de Dört Yıl (1973-1977), Ankara, 1979.
- SOYDAN, Mehmet Ali, Türkiye’nin Refah Gerçeği, Birey Yayıncılık, Erzurum, 1994.
- ŞAHOĞLU, Fikret, AP’nin İç Yüzü, Ersa Koll Şti. Matbaası, İstanbul, 1965.
- ŞAYLAN, Gencay, Türkiye’de İslamcı Siyaset, Verso Yayınları, Ankara, 1992.
- TEKİN, Arslan, Alparslan Türkeş’in Liderlik Sırları, Okumuş Adam Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri, İstanbul, 2000.
- TEKİN, Uğur, Erbakan’ın Günah Galerisi, Er-Tu Matbaası, İstanbul, 1997.
- TOPRAK, Binnaz “Dinci Sağ”, Geçiş Süresince Türkiye, (Der. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak), Belge Yayınları, İstanbul, 1990.

TURAN, Refik-Dr. Mustafa SAFRAN-Necdet HAYTA-M. Ali ÇAKMAK-Cengiz DÖNMEZ Muhammet ŞAHİN, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Okutman Yayıncılık, Ankara, 2011.

TÜRKEŞ, Alparslan, Türkiye'nin Meseleleri, Kutlug Yayınları, İstanbul, 1977.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er, Modernleşme Laiklik ve Demokrasi, Ark Yayınları, Ankara, 1993.

UÇAR, Sebahaddin, Savunan Adam, Keşif Yayınları, Ankara.

UTKU, Turhan, Tarihi Başka Okumak, Osmanlı'nın Sonu Cumhuriyetin ilk 40 Yılı, Ataç Yayınları, İstanbul, 2015.

UZUN, Turgay, Türkiye'de Siyasal Partiler, Orion Kitabevi.

YALÇIN, Soner, Milli Nizam'dan Fazilet'e, Hangi Erbakan?, Su Yayınları, İstanbul, 1999.

YAVUZ, M. Hakan, Modernleşen Müslümanlar, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

YÜLEK, Ertan, Ömürdür Gelir Geçer (Yaşadıklarım Gördüklerim Duyduklarım), Kelime Yayıncılık, Ankara, 2015.

İSRA Suresi,17/81.

NİSA Suresi,4/59.

MAKALELER

AY, Şadiye, "Türkiye'de Siyasal İslam," Mevzuat Dergisi, Sayı: 83, Kasım 2004.

AYDIN, Yusuf, "Erbakan'ın Doğuda Açtığı Hendekler" Anadolu Gençlik Dergisi, Sayı: 194, Mart 2016.

BAŞAR, Erdoğan, "Eğitim Görüşleri ve Uygulamalarıyla Milli Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri (26.1.1974-17.11.1974)", Çukurova Üniversitesi, Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, 2007.

- ÇAKIR, Ruşen, “Milli Görüş Hareketi”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI., (Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- ÇALMUK, Fehmi, “Necmettin Erbakan”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI., (Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- DEMİR, Ömer, “Anadolu Sermayesi ya da İslamcı Sermeyesi”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI., (Ed. Tanıl Bora–Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005.
- DUMAN, Doğan, “İslamcı Gençliğin Serüveni”, Birikim Dergisi, Sayı:95, Mart 1997.
- EBU ĞANİME, Ziyad “Bir Türk Bir Filistin Necmettin Erbakan”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- EFE, Mustafa, “Erbakan Hoca’nın Dış Politika Yaklaşımı”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- EROL, Mehmet Seyfettin, “Erbakan Hoca'nın Dış Politika Felsefesi”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- GEDİKOĞLU, Eyüp, “Necmettin Erbakan’ın Teşkilat İçi İletişim Unsurları”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- HAKSAL, Ali Haydar, “Üslup Bakımından Erbakan Hoca”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- HAZIRBULAN, Tahsin, “Milli Görüş’ün İslamcılığı”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- KURDAŞ, Mustafa, “Öğrenilmiş Çaresizliğe Başkaldırı”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.

- MERT, Nuray, “Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık , C.VI., (Ed. Tanıl Bora–Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005.
- SARIBAY, Ali Yaşar, “Milli Nizam Partisi’nin Kuruluşu ve Programının İçeriği”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI.,(Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- SARIBAY, Ali Yaşar, “Türkiye’de Modernleşme Din ve Parti Politikası: MSP Olayı”, Prof. Dr. Necmettin Erbakan Siyasal Söylem ve İletişim, Anıl Grup Matbaacılık, Ankara, Şubat 2015.
- SARIBAY, Ali Yaşar, “Türkiye’de Siyasal Modernleşme İslam”, Toplum ve Bilim, Sayı: 29-30, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1985.
- ŞENGÜL, Serdar, “İslamcılık, Kürtler ve Kürt Sorunu”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI., (Ed. Tanıl Bora–Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005.
- TOPRAK, Binnaz, “Milli Selamet Partisi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.VIII., İletişim Yayınları, İstanbul, 1983.
- UYAR, Hakkı, “Avrupa Yolunda Kaçırılan Fırsatlar ya da Ecevit’in 1978’de AET Üyeliğini Reddettiği İddiası.”
- YAŞAR, M. Emin, “Dergahtan Parti’ye, Vakıf’tan Şirkete Bir kimliğin Oluşumu ve Dönüşümü İskenderpaşa Cemaati”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI., (Ed. Tanıl Bora–Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005.
- YAŞAR, M. Emin, “Mehmet Zahid Kotku”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI.,(Ed. Tanıl Bora–Murat Gültekingil), İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 2005.
- YAVUZ, M. Hakan, “Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık, C.VI.,(Ed. Yasin Aktay), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

YIKILMAZ, Gamze, “1980 Askeri Müdahalesinin Basında Meşrulaşması: Hürriyet ve Cumhuriyet Gazetesi Örneği, Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Moderleşme,” (Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi), Ed. Ahmet Alpay Dikmen, İmaj Yayınları, Ankara, 2002.

TEZLER

AKPINAR, Nazlı, Maddi-Manevi Kalkınma: Necmettin Erbakan Örneği, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

AYAN, Ferit Tolga, XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi(1969-1973),Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

AYDENİZ, Hediyeullah, 1975-1980 Dönemi Sosyo-Kültürel Ortamında Birikim Dergisinin Yeri ve Önemi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

BİLGÖL, Bülent, Türk Siyasal Yaşamında Birlik Partisi-Türkiye Birlik Partisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008.

ÇELEBİ, Halil İbrahim, CHP’de Yeni Bir Meşruiyet Arayışı olarak Ortanın Solu Söylemi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2010.

DOĞAN, Abdulvahit, Askeri Müdahaleler ve Demokratik Parti, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2010.

GÜLER, Sabır, Bir İnanç Sistemi Olarak Aleviliğin Siyasal Örgütlenmesi, Türkiye Birlik Partisi Deneyimi (TBP), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

KESKİN, Yusuf Ziya, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı İle Siyaset Hayatına Etkileri, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Başkanlığı, Doktora Tezi, Erzurum, 2011.

KOLTUK, Durmuş Ali, Türk Siyasi Tarihinde Milli Nizam ve Milli Selamet Partileri, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2009.

KÖKSAL, Ahmet, Türk Siyasi Hayatında Osman Bölükbaşı, Karadeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2004.

ÖĞÜTVEREN, Ümmü, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü Kurultay ve Bülent Ecevit:5-7 Mayıs 1972, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

ÖZDEMİR, Zeki, 1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

POLAT, Özgür, 37.Cumhuriyet Hükümetinin (CHP-MSP Koalisyonu) Dış Politikası 26 Ocak-17 Kasım 1974, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

SOYSÜREN, Ali Haydar, 12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

POLAT, Yüksel, XV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi(1973- 1977), Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

POYRAZ, Fahrettin, Türk Siyasal Yaşamında Milli Görüş Hareketi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Programı, Doktora Tezi, Ankara, 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/yayinlar10.html>.,Erişim Tarihi, 13 Ekim 2015.

http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/erdogan_basar_mustafa_ustundag.pdf.,Erişim Tarihi 02 Mayıs 2016.

<http://www.mevzuatdergisi.com/yazarlar/sadiye-ay.htm>.,Erişim Tarihi, 26 Ağustos 2015.

<http://www.turktoresisi.com/viewtopic.php?f=214&t=10219>., Tarihi 28 Mayıs 2016.

<https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secim.zul>., Erişim Tarihi 26 Nisan 2014.

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/e_yayin.liste_q?ptip=SIYASI+PARTI+YAYINLARI., Erişim Tarihi 26 Kasım 2015.

http://www.youtube.com/watch?v=0LjzWsXV7_Y Erişim Tarihi 12 Aralık 2015.

<http://www.youtube.com/watch?v=F-u65O7b814> Erişim Tarihi 22 Aralık 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=lHj70BbHFJY> Erişim Tarihi 12 Aralık 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=qbA2yZAE-AU> Erişim Tarihi 03 Nisan 2016.

https://www.youtube.com/watch?v=V00_I1QicBU ,Erişim Tarihi 12 Aralık 2015.